ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)

ปริญญา

ภาษาไทย

สาขา

ภาษาไทย

ภาควิชา

เรื่อง วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2475 ถึง พ.ศ.2550

Nationalism Discourse of Thai Government (1932-2007 A.D.)

นามผู้วิจัย นางพิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

(รองศาสตราจารย์วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, Ph.D)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม .....

(ศาสตราจารย์อุดม วโรตม์สิกขดิตถ์, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์โกวิทย์ พิมพวง, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

.....

(รองศาสตราจารย์กัญจนา ธีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... **เดือน** ..... **พ.ศ.** .....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550

Nationalism Discourse of Thai Government (1932-2007 A.D.)

โดย

นางพิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย)
พ.ศ. 2555

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ 2555: วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ภาษาไทย) สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์วิไลศักดิ์ กิ่งคำ, Ph.D. 274 หน้า

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมและเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมกับสังคมวัฒนธรรม ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550 โดยวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ ผลการวิจัยพบว่า วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาล ประกอบไปด้วยชุดวาทกรรมย่อย คือ วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลพัฒนาชาติ วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติ วาทกรรมสามัคคี สมานฉันท์ วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณความเป็นไทย วาทกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ วาทกรรมดำรงเอกราชอธิปไตย ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ วาทกรรมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วาทกรรมเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตยและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย วาทกรรมสามัคคีคือพลัง วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทยวาทกรรมเชื่อผู้นำ วาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ วาทกรรมผู้ไม่รักชาติไทยคือคนที่สมควรถูกประณาม วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี วาทกรรมสามัคคีคือพลัง วาทกรรมเด็กดีคือทายาทของชาติต้องสร้างความดี วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติ พัฒนาชาติ วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

ในส่วนของวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าวาทกรรมได้สร้างอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม ดังนี้ ผู้แก้ปัญหา ผู้สร้างสรรค์ ผู้สร้างและส่งเสริมความรักความสามัคคี ผู้ดูแลความสงบ ผู้รักชาติ ผู้รักและห่วงใยเยาวชนของชาติ ผู้สร้างพลเมืองดี

_____ _____ ___ / ___ / ___

ลายมือชื่อนิสิต ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Pimpaporn Boonprasert 2012: Nationalism Discourse of Thai Government (1932-2007 A.D). Doctor of Philosophy (Thai Language), Major Field: Thai Language, Department of Thai Language. Thesis Advisor: Associate Professor Wilaisak Kingkham, Ph.D. 274 pages.

The purpose of this study was to analyze the characteristics of nationalist discourse and to study the relationship between discourse and the culture's social aspects. Analysis was formed from policy statements, stirring songs, and mottos presented by the Thai government from 1932 to 2007. The qualitative research methods were based on critical discourse.

The results showed that the government's nationalist discourse was composed of sets of sub-discourse. The sub-discourse sets were comprised of the following: building and development of the nation; co-operation with the government for the nation's development; the government's love for the nation; unity and harmony; upholding of values and the spirit of Thailand; the nation's stability; maintenance of independence, sovereignty, national security and interest; loyalty, religion, and the monarchy; Thai cultural art as a cultural icon and national treasure; understanding and adherence to the democratic ideals; loving the nation in the right way; acceptance of Thai products and brands; patriotism and power in unity; believing in leadership and loving cultural art; unity in national development; condemning of those whom do not love the nation; the nation as a family, loving each other as they love themselves; the responsibility of the youth in building the nation; the responsibility of the youth in love and unity; the concept of good children doing good deeds; the youth as heirs of the nation; and acknowledgement of national values by the youth of the nation.

The second objective resulted in findings that discourse created identity, purpose and between the addressers and recipients of the discourse as follows: the resolvers, the creative producers, love and unity promoters, peacekeepers, nationalists, caretakers of national youth, and general good citizens.

_____ _____ __ / __ / __

Student's signature Thesis Advisor's signature

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงยิ่งของ รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลศักดิ์ กิ่งคำ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ศาสตราจารย์ ดร.อุดม วโรตม์สิกขดิตถ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์ ดร.ชลธิชา บำรุงรักษ์ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก กรรมการการสอบปากเปล่าขั้นสุดท้าย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โกวิทย์ พิมพวง ประธานกรรมการการสอบปากเปล่าขั้นสุดท้าย ที่กรุณาให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ ตลอดจนกรุณาแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.เคร็ก เจ. เรย์โนลด์ส ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ศาสตราจารย์ ดร. จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาให้คำแนะนำในช่วงการเรียบเรียงเค้าโครงวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ศาสตราจารย์ ดร.รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ ศาสตราจารย์พิเศษ ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา และรองศาสตราจารย์ ดร.ชลธิชา บำรุงรักษ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการวิจัยในช่วงการรายงานความก้าวหน้าวิทยานิพนธ์ตลอดระยะเวลาที่ได้ศึกษา

ขอขอบพระคุณสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ผู้ให้ทุนอุดหนุนส่วนหนึ่งในการการทำวิจัย และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้ให้ทุนการศึกษาต่อบางส่วน

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา รวมถึงผู้เขียนตำรา เอกสาร บทความต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและนำมาอ้างอิงในงานวิจัยครั้งนี้

ขอบพระคุณครอบครัวบุญประเสริฐที่กรุณาแบ่งเบาภาระในการเลี้ยงดูบุตร อีกทั้งพี่ ๆ เพื่อน ๆ น้อง ๆ ที่ศึกษาด้วยกัน ณ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อนร่วมงาน ณ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดร.พรธาดา สุวัธนวนิช และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศานติ ภักดีคำ รวมถึงกัลยาณมิตรทุกท่านที่มิได้เอ่ยนามไว้ ณ ที่นี้ ผู้ให้กำลังใจ คำแนะนำ และความช่วยเหลือในช่วงเวลาของการศึกษาและทำวิจัย

คุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมบูชาพระคุณครู อาจารย์ทุกท่าน และที่สำคัญยิ่งคือ รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลศักดิ์ กิ่งคำ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษา ครูผู้ให้ความช่วยเหลือ ให้โอกาส ให้ข้อคิด และคำสั่งสอน จนกระทั่งดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้นและสำเร็จการศึกษา ขอน้อมรำลึกถึงพระคุณครูด้วยความเคารพยิ่งตลอดไป

พิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ
พฤษภาคม 2555

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง (3)

บทที่ 1 บทนำ 1
ความสำคัญของปัญหา 1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย 6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 6
ขอบเขตการวิจัย 7
กรอบแนวคิดและทฤษฎี 7
นิยามศัพท์ 8
บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย 9
การเก็บรวบรวมข้อมูล 9
การวิเคราะห์ข้อมูล 19
การเสนอผลการวิจัย 21
บทที่ 3 วิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย 22
การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 22
แนวคิดเรื่องวาทกรรมและการวิเคราะห์วาทกรรม 23
แนวคิดเรื่องชาติ ชาติไทย ความเป็นไทย 27
แนวคิดเรื่องอำนาจและอุดมการณ์ 44
แนวคิดเรื่องการสื่อสาร 47
อภิปรายผล 207
บทที่ 4 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 212
สรุปผลการวิจัย 213
อภิปรายผล 217
ข้อเสนอแนะ 219

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

เอกสารและสิ่งอ้างอิง	220
ภาคผนวก	233
ภาคผนวก ก วาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายรัฐบาล	234
ภาคผนวก ข เพลงปลุกใจ	254
ภาคผนวก ค คำขวัญวันเด็ก	271
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	274

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	รายนามรัฐบาลตั้งแต่ พ.ศ.2475-2550	10
2	คำขวัญวันเด็กตั้งแต่ พ.ศ.2499-2550	16
3	สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ.2475-2516	77
4	สรุปประเด็นวาทกรรมชาตินิยมจากเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ.2475-2516	98
5	คำขวัญวันเด็กตั้งแต่ปี พ.ศ.2502-2516	102
6	สรุปประเด็นวาทกรรมชาตินิยมจากคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ.2475-2516	105
7	สรุปเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ.2475-2516	118
8	ข้อมูลนายกรัฐมนตรีช่วงปี 2517-2519	128
9	สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ.2517-2519	135
10	สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ.2517-2519	142
11	คำขวัญวันเด็กตั้งแต่ปี พ.ศ.2517-2519 (รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์-หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี)	143

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
12	สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ.2517-2519	144
13	สรุปเหตุการณ์สำคัญในช่วง พ.ศ.2518-2524	145
14	ข้อมูลนายกรัฐมนตรีช่วง พ.ศ.2520-2535	147
15	สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ.2520-2535	154
16	คำขวัญวันเด็กตั้งแต่ปี พ.ศ.2520-2535	155
17	สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ.2520-2535	157
18	ข้อมูลนายกรัฐมนตรีช่วง พ.ศ.2536-2550	158
19	สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ.2536-2550	160
20	สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550	176
21	สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ.2536-2550	183
22	แสดงวาทกรรมชาตินิยมตั้งแต่ พ.ศ.2475-2550	185

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
23	สังเคราะห์ประเด็นวาทกรรมที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมผ่านคำแถลงรัฐบาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2550	190
24	สังเคราะห์ประเด็นวาทกรรมที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมผ่านเพลงปลุกใจ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2475-2550	192
25	สังเคราะห์ประเด็นวาทกรรมที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมผ่านคำขวัญวันเด็ก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2475-2550	194
26	ลักษณะการนำเสนอประเด็นวาทกรรมในชุดวาทกรรมหลักของคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ.2475-2550	196
27	สรุปอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของวาทกรรมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ.2475-2550	197
28	ลักษณะการนำเสนอประเด็นวาทกรรมในชุดวาทกรรมหลักของเพลงปลุกใจ พ.ศ.2475-2550	201
29	สรุปอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของวาทกรรมจากเพลงปลุกใจ พ.ศ.2475-2550	203
30	ลักษณะการนำเสนอประเด็นวาทกรรมในชุดวาทกรรมหลักของคำขวัญรัฐบาล พ.ศ.2475-2550	205
31	สรุปอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของวาทกรรมจากคำขวัญ พ.ศ.2475-2550	206

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
32	สรุปอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของวาทกรรมจากคำขวัญ พ.ศ.2475-2550	207
33	ตารางแสดงอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม	215

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ภาษา คือ ระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร มนุษย์สร้างหรือกำหนดสัญลักษณ์ต่างๆ เป็นรูปภาษาเพื่อสื่อสารความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ประสบการณ์ ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อสิ่งต่างๆ ไปสู่ผู้อื่น ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนย่อมประกอบไปด้วยเสียง รูปอักษร และความหมาย หน้าที่สำคัญของภาษาคือการสื่อความหมาย สร้างกรอบความคิด หรือมโนทัศน์ของสังคมเดียวกัน มนุษย์ได้ใช้ภาษาเป็นสัญลักษณ์แทนความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมมนุษย์ และปรากฏการณ์ทางสังคม การใช้ภาษาจึงเป็นไปเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจความจริงเรื่องต่าง ๆ ซึ่งการอธิบายหน้าที่ของภาษาในลักษณะที่เป็นการสร้างความจริงเช่นนี้ คือการมองภาษาในเชิงวาทกรรม (Discourse)

มิเชล ฟูโกต์ (1976) นักคิดชาวฝรั่งเศสและนักปรัชญาคนสำคัญของศตวรรษที20 ผู้มีความสนใจและมีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย ประเด็นหนึ่งที่ มิเชล ฟูโกต์ ได้ให้มุมมองไว้อย่างน่าสนใจคือเรื่องวาทกรรม (discourse) ซึ่งเป็นความสนใจเรื่องอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ความรู้ และวาทกรรม สิ่งที่กำหนดให้การพูดมีความหมายขึ้นมานั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นบริบททางสังคมจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการผลิตความหมายและความจริง มุมมองของมิเชล ฟูโกต์ ในประเด็นนี้มีความน่าสนใจอย่างยิ่งต่อการมองภาษาซึ่งเป็นเรื่องของรูปแบบและความหมาย หากวาทกรรมในมุมมองของ มิเชล ฟูโกต์ เป็นกระบวนการสร้างหรือผลิตความหมายเกี่ยวกับความจริงในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นปรากฏการณ์ในสังคมโดยที่การผลิตหรือสร้างความหมายนี้ ส่งผลต่อการกำหนดความจริง ความรู้ กฎเกณฑ์ และข้อปฏิบัติ สิ่งที่สำคัญคือกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและโน้มน้าวหรือเปลี่ยนแปลงให้ผู้รับสารเข้าใจและปฏิบัติตามวาทกรรมแต่ละชุดที่ถูกผลิตออกมา วาทกรรมเปรียบเสมือนมโนทัศน์ที่ภาษาสร้างให้ผู้สื่อสารเกิดการรับรู้และสื่อความหมายกันได้ วาทกรรมจึงหมายถึงการพูดหรือการสื่อความหมายในลักษณะของชุดความคิดซึ่งผ่านการสังเคราะห์ขึ้นเพื่อให้คำอธิบายแก่แนวคิดใดแนวคิดหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้ความพยายามในการสร้างความหมายหรือกำหนดชุดความคิดต่าง ๆ นั้นมักจะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้ส่งสารหรือผู้สร้างและสื่อสารวาทกรรม เมื่อมองในด้านนี้วาทกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างอำนาจให้กับผู้ส่งสารอีกด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แนวคิดเรื่องวาทกรรมของ มิเชล ฟูโกต์ หากนำมาพิจารณาการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารของสังคมไทยปัจจุบันในบริบทต่าง ๆ โดยเฉพาะการสื่อสารในรูปแบบที่ผ่านสื่อมวลชนซึ่งผู้รับสารมีจำนวนมาก พบว่า วาทกรรมชาตินิยม เป็นประเด็นหนึ่งซึ่งยังคงความสำคัญอยู่เสมอ ด้วยเหตุที่วาทกรรมชาตินิยมคืออุดมการณ์สำคัญของการพัฒนาประเทศเพราะวาทกรรมชาตินิยมเป็นรูปแบบของความคิดหรือกรอบความคิดเกี่ยวกับความรักความภาคภูมิใจในชาติ พลังสร้างความมั่นคงของชาติ การอ้างถึงวาทกรรมชาตินิยมจะช่วยปลุกเร้าความรู้สึกเป็นพวกพ้อง ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในชาติ ผู้นำของประเทศจึงมักจะนำความคิดดังกล่าวสื่อสารไปยังประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นโยบาย คำขวัญ หรือแม้กระทั่งบทเพลง เป็นต้น วาทกรรมชาตินิยมจึงถูกผลิตซ้ำอย่างมีความหมายที่เกื้อหนุนความมั่นคงของสังคมไทยควบคู่ไปกับความมั่นคงของสถาบันการเมืองการปกครอง

คำว่า “ชาติ” เป็นคำนาม ในภาษาอังกฤษอธิบายคำว่า Nation ไว้ว่าหมายถึง สังคม ชุมชนที่มนุษย์อยู่รวมกันในอาณาเขตเฉพาะ ส่วนพจนานุกรมภาษาไทยให้ความหมายคำว่าชาติไว้ 2 ความหมาย ความหมายแรกหมายถึงการเกิด ส่วนอีกความหมายหนึ่ง ชาติ หมายถึงประเทศ เรียกชนที่อยู่ในปกครองรัฐบาลเดียวกันว่าเป็นพลเมืองของประเทศหรือชาติเดียวกัน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 359) นอกจากนี้ คำว่า ชาติ ยังมีฐานะเทียบเท่ากับองค์กรแบบรัฐบาล ดังข้อความที่ว่า

> รัฐบาลมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติงานของชาติให้สำเร็จสมบูรณ์ตามนโยบายที่แถลงมาข้างต้นนี้ แต่การที่จะปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย ถึงเวลาที่ชาติต้องเรียกร้องให้ชนในชาติทุก ๆ คน มีสมานฉันท์เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อนำชาติผ่านพ้นวิกฤติกาลทางการเมืองของโลก
>
> (คำแถลงนโยบายของรัฐบาล จอมพลแปลก พิบูลสงคราม, 2485)

รัฐบาลเป็นผู้ปฏิบัติงานของชาติผ่านความร่วมมือของทุกฝ่าย “ชาติ” เรียกร้องให้ชนในชาติทุกๆ คน มีสมานฉันท์หรือสามัคคี การใช้ภาษาภาพพจน์ในลักษณะที่ให้สิ่งไม่มีชีวิตอย่าง “ชาติ” กระทำกิริยาในลักษณะ “เรียกร้อง” จึงเป็นการสร้างความเป็นตัวตนหรือความเป็นรูปธรรมของ “ชาติ” ขึ้นมาเพื่อในผู้รับสารเห็นความสำคัญและตระหนักถึงการมีอยู่ของ “ชาติ” ซึ่งผู้ที่สร้างและกล่าวแนวความคิดนี้ย่อมไม่ใช่ “ชาติ” แต่คือรัฐบาลผู้อ้างตนเป็นผู้ปฏิบัติงานของชาติย่อมเป็นตัวแทนอันชอบธรรมที่จะอ้างถึง “ชาติ” และความต้องการของ “ชาติ” ได้ การอ้างถึงชาติของ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาลจึงมีนัยบางประการที่สัมพันธ์กับการสร้างความชอบธรรมในการบริหารกิจการบ้านเมือง และความพยายามเรียกร้องให้ประชาชนรักชาติย่อมเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการบริหารจัดการ รัฐบาลกับการสื่อสารเรื่องชาตินิยมจึงมิใช่การสื่อความหมายตามรูปคำที่ใช้สื่อสารเพียงเท่านั้น ชาตินิยมยังเป็นกระบวนทัศน์สำคัญของความมั่นคงในประเทศและสะท้อนถึงความพยายามในการสร้างความหมายหรือกำหนดชุดความคิดต่าง ๆ ของรัฐบาลผู้ส่งสารหรือผู้สร้างและสื่อสารวาทกรรม วาทกรรมเรื่องชาตินิยมจึงเป็นชุดความคิดที่สัมพันธ์กับกระบวนการสร้างอำนาจให้กับรัฐบาลอีกด้วย

เมื่อกล่าวถึงแนวคิดหรือลัทธิชาตินิยมในประวัติศาสตร์ไทย ธีรยุทธ บุญมี (2546: 101) ได้อธิบายว่า “ชาติ” (nation) ในความหมายของกลุ่มคนที่มีเชื้อชาติ ภาษา ถิ่นที่อยู่อาศัยร่วมกันนั้น เกิดขึ้นในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แนวคิดเรื่องชาติยังไม่มีบทบาทสำคัญแต่อย่างใด มีเพียง 3 แนวคิดใหญ่ ๆ ที่ใช้อยู่คือ กษัตริย์คือผู้ปกครองสูงสุด ราษฎร และ state ซึ่งยังไม่ใช้คำว่ารัฐ แต่ใช้คำว่า บ้านเมือง กรุงสยาม หรือ แผ่นดิน เป็นหลัก

คำอธิบายเชิงสังเคราะห์ของ เสกสรร ประเสริฐกุล (2552: 8-9) ก่อให้เกิดความเข้าใจพัฒนาการของลัทธิชาตินิยมแบบไทยได้ว่า การเริ่มต้นนิยามความเป็นไทยตามคติของชนชั้นนำสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จุดเน้นอยู่ที่การสถาปนาพระราชอำนาจนำ (Royal Hegemony) ของพระมหากษัตริย์ในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปและโยงความเป็นรัฐชาติสมัยใหม่เข้ากับการมีอยู่ของสถาบันนี้ตั้งแต่แรก อย่างไรก็ตาม ลัทธิชาตินิยมไทยที่ก่อรูปขึ้นมานั้น มิได้มีพัฒนาการเป็นเส้นตรง ดังจะเห็นได้ว่าหลังจากสมัยรัชกาลที่ 6 ไม่นาน แนวคิดชาตินิยมของชนชั้นนำใหม่ในระบบราชการซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการศึกษาในประเทศตะวันตก ได้นำไปสู่การวิพากษ์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อย่างรุนแรง โดยเปลี่ยนจุดเน้นย้ำจากเรื่องพระราชอำนาจนำในชาติที่เกิดใหม่มาเป็นชาติของสามัญชน เนื้อหาของลัทธิชาตินิยมไทยที่ถูกนำเข้ามาโดยการเปลี่ยนแปลงครั้งนั้น คือการกำหนดให้รัฐมีบทบาทเพิ่มขึ้นทุกด้านในการดูแลประชาชนของตน ซึ่งหมายถึงการกำหนดบทบาทหน้าที่ของรัฐสมัยใหม่ในประเทศและตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 นับเป็นจุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองและจุดเปลี่ยนกระบวนทัศน์อันสำคัญของไทย การเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตยจึงเป็นการสถาปนาบทบาทกลุ่มบุคคลและการสถาปนา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อำนาจในการบังคับบัญชาของคณะบุคคล รวมถึงการกำหนดบทบาทของประชาชนในประเทศด้วยการอ้างอิงแนวคิดเรื่องการรักชาติ เพื่อนำไปสู่การสร้างชาติที่มีความเจริญมั่นคง โดยที่การสื่อสารแนวคิดนี้ให้มีพลังมากพอที่จะกระตุ้นจิตสำนึกหรือจูงใจให้ประชาชนปฏิบัติ รัฐบาลจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสื่อสารในเชิงวาทกรรมที่อาศัยภาษาเชิงอุดมการณ์เป็นพลังโน้มน้าวใจ ในขณะเดียวกัน วาทกรรมชาตินิยมของรัฐย่อมถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับการสร้างใหม่หรือการสืบสานอัตลักษณ์ของชาติไทยในอดีต การคงอยู่ของวาทกรรมท่ามกลางกระแสสังคมและกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงกับการจัดระเบียบหรือความสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันคือประเทศไทยหรือรัฐไทย

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ภาระหน้าที่สำคัญหรือนโยบายสำคัญของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยด้านหนึ่งก็คือการธำรงหรือสืบทอดวาทกรรมชาตินิยมไว้ บทบาทบางช่วงบางสมัยของรัฐบาลคือการสร้างความรู้เกี่ยวกับเรื่องชาติ ซึ่งในบางช่วงบางสมัยอาจมีการเติมแต่งความรู้จนกลายเป็นความทรงจำของสังคมเกี่ยวกับเรื่องชาติ บูรณาการความคิดเรื่องรัฐในอุดมคติเข้ากับอุดมการณ์ของคนดีหรือพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ

ประเด็นหนึ่งที่ได้รับความสนใจอย่างยิ่ง คือ ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย แนวความคิดเรื่องชาตินิยมถูกนำมาใช้อย่างโดดเด่นอีกครั้งเป็นนโยบายของรัฐบาลในการบริหารประเทศสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2480-2500) ช่วงเวลานั้น ถือว่าเป็นยุคสำคัญของการเมืองไทยอีกยุคหนึ่งโดย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ให้การสนับสนุนลัทธิชาตินิยมโดยเฉพาะการประกาศใช้ “รัฐนิยม” ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของประชาชนไทยครั้งใหญ่อีกครั้งอาทิ การเปลี่ยนแปลงชื่อประเทศที่เปลี่ยนจาก “สยาม” เป็น “ไทย” เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี เรื่องการแต่งกายของคนไทย เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ เป็นต้น

นอกจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เป็นผู้ริเริ่มหรืออาศัยวาทกรรมชาตินิยมในการบริหารประเทศแล้ว เมื่อสำรวจคำแถลงนโยบายของรัฐบาลได้พบว่ารัฐบาลทุกยุคสมัยต่างอ้างอิงวาทกรรมชาตินิยมไว้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการประเทศให้มีความสงบเรียบร้อยอย่างสืบเนื่องมาโดยตลอด ยกตัวอย่างเช่น การพูดถึงเรื่องความเป็นอิสระ ปราศจากความจำเป็นที่จะต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจใด ๆ การกล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูวัฒนธรรมของไทยเพื่อให้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชาวไทยได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นชาติที่เจริญ การเรียกร้องให้ประชาชนรักและสามัคคีเพื่อให้ชาติมั่นคงและมีเอกลักษณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ความเข้าใจเรื่องชาติและการรักชาติส่งผลอีกด้านหนึ่งในเชิงของปัญหาระดับสาธารณะ เช่น การไม่ยอมรับชาติพันธุ์อื่น การอยู่ร่วมกันอย่างแบ่งฝ่ายแบ่งข้าง การอ้างความรักชาติอธิบายการก่อความไม่สงบ เป็นต้น ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนในสมัยรัฐบาลของ พลเอก สุรยุทธ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี (พ.ศ.2549-2551) แนวคิดเรื่อง “สมานฉันท์” ได้ถูกเน้นและระบุเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลเพื่อแก้ปัญหาเรื่องความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางความคิด การแบ่งฝ่าย และการใช้ความรุนแรงเพื่อยุติปัญหา ซึ่งส่งผลกระทบอย่างสำคัญต่อความมั่นคงของชาติเป็นเหตุให้รัฐบาลจำเป็นต้องอาศัยการเน้นย้ำแนวความคิดเรื่องความสมานฉันท์ไว้เป็นนโยบายด้านสังคม ดังความว่า

> รัฐบาลมุ่งมั่นที่จะดำเนินการ ดังนี้...ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความร่วมมือในการกอบกู้และฟื้นฟูประเทศชาติในทุกด้าน โดยการสรุปบทเรียนจากปัญหาความแตกแยกและความล้มเหลวในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวในอดีต และนำมาปรับความเข้าใจ สร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาที่เน้นความสมานฉันท์ของคนในชาติ พร้อมทั้งส่งเสริม เผยแพร่ตัวอย่างของความร่วมมือที่ดี และมีความสุขของทุกชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำแผนปฏิรูปสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานคุณธรรมร่วมกับภาคประชาคม ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน และสถาบันศาสนา เพื่อสร้างสังคมไทยที่ไม่ทอดทิ้งกัน สังคมที่ชุมชนท้องถิ่น และประชาสังคมเข้มแข็ง สังคมคุณธรรม และสังคมประชาธิปไตย
>
> (คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พลเอก สุรยุทธ จุลานนท์, 2550)

แนวคิดเรื่องความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ ความร่วมมือ การไม่ทอดทิ้งกันเหล่านี้จึงนับเป็นประเด็นที่ปรากฏในชุดวาทกรรมชาตินิยมด้วย ทำให้น่าศึกษาว่า วาทกรรมชาตินิยมของไทยประกอบไปด้วยชุดความคิดใดบ้าง การสร้างวาทกรรมชาตินิยมของรัฐ มีความน่าสนใจ เนื่องจากรัฐใช้วาทกรรมเป็นกรอบความคิดหรือมโนทัศน์สำคัญในการเป็นจุดอ้างอิงการนิยามความเป็นไทย รวมทั้งการจัดการกับความไม่เป็นไทย ทำให้รัฐบาลมีสิทธิและหน้าที่อันชอบธรรมในการจัดการกับความเป็นอื่นหรือที่รัฐบาลเห็นว่าเป็นทัศนะอันตรายต่อความมั่นคง และเพื่อไม่ให้ประชาชนรู้สึกต่อต้านกับการพยายามปลุกสร้างกระแสชาตินิยมหรือมองวาทกรรมชาตินิยมเป็นการโฆษณาชวนเชื่อของรัฐบาล การผลิตซ้ำวาทกรรมชาตินิยมแต่ละสมัยจึงต้องมีกลยุทธ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย รวมไปถึงการต่อสู้กับวาทกรรมเรื่องชาติที่ถูกผลิตสร้างจากกลุ่มอื่น เช่น กลุ่มปัญญาชนหัวก้าวหน้าสมัยนั้น[1]

ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาล เนื่องจากประโยชน์ในเบื้องต้นคือการวิเคราะห์ให้เห็นลักษณะวาทกรรมชาตินิยมที่เป็นการสะท้อนถึงการใช้ภาษาเพื่อสร้างอุดมการณ์ อำนาจ และความมั่นคงแก่รัฐ ประการสำคัญ คือ ผลการศึกษาจะช่วยให้เห็นพัฒนาการของความเป็นชาตินิยมที่สร้างโดยรัฐบาลผู้นำรัฐไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตยจนกระทั่งถึงช่วงมีการปฏิวัติครั้งล่าสุดใน พ.ศ. 2549 และมีรัฐบาลที่สืบเนื่องจากการปฏิวัติใน พ.ศ.2550 ก่อนมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญและจัดการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งในประเด็นนี้ยังไม่เคยมีผู้ใดศึกษามาก่อน ดังนั้นผลงานวิจัยเรื่องนี้จึงช่วยอธิบายองค์ความรู้เรื่อง “ชาตินิยมไทย” ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมที่แฝงอยู่ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรมและสังคมวัฒนธรรม ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลของการศึกษาจะทำให้ได้องค์ความรู้เรื่องลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในวรรณกรรมประเภทคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย

---

[1] โปรดดูเพิ่มเติมใน งานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก ของ โสภา ชนะมูล (2546) ที่ศึกษาในแง่มุมเรื่อง “ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า โดยวิเคราะห์แนวคิดจากผลงานของ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มาลัย ชูพินิจ เสนีย์ เสาวพงศ์ อุดม สีสุวรรณ อัศนี พลจันทร สุภา ศิริมานนท์ เปลื้อง วรรณศรี ทวีป วรดิลก จิตร ภูมิศักดิ์ ในช่วงทศวรรษ 2470 – 2490)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาจากข้อมูลเอกสารในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2550 ที่อยู่ในขอบเขตดังนี้

1. คำแถลงนโยบายของรัฐบาลทุกคณะ รวมทั้งสิ้น 56 คณะ (การลำดับหมายเลขยึดตามลำดับที่ของคณะรัฐบาลไม่ใช่ยึดตามลำดับที่ของนายกรัฐมนตรี เนื่องจากนายกรัฐมนตรีบางท่านดำรงตำแหน่งหลายวาระ) เลือกเฉพาะข้อความที่มีคำว่า “ชาติ” อยู่ในบริบท และมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการสร้าง สนับสนุน และส่งเสริมชาตินิยมตามที่กำหนดไว้ในนิยามศัพท์เฉพาะ ได้ทั้งสิ้น 63 ข้อความ นำมาวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมแบ่งออกเป็นช่วงสมัยตามเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่ส่งผลกระทบสำคัญต่อการบริหารบ้านเมืองในระบอบประชาธิปไตยของรัฐบาล

2. เพลงปลุกใจของหน่วยงานรัฐหรือที่รัฐบาลมอบหมายให้แต่งและเผยแพร่ เลือกเฉพาะที่มีเนื้อหาปลุกใจให้เกิดความรักชาติ จำนวนทั้งสิ้น 31 เพลง

3. คำขวัญวันเด็กโดยรัฐบาลซึ่งมีเนื้อหาปลุกใจเยาวชนให้เป็นคนดีและทำประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วยความรักชาติ จำนวนทั้งสิ้น 47 คำขวัญ ตั้งแต่รัฐบาลเริ่มประกาศใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2499 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2550

รวมมีข้อความที่สื่อถึงวาทกรรมชาตินิยมทั้งสิ้น 141 ข้อความ

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

วาทกรรรมชาตินิยม มีการสื่อสารในสังคมไทยแต่ละยุคสมัย มีกระบวนการสร้างและการรับวาทกรรม โดยมีบริบททางสังคม วัฒนธรรม และบริบทของยุคสมัยในแต่ละช่วงเวลา ส่งผลกระทบต่อวาทกรรมชาตินิยม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นิยามศัพท์

วาทกรรม หมายถึง การใช้ภาษาไทยเพื่อกำหนดความหมายของความจริงเรื่องต่าง ๆ ทางสังคม วาทกรรมเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นเสมือนชุดความคิดที่สังเคราะห์ขึ้นจากบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย

ชาตินิยม หมายถึง การแสดงออกซึ่งความรัก ความภาคภูมิใจ ความผูกพันกับชาติบ้านเมือง

วาทกรรมชาตินิยม หมายถึง การใช้ภาษาไทยที่สะท้อนความคิดเกี่ยวกับความรักชาติ ความสามัคคีภายในชาติ ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ซึ่งส่งผลโดยตรงกับความมั่นคงของชาติ

วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย หมายถึง ชุดความคิดที่แสดงถึงความรักชาติ ความผูกพัน ความเสียสละ การปกป้อง ดูแลรักษา ความร่วมมือที่จะกระทำการใด ๆ เพื่อชาติบ้านเมือง สื่อสารด้วยภาษาเป็นลายลักษณ์อักษร มีนายกรัฐมนตรีหรือคณะรัฐบาลของไทยเป็นผู้สื่อสารผ่านรูปแบบวรรณกรรมประเภทคำแถลงนโยบายของรัฐบาล เพลงปลุกใจ และคำขวัญวันเด็ก ในช่วงปี พ.ศ. 2475 – 2550 (คณะรัฐบาลชุดที่ 1 นายกรัฐมนตรี คือ พระยามโนปกรณนิติธาดา ถึง คณะที่ 56 นายกรัฐมนตรี คือ พลเอก สุรยุทธ จุลานนท์)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเรื่อง วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ.2550 เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมที่แฝงอยู่ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550 และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง วาทกรรม และสังคมวัฒนธรรม ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550 ดังมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาเอกสารและแหล่งข้อมูล

1. สำรวจและรวบรวมเอกสารประเภทคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ คำขวัญ ของรัฐบาล วิเคราะห์ข้อความที่แสดงแนวความคิดเกี่ยวกับชาตินิยมตามที่กำหนดไว้ในนิยามศัพท์ ตั้งแต่สมัย พ.ศ. 2475 -2550 เพื่อนำไปวิเคราะห์ในกรอบของวาทกรรม

1. ศึกษาบริบทของการรับสาร ผ่านสภาพสังคม และการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ ในช่วงเวลาที่มีการแถลงนโยบายของรัฐบาล การเผยแพร่เพลงปลุกใจ การเสนอคำขวัญ เพื่อกำหนดขอบเขตของเวลาและบริบททางสังคมให้ชัดเจนขึ้นจึงใช้วิธีกำหนดช่วงเวลาศึกษาคือช่วงเวลาที่มีการประกาศใช้รัฐนิยมซึ่งแสดงแนวคิดชาตินิยมอย่างชัดเจน (พ.ศ.2485) โดยนำไปใช้ในการวิเคราะห์ปฏิกิริยาของสังคมที่มีต่อวาทกรรมของรัฐบาลต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการวิจัยเป็นเอกสารในส่วนของรัฐบาลซึ่งเป็นการสื่อสารทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านภาษาในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ภาษาราชการ คือ เอกสารที่เป็นคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2550 ซึ่งจะทำให้เข้าใจบทบาทหน้าที่และภาพลักษณ์ของรัฐบาล ภาษาที่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เป็นวรรณศิลป์ คือ เพลงปลุกใจที่แต่งหรือรัฐบาลมอบหมายให้แต่งและเผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2475-2550 ทำให้เข้าใจการสื่อสารเชิงอารมณ์ การจินตนาการเกี่ยวกับความเป็นชาตินิยม เป็นภาษาที่มีพลังในการโน้มน้าวใจ และภาษาที่เป็นวาทศิลป์ประเภทคำขวัญของรัฐบาลที่มีเนื้อหาสะท้อนชาตินิยมสร้างและเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ คำขวัญวันเด็ก ซึ่งจะทำให้เห็นการปลูกฝังอุดมการณ์และกล่อมเกลาความรักชาติให้แก่เด็กและเยาวชน

การกำหนดประชากรนั้นมีขอบเขตดังนี้

1. คำแถลงนโยบายของรัฐบาลทุกคณะ รวมทั้งสิ้น 56 คณะ ได้แก่

ตารางที่ 1 รายนามรัฐบาลตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2550

ลำดับที่	นายกรัฐมนตรี	ครม. ลำดับที่	วันที่เริ่มดำรงตำแหน่ง	วันที่พ้นจากตำแหน่ง
1	พระยามโนปกรณ์นิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์)	1	28 มิถุนายน พ.ศ. 2475	9 ธันวาคม พ.ศ. 2475
		2	10 ธันวาคม พ.ศ. 2475	1 เมษายน พ.ศ. 2476
		3	1 เมษายน พ.ศ. 2476	21 มิถุนายน พ.ศ. 2476
2	พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน)	4	21 มิถุนายน พ.ศ. 2476	16 ธันวาคม พ.ศ. 2476
		5	16 ธันวาคม พ.ศ. 2476	22 กันยายน พ.ศ. 2477
		6	22 กันยายน พ.ศ. 2477	9 สิงหาคม พ.ศ. 2480
		7	9 สิงหาคม พ.ศ. 2480	21 ธันวาคม พ.ศ. 2480
		8	21 ธันวาคม พ.ศ. 2480	16 ธันวาคม พ.ศ. 2481

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	นายกรัฐมนตรี	ครม. ลำดับที่	วันที่เริ่มดำรงตำแหน่ง	วันที่พ้นจากตำแหน่ง
3	จอมพลแปลก พิบูลสงคราม (แปลก ขีตตะสังคะ)	9	16 ธันวาคม พ.ศ. 2481	7 มีนาคม พ.ศ. 2485
		10	7 มีนาคม พ.ศ. 2485	1 สิงหาคม พ.ศ. 2487
		21	8 เมษายน พ.ศ. 2491	25 มิถุนายน พ.ศ. 2492
		22	25 มิถุนายน พ.ศ. 2492	29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494
		23	29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2494	6 ธันวาคม พ.ศ. 2494
		24	6 ธันวาคม พ.ศ. 2494	23 มีนาคม พ.ศ. 2495
		25	24 มีนาคม พ.ศ. 2495	21 มีนาคม พ.ศ. 2500
		26	21 มีนาคม พ.ศ. 2500	16 กันยายน พ.ศ. 2500
4	พันตรี ควง อภัยวงศ์ (หลวงโกวิทอภัยวงศ์)	11	1 สิงหาคม พ.ศ. 2487	31 สิงหาคม พ.ศ. 2488
		14	31 มกราคม พ.ศ. 2489	24 มีนาคม พ.ศ. 2489
		19	10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490	21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491
		20	21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2491	8 เมษายน พ.ศ. 2491
5	นายทวี บุณยเกตุ	12	31 สิงหาคม พ.ศ. 2488	17 กันยายน พ.ศ. 2488

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	นายกรัฐมนตรี	ครม. ลำดับที่	วันที่เริ่มดำรงตำแหน่ง	วันที่พ้นจากตำแหน่ง
6	หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	13	17 กันยายน พ.ศ. 2488	31 มกราคม พ.ศ. 2489
		35	15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518	14 มีนาคม พ.ศ. 2518
		37	20 เมษายน พ.ศ. 2519	25 กันยายน พ.ศ. 2519
		38	25 กันยายน พ.ศ. 2519	6 ตุลาคม พ.ศ. 2519
7	นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐ์มนูธรรม)	15	24 มีนาคม พ.ศ. 2489	11 มิถุนายน พ.ศ. 2489
		16	11 มิถุนายน พ.ศ. 2489	23 สิงหาคม พ.ศ. 2489
8	พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ (หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์)	17	23 สิงหาคม พ.ศ. 2489	30 พฤษภาคม พ.ศ. 2490
		18	30 พฤษภาคม พ.ศ. 2490	8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490
9	นายพจน์ สารสิน	27	21 กันยายน พ.ศ. 2500	1 มกราคม พ.ศ. 2501
10	จอมพลถนอม กิตติขจร	28	1 มกราคม พ.ศ. 2501	20 ตุลาคม พ.ศ. 2501
		30	9 ธันวาคม พ.ศ. 2506	7 มีนาคม พ.ศ. 2512
		31	7 มีนาคม พ.ศ. 2512	17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514
		คณะปฏิวัติ	18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514	17 ธันวาคม พ.ศ. 2515
		32	18 ธันวาคม พ.ศ. 2515	14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	นายกรัฐมนตรี	ครม. ลำดับที่	วันที่เริ่มดำรงตำแหน่ง	วันที่พ้นจากตำแหน่ง
11	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	29	9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502	8 ธันวาคม พ.ศ. 2506
12	นายสัญญา ธรรมศักดิ์	33	14 ตุลาคม พ.ศ. 2516	22 พฤษภาคม พ.ศ. 2517
		34	27 พฤษภาคม พ.ศ. 2517	15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518
13	พลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	36	14 มีนาคม พ.ศ. 2518	20 เมษายน พ.ศ. 2519
			6 ตุลาคม พ.ศ. 2519	8 ตุลาคม พ.ศ. 2519
14	นายธานินทร์ กรัยวิเชียร	39	8 ตุลาคม พ.ศ. 2519	20 ตุลาคม พ.ศ. 2520
15	พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	40	11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2520	12 พฤษภาคม พ.ศ. 2522
		41	12 พฤษภาคม พ.ศ. 2522	3 มีนาคม พ.ศ. 2523
16	พลเอกเปรม ติณสูลานนท์	42	3 มีนาคม พ.ศ. 2523	30 เมษายน พ.ศ. 2526
		43	30 เมษายน พ.ศ. 2526	5 สิงหาคม พ.ศ. 2529
		44	5 สิงหาคม พ.ศ. 2529	4 สิงหาคม พ.ศ. 2531
17	พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ	45	4 สิงหาคม พ.ศ. 2531	9 ธันวาคม พ.ศ. 2533
		46	9 ธันวาคม พ.ศ. 2533	23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	นายกรัฐมนตรี	ครม. ลำดับที่	วันที่เริ่มดำรงตำแหน่ง	วันที่พ้นจากตำแหน่ง
18	นายอานันท์ ปันยารชุน	47	2 มีนาคม พ.ศ. 2534	7 เมษายน พ.ศ. 2535
		49	10 มิถุนายน พ.ศ. 2535	23 กันยายน พ.ศ. 2535
19	พลเอกสุจินดา คราประยูร	48	7 เมษายน พ.ศ. 2535	10 มิถุนายน พ.ศ. 2535
20	นายชวน หลีกภัย	50	23 กันยายน พ.ศ. 2535	13 กรกฎาคม พ.ศ. 2538
		53	9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540	17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544
21	นายบรรหาร ศิลปอาชา	51	13 กรกฎาคม พ.ศ. 2538	25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539
22	พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ	52	25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539	9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540
23	พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร	54	9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544	9 มีนาคม พ.ศ. 2548
		55	9 มีนาคม พ.ศ. 2548	19 กันยายน พ.ศ. 2549
24	พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์	56	1 ตุลาคม พ.ศ. 2549	29 มกราคม พ.ศ. 2551

2. เพลงปลุกใจของหน่วยงานรัฐหรือที่รัฐบาลมอบหมายให้แต่งและเผยแพร่ เลือกเฉพาะที่มีเนื้อหาปลุกใจให้เกิดความรักชาติ จำนวนทั้งสิ้น 30 เพลง ได้แก่

2.1 เพลงบ้านเกิดเมืองนอน

2.2 เพลงสู้อมิตร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.3 เพลงถิ่นไทย

2.4 เพลงอนุสติไทย

2.5 เพลงรวมไทย

2.6 เพลงกรุงศรีอยุธยา

2.7 เพลงต้นตระกูลไทย

2.8 เพลงมาร์ช-สู้ตาย

2.9 เพลงกราวชัย

2.10 เพลงชาติมหาชัย

2.11 เพลงศรีอยุธยา

2.12 เพลงไทยวิวัฒน์

2.13 เพลงวัฒนธรรม

2.14 เพลงไทยเพื่อไทย

2.15 เพลงศรีวัฒนา

2.16 เพลงเดินตามผู้นำ

2.17 เพลงไทยคงไทย

2.18 เพลงฝ้าย

2.19 เพลงสวมหมวก

2.20 เพลงสร้างระเบียบ

2.21 เพลงรำซิมารำ

2.22 เพลงหนูเอย

2.23 เพลงกสิกรไทย

2.24 เพลงฉันคนไทย

2.25 เพลงไทยต้องทำ

2.26 เพลงสร้างชาติ

2.27 เพลงหนักแผ่นดิน

2.28 เพลงแด่ทหารหาญในสมรภูมิ

2.29 ขวานไทยใจหนึ่งเดียว

2.30 เพลงพรุ่งนี้ต้องดีกว่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. คำขวัญวันเด็กโดยรัฐบาลซึ่งมีเนื้อหาปลุกใจเยาวชนให้เป็นคนดีและทำประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วยความรักชาติ จำนวนทั้งสิ้น 47 คำขวัญ ตั้งแต่รัฐบาลเริ่มประกาศใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2499 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2550 ดังนี้

ตารางที่ 2 คำขวัญวันเด็กตั้งแต่ พ.ศ. 2499-2550

ปี พ.ศ.	นายกรัฐมนตรี	คำขวัญ
2499	จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	จงบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม
2502		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้าจงเป็นเด็กที่รักความก้าวหน้า
2503		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้าจงเป็นเด็กที่รักความสะอาด
2504		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่อยู่ในระเบียบวินัย
2505		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่ประหยัด
2506		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่มีความขยันมั่นเพียรมากที่สุด
2507		(งดจัดงานวันเด็ก)
2508		เด็กจะเจริญต้องรักเรียนและเพียรทำดี
2509	จอมพล ถนอม กิตติขจร	เด็กที่ดีต้องมีสัมมาคารวะ มานะบากบั่นและสมานสามัคคี
2510		อนาคตของชาติจะสุกใส หากเด็กไทยแข็งแรง เรียนดี มีความประพฤติเรียบร้อย
2511		ความเจริญและความมั่นคงของชาติไทยในอนาคต ขึ้นอยู่กับเด็กที่มีวินัยมีความเฉลียวฉลาดและรักชาติยิ่ง
2512		รู้เรียน รู้เล่น รู้สามัคคี เป็นความดีที่เด็กพึงจำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	นายกรัฐมนตรี	คำขวัญ
2513	จอมพล ถนอม กิตติขจร (ต่อ)	เด็กประพฤติดีและศึกษาดี ทำให้มีอนาคตแจ่มใส
2514		ยามเด็กจงมั่นเรียน เพียรกระทำดี เติบใหญ่จะได้มีความสุขความเจริญ
2515		เยาวชนฝึกตนดี มีความสามารถ
2516		เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ
2517	นายสัญญา ธรรมศักดิ์	สามัคคีคือพลัง
2518	นายสัญญา ธรรมศักดิ์	เด็กคือทายาทของชาติไทย ต้องร่วมใจ ร่วมพลังสร้างความดี
2519	ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช	เด็กที่ต้องการเห็นอนาคตของชาติรุ่งเรืองจะต้องทำตัวให้ดี มีวินัยเสียแต่บัดนี้
2520	นายธานินทร์ กรัยวิเชียร	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเยาวชนไทย
2521	พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์	เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติมั่นคง
2522	พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์	เด็กไทยคือหัวใจของชาติ
2523	พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์	ขยัน อดทน ประหยัด เป็นคุณสมบัติของเด็กไทย
2524	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	มีวินัยใจซื่อสัตย์ รู้ประหยัด เคร่งครัดคุณธรรม
2525	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	ขยัน ศึกษา ใฝ่หาความรู้ เชิดชูชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเด็กไทย
2526	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	รู้หน้าที่ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด มีวินัย และคุณธรรม
2527	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	รักวัฒนธรรมไทย ใฝ่ดี มีความคิด สุจริต ใจมั่น
2528	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	สามัคคี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม
2529	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2530	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2531	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2532	พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2533	พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	นายกรัฐมนตรี	คำขวัญ
2534	นายอานันท์ ปันยารชุน	รู้หน้าที่ มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำชาติพัฒนา
2535	นายอานันท์ ปันยารชุน	สามัคคี มีวินัย ใฝ่ศึกษา จรรยางาม
2536-2538	นายชวน หลีกภัย	ยึดมั่นประชาธิปไตย ร่วมใจพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม
2539	นายบรรหาร ศิลปอาชา	มุ่งหาความรู้ เชิดชูความเป็นไทย หลีกไกลยาเสพติด
2540	พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ	รู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย ตั้งใจใฝ่ศึกษา ไม่พึ่งพายาเสพติด
2543-2544	นายชวน หลีกภัย	มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ คู่คุณธรรม นำประชาธิปไตย
2547	พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร	รักชาติ รักพ่อแม่ รักเรียน รักสิ่งดี ๆ อนาคตดีแน่นอน

กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ดังนี้

2. คำแถลงนโยบายของรัฐบาล เลือกเฉพาะข้อความส่วนที่ปรากฏสาระเกี่ยวกับการแสดงความรักและความภาคภูมิใจในชาติอย่างชัดเจน เลือกเฉพาะข้อความส่วนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้าง สนับสนุน และส่งเสริมชาตินิยมตามที่กำหนดไว้ในนิยามศัพท์เฉพาะ ได้ทั้งสิ้น 63 ข้อความ

2. เพลงปลุกใจของหน่วยงานรัฐหรือที่รัฐบาลมอบหมายให้แต่งและเผยแพร่ เฉพาะที่มีเนื้อหาปลุกใจให้เกิดความรักชาติ จำนวนทั้งสิ้น 30 เพลง ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างทุกเพลง

3. คำขวัญวันเด็กของรัฐบาลเลือกแบบเจาะจงคำขวัญซึ่งมีเนื้อหาปลุกใจเยาวชนให้เป็นคนดีและทำประโยชน์แก่ประเทศชาติด้วยความรักชาติ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 47 คำขวัญ จากประชากรทั้งสิ้น 50 คำขวัญ ตั้งแต่รัฐบาลเริ่มประกาศใช้ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2499 จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2550

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนี้รวมเป็นข้อความทั้งสิ้น 140 ข้อความ ทั้งนี้เป็นการเก็บข้อความจากตัวบทได้แก่ คำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญ จากการเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ (web site) ทางอินเตอร์เน็ต ของรัฐบาล คือ http://thaigov.org และจากสื่อสิ่งพิมพ์ คือ หนังสือคำแถลงนโยบายของรัฐบาล จากนั้นนำมาวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมตามช่วงสมัยซึ่งแบ่งตามเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่ส่งผลกระทบสำคัญต่อการบริหารบ้านเมืองในระบอบประชาธิปไตยของรัฐบาล อ้างอิงข้อมูลจากประวัติการเมืองไทย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2543. และข้อมูลจากการเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับจากยุคแรกจนถึงปัจจุบัน (ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, 2511) ได้ดังนี้

ช่วงที่ 1 ปี พ.ศ. 2475-2516 (การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็น ระบอบประชาธิปไตย ถึง ปีที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 วันมหาวิปโยค)

ช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2517-2519 (ปีที่มีการประกาศและบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ถึง ช่วงที่มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรเนื่องจากมีพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเป็นจำนวนมากทำให้ขาดเสถียรภาพทางการเมือง)

ช่วงที่ 3 ปี พ.ศ. 2520-2535 (ช่วงที่มีการปฏิวัติทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 สิ้นสุดลง ถึง สมัยของรัฐบาลหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ)

ช่วงที่ 4 ปี พ.ศ. 2536-2550 (การจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ทั่วประเทศ การปฏิรูปการเมืองการปกครอง จนกระทั่งถึงที่คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ยึดอำนาจจากรัฐบาลเดิมและเกิดรัฐบาลชุดใหม่)

การวิเคราะห์ข้อมูล

เกณฑ์หรือแนวทางการวิเคราะห์

เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้เกณฑ์การวิเคราะห์ตามแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis ของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) ซึ่งเสนอให้วิเคราะห์วาทกรรมใน 3 ด้าน คือ ตัวบท

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(Text) ปฏิบัติการทางวาทกรรม (discourse practices) และปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (sociocultural practices) โดยการวิเคราะห์จะต้องอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ด้านนี้ ดังนั้นเกณฑ์ในการวิเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมจึงอยู่ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์คำแถลงนโยบายรัฐบาล เพลงปลุกใจ คำขวัญของรัฐบาล เพื่อให้เข้าใจตัวบทหรือการสร้างความหมายว่ามีประเภทหรือชุดความคิด ชุดวาทกรรมย่อย ที่เป็นส่วนของวาทกรรมเรื่องชาตินิยมอย่างไรบ้าง

2. วิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรม หรือกระบวนการสร้างวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ขั้นตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ว่าบริบทของผู้สร้างวาทกรรมมีความสัมพันธ์ต่อการสร้างความหมายของตัวบทอย่างไร และวิเคราะห์กระบวนการใช้ภาษาเพื่อสร้างความหมายวาทกรรมในประเด็นต่อไปนี้ คือ ผู้นำเสนอตัวบท รูปแบบการสื่อสาร การเลือกประเด็น กลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการศึกษากระบวนการบริโภคตัวบทของวาทกรรมภายใต้บริบทของสังคม ไม่ว่าจะเป็นการแพร่กระจายและระบบความคิดของผู้รับวาทกรรม เพื่อให้เข้าใจว่าบทบาทที่แท้จริงของคำแถลงนโยบายรัฐบาล เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลเป็นอย่างไร

3. วิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม กล่าวคือวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของวาทกรรมชาตินิยมที่มีต่อสังคม โดยนำแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ แนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมือง แนวคิดเรื่องชาติ ชาติไทย ความเป็นไทย อำนาจ และอุดมการณ์ มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. สังเคราะห์วาทกรรมเรื่องชาตินิยมไทยที่สร้างโดยรัฐบาลเพื่อให้ได้องค์ความรู้

เครื่องมือในการวิจัย

การวิเคราะห์ตัวบท (Text) ปฏิบัติการทางวาทกรรม (discourse practices) และปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (sociocultural practices) ใช้เครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพคือแบบบันทึกข้อมูลเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การเสนอผลการวิจัย

เมื่อได้ผลการวิจัยตามขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยยกเอาวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏมาเป็นตัวอย่างประกอบให้เห็นจริง เพื่อสนับสนุนการตีความและการอธิบายความ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 3

วิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยค้นคว้าเอกสาร งานวิจัย หนังสือและตำราที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดเรื่องชาตินิยม ประวัติศาสตร์สังคมโดยเฉพาะการเมืองการปกครอง การสื่อสารทางการเมือง เพื่อประมวลเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตามแนวคิดดังนี้

กลุ่มที่ 1 แนวคิดเรื่องวาทกรรมและการวิเคราะห์วาทกรรม

1.1 ความหมายของวาทกรรม
1.2 แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม
1.3 การวิเคราะห์วาทกรรมแนวทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)
1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวาทกรรม

กลุ่มที่ 2 แนวคิดเรื่องชาติ ชาติไทย และความเป็นไทย

2.1 แนวคิดเรื่องชาติ ชาติไทย และความเป็นไทย

กลุ่มที่ 3 แนวคิดเรื่องอำนาจ และอุดมการณ์

3.1 แนวคิดเรื่องอำนาจ
3.2 แนวคิดเรื่องอุดมการณ์
3.3 แนวคิดเรื่องการสื่อสาร

ในบทที่ 3 นี้จะเป็นการเริ่มต้นวิเคราะห์วาทกรรมที่แสดงถึงบทบาทของรัฐบาลในการเป็นผู้สร้างวาทกรรมและลักษณะวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏ โดยแบ่งเป็นยุคสมัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประเด็นต่าง ๆ ที่ปรากฏในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบความคิดและแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทยทุกยุคสมัย โดยมีประเด็นสำคัญต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องวาทกรรมและการวิเคราะห์วาทกรรม

ความหมายของวาทกรรม

ผู้วิจัยใช้คำว่าวาทกรรม (Discourse) ในความหมายของชุดความคิดซึ่งถูกสังเคราะห์ขึ้นเพื่อให้คำอธิบายแก่แนวคิดใดแนวคิดหนึ่งโดยคำอธิบายนั้นมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างอำนาจ

เดิมแนวคิดเรื่องวาทกรรมถูกนำมาใช้ศึกษาโครงสร้างของภาษา หน้าที่ และรูปแบบของภาษาโดยนักภาษาศาสตร์ ต่อมา มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) นักคิดชาวฝรั่งเศส มองว่า วาทกรรมนอกจากจะเป็นเรื่องของการศึกษาภาษาด้วยแล้วยังรวมถึงวิธีคิด และภาคปฏิบัติการของวาทกรรมและสถาบันอีกด้วย วาทกรรมจึงมีความสำคัญด้วยเหตุที่ที่วิธีการวิธีคิดและคำพูดที่ดำรงอยู่ในสังคมสามารถสะท้อนวิถีชีวิตของคนรวมทั้งนำไปสู่การควบคุมทางสังคม กระบวนการของวาทกรรมจึงมีมากกว่าคำพูดหรือภาษาแต่รวมเอาการผลิตทางประวัติศาสตร์ มีการรวมเอาแนวคิด แก่น และชนิดของถ้อยแถลงเข้าไว้ด้วยกันซึ่งเรียกว่าเป็น “การก่อรูปของวาทกรรม” (Discursive Formation) มิเชล ฟูโกต์ เสนอว่า ภาษาที่เป็นวาทกรรมนั้น หมายถึง สิ่งที่คนมีอำนาจพูดและหน้าที่ของอำนาจคือการสร้างความจริง (Truth production) วาทกรรมจึงเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยธำรงรักษาอำนาจของสถาบันต่าง ๆ ไว้ แม้ว่าในเบื้องต้น มิเชล ฟูโกต์ จะสนใจศึกษาวาทกรรมทางจิตเวท แต่ก็ได้มีการอธิบายถึงอำนาจวาทกรรมของรัฐและปฏิบัติการทางวาทกรรมที่สามารถอ้างความชอบธรรมในการดำเนินงานผ่านความรู้ที่ดำรงอยู่ในสังคม การพยายามค้นหาความเป็นไปของอำนาจที่มาในรูปของความรู้ที่อยู่ในการพัฒนานั้นจำเป็นต้องมีการศึกษาโดยวิธีการรื้อสร้างซึ่งต้องอาศัยการตีความบริบทของสถานการณ์นั้นด้วย มิเชล ฟูโกต์ ได้อธิบายถึงการรื้อสร้างทางความคิด การตีความของการคิดและมองว่าปัญญาชนเป็นผู้ผลิตความรู้ขึ้นซึ่งเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจสามารถผลักดันให้คนเชื่อหรือปฏิบัติตามได้

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความหมายของวาทกรรมที่ มิเชล ฟูโกต์ เสนอนี้ สามารถนำไปเป็นประเด็นในการศึกษาการสื่อสารเรื่องชาตินิยมของรัฐบาลไทยได้ เพราะการมองการสื่อสารเรื่อง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชาตินิยมของรัฐบาลในรูปของวาทกรรมจะทำให้เข้าใจมิติทางสังคมและทำให้สามารถอธิบายอำนาจของผู้ส่งสาร อำนาจของสารที่ส่งผลต่อสังคมและผู้รับสารทั่วไปได้ชัดเจนมากขึ้น

แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis)

ผู้วิจัยสนใจการวิเคราะห์วาทกรรมตามแนวทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis-CDA) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ตัวบทวาทกรรมในเชิงวิพากษ์ กล่าวคือวิเคราะห์ความเป็นจริงรวมไปถึงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งมีภาษาบางส่วนถูกเรียบเรียงโดยวิธีเฉพาะ การศึกษาวาทกรรมตามแนวทฤษฎีวิพากษ์นี้มีจุดมุ่งหมายพิเศษ คือ

(1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและสังคม

(2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการวิเคราะห์และการจำแนกแยกแยะเพื่ออธิบายหรือทำความเข้าใจ

ตามความคิดของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough, 1995) การสื่อสารแต่ละครั้งจะมีประเด็นที่เกี่ยวข้องใน 3 ด้าน คือ ตัวบท (text) ปฏิบัติการทางวาทกรรม (discourse practices) และปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (sociocultural practices) ซึ่งในการวิเคราะห์วาทกรรมจะต้องอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของทั้ง 3 ด้านนี้ โดยที่การวิเคราะห์ตัวบท สามารถวิเคราะห์ได้ทั้งความหมายหรือรูปแบบ ส่วนการวิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรม สามารถวิเคราะห์ในแง่ของการผลิต การเผยแพร่ และการบริโภค สำหรับการวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม เป็นการศึกษาบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น

นอกจากนี้ นอร์แมน แฟร์คลัฟ ยังได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการวิเคราะห์วาทกรรมว่าควรพิจารณาองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการคือ

(1) วิเคราะห์สภาพการณ์ในการสื่อสาร (Analysis of communication events) โดยพิจารณาถึงปัจจัย 3 ประการคือ

(1.1) ตัวบท (Text) คือ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร วิเคราะห์การสร้าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมายรวมทั้งรูปแบบของการเรียบเรียงวาทกรรม เพราะรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปย่อมมีผลให้ความหมายเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จากตัวบทดังกล่าว ยังสามารถวิเคราะห์สิ่งที่อยู่ในตัวบทได้ 3 ประเด็นหลักที่สำคัญคือ วาทกรรมนำเสนอความคิด ระบบ ความรู้ความเชื่อให้กับสังคมอย่างไร ก่อให้เกิดผลอย่างไร ซึ่งย่อมเป็นการชี้ให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมในขณะนั้น วิเคราะห์ว่าวาทกรรมสร้างลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์อะไรให้สังคม

(1.2) การปฏิบัติทางวาทกรรม (Discourse practice) เป็นการวิเคราะห์

กระบวนการสร้างตัวบท (Text production) ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้สร้างนำเอาบริบททางสังคม และวัฒนธรรมมาสร้างเป็นวาทกรรมได้อย่างไร และวิเคราะห์การบริโภคตัวบท (Text consumption) รวมทั้งช่องทางการสื่อสาร ทั้งนี้เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปกระบวนการสร้างวาทกรรมย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

(1.3) การปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural practice) เป็นการ

วิเคราะห์ถึงบริบทที่ส่งผลให้เกิดวาทกรรม เช่น ปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง

(2) วิเคราะห์แบบแผนการใช้ภาษา (Analysis of the order of discourse) เป็นการวิเคราะห์ลักษณะและประเภทของวาทกรรม

งานวิจัยที่นำแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์ตามแนวทฤษฎีวิพากษ์มาศึกษา อย่างเช่น งานของ อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท (2546) ได้เปรียบเทียบแนวคิดของนักคิดวาทกรรม คือ มิเชลล์ ฟูโกต์ นอร์แมน แฟร์คลัฟ และ เติน แวน เดิค โดยสรุปว่า ฟูโกต์ จะมองวาทกรรมที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อุดมการณ์ความเป็นใหญ่ การกดทับปิดบังซ่อนเร้นทำให้บางสิ่งกลายเป็นเรื่องที่พูดไม่ได้ ส่วน แฟร์คลัฟ มองว่าวาทกรรมเป็นทั้งการถูกประกอบสร้างและการประกอบสร้าง คือ ผลิตสถาปนาตัวตน อัตลักษณ์ ประธาน และถูกสังคมผลิตวาทกรรมในขณะเดียวกัน ในขณะที่ เติม แวน เดิค มองว่าวาทกรรมเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสังคม ทั้งบทและบริบทล้วนมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งเมื่อประมวลจากทั้ง 3 นักคิดแล้ว จะได้ตัวแปรหลักในการวิเคราะห์วาทกรรมดังนี้คือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อุดมการณ์ ภาวะเป็นใหญ่ อัตลักษณ์ ปริบท สหบท (ความสัมพันธ์ของ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ใจความที่มีมาก่อนหน้านี้หรือกำลังเกิดขึ้นอยู่ของวาทกรรมในยุคปัจจุบันที่เรากำลังพิจารณาอยู่) ตัวบท ภาคปฏิบัติการวาทกรรม (การสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ เน้นการผลิตตัวบท การแจกจ่าย และการบริโภค) ภาคปฏิบัติการเชิงสังคม (บริบท การเมือง เศรษฐกิจ สังคม) และสิ่งที่เป็นแก่นหลักของงานวิจัยในการศึกษาวาทกรรม คือ การที่จะบอกว่าวาทกรรมไม่ใช่เรื่องของการสื่อสารธรรมดา แต่จะรวมองค์ประกอบอื่น ๆ เข้ามาด้วย คือ อำนาจที่ผู้สื่อสารมีในยุคหนึ่ง ๆ จะกำหนดว่าสิ่งใด พูดได้ หรือพูดไม่ได้ ซึ่งส่งผลให้สาระหรือเนื้อหาของการสื่อสารถูกปิดบัง ซ่อนเร้น ทับซ้อน นอกจากนั้นอำนาจที่มีในยุคหนึ่ง ๆ ยังกำหนดด้วยว่าสิ่งใดเป็นความรู้ ความจริง ภายใต้ปริบทการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตัวบทมีการผลิตซ้ำ แจกจ่าย และบริโภคอย่างไร ความสัมพันธ์เชิงอำนาจมีการปรับโครงสร้างใหม่หรือไม่ มีการท้าทายจากคนชายขอบสู่สถาบัน หรือองค์กร หรือไม่ ผู้มีอำนาจได้รักษาภาวะความเป็นใหญ่อย่างไร โดยผ่านวาทกรรมต่าง ๆ กลยุทธ์ระดับ มหภาค และจุลภาคเป็นอย่างไร เหล่านี้เป็นคำถามที่ใช้ในการวิเคราะห์วาทกรรม นอกจากนี้ อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท ยังได้กล่าวถึงกรอบการวิเคราะห์วาทกรรมกับการเมืองไว้ว่า วาทกรรมกับการเมืองอาจมีได้หลากหลาย วาทกรรมการเมืองในกรอบที่มุ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร อำนาจ ความเป็นใหญ่ เจตนาผู้ส่งสาร และปฏิกิริยาของผู้รับสาร คือวาทกรรมที่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจและการต่อต้านของบุคคลที่ได้ชื่อว่าเกี่ยวข้องกับการเมือง วาทกรรมการเมืองจะดูหน้าที่เชิงกลยุทธ์ จึงจำเป็นต้องใช้กรอบวิเคราะห์ของระดับของภาษา คือ

1. การข่มขู่
2. การต่อต้าน
3. การปิดบังซ่อนเร้นข้อมูล
4. การทำให้ชอบธรรม และไม่ชอบธรรม

ส่วนในการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์จำเป็นต้องใช้กรอบวิเคราะห์ระดับภาษาต่อไปนี้

1. ภาษาใช้งานหรือปฏิบัติงานเพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง
2. ความหมาย เพื่อดูความหมาย และโครงสร้างของคำ
3. วากยสัมพันธ์ การจัดเรียบเรียงภายในประโยคในการวิเคราะห์ภาษาใช้งาน

จะเห็นได้ว่า แนวทางของวาทกรรมวิเคราะห์ในเชิงวิพากษ์ที่กล่าวมานั้น สามารถใช้กับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์หรือนิเทศศาสตร์ที่ต้องการศึกษาภาษาและตัวบทที่ผู้ส่งสารใช้ในการ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สื่อสาร อีกทั้งยังได้ขยายวงออกไปเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบระหว่างตัวบท บริบท และกระบวนการสร้างตัวบท ซึ่งผู้ที่จะเข้าใจบริบทดังกล่าวจำเป็นต้องมีภูมิหลัง หรือมีประสบการณ์ร่วม หรือมีความรู้ในบริบทนั้น ๆ เป็นอย่างดี

ผู้วิจัยจึงเห็นว่า หากนำแนวคิดเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discouse Analysis หรือ CDA) ตามแนวคิดของ นอร์แมน แฟร์คลัฟ (Norman Fairclough) มาศึกษาเรื่องการสร้างชาตินิยมของรัฐบาลไทย จะช่วยอธิบายได้ว่าการใช้ภาษาเพื่อสื่อสารเรื่องชาตินิยมของรัฐบาลไทยเป็นการสร้างอำนาจให้แก่ผู้ส่งสารอย่างไรบ้าง ทั้งนี้การศึกษาวาทกรรม มิใช่เป็นเพียงการศึกษาวาทะหรือคำพูดของผู้ส่งสารคือรัฐบาลเท่านั้น แต่เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นกระบวนการในการสื่อสารและสิ่งที่กระบวนการนั้นกระทำต่อผู้รับสาร ตลอดจนปฏิกิริยาหรือแนวคิดของผู้รับสารที่มีต่อกระบวนการสื่อสารนั้น ตามทฤษฎีการวิเคราะห์แบบวาทกรรมวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis)

แนวคิดเรื่องชาติ ชาติไทย ความเป็นไทย

ศัพท์คำว่า nation ในภาษาอังกฤษมาจาก natia ในภาษาละติน หมายถึง กำเนิด ซึ่งตรงกับคำว่า ชาติ ในภาษาสันสกฤต และเป็นคำเดียวกับ ethne ในภาษากรีก หมายถึงกลุ่มคนที่มีกำเนิดมาจากที่เดียวกัน (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 26)

นอกจากนี้มีผู้นิยามความหมายของคำว่าชาติไว้หลายความหมาย ซึ่งล้วนแล้วแต่ยังคงมีความหมายร่วมกันในด้านที่เป็นชุมชนที่มีลักษณะต่าง ๆ ร่วมกัน ยกตัวอย่างเช่น

พจนานุกรมฉบับ Oxford Advanced Learner's Dictionary ให้ความหมายของ nation ไว้ว่าเป็นสังคมหรือชุมชนขนาดใหญ่ที่มนุษย์อาศัยอยู่รวมกันในอาณาเขตเฉพาะ มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภาษาร่วมกัน ภายใต้การปกครองของรัฐบาลเพียงหนึ่งเดียว (Jonothan Crowther, 1995: 773)

พจนานุกรม Political Science Dictionary อธิบายว่า ชาติ หมายถึงกลุ่มของประชากรจำนวนหนึ่งซึ่งมีความเกี่ยวพันกันทางสภาพภูมิศาสตร์ ศาสนา ภาษา เชื้อชาติ จารีตและประเพณี อาศัยอยู่รวมกันโดยมีสำนึกร่วมกันผ่านประสบการณ์และความมุ่งมั่นปรารถนาต่อชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในทัศนะของ D. Smith มองว่า ชาติเกิดจากการรวมเอาชนชาติต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ชาติถูกใช้เป็นชื่อของสังคมมนุษย์ซึ่งมีความคิด ความเชื่อในต้นกำเนิดร่วมกัน มีความทรงจำทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกันภายใต้อาณาเขตเดียว ในความหมายสมัยใหม่ ชาติ ได้ผนวกรวมเอาลักษณะวัฒนธรรมเชิงชาติพันธุ์เข้ากับลักษณะการรวมตัวของสังคมแบบใหม่เข้าไว้ด้วยกัน (D. Smith, 1993: 380)

ในขณะที่ Roger มองว่า การที่ชาติถูกนำมาสื่อความหมายทางการเมืองในประเด็นต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย เช่น ความเป็นรัฐอธิปไตยที่มีอำนาจทางการเมือง ความเป็นอาณาเขตเฉพาะ ความเป็นประเทศ (country) หรือ รัฐชาติ (nation-state) ทำให้ความชัดเจนของชาติมีน้อยลง สำหรับ Roger แล้ว ชาติ เป็นการรวมตัวกันของคนที่มีภาษา จารีต ประเพณี ร่วมกันภายในอาณาเขตที่กำหนด (fixed territory) รวมถึงการใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งมีเพียงหนึ่งเดียวเพื่อปกครองตามกฎหมาย (Roger, 1982)

จากความหมายของคำว่าชาติตามที่กล่าวมา จึงทำให้พบว่า ความเป็นชาติสามารถอธิบายได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือพื้นที่กับวัฒนธรรมอันเกิดจากวิถีชีวิตที่ดำเนินร่วมกัน สาระสำคัญที่เป็นบ่อเกิดของชาติจึงได้แก่ ประวัติศาสตร์ ภาษา วัฒนธรรม เชื้อชาติ และศาสนากลายเป็นอัตลักษณ์ ส่วนพื้นที่หรืออาณาเขตและอธิปไตยนั้น เป็นส่วนช่วยธำรงรักษาความเป็นชาติไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสำนึกร่วมของคนในชาติซึ่งมีความหมายและความสำคัญต่อการคงอยู่ของชาติอย่างมั่นคง

สำหรับความหมายของคำว่า ชาติ ในภาษาไทย เดิมนั้นไม่ได้มีความหมายเหมือนกับคำว่า nation ในภาษาอังกฤษ แต่หมายถึง กำเนิด เช่น ชาตินี้ ชาติหน้า หรือหมายถึงชนชั้น เช่น ชาติไพร่ ชาติผู้ดี ส่วนชาติในความหมายว่า nation นั้น เดิมภาษาไทยใช้ว่า บ้านเมือง กรุง หรือพระนคร จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ความหมายของชาติแบบเดียวกับคำว่า nation จึงได้ปรากฏขึ้น นับเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการติดต่อสัมพันธ์กับนานาประเทศที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 พร้อม ๆ กับการเข้ามาของแนวความคิดรัฐพรมแดน (territorial state) เป็นเหตุให้เกิดชาติแบบเดียวกับตะวันตก ซึ่งแนวความคิดเรื่องนี้เริ่มมีนัยยะอย่างสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 25) ดังจะเห็นได้จากการเกิดแนวความคิดแบบชาตินิยมในไทยเป็นครั้งแรก หรือกระทั่งการมีพระราชบัญญัติแปลงชาติ ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) และพระราชบัญญัติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สัญชาติ พ.ศ. 2456 อันเป็นการแปรแนวคิดเรื่องชาติมาเป็นรูปธรรมครั้งแรก (ชลิต ถาวรนุกิจกุล, 2547: 11)

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2549:2-41) อธิบายความเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงของภาษาและความหมายของคำว่า “ชาติ” จากแบบเก่าไปสู่แบบใหม่ ซึ่งเกิดในช่วงก่อนการปฏิรูปทางการเมืองครั้งใหญ่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2435 ว่ามีผลต่อการก่อรูปแนวความคิดทางการเมืองเป็นลัทธิความรักชาติบ้านเมือง (Patriotism) ซึ่งมีพัฒนาการต่อเนื่องในระยะต่อ ๆ มา รวมทั้งมีอำนาจทางการเมืองต่อความคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในสังคมการเมืองสยาม มีการใช้คำว่า “ชาติ” มายาวนาน นับตั้งแต่สมัยสุโขทัยและอยุธยา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คำว่า “ชาติ” มีความหมายเป็น 2 ทาง คือ หนึ่ง หมายถึง การบังเกิดหรือการถือกำเนิด ซึ่ง ดี จี บี ปาลเลอกัวซ์ ในฐานะผู้รวบรวมและจัดทำหนังสือ “สัพะ พะจะนะ พาสาไท” (พ.ศ. 2397) ได้แปลเป็นภาษาละตินไว้ว่า “nasci” ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า to be born คำว่า ชาติ ในความหมายนี้ ถูกใช้ทั้งในทางยกย่องให้เกียรติกันก็ได้ หรือในทางดูถูกดูแคลนซึ่งกันและกันก็ได้ โดยเป็นคำที่มีการใช้สืบต่อมาตราบจนปัจจุบัน ความหมายที่ 2 จะเน้นการแสดงออกทางวัฒนธรรม (cultural nations) เน้นลักษณะเด่นทางภาษา รูปร่าง หน้าตา ความสามารถ ที่ตั้งของเมือง ฯลฯ ของกลุ่มคน ในระหว่างปี พ.ศ. 2411-2434 นอกจากความหมายใน 2 ลักษณะดังกล่าวที่มีการใช้สืบเนื่องมาแล้ว คำว่า “ชาติ” ยังได้มีพลวัตของคำ โดยมีความหมายขยายไปถึง “หมู่ ชั้น พวก เหล่า ครัว ตระกูล และคนในบังคับ” รวมทั้งมีการใช้คำว่า “ชาติ” ในความหมายของ “ประเทศ” เกิดขึ้น ในเวลาเดียวกันชาวตะวันตกบางกลุ่มซึ่งต้องการวางรากฐานทางการศึกษาและศาสนาในเมืองไทย ได้รับเอาคำดังกล่าวไปใช้ตอกย้ำอีกครั้งหนึ่ง คือ ได้นำคำว่า “ชาติ” ซึ่งถูกใช้ในบริบทใหม่ ไปเป็นคำแปลของคำว่า “nation” ว่าคือ “ประเทษ” “ชาติ” ปรากฏอย่างแพร่หลายมากขึ้นนับจากปี พ.ศ. 2433 เป็นต้นไป

ส่วนสาเหตุที่มนุษย์ต้องมีความคิดเรื่องความเป็นชาติ ความเป็นเผ่า ความเป็นชาติพันธุ์นั้น ธีรยุทธ บุญมี (2546) อธิบายไว้สรุปได้ว่า มนุษย์ทุกสมัยมีความต้องการสองอย่าง คือความเป็นตัวของตัวเอง และการผูกพันอยู่กับกลุ่ม อย่างแรกนั้นทางวิชาการเรียกว่า ความต้องการอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (personal identity) อย่างหลังเรียกว่า ความต้องการอัตลักษณ์กลุ่ม (collective identity) ในสังคมแต่ละแบบ หรือประวัติศาสตร์แต่ละช่วง ความต้องการอัตลักษณ์ 2 ส่วนนี้จะกระจายตัวต่างกันไป อย่างเช่น ในสังคมสมัยปัจจุบัน อัตลักษณ์ส่วนตัวมีความสำคัญกว่าอัตลักษณ์กลุ่ม ในช่วงสังคมแบบเกษตรกรรม อัตลักษณ์กลุ่มสำคัญกว่าบุคคลในช่วงสงคราม อัตลักษณ์กลุ่มสำคัญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อย่างยิ่งยวด อัตลักษณ์บุคคลก็เกือบจะไม่มีความหมายเลย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามนุษย์ต้องการอัตลักษณ์ทั้งสองส่วนนี้ไปพร้อม ๆ กัน เป็นเหตุให้บางช่วงเราต้องมีความเป็นเผ่าชน บางช่วงเราต้องมีความเป็นชาติ หรือชาติพันธุ์

ธงชัย วินิจจะกูล (1994: 4, 137) ได้ศึกษาการสร้างชาติไทย ไว้ใน Siam Mapped: A History of geo-body of a Nation โดยใช้กรอบความคิดของ Benedict Anderson จากงาน Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism โดยการมองความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 ที่พยายามเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้มีความเป็นชาติตามแบบตะวันตก สืบเนื่องมา ธงชัย วินิจจะกูล มองว่า ปัจจัยในการขับเคลื่อนการสร้างชาติไทยที่สำคัญคือสถาบันพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนา การศึกษาในยุคก่อนสมัยใหม่ พื้นที่หรืออาณาเขตของไทยถูกศึกษาผ่านแนวคิดพุทธจักรวาลวิทยา (Buddhist Cosmology) โดยเฉพาะแผนที่ไทยแบบเดิมที่ยึดคติความเชื่อในไตรภูมิที่มีอยู่ 3 ภพ เป็นต้นแบบมาโดยตลอด จนกระทั่งความคิดเรื่องชาติที่มาพร้อมกับตะวันตกได้เข้ามายังอาณาจักรไทยทำให้มีผลต่อความเข้าใจต่อดินแดนเปลี่ยนไป โดยเฉพาะความเข้าใจต่อโลก ภูมิประเทศ อำนาจอธิปไตยและเขตแดน ที่ตรงข้ามกับความเชื่อแบบเดิมในจักรวาลวิทยาของไตรภูมิ จะเห็นได้ว่า การสร้างแผนที่ตามตะวันตกเพื่อเป็นกรอบในการสร้างอาณาเขตรัฐเช่นนี้มีผลต่อการรับรู้เรื่องชาติของคนไทยแบบใหม่ การศึกษาชาติ ไม่เป็นเพียงการศึกษาในมิติมานุษยวิทยาชาติพันธุ์เท่านั้น แต่ยังสามารถศึกษาผ่านมิติทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็นในรูปพื้นที่หรืออาณาเขต เพราะนอกจากจะปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมแล้ว ยังสร้างวิธีคิดต่อความหมายชุดใหม่เอาไว้ด้วย กล่าวโดยนัยคือพื้นที่ภายในชาติ (geo-body of nation) เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาด้วยจุดประสงค์ในการควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชาติ ภายใต้พื้นที่ที่ถูกให้ความหมายและคุณค่าของความเป็นชาติเอาไว้ แผนที่จึงไม่ได้ทำหน้าที่แสดงอาณาเขตของรัฐเท่านั้น แต่ยังบรรจุความหมายและคุณค่าของสิ่งที่เกี่ยวข้องไว้ด้วย (Thongchai Winichakul, 1994: 4, 137)

ม.ร.ว. สุมนชาติ สวัสดิกุล (2550: 35-36) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการอธิบายคำว่า “ไทย” ของพระยาประชากิจกรจักร (แช่ม บุนนาค) ที่ว่า “คำว่าไทยแปลว่าสว่างว่าขาว ในสันสกฤตใช้เรียกดวงอาทิตย์และพวกอารยว่าไทยด้วย เช่น คำว่า อุไทย คือ พระอาทิตย์ขึ้น พระนามพระเจ้าสมันตราชคือปโรราชะในปฐมสมโพธินั้นก็มีคำว่าทัศไทย สว่างสิบเท่า นามดาวพฤหัสบดีในภาษาอังกฤษเรียกว่ายูปิเตอร์นั้นมาแต่คำว่า ไทโยปิตา บิดาของความสว่าง คำว่าไทยที่มาในภาษาจีนนั้นออกจากอักษรคำว่าเทียน คือ ฟ้า ตรงข้ามกับคำว่าที่ คือ ดิน จีนใช้คำไทยแปลว่าใหญ่ตรงกับคำอังกฤษว่าแกรนด์หรือเอกเซลเลนต์ ใช้ในคำนำนามผู้เป็นใหญ่ เช่น ฮ่องตี้ ฮ่องไทยตี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ฮ่องเฮ้า ฮ่องไทยเฮ้า ไทยจื้อ ไทยเจียงและอื่น ๆ บางทีใช้เป็นสรรพนามแทนพระนามเจ้าแผ่นดินต่างประเทศ เช่น คำว่า ไทยอิงก๊ก เจ้าแผ่นดินอังกฤษ ไทยฟ้าก๊ก ประธานาธิบดีฝรั่งเศส ไทยเมก๊ก ประธานาธิบดีอเมริกา ไทยโงโหลซีก๊ก พระเจ้าแผ่นดินรัสเซีย ดั่งนี้เป็นต้น ในภาษาไทยก็ใช้เรียกเทวดากษัตริย์ว่า เทพไทย ท้าวไทย เรียกพระสงฆ์ว่า เจ้าไทย เรียกหญิงงามว่า อ่อนไทย อรไทย เรียกผู้พ้นยากจนหนี้ว่าเป็นไทย เรียกผู้มีอิสรภาพว่าเป็นไทยแก่ตัว ใจความก็เป็นอย่างเดียวกัน แต่ในภาษาลาวนั้น คำว่าไทยใช้เฝือจนเป็นคำใช้แทนว่าคน เช่น คนในเรือนว่าไทยเรือน คนมาแปลว่าไทยแขก คนเราคนเขาว่าคนไทยคนไทยเพื่อน ไพร่บ้านไทยเมือง ในมหาชาติคำหลวงกัณฑ์ทานกัณฑ์มีคำว่า ข้าเคียดไทยใจแทตยขับพระแพสยันดร ไทยใจแทตยคือว่าคนใจยักษ์หรือผีหรือทมิฬ เช่นนี้เป็นต้น เหตุที่ลาวใช้คำว่าไทยแทนคำว่าคนนั้น เนื่องมาจากการถือชาติว่าเป็นตระกูลแถนหรือเทียนในภาษาจีนแปลว่าฟ้า คนที่มาจากตระกูลแถนเรียกว่าไทย คือพวกฟ้าหรือพวกสว่างพวกขาวทั้งสิ้น”

ในทัศนะของ ม.ร.ว.สุมนชาติ สวัสดิกุล (2550 : 35-36) นั้น มองว่า ความเห็นที่แปลว่าสว่างว่าขาว และว่ามาจากศัพท์สันสกฤตนั้น เป็นความเห็นที่ควรสนับสนุน เพราะคำว่า สว่าง ไปตรงกับพระนามของกษัตริย์องค์สำคัญของไทย และนามราชวงศ์ของพระองค์ซึ่งมีอยู่ว่า “พระร่วง” และ “ราชวงศ์พระร่วง” โดยลำดับ พระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มหาธีรราชเจ้า อันมีอยู่ในเบื้องต้นแห่งพระราชนิพนธ์ พระร่วง ของพระองค์ก็มีอยู่ว่า “พระร่วงเจ้าองค์เป็นปฐมคือขุนศรีอินทราทิตย์ ที่ปรากฏพระนามในจาฤกศิลาหลักอักษรไทยที่เมืองสุโขทัย” และในคำอธิบายพงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขาก็มีว่า “...คำว่าร่วงในที่นี้แปลความว่ารุ่งเรืองมิใช่หล่นลงมา เมื่อผูกพระนามเป็นภาษาสันสกฤตใช้ในราชการจึงใช้ว่า อินทราทิตย์ ซึ่งแปลตามคติพราหมณ์ว่า เป็นเจ้าของความสว่าง...” เมื่อคำว่า “ไทย” แปลว่า สว่าง และอินทราทิตย์ซึ่งผูกขึ้นจากคำว่า “ร่วง” แปลว่าเจ้าของความสว่าง ดังนี้ ความหมายของคำว่า “ไทย” ก็ไม่น่าจะเป็นอย่างอื่นไปได้นอกจากจะว่าเป็นเมืองของพระร่วงเจ้า หรือ “เมืองพระร่วง” ส่วนคำว่า “อินทราทิตย์” อันเป็นพระนามของปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรสุโขทัยนั้นก็น่าจะหมายถึง “เจ้าของเมืองไทย” หรือ “เจ้าของประเทศไทย” มากกว่าที่จะหมายถึงเจ้าของความสว่างตามคติพราหมณ์เสียอีก หากคำว่า ไทย แปลว่าสว่างหรือรุ่งเรือง เมืองไทยหมายถึงเมืองพระร่วง และพระร่วงคือเจ้าของเมืองไทยแล้ว ก็น่าจะให้คำสันนิษฐานอย่างแน่ชัดว่า ไทยเรียกชื่อประเทศนี้ว่าเมืองไทย เรียกชื่อพลเมืองว่า คนไทย มาแต่ยุคกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีนี้เอง

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2546: 71-72) ให้ข้อสรุปที่น่าสนใจซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ ธงชัย วินิจจะกูล โดยกล่าวว่า การนิยามความเป็นไท (ย) มาเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ก็ในบริบท

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ของการสร้างชาติของรัฐกรุงเทพมหานคร ในกลางศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 อุดมการณ์ชาตินิยมและการรับอารยธรรมตะวันตกทำให้เกิดการสร้างสำนึกเรื่องเทือกเถาเหล่ากอความเป็นไท (ย) ขึ้นมาใหม่ ธงชัย วินิจจะกูล ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างรัฐชาติ การเปลี่ยนแปลงความนึกคิดเกี่ยวกับพื้นที่ และการนิยามขอบเขตรัฐ การจำแนกแยกแยะทางชาติพันธุ์ก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสำนึกประวัติศาสตร์ดังกล่าว ชนชั้นปกครองของกรุงเทพมหานครสร้างภาพลักษณ์ของ “ความเป็นอื่นภายในขอบเขตรัฐ” (the others within) ผ่านบันทึกการเดินทางและข้อเขียนเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วยลีลาและน้ำเสียงสำรวจตรวจตราละม้ายกับงานชาติพันธุ์วรรณา ภาพกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ปรากฏในรูปคนป่าที่ล้าหลัง คนป่าเหล่านี้ถูกทำให้น่ารักได้หากเข้ามาอยู่ในใจกลางอารยธรรม ตัวอย่างก็คือ ภาพถ่ายของเงาะที่ซื่อคนังได้เข้ามาเป็นมหาดเล็กในราชสำนักสมัยรัชกาลที่ 5 คำต่าง ๆ ที่มีใช้เช่น ชาวเขา ชาวบ้านนอก ชาวกรุง แสดงถึงการจัดลำดับชั้นของความเจริญและความล้าหลังทั้งในเชิงภูมิศาสตร์และอารยธรรม

ชาตรี ทองสาริ (2547: บทคัดย่อ) อธิบายลักษณะการเมืองการปกครองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งให้ภาพที่ต่อเนื่องของความเป็นชาติไทยหลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า รัฐยังคงมุ่งเน้นอุดมการณ์เพื่อการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ไม่เปลี่ยนแปลง แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่อาศัยเครื่องมือภาคปฏิบัติการที่เป็นระบบราชการแบบรวมศูนย์ให้ทำหน้าที่ทั้งเป็นสถาบันการเมืองและกลไกการปกครองในขณะเดียวกัน กลายเป็นรัฐราชการที่กำหนดทุกอย่างในทางการเมืองและการปกครองประเทศเหมือนที่ผ่านมา โดยได้ออกประกาศยุบเลิกสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินทั้งหมด รวมทั้งเสนาบดีสภาที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งไว้ด้วย และได้กำหนดแนวทางบริหารราชการแผ่นดิน ตามคำแถลงนโยบายของรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา นายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎรแล้ว บทบาทหลักของรัฐโดยข้าราชการประจำทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ก็ยังคงเป็นการทำหน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา การวัฒนธรรม การบริการสังคม การปกครองในระบอบประชาธิปไตยในความเป็นจริงจึงไม่ได้ขยายออกไปกว้างขวางทั่วประเทศ เพียงแต่เปลี่ยนแปลงตัวแสดงผู้ยึดกุมอำนาจจากสถาบันพระมหากษัตริย์และขุนนางมาเป็นเหล่าบรรดาข้าราชการแทน แต่มุ่งที่การสร้างรัฐชาติให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ยึดชาติเป็นศูนย์รวมของความเป็นหนึ่งเดียวของความเป็นไทย และยังคงผูกติดอยู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ถูกยกฐานะให้เป็นสถาบันหลักทำให้ประชาชนตระหนักถึงความเป็นชาติเดียวกัน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ธีรยุทธ บุญมี (2546: 193) สรุปว่า ความเป็นคนไทย มีมาช้านานแล้ว แต่บางช่วงประวัติศาสตร์ ความเป็นคนไทยไม่มีความสำคัญหรือมีบทบาทหน้าที่อะไรเลย ความเป็นไทยมีความหมาย บทบาท หน้าที่สำคัญก็เฉพาะในช่วงยุคสมัยใหม่ซึ่งมีการสร้างรัฐชาติกันอย่างแข็งขันทั่วโลกเท่านั้น กล่าวได้ว่าความเป็นไทยในยุครัฐชาติมีภาระหน้าที่ทางอุดมการณ์ (ideological function) ที่จะร้อยรัดความหลากหลายให้ผนึกรวมเป็นหนึ่ง เพื่อให้เป็นพลังทางอุดมการณ์ที่จะสร้าง ความเข้มแข็ง ความก้าวหน้ารุ่งเรือง ศักดิ์ศรี ความอยู่รอดของชาติ จึงมีบทบาทที่สำคัญ มีอำนาจที่กว้างขวางและครอบงำในทุก ๆ มิติของชีวิตของสมาชิกในรัฐไทย

ส่วนคำว่า ชาตินิยม นั้น พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล (2546: 11-57) อธิบายว่า ลัทธิชาตินิยม “nationalism” แปลจากพจนานุกรมภาษาอังกฤษ หมายถึง “ ความจงรักภักดี และการยอมอุทิศตัวต่อประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่กำหนดท่าที ความรู้สึก และความเชื่อนี้ ก็คือความรู้สึกสำนึกในความเป็นประเทศชาติ การถือเอาความจงรักภักดี รวมทั้งการส่งเสริมวัฒนธรรมและผลประโยชน์ (เช่น เอกราชทางการเมือง) ของประเทศชาติตนเพื่อต่อต้านอาณาเขตอื่นที่ด้อยกว่าหรือประเทศชาติและกลุ่มอื่น” พจนานุกรรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (264) ให้ความหมายทำนองเดียวกัน คือ ลัทธิที่ถือชาติเป็นใหญ่ ความรักชาติ ส่วนความหมายในเชิงรัฐศาสตร์ ชาตินิยม คือ ความสำนึกหรือความรู้สึกผูกพันจงรักภักดีต่อหมู่ชน ซึ่งตนถือว่ามีชาติพันธุ์เดียวกัน (Ethnic) และเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมอย่างเดียวกัน ความสำนึกในชาติจนเกิดความจงรักภักดีและกลายเป็นชาตินิยมนั้น มีมูลฐานมาจากความรักชาติและสำนึกในชาติรวมกัน ชาตินิยมเป็นเครื่องผูกพันให้บุคคลต่าง ๆ ได้รวมกันจนกลายเป็นหมู่ชนหมู่ใหญ่ ซึ่งกระจัดกระจายกันอยู่ในดินแดนอันกว้างใหญ่ เป็นเหตุให้เกิดรัฐหรือประเทศขึ้น เมื่อกล่าวถึงลัทธิชาตินิยมโดยทั่วไปมักจะเน้นถึงความรู้สึกของคนในชาติใดชาติหนึ่งซึ่งภูมิใจในวัฒนธรรมและประวัติความเป็นมาของชาติตน รู้สึกว่าชาติของตนมีสัญลักษณ์และลักษณะบางอย่างที่ไม่เหมือนกับชาติอื่น จนเกิดความต้องการที่จะเป็นตัวของตัวเองและกำหนดอนาคตของตนเองโดยไม่ให้คนชาติอื่นมาเกี่ยวข้อง ความรู้สึกในชาตินิยมเป็นเงื่อนไขสำคัญแห่งการดำรงอยู่ของประเทศประการหนึ่ง

เอกสารและงานวิจัยอื่น ๆ ที่ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเรื่องชาติไทย ความเป็นไทย และชาตินิยม ผู้วิจัยได้ยกมาเป็นตัวอย่างโดยลำดับตามช่วงเวลาของการเผยแพร่ดังนี้

ธงชัย หวานแก้ว (2522: บทคัดย่อ) ได้นำบทละครพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้ามาศึกษาแนวคิดทางการเมืองในเรื่อง “การปลูกฝังความรักชาติตามที่ปรากฏใน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทละครพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” โดยศึกษาจากบทละครพระราชนิพนธ์ 17 เรื่อง เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุและความจำเป็นที่พระองค์ทรงต้องดำเนินนโยบายการปลูกฝังความรักชาติ ตลอดจนช่วยให้เข้าใจถึงอิทธิพลของสภาพสังคมและการเมืองที่มีต่อวรรณกรรมในสมัยของพระองค์ด้วย

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า พระองค์มีพระราชดำริในการปลูกฝังความรักชาติในเรื่องหน้าที่และความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ กับเรื่องหน้าที่ของบุคคลต่างๆ ที่พึงปฏิบัติต่อสถาบันทั้งสามว่า ทุกคนจะต้องมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ หวงแหนแผ่นดินไทย และรักเอกราชของชาติด้วยความเสียสละ กล้าหาญ ทั้งจะต้องมีความสามัคคีและตั้งใจทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุด ทรงใช้องค์ประกอบต่างๆ ของบทละคร ได้แก่ เนื้อหาแก่นเรื่อง ตัวละคร และบทสนทนา ตลอดจนทรงแทรกข้อคิดและคติเตือนใจต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังความรักชาติให้แก่ผู้ดูและผู้อ่าน สาเหตุสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปลูกฝังความรักชาติแก่คนไทย ได้แก่ การขยายตัวของอิทธิพลตะวันตกกับอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจของชาวจีนในประเทศไทย อิทธิพลของสภาพสังคมและการเมืองที่มีต่อวรรณกรรมในสมัยของพระองค์ ได้แก่ การเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 กับการที่ประเทศไทยถูกคุกคามทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจจากประเทศตะวันตกและจากชาวจีนในประเทศไทย เป็นเหตุให้พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับสงครามตลอดจนวรรณกรรมหลายประเภทเพื่อปลุกใจให้ประชาชนเกิดความรักชาติ

เกษียร เตชะพีระ (2537: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “จินตนากรรมชาติที่ไม่เป็นชุมชน: คนชั้นกลางลูกจีนกับชาตินิยมโดยรัฐของไทย” ซึ่งเริ่มต้นด้วยการวิพากษ์ชาตินิยมโดยรัฐของไทยและนโยบายสมานลักษณ์ต่อชาวจีนว่าด้านหนึ่งมีลักษณะนิยมเชื้อชาติในทางวาทกรรม แต่อีกด้านหนึ่งก็เลือกปรับฉวยใช้ตามโอกาส สถานการณ์ โดยยกตัวอย่างคนจีนในเมืองไทยสองท่านที่แม้จะมีอุดมการณ์ทางการเมืองตรงข้ามกัน แต่ก็เลือกใช้ยุทธวิธีทางการเมืองวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันในการปรับตัวเข้ากับความเป็นไทยเพื่อแสดงบทบาททางการเมืองให้เป็นที่ยอมรับได้ในสังคมไทย ตอนท้ายของบทความจะบรรยายสรุปเกี่ยวกับความตื่นตัวทางวัฒนธรรมขนานใหญ่ของไทยเชื้อสายจีนในระยะหลังนี้ และการเริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างของแนวคิดชาตินิยมแบบใหม่ในหมู่คนชั้นกลางลูกจีน หลังขบวนการพฤษภาประชาธิปไตย พ.ศ. 2535 วัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการศึกษา คือ เพื่อเป็นการเบิกช่องทางเปิดประเด็นเข้าสู่ปัญหา “ความเป็นไทย” (Thainess) “ชาตินิยมไทย” และ “วัฒนธรรมไทย” ผ่านการพิจารณาปัญหา “ความเป็นจีนในสยาม”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(Chineseness in Siam) ซึ่งมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวต่างจาก ความเป็นจีน" ในประเทศจีนเองและที่อื่น ๆ โดยเห็นว่า สิ่งที่กำลังเกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ในวัฒนธรรมการเมืองไทย คือ การจินตนากรรมชาติไทยขึ้นใหม่ไปในทิศทางที่พหุนิยม ชาตินิยม ถือประชาสังคมเป็นศูนย์กลางและประชาธิปไตยยิ่งขึ้น โดยเกิดอาการตื่นตัวสนใจวัฒนธรรมจีน และปฏิบัติการปลุกฟื้นวัฒนธรรมจีนขนานใหญ่ จินตนากรรมชุมชนชาติไทยใหม่ดังกล่าว มีชนชั้นกลางผู้มั่งคั่งและมีอำนาจต่อรองทางการเมืองเป็นฐานทางสังคมและมีปัญญาชนเป็นกองหน้า ในระยะที่ผ่านมาได้ค่อย ๆ เปลี่ยนสถานะของ "เอกลักษณ์แห่งชาติไทย" จากองค์ประธานผู้ปกครองวัฒนธรรมการเมือง มาเป็นวัตถุที่เปลี่ยนได้ ดัดแปลงได้ จินตนากรรมใหม่ได้ด้วยการเมืองวัฒนธรรม

งานวิจัยของ สุวิมล พลจันทร์ (2531: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเรื่อง "กรมโฆษณาการ อุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ (พ.ศ. 2476-2487) โดยศึกษาความเป็นมาและบทบาทของกรมโฆษณาการตั้งแต่เป็น "กองโฆษณา" "สำนักงานโฆษณาการ" ในปี พ.ศ. 2476 จนยกฐานะเป็น กรมโฆษณาการในปี พ.ศ. 2482 ตรงกับสมัย จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีสมัยแรก ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า ความมุ่งมั่นในการเผยแพร่การปกครองแบบใหม่นั้น ได้กระทำอย่างเร่งรีบ อันเป็นเป้าหมายหลักของหน่วยงานนี้มาตลอด จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์กบฏบวรเดช ส่งผลให้แนวโน้มการอธิบายประชาธิปไตยถูกแทรกด้วยลัทธิชาตินิยม ซึ่งนับตั้งแต่นั้นมา ลัทธิชาตินิยมได้ถูกนำไปเพิ่มเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ และเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเข้าสู่การบริหารประเทศของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 จะเป็นในลักษณะนโยบาย "สร้างชาติ" และลัทธิชาตินิยมกลายเป็นคำอธิบายเป้าหมายต่าง ๆ ของอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐแทน การโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐจะเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในสงครามมหาเอเชียบูรพา วันที่ 25 มกราคม 2485 โดยที่การโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐในช่วงนี้มีลักษณะโฆษณาชวนให้เชื่อผู้นำ เป็นการใช้ "ลัทธิผู้นำ" หรือ "ลัทธิอำนาจนิยม" ที่เน้นตัว "ผู้นำ" และ "ทหาร"แทน

ในงานวิจัยของ ศศิ เสตะจันทร์ (2537: บทคัดย่อ) เรื่อง "การเผยแพร่ประชาธิปไตยของรายการสนทนาทางวิทยุระหว่าง นายมั่น ชูชาติ กับ นายคง รักไทย ช่วง พ.ศ. 2484-2486 ได้แสดงให้เห็นว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ใช้ "ลัทธิชาตินิยม" ในการบริหารประเทศและมีความต้องการให้ประเทศไทยเป็นไปตามอุดมการณ์ของตน 3 ประการ คือ

(1) ต้องการให้ประเทศไทยเป็นเอกราช (Independence) คือเป็นอิสระแก่ตนไม่เป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(2) ต้องการให้ประเทศเป็นอธิปไตย (Sovereignty) โดยการใช้อำนาจสูงสุดของรัฐที่จะบังคับบัญชาในอนาคตของตนให้เกิดความมั่นคงปลอดภัย

(3) ต้องการเห็นประเทศไทยมีความเป็นชาติ (Nationhood) และต้องการเห็นคนไทยมีความเป็นไทย (Thainess) จริง ๆ คือ รักชาติ รักแผ่นดิน และรักความสามัคคี

งานวิจัยของ ศศิ เสตะจันทน์ ยังได้แสดงให้เห็นว่า วิธีการนำนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มาออกอากาศให้ประชาชนฟังทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมโฆษณาการ ในรูปแบบของรายการสนทนา “นายมั่น-นายคง” ในช่วง พ.ศ. 2484-2486 นั้น นับว่าเป็นวิธีการใช้เครื่องมือสื่อสารมวลชนของรัฐได้อย่างคุ้มค่าที่สุด เพราะสามารถจูงใจ ปรุงแต่ง ที่จะสร้างให้คนไทยยุคใหม่มีคุณสมบัติตามที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องการ คือ รักชาติ เชื่อผู้นำ มีการศึกษา มีจริยธรรมดี มีกิริยามารยาทงดงาม เพื่อที่จะเป็นพลเมืองดีและนำรัฐชาติในความหมายใหม่ไปสู่ความเจริญก้าวหน้าตามแบบอารยะประเทศและก็เห็นได้ชัดเจนว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ทำทุกวิถีทางที่จะเผยแพร่วัฒนธรรมแห่งชาติให้กระจายถึงคนไทยทุกระดับทุกหมู่เหล่า โดยมี “ความรักชาติ” เป็นแรงจูงใจและเงื่อนไขผูกมัด นอกจากนั้น ยังประสบผลสำเร็จในการสร้างมาตรฐานของ “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ขึ้นมาแทนมาตรฐานของ “ราชสำนัก” ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการกำหนดภาพลักษณ์ใหม่ให้กับพลเมืองไทยเท่านั้น แต่ยังกำหนดทัศนะใหม่ให้กับประชาชนชาวไทยด้วยการนำแนวคิดเรื่อง “ชาตินิยม” มาใช้สร้างความชอบธรรมในการเผยแพร่และปลูกฝัง “วัฒนธรรมของชาติ” อีกด้วย

สายชล สัตยานุรักษ์ (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาชีวิตและงานของหลวงวิจิตรวาทการ โดยพยายามทำความเข้าใจวาทกรรมทางสังคมที่หลวงวิจิตรวาทการได้มีส่วนสร้างขึ้น ได้แก่ ความหมายของ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ซึ่งผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า แม้ในช่วงระยะเวลาเพียงประมาณ 30 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2475-2505 ความหมายของชาตินิยมและความเป็นไทยได้รับการปรับเปลี่ยนไปเป็นอันมาก ในภาพรวมแล้ว ทศวรรษ 2470 ของเก่าที่ถูกเน้นให้เป็นแก่นหรือสาระของความเป็นไทย ได้แก่ ศิลปะหรือโบราณสถาน โบราณวัตถุต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลานานของชาติไทยทั้งนี้เพื่อเปลี่ยนสถานะของชาติไทยให้สูงขึ้นในสายตาของคนทุกชาติ รวมทั้งในสายตาของคนไทยที่เชื่อในทฤษฎีวิวัฒนาการอันเป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลอย่างสูงในยุคจักรวรรดินิยม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ต่อมาในทศวรรษที่ 2480 เมื่อประเทศไทยแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลายได้สำเร็จและเริ่มความพยายามที่จะสร้างประเทศไทยให้เป็นมหาอำนาจในแหลมทอง หลวงวิจิตรวาทการและรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ได้เปลี่ยนมาเน้นการสร้างวัฒนธรรมใหม่เพื่อให้คนไทยมีนิสัย จิตใจ และศีลธรรม ที่จำเป็นต่อการสร้างชาติให้เข้มแข็งและมั่นคงยิ่งใหญ่ทั้งทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม "ความเป็นไทย" ที่ได้รับการสร้างในทศวรรษนี้มีทั้งของใหม่ที่คิดขึ้นมาเองและของใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติ โดยเฉพาะจากชาติตะวันตกเข้ามา แต่เพื่อให้คนไทยสามารถยอมรับและมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยจนเกิดความรักชาติและรับเอาความเป็นไทยมายึดถืออย่างเต็มใจ จึงมีความพยายามที่จะสร้างประวัติศาสตร์ให้แก่ของใหม่เหล่านั้นหรือใส่ของใหม่เหล่านั้นเข้าไปในบริบทของอดีต

จนกระทั่งมาถึงในยุคของสงครามเย็น คือ ทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา เมื่อไทยกลายเป็นชาติเล็กที่ต้องต่อต้านคอมมิวนิสต์พร้อมกันไปกับการพัฒนาประเทศ จึงเกิดการปรับเปลี่ยน "ความเป็นไทย" อีกครั้ง โดยเปลี่ยนจุดเน้นมาสู่สถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์ แล้วทำให้คนไทยเชื่อว่าหากคอมมิวนิสต์เข้ามาสถาบันทั้งสองจะสูญสิ้นไป ขณะเดียวกันสถาบันทั้งสอง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นไทยสืบมาจนถึงปัจจุบันก็ได้รับการนิยามใหม่คือ เน้นว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ มีความเป็นเหตุเป็นผล ส่วนสถาบันพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัย ความมีอารยธรรม ความมีอารยธรรม และทรงเป็นนักพัฒนาที่ห่วงใยในทุกข์สุขของประชาชน "ความเป็นไทย" ในยุคนี้จึงเป็นทั้งปราการหลักในการต่อต้านคอมมิวนิสต์และช่วยนำชาติไทยไปสู่ความทันสมัยและการพัฒนาในทางเศรษฐกิจไปพร้อมกัน

นอกจากนี้ สายชล สัตยานุรักษ์ (2550: บทคัดย่อ) ยังได้ศึกษา "คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรมความเป็นไทย" เพื่อศึกษาความหมายของ "ความเป็นไทย" ที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้สร้างขึ้นเพราะมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อการจินตนาการภาพ "สังคมและวัฒนธรรมไทย" ของคนไทย และกลายเป็นวิธีคิดในการอธิบายปรากฏการณ์และปัญหาต่าง ๆ ในสังคมการเมืองไทยสืบมาจนถึงปัจจุบัน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช พยายามสร้าง "ความรู้" หรือนิยาม "ความเป็นไทย" เพื่อเป็นฐานสู่อำนาจสูงสุดทางการเมือง ความเป็นไทยที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นิยาม ได้กลายมาเป็นวิธีคิดของคนไทยในการอธิบายหรือหาทางออกของปัญหาตลอดจนกำหนดยุทธศาสตร์ยุทธวิธีในการพัฒนาประเทศ "ความเป็นไทย" จึงช่วยจัดระเบียบและควบคุมสังคมในเชิง"ชนชั้น" ซึ่งเป็นรากฐานของโครงสร้างการเมืองแบบศูนย์รวมอำนาจและระบอบอำนาจนิยมในสังคมไทยมายาวนาน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สายชล สัตยานุรักษ์ ได้เสนอมุมมองจากการศึกษาว่าเมื่อสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงและมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น “ความเป็นไทย” กลับกลายเป็นอุปสรรคสำคัญของการปรับตัว อีกทั้งยังเป็นวัฒนธรรมทางความคิดที่เป็นรากฐานของโครงสร้างความรุนแรงจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่คนไทยจะต้องรู้เท่าทัน และหลุดพ้นจากวิธีคิดที่ครอบงำคนไทยอยู่ และหาทางนิยามความหมายของ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ใหม่เพื่อให้เอื้อต่อคุณค่าความเป็นมนุษย์ เอื้อต่อประโยชน์สุขของคนทุกกลุ่มอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม และเอื้อต่อการที่จะเกิดความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์ทั้งระหว่างคนใน “ชาติไทย” ด้วยกันเอง และระหว่าง “ชาติไทย” กับโลกภายนอก

สุมาลี ลิ้มประเสริฐ (2547: บทคัดย่อ) ศึกษาประเด็นเรื่อง “การสร้างเรือรบหลวง “พระร่วง” กับบทละครพระราชนิพนธ์เรื่อง “มหาตมะ” เพื่อศึกษาวิธีการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสนอแนวคิดใหม่โดยแทรกเรื่องการเรี่ยไรเงินเพื่อซื้อเรือรบหลวงพระร่วงเพิ่มเข้าไป แม้พระราชประสงค์ส่วนหนึ่งคือการใช้บทละครเป็นสื่อการแสดงเพื่อกระตุ้นให้คนไทยร่วมบริจาคเงินซื้อเรือรบ แต่ขณะเดียวกันก็ทรงปลูกฝังแนวคิดเรื่องชาตินิยมไว้อย่างชัดเจน เพราะทรงแสดงให้เห็นว่าตัวละครที่บริจาคเงินซื้อเรือรบคือผู้มีความรักชาติและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ

นอกจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะมีพระราชประสงค์หลักในการพระราชนิพนธ์เรื่องมหาตมะนี้เพื่อทรงชักชวนในคนร่วมบริจาคเงินเพื่อซื้อเรือรบแล้ว พระองค์ยังมีพระราชประสงค์แฝงในการใช้บทพระราชนิพนธ์โต้ตอบคนที่คัดค้านการสร้างเรือรบอย่างเต็มที่ด้วย โดยทรงใช้แนวคิดเรื่องชาตินิยมแบบที่โยงเกี่ยวกับความจงรักภักดีต่อชาติ พระมหากษัตริย์ และการเสียสละเพื่อส่วนรวมมาตำหนิผู้ที่คัดค้านการซื้อเรือรบว่าเป็นผู้ที่ไม่มีความจงรักภักดี และไม่คำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติอันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชาติในที่สุด แต่ทั้งพระราชประสงค์หลักและแฝงก็เป็นไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการที่จะให้ประเทศไทยได้มีเรือรบโดยเร็ว ถึงแม้ในความเป็นจริงพระองค์ทรงพยายามที่จะใช้พระราชนิพนธ์เพื่อสนับสนุนการสร้างเรือรบอย่างเต็มที่ แต่การเรี่ยไรเงินสร้างเรือรบก็เป็นไปอย่างช้า ๆ เพราะต้องใช้เงินจำนวนมาก หากนับเวลาตั้งแต่ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานเงินทุนเริ่มแรก 80,000 บาท ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2457 จะกระทั่งในปี พ.ศ. 2463 จึงรวบรวมเงินเรี่ยไรทั่วพระราชอาณาจักรได้ทั้งสิ้น 3,514,604 บาท 1 สตางค์ นับเป็นเวลาประมาณ 6 ปี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2547: 45-81) ได้นำแบบเรียนระดับประถมศึกษามาศึกษาเชิงวิเคราะห์เนื้อหา ด้วยสมมติฐานที่ว่ารัฐเป็นผู้สร้างสำนึกแห่งความเป็นชาติไว้ในแบบเรียน แบบเรียนภาคบังคับ โดยเฉพาะแบบเรียนชั้น ป.1-6 ในวิชาภาษาไทย สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และสร้างเสริมลักษณะนิสัย บางส่วนมีการสร้างจินตนาการเกี่ยวกับรัฐ โดยที่ข้อสมมติฐานนี้ยืนยันผ่านลายพระหัตถ์กราบทูลเสนอความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของสมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ว่าเป้าหมายของการศึกษา เป็นการก่อให้เกิดอุปนิสัยในหมู่นักเรียนให้ รักอิสรภาพแห่งชาติภูมิและประพฤติตนอยู่ในสุจริตธรรมประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือการที่ให้นักเรียนมีความรู้ทางวิทยาการ และวิธีที่รัฐจะสามารถบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาได้ดีที่สุดก็มีเพียงวิธีเดียวคือ การเขียนตำราเรียนให้แก่เด็กตามนัยยะที่ต้องการนี้ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเสนอว่า “รัฐบาลมีอำนาจที่จะตกแต่งนิไสยใจคอไพร่พลบ้านเมืองได้ด้วยแต่งหนังสือสำหรับสอนเด็กนักเรียน...ประโยชน์ของการแต่งหนังสือจึงไม่แพงเลย”

ผลการศึกษา พบว่า “ชาติ” ในแบบเรียนโดยเฉพาะแบบเรียนภาษาไทยจะเป็นชุมชนที่ความสัมพันธ์ภายในไม่ค่อยมีปัญหา แม้มีความหลากหลาย ก็มีความกลมกลืน มีความสงบราบคาบภายใต้การนำของราชการซึ่งมีประสิทธิภาพ การเสนอจินตภาพของชาติให้เหมือนหมู่บ้านจึงไม่ใช่เป็นเพียงการเลือกกลวิธีให้เหมาะกับวัยของนักเรียนเท่านั้น หากแต่เป็นรากฐานของการอธิบายความสัมพันธ์ตามอุดมคติของชาติไทย ความสัมพันธ์ของเด็ก ๆ ในแบบเรียนภาษาไทยจะเป็นความสัมพันธ์ที่ดี เน้นความเป็นปึกแผ่นของกลุ่ม ไม่มีการแข่งขัน ไม่มีความเครียดอันเกิดจากความรู้สึกเป็นปัจเจกของบุคคล

ฉะนั้น เมื่ออธิบายถึงการปกครองประเทศ แบบเรียนจึงมองรัฐมาจากครอบครัว โดยกล่าวว่าครอบครัวต้องมีหัวหน้าครอบครัว หลายครอบครัวรวมกันเป็นหมู่บ้านมีผู้ใหญ่บ้านดูแลทุกข์สุข หลายหมู่บ้านรวมเป็นตำบลมีกำนันเป็นหัวหน้า หลายตำบลรวมเป็นอำเภอมีนายอำเภอรับผิดชอบ อำเภอรวมกันเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้า ประเทศทั้งหมดมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและมีนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร ความสามัคคีในแบบเรียนจะดูมีความกลมกลืนในความสัมพันธ์ของทุกคน

จินตนาการในเรื่องชาติ ก็คือจินตนาการที่ก่อให้เกิดพวกเราและก่อให้เกิดพวกเขา ในระยะเริ่มแรกของสำนึกนี้ ชาติย่อมมีความสงบและผาสุกตราบเท่าที่ทุกคนยังปฏิบัติตนตามกติกาของหมู่บ้านในอุดมคติ ซึ่งตั้งอยู่บนความสัมพันธ์ที่ถึงตัวโดยตรงและการร่วมมือกันในการผลิต

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อันได้แก่ ความเคารพอาวุโส ความเกรงใจ ความผ่อนปรน ความเสียสละ ความถ่อมตน ฯลฯ ชุมชนชาติในจินตนาการของแบบเรียนนั้นผูกพันเข้าหากันด้วยพันธะต่ออนาคต ประวัติศาสตร์ และพระมหากษัตริย์ พันธะต่ออนาคตที่ว่านี้ก็คือการทำความเจริญรุ่งเรืองให้แก่บ้านเมือง

มาลินี คุ้มสุภา (2548: 26-33) ศึกษาเรื่อง “อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับความหมายที่มองไม่เห็น” โดยได้วิเคราะห์เกี่ยวกับ วาทกรรม “อนุสาวรีย์” และ วาทกรรม “ประชาธิปไตย” ไว้ว่า อนุสาวรีย์ ตามความหมายจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง “วัสดุสร้างไว้เป็นที่ระลึก” ในความหมายภาษาอังกฤษ หมายถึง ผลงานที่ตั้งใจที่จะเก็บความทรงจำของบุคคล เหตุการณ์หรือความคิด ส่วนใหญ่จะรองรับเรื่องราวในอดีต ในเริ่มแรกนั้นอนุสาวรีย์มักจะเป็นสิ่งก่อสร้าง เช่น วิหาร ซุ้มประตู อนุสาวรีย์รูปเสาแหลม อนุสรณ์คนตาย และหลุมฝังศพ การสร้างอนุสาวรีย์เกี่ยวข้องกับการรำลึกถึง สิ่งที่ประกอบเป็นอนุสาวรีย์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น “ชื่อ” “สัญลักษณ์” “พื้นที่” “พิธีกรรม” เกี่ยวข้องกับการเน้นย้ำการจดจำให้เกิดขึ้น กรณีของอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยถือว่ามีความแตกต่างจากอนุสาวรีย์อื่น ๆ อยู่มาก เพราะชื่ออนุสาวรีย์ไม่ได้เชิดชูบุคคลหรือเหตุการณ์ใด ๆ แต่กลับมีความหมายเชิงนามธรรม สร้างความเข้าใจที่ปะปนกันระหว่าง “วาทกรรมอนุสาวรีย์” กับ “วาทกรรมประชาธิปไตย” อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยขาดความลงตัวระหว่าง “ชื่อ” “สัญลักษณ์” “ความหมาย” ที่พอดี ขณะที่อนุสาวรีย์อื่น ๆ สามารถสื่อได้ชัดเจน เมื่อกล่าวถึงอนุสาวรีย์ สังคมไทยมักจะเข้าใจว่าเป็นเรื่องของชาติ (National) มากกว่าเรื่องของปัจเจกบุคคล (Individual) จึงเกิดพรมแดนความคิดระหว่างความคิดหลักของชาติกับสิ่งที่ถูกกีดกันให้เป็นอื่นและก่อเกิดความคิดของสาธารณะ (Public) ที่ไม่ใช่เรื่องของปัจเจกชน (private) อนุสาวรีย์ในรัฐสมัยใหม่ กลายเป็นเวทีสะท้อนเรื่องราวของรัฐชาติ เป็นที่อยู่ของเรื่องราวของวีรบุรุษที่ส่งผ่านอดีตเพื่อเชื่อมต่อกับปัจจุบันเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันได้ก่อให้เกิดวาทกรรมและเป็นที่อยู่ของความคิดที่ไม่สามารถจัดรวมไว้ในความคิดของรัฐชาติอีกด้วย นอกจากนี้ยังเชื่อว่ามีสิ่งที่ถูกซ่อนอยู่เบื้องหลังรูปแบบและเนื้อหาของอนุสาวรีย์ต่าง ๆ แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่มีวาทกรรมใดชูเด่นอยู่ข้ามกาลเวลาได้ตลอดเวลา การกล่าวว่าอนุสาวรีย์ เป็นรูปธรรมที่ปรากฏของวาทะ (Speech) นั้น ในความเป็นจริงคำพูดหรือวาทะเหล่านี้ก็ไม่ใช่สิ่งที่มีอำนาจควบคุมโดยโครงสร้าง หน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลใดได้ หากแต่เป็น “อำนาจ” ของวาทกรรมที่รายรอบต่างๆ การที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีชื่อต่างจากอนุสาวรีย์อื่น ๆ จึงสามารถผลิตวาทกรรมใหม่ ๆ ของตนขึ้นมาเองได้ และผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงถึงความคิดประชาธิปไตยอีกด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนวาทกรรม “ประชาธิปไตย” นั้น มาลินี คุ้มสุภา อธิบายว่า คำว่า “ประชาธิปไตย” ในสังคมไทยจะนำมาใช้เป็นชื่อหรือประกอบชื่อบางอย่าง เช่น หนังสือพิมพ์ พรรคการเมือง กลุ่มทหาร เป็นต้น ในความเป็นจริง ความหมายของประชาธิปไตยนั้นกินความครอบคลุมวาทกรรมมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความคิด ทัศนคติ สังคม การปกครอง เศรษฐกิจ ค่านิยม และแนวปฏิบัติต่างๆ ดังนั้น เมื่อนึกถึง “ประชาธิปไตย” คำคำนี้จะเจือปนไปด้วยการรับรู้ ความเข้าใจ ความคิด พฤติกรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล สังคมไทยถือว่าคำนี้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อ พ.ศ. 2475 มีการใช้คำ “ประชาธิปไตย” และ “รัฐธรรมนูญ” ปะปนกันไป “ประชาธิปไตย” สามารถเชื่อมโยงกับวาทกรรมอื่น ๆ มากมาย เช่น กระบวนการทำให้เป็นตะวันตก (westernization) ความทันสมัย (modernization) เป็นต้น การสร้างอนุสาวรีย์เพื่อให้เกิดการรำลึกถึง “ประชาธิปไตย” จึงก่อเกิดความคิดสำเร็จรูปได้ยาก เพราะ “ประชาธิปไตย” มีความคิด การรับรู้ และความเข้าใจที่หลากหลาย ในขณะเดียวกันก็เป็นปัญหาในตัวเอง (Problematic) ด้วย อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ก็เช่นกัน ในภาวะปกติอาจชักนำให้ผู้คนนึกถึงประชาธิปไตยได้ยาก แต่ในช่วงภาวะวิกฤตที่เกิดการเผชิญหน้าระหว่างรัฐกับประชาชน อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยได้ถูกใช้กระตุ้นความคิดในเรื่องประชาธิปไตยอย่างมาก มีการใช้พื้นที่อนุสาวรีย์เป็นพื้นที่แสดงความต้องการในทางประชาธิปไตย และทำให้อนุสาวรีย์มีความหมายมากขึ้น

ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์ (2549: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย” โดยวิเคราะห์ว่า ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2495 – 2500 รัฐบาลตั้งกระทรวงวัฒนธรรมเพื่อเป็นหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินงานทางวัฒนธรรมทั้งการสืบทอดและปรับปรุงวัฒนธรรมแต่เดิม ด้วยเหตุผลที่ว่า วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นพื้นฐานสำคัญในการรักษาชาติ รัฐใช้นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรมความบันเทิงเพื่อความมั่นคงของชาติ และยังใช้วัฒนธรรมความบันเทิงเป็นสื่อเผยแพร่นโยบายของรัฐบาล โดยนำลิเก ละครปลุกใจ และเพลงปลุกใจ ซึ่งได้รับความนิยมกว้างขวางในหมู่ประชาชนมาใช้ประชาสัมพันธ์นโยบายของรัฐบาล ในการสร้างความมั่นคงให้กับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นอกจากจะต้องอาศัยกลไกทางการเมืองในการรักษาอำนาจแล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อแสดงศักยภาพผู้นำที่สามารถนำประเทศไปสู่ความเจริญทัดเทียมกับประชาคมโลก การที่รัฐใช้นโยบายวัฒนธรรมสนับสนุนนโยบายทางการเมืองเพื่อสร้างความมั่นคงให้รัฐบาล ทำให้การให้คำจำกัดความ “วัฒนธรรม” มีความหมายถึงความเจริญที่เกี่ยวพันกับเกียรติยศความมั่นคงของชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โสภา ชานะมูล (2549: 42-75) ศึกษาเรื่อง “วาทกรรมเรื่อง “ชาติไทย” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้าระหว่าง พ.ศ. 2409-2505” ซึ่งมุ่งเสนอถึงอุดมคติแนวคิดเรื่อง “ชาติไทย” เฉพาะกลุ่มปัญญาชนหัวก้าวหน้า (Progressive Intellectuals) ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2409-2505 ได้แก่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ มาลัย ชูพินิจ อัศนี พลจันทร สุภา ศิริมานนท์ อุดม สีสุวรรณ เปลื้อง วรรณศรี เสนีย์ เสาวพงศ์ ทวีป วรดิลก จิตร ภูมิศักดิ์ รวมทั้งข้อเขียนของนักคิดนักเขียนร่วมสมัยคนอื่น ๆ ด้วย ซึ่งปัญญาชนเหล่านี้มีผลงานที่มีทัศนะวิพากษ์วิจารณ์ผู้ปกครองในขณะนั้น ดังปรากฏในนิตยสารและวารสารผลงานของกลุ่มหัวก้าวหน้าเหล่านี้ เช่น อักษรสาส์น ปิตุภูมิ สยามสมัย ปิยะมิตร เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า วาทกรรมของปัญญาชนหัวก้าวหน้าว่าด้วยจินตภาพของประวัติศาสตร์ “ชาติไทย” ได้ชี้ให้เห็นการเปลี่ยนโครงเรื่องประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนการเล่าหรือบรรยายประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากวาทกรรมกระแสหลัก กล่าวคือ การเสนอว่าความเป็นมาของประวัติศาสตร์ “ชาติไทย” ไม่ได้เริ่มจากชุมชนขนาดใหญ่ เช่น อาณาจักร ดังเช่นวาทกรรมกระแสหลักเสนอ หากแต่มาจากชุมชนเล็ก ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ และพื้นฐานแรกสุดของชุมชนก็คือหมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นภาพความเคลื่อนไหวของกลุ่มชนที่มีที่มาจากหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ประวัติของชุมชนเหล่านี้ที่ต่อมากลายมาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐประชาชาติ หรือ “ชาติไทย” จึงมีทั้งความขัดแย้งและการประนีประนอมการต่อสู่ช่วงชิงในกลุ่มต่าง ๆ ฉะนั้นประวัติศาสตร์ชาติจึงไม่ได้มีความเป็น “เอกภาพ” อย่างที่รัฐได้พยายามสร้างมายาภาพ ที่สำคัญคือรากฐานของ “ชาติ” มาจากคนกลุ่มหลากหลายชาติพันธุ์เหล่านี้ต่างหากที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของ “ชาติ” ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ “ชาติไทย” ที่ปรากฏภาพของกษัตริย์ผู้ปกครองเท่านั้นดังที่ประวัติศาสตร์ “ชาติไทย” กระแสหลักสร้างมาตลอด

ความคิดเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับวาทกรรมเรื่อง “อัตลักษณ์ไทย” ที่เห็นว่า อัตลักษณ์ไทยประกอบขึ้นมาจากความหลากหลายของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่อยู่ในรัฐไทย ฉะนั้นอัตลักษณ์จึงมีความหลากหลายทั้งทางด้านศิลปะ ทางด้านวรรณคดีท้องถิ่น รัฐจึงไม่ควรสร้างอัตลักษณ์ของชาติไทยในเชิงเดี่ยวมากจนเกินไป เพราะยังมีผู้คนในท้องถิ่นอีกมากที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ส่วนวาทกรรมเรื่อง “ความรักชาติ” นั้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความรู้สึกความรักชาติที่ถูกปลุกขึ้นในหมู่คนไทยเพื่อต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นในระหว่างสงครามซึ่งเป็นประสบการณ์จริง ทำให้กลุ่มปัญญาชนเริ่มหันมาพินิจความหมายของการรักชาติที่ถูกโฆษณาและปลุกเร้าจากรัฐมาเป็นเวลานับสิบปี โดยมองว่า ความรักชาติที่กลุ่มผู้ปกครองพยายามสร้างกระแสให้แก่สังคมไทยในยุคนั้นมีเป้าหมายเพื่อสร้าง “ชาติไทย” ให้ยิ่งใหญ่ รวมทั้งเป็นการสร้างความรักชาติเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นหลัก เช่น การเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ดังนั้นความรักชาติที่แท้จริงจึงไม่ควรกลายเป็นความคลั่งชาติ หรือมีผลประโยชน์แอบแฝงเพื่อรุกรานผู้อื่น แต่ควรเป็นความรู้สึกรักชาติที่เน้นการปกป้องเอกราชอธิปไตยของชาติไม่ให้ตกเป็นของผู้อื่น

งานวิจัยของ สุรวุฒิ ปัดไธสง (2536: 106) ได้กล่าวว่า ชาตินิยม คือรัฐนิยม โดยอธิบายสรุปว่า รัฐนิยมเป็นลักษณะชาตินิยม ซึ่งเป็นการสร้างความนิยมต่อชาติของตนโดยการเน้นความรู้สึกว่าชาติของตนดีเด่นกว่าชาติอื่น ซึ่งลัทธิชาตินิยมหรือรัฐนิยมนี้เคยมีการนำมาใช้กันอย่างมากและชัดเจนแล้วตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นการมุ่งใช้ลัทธินี้ต่อต้านชาวจีน โดยในสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้อ้างหลักการรัฐนิยมว่ามี 3 ส่วนด้วยกัน คือ ส่วนที่เกี่ยวกับชาติและประเทศชาติ ส่วนที่เกี่ยวกับการผดุงฐานะความเป็นอยู่ของชาติไทยให้สมกับความเป็นไทย เช่น การทำตนให้สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งส่วนตัวและส่วนรวม และส่วนที่เกี่ยวกับสังคม เช่น มารยาท และการแต่งกายอันเป็นที่พึงปรารถนาของชาติไทย หลวงวิจิตรวาทการได้ชี้ให้เห็นว่า หลักการชั้นต้นของรัฐนิยมนั้นเกิดจากต้องการให้คนไทยเป็นอิสระ โดยเฉพาะจากคนบางเหล่าซึ่งอาจเป็นกลุ่มคนจีน ความสำคัญของรัฐนิยมคือการสร้างชาติ ซึ่งการสร้างชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนให้ความร่วมมือปฏิบัติตามที่รัฐบาลกำหนดแนวปฏิบัติ หากสร้างชาติได้แล้ว สามารถป้องกันชาติในยามคับขันได้และยังทำให้ชาติมีความเป็นระเบียบเยี่ยงประเทศที่เจริญแล้ว ฉะนั้นความจำเป็นของการสร้างชาติจึงมีขึ้น และการจะสร้างได้ก็ต่อเมื่อประชาชนทำตามคำสั่งของรัฐบาล การอ้างเอาลัทธิรัฐนิยมมาใช้นี้ ยังอ้างอีกว่าเป็นการใช้เหมือนกับพระราชนิยม ผิดกันตรงที่รัฐนิยมเป็นมติมหาชนแต่พระราชนิยมเป็นความเห็นของพระมหากษัตริย์พระองค์เดียว รัฐนิยมนอกจากจะนำมาแทนที่พระราชนิยม เพื่อให้เป็นประเพณีใหม่ประจำชาติแล้ว ยังถือว่าเป็นอุดมการณ์ของชาติ ซึ่งอุดมการณ์ในตัวของมันเองเป็นทั้งเป้าหมายและวิธีการ ฉะนั้นการอ้างรัฐนิยมเป็นอุดมการณ์ของชาติ จึงทำให้ได้รับการยอมรับจากประชาชนได้ง่าย เพราะรัฐนิยมนี้มีความหมายในแนวทางที่จะพยายามใช้ความเป็นชาติไทยเป็นหลักยึดเหนี่ยวของประชาชน ซึ่งเดิมนั้นสยามเคยมีการปกครองโดยกษัตริย์เป็นผู้นำสูงสุดเป็นพลังยึดเหนี่ยวประชาชน ครั้นเมื่อเปลี่ยนการปกครองมาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ การอ้างรัฐนิยมจึงเข้ามาแทนที่อุดมการณ์แบบกษัตริย์นิยม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แนวคิดเรื่องอำนาจ และอุดมการณ์

ในส่วนของการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องอำนาจ ผู้วิจัยพบว่ามีคำอธิบายความหมายของอำนาจไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

Dahl (1968) กล่าวว่า อำนาจเป็นความสามารถที่บุคคลหนึ่งทำให้อีกบุคคลหนึ่งทำตามที่ตัวเองต้องการได้ ซึ่งโดยปกติแล้วบุคคลนั้นจะไม่ทำ นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายของอำนาจตามแนวความคิดของ โรเบิร์ต เอ ดาลห์ (Robert A. Dahl) ยกตัวอย่างเช่น

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2513: 25) กล่าวว่า อำนาจ คือ “ความสามารถที่จะมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของคนอื่นหรือความสามารถในการป้องกันมิให้ผู้อื่นมามีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของตน”

Danial (1979: 75) ให้ความหมายของอำนาจไว้ว่าเป็นความสามารถในการออกคำสั่ง โดยที่คำสั่งจะมีพลัง (force) อยู่เบื้องหลัง (back up)

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2527: 460) ที่อธิบายว่า อำนาจเป็นสมรรถภาพ (capacity) ซึ่งผลักดันให้คนอื่นกระทำตามที่ตนปรารถนา บางคนเรียกว่าอิทธิพล (influence)

สุจิต บุญบงการ (สมบัติ จันทรวงศ์ และรังสรรค์ ธนะพันธ์ (บรรณาธิการ) 2529: 85-87) กล่าวว่า อำนาจ หรือ Power เป็นส่วนสำคัญของระบบการเมือง และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะหรือสิ่งที่จะทำให้เป็นผู้นำทางการเมืองได้คือการที่มีอำนาจ อำนาจในความหมายนี้คือความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตามได้

รัตนาวดี สำราญสุข (2545) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า อำนาจ ในมุมมองของการศึกษาวาทกรรมไว้ว่า หมายถึง กลวิธีที่เกี่ยวในการทำหน้าที่แบบต่าง ๆ ซึ่งอาจไม่ใช่การใช้แรงบังคับ โดยที่อำนาจไม่เพียงแต่เก็บกดบางสิ่งเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้าง (create) ให้เกิดสิ่งต่าง ๆ อีกด้วย และสิ่งสำคัญที่อำนาจสร้างขึ้นมาก็คือ การปรับความเชื่อให้เป็น “ความจริง” ความจริงในที่นี้จึงอาจไม่ใช่ความจริงที่จริงแท้ แต่เป็นชุดความจริงที่ถูกสร้างให้เชื่อว่าจริง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สุรวุฒิ ปัดไธสง (2536: 7-8) สังเคราะห์ความหมายและลักษณะของอำนาจซึ่งมีผู้อธิบายไว้โดยสรุปว่า อำนาจมีสภาพหรือสภาวะเป็นสมรรถภาพอันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม โดยบุคคลฝ่ายหนึ่งเป็นผู้มีความสามารถในอันที่จะทำให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งทำตามในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ ดังนั้นอำนาจจึงมีคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้ เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ไม่ใช่เหตุการณ์ (event) แต่เป็นศักยภาพ (potentials) หรือ สมรรถภาพ (capacities) ซึ่งบุคคลสามารถครอบครองหรือเป็นเจ้าของได้และสามารถที่จะทำให้ศักยภาพหรือสมรรถภาพนั้นเกิดอำนาจตามที่ต้องการได้ มีลักษณะของการบีบบังคับให้อีกฝ่ายรู้สึกว่ามีการบังคับจนจำเป็นต้องทำตาม ลักษณะของการบังคับนี้มีหลายลักษณะด้วยกัน เช่น ยอมทำตามแต่โดยดี (สมัครใจ) หรือยอมเพราะถูกขู่ (ข่มขู่) หรือยอมเพราะถูกใช้กำลังบังคับ เป็นต้น และประการสุดท้ายบุคคลมีอำนาจแตกต่างกันได้ กล่าวคือบุคคลหนึ่งอาจมีอำนาจแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่งได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ

สำหรับแนวคิดเรื่องอุดมการณ์รัฐนั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542: 1381) อธิบายความหมายของคำว่า อุดมการณ์ ไว้ว่า เป็นหลักการที่วางระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ส่วนอุดมการณ์เรื่องชาตินิยมนั้น สมเกียรติ วันทะนะ (2551) ได้อธิบายไว้ว่า ชาตินิยมเป็นลัทธิหรืออุดมการณ์ที่ถือว่า “ชาติ” ควรเป็นผู้มีบทบาทสูงสุดในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง หรือปกครองตนเองในต่างกรรมต่างวาระ เราได้เห็นแนวคิดหรือความเชื่อมั่นศรัทธาในเรื่อง “ชาติ” เข้าไปหลอมรวมกับลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองอื่น ๆ มากมายหลายกระแส บางครั้งชาตินิยมก็มีลักษณะก้าวหน้า บางครั้งชาตินิยมมีลักษณะปฏิกิริยา บางครั้งก็มีลักษณะเสรีนิยม แต่บางครั้งก็มีลักษณะเผด็จการหรืออำนาจนิยม บางครั้งชาตินิยมมีลักษณะเอียงซ้าย ในขณะที่บางครั้งก็มีลักษณะเอียงขวา ยิ่งไปกว่านั้น บ่อยครั้งที่ชาตินิยมมีการผสมผสานกับลัทธิความเชื่อหลายๆ ประการที่ขัดแย้งกันเองจนก่อให้เกิดสภาพการณ์ที่ความสับสนเกิดขึ้นอย่างสลับซับซ้อนยิ่งนัก แนวคิดพื้นฐาน (regulative ideas) ที่มักปรากฏตัวอยู่ในทุกที่ที่มีลัทธิชาตินิยมได้แก่ แนวคิดดังต่อไปนี้

1. ธรรมชาติของมนุษย์ (human nature)
2. ภาษา (language)
3. วัฒนธรรมโรแมนติก (Romantic culture)
4. รัฐประชาชาติ (nation state)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. อำนาจอธิปไตยของปวงชน (popular sovereignty)
6. เศรษฐกิจแห่งชาติ (national economy)
7. ชาติในฐานะที่เป็นองคาพยพ (nation as organism)

ลัทธิชาตินิยมที่เติบโตขึ้นในแต่ละกาลเทศะส่วนใหญ่แล้วจะประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวในสัดส่วนที่แตกต่างกันไป แต่กล่าวโดยทั่วไปแล้วการเข้าใจแนวคิดพื้นฐานเหล่านี้ได้จะทำให้เราเข้าใจลัทธิชาตินิยมโดยรวมได้ชัดเจนขึ้น

นอกจากทฤษฎีวาทกรรมวิพากษ์ที่ใช้เป็นแนววิเคราะห์หลักแล้ว การวิเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมยังได้อาศัยแนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมืองมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทยอีกด้วย เนื่องจากการสื่อสารกับการเมืองนั้นมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด ดังที่สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2544) กล่าวว่า การสื่อสารเป็นพื้นฐานของกระบวนการทางสังคม และการเมืองก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ ดังนั้นพฤติกรรมทางการเมืองเกือบทั้งหมดจึงมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการสื่อสารไม่ลักษณะใดก็ลักษณะหนึ่ง การสื่อสารการเมือง เป็นเรื่องของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการเมือง ทั้งการสื่อสารและการเมืองต่างถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรอิสระและตัวแปรตามได้แล้วแต่สถานการณ์ที่ศึกษา โดยจะตระหนักถึงการสื่อสารในฐานะเครื่องมือของการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อไปสู่เป้าหมายทางการเมืองทั้งของระบบ รัฐ หรือ ผู้นำ และอาศัยการสื่อสารสร้างแนวทางการยอมรับขึ้นในกลุ่มประชาชนผู้รับสาร ในการนี้ปริมาณของสารสนเทศที่ไหลเวียนตามช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ จะรองรับกลไกการสื่อสารซึ่งเป็นพลังอำนาจทางการเมืองในการควบคุมระบบการเมืองให้เป็นตามเจตนารมณ์ด้วยวิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมือง การใช้อิทธิพล การกล่อมเกลาสังคม และบูรณาการ

ก่อนที่จะกล่าวถึงเรื่องการสื่อสารทางการเมืองนั้น ขอเริ่มจากแนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบของการสื่อสารซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์กลวิธีการสร้างวาทกรรมและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในการสื่อสารแต่ละส่วนดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แนวคิดเรื่องการสื่อสาร

ความหมายของการสื่อสาร

Kozier and Erb (1983: 359) ได้ให้ความหมายว่า การสื่อสารคือ การแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างคน 2 คน หรือมากกว่า เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้สึกหรือความคิด

Fritz *et al.* (1984: 31) ได้ให้ความหมายว่าการสื่อสาร คือ การปฏิบัติโดยมีเครื่องหมายและสัญลักษณ์ เพื่อต้องการได้รับการตอบสนอง

Potter and Perry (1987: 145) ได้ให้ความหมายว่า การสื่อสาร คือ เหตุการณ์พลวัตซึ่งต้องมีการส่งสารและรับสารต่อเนื่องกันไป

จุมพล รอดคำดี (2531: 2) กล่าวว่า การสื่อสาร หมายถึง พฤติกรรมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน เพื่อให้เกิดผลตอบสนองบางประการที่ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ คือการเข้าใจร่วมกัน ความร่วมมือ ความตกลงเห็นพ้องต้องกัน ความผสมผสานประนีประนอม เป็นต้น อันจะนำมาซึ่งความมั่นคงอยู่ และการพัฒนาสังคมมนุษย์

วาสนา จันทร์สว่าง และทัศนีย์ อินทรสุขศรี (2532: 3) กล่าวว่า การสื่อสาร หมายถึง การติดต่อสื่อสาร สื่อความหมายระหว่างกันและกันของมนุษย์ในสังคม เพื่อทำความเข้าใจร่วมกันในการดำรงอยู่ของชีวิตในสังคม

บุญศรี ปราบณศักดิ์ และศิริพร จิรวัฒน์กุล (2534: 9) กล่าวว่า การสื่อสารคือกระบวนการแลกเปลี่ยน และร่วมกับรับรู้เรื่องราวข่าวสารต่าง ๆ โดยมีความเข้าใจร่วมกันต่อสัญลักษณ์ที่แสดงเรื่องราวข่าวสารนั้น ๆ

วิเชียร ทวีลาภ (2534: 24) กล่าวว่า การติดต่อสื่อสาร หมายถึง การกระทำใดๆ ก็ตามที่ผู้หนึ่งจะทำให้อีกผู้หนึ่งเกิดความเข้าใจอย่างเดียวกัน โดยใช้วิธีการพูด เขียน หรือแสดงออกด้วยกิริยาท่าทาง ซึ่งเป็นวิธีการสื่อภาษานั่นเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากความหมายของการสื่อสารดังกล่าวข้างต้น จะพบว่า ความคิดที่เกี่ยวกับการสื่อสารนั้น อาจมองเป็นพฤติกรรมหรือเป็นกลไกหรือกระบวนการที่มนุษย์ในสังคมใช้เพื่อปฏิสัมพันธ์ โดยอาจจะเป็นพฤติกรรมหรือกลไกที่เน้นไปในทางส่ง หรือ รับ ฝ่ายเดียว หรือเป็นการแลกเปลี่ยนก็ย่อมได้ การสื่อสาร จึงเป็นพฤติกรรมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิดกับบุคคลอื่น ๆ เพื่อให้เกิดผลตอบสนองบางประการ เช่น ความเข้าใจ ความร่วมมือ การตกลง หรือการเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบของการสื่อสาร

องค์ประกอบของการสื่อสารประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ (สุปาณี วศินอมร, 2532: 46-47)

1. ผู้ส่งสาร (Sender) หมายถึงผู้ที่ริเริ่มจะส่งสาร คือข้อความหรือข้อมูลต่าง ๆ ไปยังผู้รับ ผู้ส่งสารนี้อาจเป็นบุคคลเดียวหรือกลุ่มบุคคลก็ได้

2. สาร (Message) หมายถึง สิ่งเร้า หรือสิ่งกระตุ้นเตือนผู้ที่ส่งสารไปยังผู้รับสาร สารที่ใช้แบ่งออกเป็นสารที่ใช้ถ้อยคำ (Verbal) ได้แก่ การพูด การเขียน และสารที่ใช้สัญลักษณ์อื่นนอกจากถ้อยคำ (Non-Verbal) ได้แก่ การใช้กิริยาท่าทาง การใช้สัญญาณและสัญลักษณ์ เป็นต้น

3. สื่อ หรือช่องทางการสื่อสาร (Media or Channel) หมายถึง เครื่องมือหรือช่องทางที่ผู้ส่งสารจะใช้เพื่อสารนั้นไปถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่นซึ่งเป็นผู้รับสารโดยตรง หรือส่งย้อนกลับมายังผู้ส่งสาร เพื่อให้รู้ผลย้อนกลับของสารที่ส่งไป ได้แก่ คลื่นเสียง อุปกรณ์การสื่อสารหรือผ่านช่องทาง โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ การมอง การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส

4. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง ผู้ฟัง ผู้ตอบ ผู้รับสารนี้อาจเป็นคนเดียว กลุ่มบุคคลหรือชุมชน สาธารณชน ผู้รับสารจะทำการแปลหรือตีความหมายในข้อความที่ผู้ส่งสารส่งมา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. การย้อนกลับ (Feedback) เป็นผลของการทวนถามเพื่อให้แน่ใจในสิ่งที่ได้รับฟังรับรู้ของผู้รับสารเป็นที่เข้าใจตรงกันกับผู้ส่งสาร ซึ่งอาจจะเป็นในรูปของคำพูดหรือการแสดงปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่ตอบรับสารนั้น ๆ เช่น การพยักหน้า ก้มศีรษะ เป็นต้น

6. ปัญหาและอุปสรรคของการสื่อสาร ปัญหาและอุปสรรคของการสื่อสาร อาจแบ่งได้กว้างๆ ดังนี้ (สุปาณี วศินอมร, 2532)

6.1 ปัญหาและอุปสรรคทางกายภาพ เช่น ขนาดของหน่วยงาน หรือองค์การที่ใหญ่เกินไป ระยะทางที่ส่งข่าวสารไกลเกินไป ความซับซ้อนของระบบงาน เสียงรบกวน แสงที่จ้าหรือมืดเกินไป บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ที่ใช้สื่อสารเกิดขัดข้อง

6.2 ปัญหาและอุปสรรคทางด้านบุคคล ทั้งผู้รับและผู้ส่งสาร อาจแบ่งออกเป็น

6.2.1 ปัญหาและอุปสรรคทางด้านร่างกาย เช่น สุขภาพไม่ดีเกิดความเจ็บป่วยเกิดความพิการของอวัยวะเกี่ยวกับการพูด การฟัง หรือประสาทสัมผัสทั้งห้า ความหิว ความกระหาย ความง่วง ความเมื่อยล้า

6.2.2 ปัญหาและอุปสรรคทางด้านสติปัญญา และความรู้ ความสามารถของบุคคลที่แตกต่างกันทั้งทางด้านคุณวุฒิและวัย คนที่มีวุฒิ สติปัญญาดีกว่าก็สามารถเข้าใจเรื่องราวดีและเร็วกว่า

6.2.3 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากทัศนคติของบุคคล เช่น ทัศนคติที่แตกต่างกันในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา สภาพการทำงาน เศรษฐกิจ หรือทัศนคติเกี่ยวกับการเอาเปรียบหรือก้าวร้าวอื่น ๆ

6.2.4 ปัญหาที่เกิดจากขนบธรรมเนียมประเพณีต่างกัน ทำให้เกิดการเข้าใจผิดหรือไม่ตรงตามความต้องการหรือประสงค์

6.2.5 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากอารมณ์ของคน อารมณ์ของผู้รับและผู้ส่งข่าวสารมีส่วนทำให้การสื่อสารข้อความผิดไปได้ อารมณ์ของคนอาจเกิดจาก ความกลัว ความ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โลภ โกรธ หลง ความรักชอบ ความอิจฉาริษยา ความขัดแย้ง การขัดผลประโยชน์ ความไม่สมหวัง ความดีใจ ความเสียใจ เมื่อไม่ชอบหน้ากัน อาจจะไม่ตั้งใจฟังหรือขัดคอ และตัดบทไม่มีการทวนถาม ทำให้เกิดไม่เข้าใจกันขึ้น

6.2.6 ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการรับรู้ที่แตกต่างกัน รวมถึงการแปลความหมายหรือการให้คุณค่าแก่เหล่านั้นด้วย การรับรู้เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นขึ้นอยู่กับระบบคุณค่าหรือค่านิยม ความนึกคิด เป้าหมายของชีวิต ความคาดหวัง ความชำนาญ เพศ วัย สถานการณ์ทางสังคม ซึ่งสิ่งดังกล่าวจะทำให้การรับรู้ของคนเป็นไปในแง่บวก คือแง่ดี หรือในทางตรงกันข้ามได้

6.3 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการใช้ภาษา ได้แก่ ลำดับถ้อยคำ การใช้ภาษา ไม่ถูกต้องตามกาลเทศะ การสร้างประโยคไม่ถูกไวยากรณ์หรือวรรคตอน ภาษาที่ใช้ยาวเกินไป สั้นเกินไป ไม่ได้ใจความ ใช้คำแสลง สำเนียงหรือใช้ภาษาที่แตกต่างกัน

7. หลักสำคัญของการสื่อสาร หลักสำคัญในการสื่อสารมี 7 ประการ คือ (ขวัญเรือน กิติวัฒน์, 2531: 115 – 116)

7.1 ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) ในการสื่อสารนั้น ข่าวสารและวิธีการสื่อสารจะต้องดำเนินไปอย่างถูกต้องและเป็นที่น่าเชื่อถือ กล่าวคือ เนื้อหาสาระของสารจะต้องไม่มีการบิดเบือนหรือเจือปนด้วยอคติ และที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ ผู้ส่งสารจะต้องเป็นบุคคลที่ผู้รับสารยอมรับด้วย

7.2 การอรรถาธิบาย (Context) เนื้อหาสาระที่ใช้ในการสื่อสารจำเป็นจะต้องมีการอธิบายรายละเอียดได้ชัดแจ้ง เพื่อเป็นการช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจเนื้อความได้ถูกต้องตรงกับความตั้งใจของผู้ส่งสาร

7.3 เนื้อหาสาระ (Content) ผู้ส่งสารควรรู้จักเลือกเนื้อหาสาระที่เหมาะสมสอดคล้องกับความคิดและค่านิยมของผู้รับสารให้มากที่สุด นอกจากนี้ เนื้อหาสาระดังกล่าวควรจะเสนอแง่คิดทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อผู้รับสารจะได้นำไปพิจารณาตัดสินใจ ว่าจะยอมรับและปฏิบัติตามเนื้อหาสาระที่เสนอมาในลักษณะอย่างไรต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

7.4 ความชัดเจน (Clarity) ผู้ส่งสารควรเลือกใช้ภาษาที่ผู้รับสารเข้าใจได้ง่ายและสามารถตีความสารนั้นในลักษณะที่ตรงกับความต้องการของผู้ส่งสาร ควรหลีกเลี่ยงการใช้คำศัพท์เทคนิคหรือศัพท์เฉพาะทางวิชาการที่เข้าใจยาก

7.5 ความต่อเนื่องและการกล่าวซ้ำ (Continuity and Consistency) พฤติกรรมการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรณรงค์ หรือการโน้มน้าวชักจูงใจจะประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี โดยอาศัยการส่งสารต่อเนื่องอยู่สม่ำเสมอ และมีการกล่าวซ้ำ ๆ ครั้ง เพื่อเป็นการย้ำเตือนความจำของผู้รับสาร

8. ช่องทางในการสื่อสาร (Channel) ผู้ส่งสารควรเลือกช่องทางให้เหมาะสมกับสถานการณ์การสื่อสาร รู้ว่าสื่อสารกับใคร อย่างไร เมื่อไร

9. ความสามารถของผู้รับสาร (Capability of Audience) ผู้ส่งสารต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของผู้รับ ทั้งทางด้านความรู้และการรับรู้ทางร่างกายและจิตใจ

ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารทั่วไปที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การสื่อสารที่มีลักษณะเฉพาะกิจคือการสื่อสารทางการเมือง เนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาการสื่อสารของรัฐบาลและศึกษาถึงการสื่อสารของฝ่ายประชาชนผู้รับสารที่มีข้อมูลสะท้อนกลับไปยังรัฐบาล จึงต้องศึกษาทั้งหลักการสื่อสารทั่วไปและการสื่อสารทางการเมืองควบคู่กันไป

สำหรับการสื่อสารทางการเมืองนั้น Rush and Althoff (1971) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง ว่า คือการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการเมืองจากส่วนหนึ่งของระบบการเมืองไปยังอีกส่วนหนึ่งของระบบการเมือง และเป็นการถ่ายทอดระหว่างระบบสังคมกับระบบการเมืองด้วย การสื่อสารทางการเมืองเป็นแบบแผนหรือกระบวนการแพร่ของข่าวสารทางการเมืองระหว่างสมาชิกกับหน่วยต่าง ๆ ในระบบการเมืองโดยที่ข่าวสารทางการเมืองน่าจะหมายถึงความรู้ที่เกี่ยวกับการเมืองใน 4 ประการ คือ

1. ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองทั้งหมด ทั้งในแง่ของประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และสภาพทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนองค์การหรือสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ที่มีอยู่ในระบบ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2. ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการนำเข้า ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับช่องทางการผ่านของข้อเรียกร้องและการสนับสนุน ซึ่งเป็นปัจจัยนำเข้าสู่ระบบการเมือง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง ระบบสื่อมวลชน ระบบราชการ เป็นต้น

3. ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการนำออก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างหรือสถาบันทางการของระบบที่เป็นตัวกำหนดการตัดสิน ตกลงใจและนโยบายต่าง ๆ ในระบบการเมืองนั้น ๆ เช่น รัฐสภา รัฐบาล ระบบราชการ ศาล เป็นต้น

4. ความรู้เกี่ยวกับอัตภาพส่วนตน หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวกับตนเองในฐานะและบทบาทที่บุคคลควรมีต่อระบบการเมือง ซึ่งเป็นการประเมินคุณค่าตนเองของบุคคลในทางการเมือง โดยที่ลักษณะของข่าวสารทางการเมืองไม่เพียงจำกัดในแง่ของการเป็นสัญลักษณ์หรือเนื้อหาเท่านั้น แต่ยังหมายถึงผลของสารที่มีต่อผู้รับสารด้วยใน 3 ระดับ คือ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม

Kolb (1978) ได้อธิบายว่า ระบบการสื่อสารทางการเมืองควรทำหน้าที่สื่อสารและเชื่อมโยงในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้

1. ทำหน้าที่สื่อสารความเห็น และผลประโยชน์ของประชาชน ให้กลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

2. ทำหน้าที่รวบรวมกลั่นกรองข้อเรียกร้อง และช่วยแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มในสังคม

3. ทำหน้าที่ในการเลือกสรรทางการเมือง

4. ทำหน้าที่กล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ซึ่งได้แก่ การระดมกำลัง (Mobilization) การบูรณาการทางการเมือง (Integration) และการสร้างแรงสนับสนุนทางการเมือง (Support Building) โดยอาศัยการศึกษา การเผยแพร่ข่าวสาร การโฆษณาชวนเชื่อ ทั้งของรัฐและสถาบันอื่น ๆ เช่น พรรคการเมือง, กลุ่มผลประโยชน์, สื่อมวลชน ฯ เพื่อสร้างแรงสนับสนุนจากประชาชน สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม ตลอดจนเพื่อปลูกฝังทศนคติอันเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมเสถียรภาพ และความมีประสิทธิภาพของรัฐบาล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

5. ทำหน้าที่ช่วยให้ประชาชนมีอิทธิพลเหนือรัฐบาล

6. ทำหน้าที่ในการประสานโครงสร้างและกระบวนการต่าง ๆ ของรัฐบาล

แนวคิดอีกเรื่องที่น่าสนใจคือแนวคิดที่แสดงถึงสิ่งที่เรียกว่าเป็นการแสดงทางการเมือง (performance political) โดยเสถียร เชยประทับ (2551: 208) ได้สรุปไว้ว่าการสื่อสารมวลชนเมื่อเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในลักษณะต่าง ๆ ทำให้เกิดสิ่งที่อาจเรียกว่าเป็นการเมืองการแสดง (performance political) เมื่อผู้ปฏิบัติการทางการเมืองและสื่อต้องพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น ทำให้การเมืองไม่ใช่เรื่องของศิลปะในการจูงใจเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของศิลปะการแสดง (performance art) ด้วย เพราะฉะนั้นเรื่องของลีลา (Style) การนำเสนอ การตลาด และบุคลิกจึงมีความ สำคัญ ๆ กับเนื้อหาและสาระ และจุดนี้เองทำให้เกิดการโต้แย้งกันขึ้นระหว่างสองแนวคิด แนวคิดหนึ่งเน้นว่าวัฒนธรรมถูกทำให้เสื่อมลงและประชาธิปไตยถูกเซาะกร่อนเพราะการนำ “ศิลปะในการจูงใจ” มาใช้ในทางการเมือง การเมืองที่ผ่านตัวกลาง (Mediated politics) หรือการเมืองที่ผ่านการแสดง (Performance politics) นั้นขาดการใช้เหตุผลและขาดสาระ (Substance) ทำให้ผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งเกิดความเฉยชาและเกิดประชานิยมอย่างตื้น ๆ การเมืองที่ผ่านตัวกลางหรือการแสดงเช่นนั้น เป็นวิธีการในการโฆษณามากกว่าการให้ข่าวสาร ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งเห็นว่า ถ้าโดยหลักแล้วประชาธิปไตยหมายถึงการให้ประชาชนจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองโดยเสรีแล้ว การขยายตัวของลัทธิประชาธิปไตยก็สอดคล้องหรือไปด้วยกันกับการพัฒนาของสื่อมวลชน และการเมืองที่ผ่านสื่อมวลชนที่พัฒนาแล้ว ทำให้เกิดการสื่อสารการเมืองมวลชน (Mass political communication) หรือการสื่อสารการเมืองที่สามารถเข้าถึงมวลชนได้อย่างรวดเร็วกว้างขวางทุกหนทุกแห่ง

ในบทนี้จะนำแนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมืองมาร่วมวิเคราะห์ส่วนที่เป็นภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมเพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดวาทกรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องวาทกรรมและการวิเคราะห์วาทกรรม แนวคิดเรื่องชาติ ชาติไทยและความเป็นไทย แนวคิดเรื่องอำนาจและอุดมการณ์ รวมถึงแนวคิดเรื่องการสื่อสารนี้ จะเป็นกรอบแนวคิดหลักในการวิเคราะห์ตัวบทวาทกรรมชาตินิยมในแต่ละยุคสมัยตามลำดับ กล่าวคือ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ช่วงที่ 1 ปี พ.ศ. 2475-2516 (การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็น ระบอบประชาธิปไตย ถึง ปีที่เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 วันมหาวิปโยค)

ช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2517-2519 (ปีที่มีการประกาศและบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ถึง ช่วงที่มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรเนื่องจากมีพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเป็นจำนวนมากทำให้ขาดเสถียรภาพทางการเมือง)

ช่วงที่ 3 ปี พ.ศ. 2520-2535 (ช่วงที่มีการปฏิวัติทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2519 สิ้นสุดลง ถึง สมัยของรัฐบาลหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ)

ช่วงที่ 4 ปี พ.ศ. 2536-2550 (การจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ทั่วประเทศ การปฏิรูปการเมืองการปกครอง จนกระทั่งถึงที่คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ยึดอำนาจจากรัฐบาลเดิมและเกิดรัฐบาลชุดใหม่)

1. ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลช่วงที่ **1** ปี พ.ศ.2475-2516

รัฐบาลช่วงที่ 1 นี้ นับจากภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยุคเริ่มต้นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย หน้าที่สำคัญของรัฐบาลในขณะนั้น คือ การพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ด้วยการร่างรัฐธรรมนูญเพื่อใช้เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ เสถียรภาพของรัฐบาลมีความสัมพันธ์กับกลุ่มอุปถัมภ์ที่สนับสนุนให้รัฐบาลเกิดความมั่นคง ซึ่งส่วนใหญ่คือกลุ่มทหาร รัฐบาลในช่วงแรกจึงมีลักษณะของรัฐราชการโดยที่รัฐบาลช่วงปี พ.ศ.2475-2516 ประกอบไปด้วยนายกรัฐมนตรี ดังต่อไปนี้

1. พระยามโนปกรณ์นิติธาดา (28 มิถุนายน 2475 - 16 ธันวาคม 2481)
2. พระยาพหลพลพยุหเสนา (16 ธันวาคม 2476-16 ธันวาคม 2481)
3. จอมพล ป.พิบูลสงคราม (16 ธันวาคม 2481 – 1 สิงหาคม 2487)
4. พันตรี ควง อภัยวงศ์ (1 สิงหาคม 2487 – 31 สิงหาคม 2488)
5. นายทวี บุณยเกตุ (31 สิงหาคม 2488 – 17 กันยายน 2488)
6. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช (17 กันยายน 2488 – 31 มกราคม 2489)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

7. พันตรี ควง อภัยวงศ์ (สมัยที่ 2) (31 มกราคม 2489 – 24 มีนาคม 2489)
8. นายปรีดี พนมยงค์ (24 มีนาคม 2489 – 21 สิงหาคม 2489)
9. พล.ร.ต. ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ (23 สิงหาคม 2489 – 8 พฤศจิกายน 2490)
10. พันตรี ควง อภัยวงศ์ (สมัยที่ 3-4) (10 พฤศจิกายน 2490 – 8 เมษายน 2491)
11. จอมพล ป.พิบูลสงคราม (สมัยที่ 3-8) (8 เมษายน 2491 – 16 กันยายน 2500)
12. นายพจน์ สารสิน (21 กันยายน 2500 – 26 ธันวาคม 2500)
13. พล.ท. ถนอม กิตติขจร (ยศในขณะนั้น) (1 มกราคม 2501 – 20 ตุลาคม 2501)
14. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (9 กุมภาพันธ์ 2502 – 8 ธันวาคม 2506)
15. พล.อ. ถนอม กิตติขจร (สมัยที่ 2-5) (9 ธันวาคม 2506 – 14 ตุลาคม 2516)

ผลการวิเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลช่วงที่ 1 (พ.ศ.2475-2516) เป็นไปตามประเด็น ได้แก่ การวิเคราะห์ผู้ส่งสารหรือรัฐบาล การวิเคราะห์ตัวบทหรือสารที่มีลักษณะวาทกรรมชาตินิยม ดังนี้

การวิเคราะห์ภาพปัจจัยด้านบุคลิกภาพและภาพลักษณ์ (Personality and Images) ของนายกรัฐมนตรีผู้นำเสนอตัวบทในบทบาทของผู้กล่าวคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ซึ่งเป็นการนำปัจจัยทางจิตวิทยามาวิเคราะห์ทิศทางการกำหนดนโยบาย ช่วยให้เข้าใจว่าผู้นำประเทศมีแนวทางการตัดสินใจอย่างไร ตามแนวคิดของ เฮลส์ติ (Helsti, 1969) ที่ว่า บุคลิกภาพของผู้นำย่อมส่งผลกระทบต่อการกำหนดนโยบาย เพราะบุคลิกภาพเป็นผลจากความเชื่อมั่นและภาพลักษณ์ของบุคคล

แนวคิดของ เฮลส์ติ ช่วยอธิบายได้ว่าเหตุใดนโยบายของรัฐบาลตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจึงมิอาจมีชุดเดียวหรือเป็นนโยบายต้นแบบหรือแผนแม่บทได้ แม้ว่านโยบายการบริหารประเทศย่อมสร้างขึ้นจากสถานการณ์ของประเทศ วาระเร่งด่วน ประเด็นสำคัญที่ต้องพัฒนา หรือการบริหารเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของประชาชนก็ตาม ที่สุดแล้วนายกรัฐมนตรีผู้นำรัฐบาลย่อมมีอำนาจตัดสินใจว่าจะนำเรื่องใดหรือจัดลำดับความสำคัญให้เรื่องใดถูกระบุอยู่ในนโยบายของรัฐบาลบ้าง

ภาพของนายกรัฐมนตรีในช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2475-2516) ในบรรดานายกรัฐมนตรีทั้งหมด 11 คน มีจำนวนกว่าครึ่งที่มีภาพลักษณ์ของผู้นำทางการทหารในเวลาเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากมีนายกรัฐมนตรีที่มียศทางการทหารถึง 6 คน คือ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(1) พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา

(2) จอมพล แปลก พิบูลสงคราม

(3) พันตรีควง อภัยวงศ์

(4) พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์

(5) จอมพลถนอม กิตติขจร

(6) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

สถานภาพของนายกรัฐมนตรีไทยซึ่งมีที่มาจากกองทัพนั้น นับเป็นประเด็นหนึ่งที่น่าพิจารณาว่าลักษณะของกองทัพและความเป็นทหารส่งผลต่อบุคลิกภาพและโลกทัศน์ของผู้นำในบทบาทของนายกรัฐมนตรีหรือไม่อย่างไร

งานของ สุรชาติ บำรุงสุข (2549: 2-6) ได้ให้ภาพรวมของกองทัพ โดยอธิบายว่า กองทัพมีลักษณะที่สำคัญ ๆ 5 ประการ คือ

1. องค์กรกองทัพมีการรวมศูนย์การบังคับบัญชาสูง

2. องค์กรกองทัพมีการจัดลำดับชั้นของการบังคับบัญชาและยอมรับในเรื่องของลำดับอาวุโสที่ชัดเจน

3. กองทัพเป็นองค์กรที่มีวินัยเป็นกรอบของการปฏิบัติ

4. กองทัพมีระบบการติดต่อสื่อสารเป็นอิสระที่เป็นของตนเอง

5. ทหารมีความรักหมู่คณะสูง (esprit de corps) และองค์กรกองทัพมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้

ด้วยลักษณะดังกล่าว กองทัพจึงต้องเป็นองค์กรที่อาศัยความเป็นเอกภาพและความสามัคคีภายใน รวมทั้งมีความจงรักภักดีเป็นหลักประกันว่าในทุกเวลาและทุกสถานการณ์ กองทัพจะไม่มีการกบฏภายใน ไม่มีการแตกความสามัคคี ไม่มีการไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการสร้าง “วัฒนธรรมภายใน” องค์กรและเป็นการผูกพันผู้คนภายในกองทัพ เมื่อปัจจัยเหล่านี้ถูกแปลงให้เป็น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทรัพยากรทางการเมืองก็จะส่งผลให้กองทัพอยู่ในสถานะที่มีความได้เปรียบมากกว่าองค์กรของพลเรือนอื่น ๆ ภายในรัฐ และปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ กองทัพเป็นผู้ถืออาวุธจึงมีความเหนือกว่าองค์กรอื่น กองทัพเป็นสถาบันที่ผูกขาดการใช้กำลังของรัฐ องค์กรอื่น ๆ ที่ถือและใช้กำลังแข่งกับรัฐจึงมีฐานะเป็น “กบฏ” ภายในรัฐ ในยุคที่รัฐบาลมาจากการเลือกตั้งในประเทศกำลังพัฒนา เกิดปรากฏการณ์ของ ”การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบอบประชาธิปไตย” (democratic consolidation) ที่เกิดขึ้นในหลายประเทศ ทำให้หลักการของ “การควบคุมโดยพลเรือน” (civilian control) เป็นกติกาทางการเมืองในการจัดความสัมพันธ์พลเรือน-ทหารของประเทศเหล่านี้มากขึ้น เหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนอำนาจจากระบอบกษัตริย์นิยมมาสู่ความเป็นทหารนิยมในทางการเมือง และเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ก็คือการเปลี่ยนอำนาจจากระบอบทหารนิยมมาสู่ระบอบเสรีนิยม เหตุการณ์ 14 ตุลาคม ในภาพรวม ก็คือจุดกำเนิดของความเป็นประชาธิปไตยใหม่ที่ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเป็นพื้นฐานที่สำคัญยิ่งของการก้าวสู่ความเป็นประชาธิปไตยหรือที่เรียกในทฤษฎีของวิชารัฐศาสตร์ปัจจุบันว่า “กระบวนการสร้างความเป็นประชาธิปไตย” (democratization) เมื่อรัฐบาลมาจากการเลือกตั้งเป็นผู้คุมอำนาจการตัดสินใจในทางการเมือง กองทัพอยู่ในฐานะของเครื่องมือสำคัญของรัฐในเรื่องการต่างประเทศและความมั่นคง

คำอธิบายของ สุรชาติ บำรุงสุข ทำให้เห็นภาพของกองทัพและลักษณะ “ทหารนิยม” ซึ่งเป็นลักษณะที่ผูกพันกับการเมืองการปกครองของไทยมาทุกยุคสมัย ด้วยเหตุนี้แนวคิดหลายประการที่เกี่ยวกับชาตินิยมที่ปรากฏผ่านเนื้อหาของบทเพลงปลุกใจหรือความขวัญจึงมีบางส่วนคล้ายคลึงกับอุดมการณ์ของกองทัพและความเป็นทหารเป็นต้นว่า “รักชาติยิ่งชีพ” “สละชีพเพื่อชาติ” หรือ ต้อง “เชื่อผู้นำ” เป็นต้น

ในการวิเคราะห์กระบวนการสร้างตัวบท เมื่อได้พิจารณาผู้นำเสนอตัวบทหรือผู้ส่งสารในกระบวนการสื่อสาร พบว่ามีการส่งสารผ่านวัจนภาษาทั้งคำพูดและลายลักษณ์ ทั้งทางตรงกล่าวคือ นายกรัฐมนตรีผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศเป็นผู้แถลงนโยบาย และทางอ้อมคืออาศัยหน่วยงานที่ทางรัฐบาลจัดตั้งหรือมีอำนาจสั่งการหรือปฏิบัติงานในลักษณะคล้ายเครือข่ายของรัฐบาลหรือเป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล ซึ่งผลการศึกษาพบข้อสังเกต ดังนี้

(1) การสื่อสารทางตรงของนายกรัฐมนตรี ด้วยบทบาทที่ต้องเป็นผู้แถลงนโยบายรัฐบาลต่อรัฐสภา และมีอำนาจในการกำหนดนโยบายทำให้มีส่วนในการควบคุมสั่งการเนื้อหาของสารโดยตรง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(2) ในการแถลงนโยบายของรัฐบาล การที่นายกรัฐมนตรีเป็นผู้พูดหรือผู้ส่งสารวาทกรรม สถานภาพของผู้ส่งสารจึงทำให้วาทกรรมมีความน่าเชื่อถือและมีพลังในการโน้มน้าวใจ ส่งผลให้คำพูดมีผลต่อไปในเชิงปฏิบัติ

(3) การสื่อสารทางอ้อมด้วยการสื่อสารผ่านตัวแทนโดยอาจจะมอบหมายให้รัฐมนตรี ข้าราชการหรือบุคคลผู้มีความสามารถในการสื่อสาร มีความรู้ ประสบการณ์ สามารถใช้วาทศิลป์เป็นพลังที่ช่วยสนับสนุนให้การสื่อสารประสบความสำเร็จตามเจตนาของรัฐบาล ทำให้วาทกรรมมีลีลาที่หลากหลายออกไป ไม่ว่าจะเป็นในเชิงสั่งสอน กดดัน ตำหนิ เสียดสี ปลุกเร้าซึ่งมีลักษณะของการชวนเชื่อ ดังกรณีของบทเพลง บทละคร หรือวรรณกรรมของหลวงวิจิตรวาทการ นับเป็นการสะท้อนยุทธวิธีสำคัญที่รัฐบาลจำเป็นต้องใช้ในงานสร้างชาติและสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันภายในชาติคือการได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ดังที่ ทักษ์ เฉลิมเตียรณ (2548: 221-222) ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการสังเคราะห์และการสร้างปรัชญาการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในหนังสือการเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ โดยกล่าวถึงบทบาทของหลวงวิจิตรวาทการว่า “เป็นเรื่องน่าแปลกว่า แม้หลวงวิจิตรวาทการ จะไม่เคยมีอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริงเลย ก็ยังเป็นผู้ช่วยสร้างความเป็นผู้นำให้แก่ผู้นำทางทหารในสมัยใหม่นี้ถึงสองคน คือ จอมพล ป. พิบูลสงครามและจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม หลวงวิจิตรวาทการทำหน้าที่เป็นกลไกของประเทศในด้านโฆษณาชวนเชื่อ กล่าวคือ เขียนโจมตีชาวฝรั่งเศสและชาวจีนในประเทศไทย อีกทั้งยังปลุกให้คนในชาติเกิดความรักชาติระหว่างสงคราม”

ดังนั้นวิธีใดที่ส่งเสริมให้ประชาชนรับรู้ เข้าใจเจตนารมณ์ของรัฐบาล เกิดความพึงพอใจรัฐบาลและยินดีปฏิบัติตามนโยบายโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับชาตินิยมอย่างเต็มใจย่อมถูกนำมาปฏิบัติทั้งทางตรงคือผ่านนายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี และทางอ้อมซึ่งอาจจะเป็นข้าราชการหรือบุคคลที่เสมือนอยู่ในตำแหน่งของผู้รับสารยืนอยู่ด้านของประชาชนแต่ทำหน้าที่พูดแทนรัฐบาลเป็นสื่อของรัฐบาลสู่มวลชนหรือประชาชน ซึ่งการสื่อสารผ่านตัวแทนกลุ่มนี้อาจทำให้ทุกประเด็นได้รับการยอมรับได้ง่ายกว่า อาทิ หลวงวิจิตรวาทการ นักชาตินิยมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงและเป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการเกี่ยวกับรัฐนิยม หรือบุคคลอื่น ๆ ซึ่งอยู่ร่วมสมัยกับหลวงวิจิตรวาทการ เช่น นายดำริ ปัทมะศิริ นักหนังสือพิมพ์ และหลวงสารานุประพันธ์ ซึ่งมักจะเขียนบทความสนับสนุนรัฐบาลในเรื่องต่าง ๆ การเป็นตัวแทนหรือพูดแทนรัฐบาลเมื่อมองอีกด้านหนึ่งจึงกลายเป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่ช่วยเผยแพร่ข่าวสารเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.1 ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล

ประเด็นวาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลคือสิ่งซึ่งผู้เข้ารับตำแหน่งในองค์กรบริหารจะเป็นผู้กำหนดขึ้นเพื่อนำไปใช้บริหารประเทศ โดยการกำหนดว่าวาระใดหรือเรื่องใดสมควรเป็นนโยบายของรัฐบาลบ้าง เป็นอำนาจสิทธิขาดขององค์กรบริหารที่จะกำหนดขึ้นให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศและความจำเป็นเร่งด่วนในช่วงเวลานั้น ทั้งนี้อาจจะไม่ได้ครอบคลุมนโยบายหลักหรือแนวนโยบายแห่งรัฐทุกหัวข้อ เพราะบางสมัยอาจไม่มีความจำเป็นต้องให้ความสนใจในเรื่องบางเรื่องแต่บางเรื่องอาจต้องให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ และเนื่องจากทรัพยากรที่จะนำมาบริหารประเทศในแต่ละสมัยย่อมมีอยู่อย่างจำกัด จึงเป็นไปไม่ได้ที่รัฐบาลจะให้ความสำคัญแก่นโยบายทุกอย่างเท่าเทียมกันได้ (สุวีร์ ตรียุทธนากุล, 2538: 128-129) ทั้งนี้แม้ว่าผู้ร่างนโยบาย อาจจะเป็นเพียงคนบางกลุ่มแต่คำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่ประกาศออกมาแล้วนั่นย่อมต้องผ่านการยอมรับและความเห็นพ้องต้องกันของรัฐบาล ดังความว่า

> “ในคณะรัฐมนตรีซึ่งมีรัฐมนตรีถึง 20 คน จะหวังให้มีความเห็นเหมือนกันไปทุกสิ่งทุกอย่างเสมอไปนั้นไม่ได้ก็จริงอยู่ แต่ว่าถ้ารัฐบาลจักดำรงอยู่ในความสามารถบริหารราชการแผ่นดินโดยเรียบร้อยแล้ว เป็นความจำเป็นยิ่งที่รัฐมนตรีทุกคนจักต้องเป็นผู้ที่มีความเห็นไปในทางเดียวกันในนโยบายอันสำคัญ ๆ ความเป็นไปของรัฐมนตรีในเวลานี้เป็นภาวะอันแสนสุดที่จะทนทานได้ ไม่ว่าจะเป็นอยู่หรือเกิดขึ้นแก่บ้านเมืองใดและไม่ว่าจะมีรูปรัฐบาลเป็นอย่างไร”
>
> คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ของ
> รัฐบาลชุดที่ 3 พระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี
> (ตั้งแต่ 1 เมษายน 2476 – 20 มิถุนายน 2476)

ข้อความข้างต้นยังแสดงให้เห็นว่า ความเห็นในเชิงสนับสนุนหรือสอดคล้องกับ คำแถลงนโยบายของรัฐบาลย่อมช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับรัฐบาล รัฐบาลจึงใช้คำว่า “เป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง” ที่ “รัฐมนตรีทุกคน” จะต้อง “เห็นไปในทิศทางเดียวกัน” รูปแบบของการแถลงนโยบายที่เป็นลายลักษณ์ ทำให้ ประเด็นที่ปรากฏเป็นเนื้อหาของนโยบายรัฐบาลจึงต้องผ่านการคัดเลือก ประเด็นให้สอดคล้องกับความจำเป็นและเหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองในยุคสมัยต่างๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สาระเรื่องชาติในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลซึ่งสะท้อนลักษณะวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในนโยบายของรัฐบาล ปรากฏผลจากการศึกษา ดังนี้

1) วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ

วาทกรรมประเภทนี้จะพบมากในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ซึ่งจะเป็นส่วนที่แสดงให้เห็นแนวทางในการทำงานของรัฐบาล ผลประโยชน์ของประเทศที่จะเกิดขึ้นจากการบริหารของรัฐบาลชุดนี้ จากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างข้อมูลที่อยู่ในลักษณะวาทกรรมการให้ข้อมูลมาวิเคราะห์ ประเด็นที่ผู้วิจัยพบในการนำเสนอ มีดังนี้

1.1) ความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นผลมาจากความสามารถ ในการบริหารประเทศของรัฐบาล

ข้อความที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลแสดงให้เห็นว่ามีลักษณะของการสะท้อนให้เห็นถึงภาพของปะเทศชาติที่ดีซึ่งเป็นผลแห่งความสำเร็จ ที่เกิดขึ้นจากความรู้ความเข้าใจปัญหา และความสามารถในการบริหารจัดการของรัฐบาลในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องเร่งด่วนซึ่งมีความสำคัญต่อประเทศชาติ ยกตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 1

รัฐบาลนี้ย่อมทราบดีอยู่ว่า ได้เข้ามารับหน้าที่ในขณะที่บ้านเมืองกำลังตกอยู่ในฐานะที่ยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงหลายอย่าง ทั้งนี้เกี่ยวกับการภายในและภายนอกเพื่อยังประเทศให้กลับคืนเข้าสู่สภาพอันมั่นคง การที่จะดำเนินการดังว่านี้ให้ลุล่วงไปได้ ย่อมมีหลักสำคัญ 2 ประการ คือ ต้องรีบปรับปรุงสัมพันธภาพกับต่างประเทศให้เข้าระดับปกติประการหนึ่งกับจัดการบ้านเมืองภายในให้กลับเข้าระเบียบอันดีอีกประการหนึ่ง... ส่วนการปรับปรุงกิจการบ้านเมืองอันเป็นการภายในนั้น หัวใจของเรื่องอยู่ที่จะต้องจัดให้ประเทศได้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ เพื่อราษฎรทั้งประเทศจะได้มีส่วนมีเสียงในการปกครองตนเองโดยแท้จริง อันเป็นทางดีที่สุดที่จะรักษาประโยชน์ของราษฎร ด้วยเหตุนี้ในสมัยที่ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลคราวที่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แล้วมา รัฐบาลในครั้งนั้น จึงได้เป็นผู้ริเริ่มเสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุงรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เหมาะสมแก่กาลสมัยยิ่งขึ้น

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 14, 2489)

ลักษณะภาษาของตัวอย่างข้างต้นในการเล่าถึงความเข้าใจของรัฐบาลเกี่ยวกับสถานการณ์ของบ้านเมือง คำกริยา “ย่อมทราบดีอยู่” แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเป็นผู้เข้าใจปัญหาและสถานการณ์ของประเทศเป็นอย่างดี รวมทั้งทราบด้วยว่า “มีสิ่งที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขหลายอย่าง...เพื่อยังประเทศให้กลับคืนเข้าสู่สภาพอันมั่นคง” เป็นความพยายามของรัฐบาลที่จะสร้างความเชื่อมั่นในคณะรัฐบาล คำพูดที่ว่า “ปรับปรุง จัดการ จัด” ล้วนแต่เป็นภาษาในเชิงการบริหารจัดการซึ่งสิ่งที่รัฐบาลจะกระทำในการบริหารจัดการนั้นคือ “ต้องรีบ” กระทำสิ่งเหล่านี้ คำขยายกริยาดังกล่าวจึงทำให้เห็นภาพของรัฐบาลที่มีความกระตือรือร้นในการบริหารประเทศ ส่วนการกล่าวว่า “จัดให้ประเทศได้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ เพื่อราษฎรทั้งประเทศจะได้มีส่วนมีเสียงในการปกครองตนเองโดยแท้จริง” นั้น รัฐบาลยังได้กล่าวย้ำด้วยว่า “อันเป็นทางดีที่สุดที่จะรักษาประโยชน์ของราษฎร“ นั่นคือสิ่งที่รัฐบาลคิดและตัดสินใจนั้น ผ่านการพิจารณาอย่างรอบคอบและตัดสินใจเลือกในสิ่งที่ดีที่สุดเพื่อราษฎรแล้ว นอกจากนี้ในตอนท้ายของข้อความยังได้เพิ่มเติมภาพของ “ผู้ริเริ่ม” แก้ไข ปรับปรุง อย่าง “เหมาะสมแก่กาลสมัย” ทำให้เข้าใจได้ว่ารัฐบาลมีความเข้าใจบริบทของยุคสมัยและการสร้างสรรค์ของรัฐบาลจะเป็นไปอย่างสอดคล้องกับยุคสมัย

1.2) ประชาชนควรร่วมมือกับรัฐบาลแสดงความสามัคคีเพื่อพัฒนาประเทศร่วมกัน

ในประเด็นนี้ ปรากฏตัวอย่างข้อความแสดงถึงลักษณะการใช้ภาษาในทางเรียกร้อง วิงวอน ขอความเข้าใจและขอความร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อจะให้ประเทศพัฒนาหรือมีความเจริญก้าวหน้า ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 2

รัฐบาลหวังว่าจะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากรัฐสภาทั้งนี้เพราะปัญหาการต่างประเทศบางเรื่องนั้นเป็นนโยบายของชาติโดยแท้ และเพื่อแสดงให้นานาชาติ เห็นอกเห็นใจว่าประชาชนคนไทยทั้งหลายมีความสมัครสมานกลมเกลียว ประเทศไทย ตั้งอยู่ในความสงบสุข บูชาความเป็นธรรม ซึ่งตรงกับหลักการของสหประชาชาตินั้นเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 17, 2489)

รัฐบาลใช้ภาษาในลักษณะของการสั่งการ ด้วยการแสดงความ “หวัง” และคาดว่าจะได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังหรือที่รัฐบาลใช้คำว่า “อย่างเต็มที่” ความร่วมมือจึงเป็นภาพลักษณ์สำคัญที่รัฐบาลหวังจะใช้แสดงความเป็นชาติ โดยกล่าวว่าจะนำไปสู่ภาพลักษณ์ที่ทำให้นานาชาติ “เห็นอกเห็นใจ” ในความสามัคคีของคนไทยและแสดงภาพของประเทศไทยที่มีนโยบายของชาติสอดคล้องกับหลักการของสหประชาชาติ

ตัวอย่างที่ 3

บ้านเมืองไทยที่รักของเราเปรียบเหมือนคนที่หลงทางมาแล้วในป่าทึบ และเพิ่งจะเห็นแสงสว่างรำไรข้างหน้า ซึ่งถ้าเราทั้งหลายมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน ก็จะสามารถบุกป่าออกไปสู่ทุ่งราบที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าวปลาอาหารได้ รัฐบาลมีความหวังเป็นอย่างมากว่า ด้วยชื่อเสียงเกียรติคุณและคุณงามความดีที่สมาชิกของวุฒิสภานี้ได้บำเพ็ญต่อบ้านเมืองมาช้านาน สมาชิกทุกท่านจะได้ให้การร่วมมือกับรัฐบาลในการเริ่มเปิดศักราชใหม่ เพื่อความวัฒนาถาวรของชาติบ้านเมืองและอนาคตของลูกหลานชาวไทยต่อไป

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 20, 2491)

รัฐบาลแสดงความรักต่อชาติด้วยการใช้สรรพนามเรียกว่า “บ้านเมืองที่รัก” เป็นการสร้างภาพพจน์รัฐบาลผู้รักชาติ การกล่าวว่า “ด้วยชื่อเสียงเกียรติคุณและคุณงามความดีที่สมาชิกของวุฒิสภานี้ได้บำเพ็ญต่อบ้านเมืองมาช้านาน” ยิ่งเป็นการย้ำภาพลักษณ์และสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลผู้เรียกร้องความร่วมมือจากประชาชนในชาติเนื่องจากรัฐบาลเป็นผู้รักและหวังดีต่อชาติ ความร่วมมือจากทุกฝ่ายจะเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิด “ความวัฒนาถาวร” เป็นความเจริญอย่างยั่งยืนของชาติ

ตัวอย่างที่ 4

รัฐบาลนี้ขอเรียนให้ทราบว่า ในขณะสถานการณ์ของประเทศต่าง ๆ ยังยุ่งยากสับสนอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในประเทศใกล้เคียงมีการรบต่อสู้กันทั่วไป ส่วนประเทศไทยยังรักษาความสงบสุขอยู่ได้ แต่ย่อมมีความเข้าใจทั่วกันว่า ประเทศชาติของเราจะต้องมีภาระ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หนักอยู่มิใช่น้อยที่จะต้องพยายามฝ่าฟันในอันที่จะรักษาไว้ซึ่งความสงบสันติสุข เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย ส่วนชนต่างชาติที่เข้ามาพำนักในประเทศไทย รัฐบาลนี้หวังว่าจะได้ร่วมมือร่วมใจกับประชาชนชาวไทยประกอบกิจที่เป็นคุณประโยชน์เพื่อความสงบสุขเป็นส่วนรวม

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 23, 2494)

ภาระสำคัญ หรือ “ภาระหนักมิใช่น้อย” ก็คือการรักษาความสงบสุข เพื่อประโยชน์ของคนไทยและทุกคนที่อยู่เมืองไทย ดังนั้นความร่วมมือร่วมใจของประชาชนเป็นสิ่งที่รัฐบาลเปรียบว่าเป็น “ กิจที่เป็นคุณประโยชน์” และเป็นการกระทำเพื่อ “ส่วนรวม”

จากตัวอย่างที่กล่าวมาจะปรากฏชุดคำที่แสดงถึงความหวังต่อความร่วมมือ ความสมัครสมานกลมเกลียว ความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อนำไปสู่ “ความวัฒนาถาวรของชาติ” “ความสงบสุขเป็นส่วนรวม” “เพื่อแสดงให้นานาชาติเห็นอกเห็นใจ” ซึ่งนับเป็น “ กิจที่เป็นคุณประโยชน์” และเป็นการกระทำเพื่อ “ส่วนรวม” ดังนั้นจึงเป็นการเชิญชวนเรียกร้องในลักษณะคำบอกคำสั่งเพื่อให้ประชาชนร่วมมือกับรัฐบาล

1.3) สิ่งที่รัฐบาลนำเสนอล้วนส่งผลดีต่อประเทศชาติ

ตัวอย่างข้อความที่ยกมานำเสนอในกลุ่มนี้จะเป็นการกล่าวถึงนโยบาย กิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ช่วยนำพาประเทศให้พ้นวิกฤติ เป็นการแก้ปัญหาและพัฒนาชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า ยกตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 5

ความสุขสมบูรณ์ของมนุษยชนจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยได้รับความสุขกายสบายใจ ที่พูดดังนี้ ถ้าหวังแต่เพียงจะพูดอย่างเทศน์ให้ฟัง ก็เป็นของง่ายดายเต็มที่ แต่ที่จะให้ได้รับผลจริงจังแล้วเป็นการยากแสนยาก โดยปกติ คนเราถ้ารู้สึกมีเสรีภาพ ไม่ถูกบีบบังคั้น มีความเสมอในกฎหมายและในโอกาสการทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่แล้วย่อมได้ความพอสุขใจพอควร ความสุขกาย คนเราถ้ามีที่อยู่ มีอาหารกิน มีอาชีพ หรืออีกนัยหนึ่งมีเครื่องอุปโภค บริโภคพอควรแก่ชีวิต ก็จัดว่าเป็นการสุขกายพอควรอยู่แล้ว แต่ราษฎรในเมือง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เรามี 11 ล้านเศษ ความรู้ความสามารถ กำลังกายและอาชีพย่อมต่าง ๆ กันอยู่ เป็นการยากนักหนาที่จะจัดให้ได้รับความพอใจทั่วหน้า แต่ว่ารัฐบาลนี้และเชื่อว่ารัฐบาลใด ๆ ในโลกก็จะมีความรู้สึกเช่นเดียวกัน คือ ความรู้สึกหน้าที่ที่จะต้องดำริวางโครงการให้ราษฎรมีโอกาสได้รับความสุขกายสบายใจทั่วกันอย่างมากที่สุดที่จะทำได้

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 2 , 2476)

ตัวอย่างข้างต้นจึงแสดงให้เห็นความตั้งใจของรัฐบาลที่ “เชื่อว่า” รัฐบาลจะต้องคิดวางแผนโครงการต่าง ๆ ให้ราษฎร อย่าง “ได้รับความสุขกายสบายใจทั่วกันอย่างมากที่สุด” ด้วยเชื่อว่าความสุขกายและสุขใจ คือความสุขที่สมบูรณ์ที่รัฐบาลต้องคิดหาหนทาง

ตัวอย่างที่ 6

เพื่อให้ประเทศไทยอยู่ในฐานะเทียมบ่าเทียมไหล่กับนานาชาตินั้น จำจะต้องบำรุงให้ราษฎรของเรามีมาตรฐานการกินอยู่ การครองชีพ ดียิ่งขึ้น ให้สมกับที่เราเป็นอารยชนชาติที่เจริญ ฉะนั้น รัฐบาลจึงจะสนใจในการบำรุงเศรษฐกิจเพื่อให้รัฐบาลและราษฎรได้มีฐานะทางเศรษฐกิจดียิ่งขึ้น นอกจากการครองชีพแล้ว รัฐบาลก็จะสนใจในการบำรุงรักษาอนามัยของราษฎรเพื่อให้ราษฎรมีอายุยืน มีกำลังแข็งแรงปราบโรคภัยต่าง ๆ สภานี้คงจะได้เห็นความสนใจในเรื่องนี้มาตั้งแต่ครั้งรัฐบาลเก่า จึงได้จัดตั้งกระทรวงสาธารณสุขขึ้นเป็นเคราะห์ดีอย่างหนึ่ง ที่ประเทศเราเป็นประเทศกสิกรรมซึ่งเป็นที่แน่ใจว่าถึงอย่างไรความอดอยากคงไม่มีมา แต่ถึงกระนั้นก็จะต้องส่งเสริมให้ราษฎรประกอบกสิกรรมให้ยิ่งขึ้น และหาทางให้ราษฎรได้รับผลจากงานกสิกรรมให้ดีที่สุดที่จะทำได้ การส่งผลิตผลแห่งกสิกรรมออกนอกประเทศ ซึ่งได้รับความกระทบกระเทือนเพราะการสงครามนั้น ก็จะได้พยายามทำให้กลับคืนดีขึ้นเพื่อให้เกิดผลแก่ราษฎรในเรื่องนี้ รัฐบาลจะกอบกู้และบำรุงทั้งในทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ตลอดถึงการถนน การรถไฟ และการเดินเรือทะเล เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจและการสัญจรไปมาของมหาชนอย่างดีที่สุดที่จะทำได้

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 10 , 2488)

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของรัฐบาลในฐานะของ “ผู้กอบกู้” และ “บำรุง” ราษฎร โดยเชื่อมโยงเข้ากับความคิดเรื่องความเจริญและอารยชน ชาติที่เจริญเทียมบ่าเทียมไหล่กับนานาชาติ สิ่งที่รัฐบาลเน้นหรือสนใจคือการบำรุงเศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย รวมถึงการคมนาคม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2) วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติ

นอกจากเนื้อหาที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลจะแสดงถึงสิ่งที่รัฐบาลจะดำเนินการตลอดระยะเวลาในการบริหารประเทศแล้ว คำแถลงนโยบายของรัฐบาลยังมีส่วนสร้างการรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของคณะรัฐบาลหรือนายกรัฐมนตรีอีกด้วย ทั้งนี้คำกล่าวของรัฐบาลโดยนายกรัฐมนตรีได้แสดงภาพลักษณ์ สรุปได้ดังต่อไปนี้

2.1) รัฐบาลผู้จงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ

รัฐบาลมีความจงรักภักดี และเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ โดยที่คำแถลงนโยบายของรัฐบาลจะเริ่มต้นด้วยข้อความในลักษณะที่แสดงความจงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 7

รัฐบาลนี้จะเทิดทูนเคารพสักการะองค์พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ และจะรักษาราชบัลลังก์ให้มั่นคงอยู่ชั่วนิรันดร ทั้งจะเทิดทูนเกียรติพระราชวงศ์ที่ดำเนินเจริญรอยราชจริยาวัตร์

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 22, 2492)

กลุ่มคำกริยาที่รัฐบาลเลือกใช้ประกอบหน้าคำ “พระมหากษัตริย์” คือคำว่า “เทิด” คือยกย่องเชิดชูไว้เป็นที่เคารพ คำว่า “เคารพ” คือ แสดงอาการนับถือ ไม่ล่วงเกิน ไม่ล่วงละเมิด และ “สักการะ” คือ บูชาด้วยสิ่งหรือเครื่องอันพึงบูชา จึงเป็นกลุ่มคำที่เน้นย้ำความหมายและสร้างภาพลักษณ์ของรัฐบาลผู้มีความจงรักภักดียิ่ง

ตัวอย่างที่ 8

รัฐบาลนี้เชื่อมั่นอย่างจริงใจว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 1511 เป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสมกับความต้องการของประเทศไทย ฉะนั้น รัฐบาลนี้จะปฏิบัติตามทุกอย่างเพื่อให้การปกครองระบอบนี้ได้ดำเนินไปโดยราบรื่นและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางการเมืองของประเทศไทย

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 32, 2514)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความเชื่อมั่นในระบอบการปกครองและการแสดงให้เห็นว่าจะปฏิบัติทุกอย่างเพื่อให้การปกครองเป็นไปอย่างราบรื่น จึงช่วยสะท้อนให้เห็นบทบาทสำคัญประการหนึ่งของรัฐบาลที่ต้องดำเนินระบอบนี้ต่อไป

2.2) รัฐบาลผู้ห่วงใยประชาชน

คำแถลงนโยบายของรัฐบาลส่วนหนึ่งเป็นการให้ภาพลักษณ์ของรัฐบาล ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 9

จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 1 , 2475)

ภาพของรัฐบาลผู้ห่วงใย “บำรุง” ราษฎร ช่วยเหลือหางาน “โดยเต็มความสามารถ” ย้ำให้เห็นภาพรัฐบาลผู้ไม่ทอดทิ้งว่า “ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก”

ตัวอย่างที่ 10

ปัญหาสำคัญในเวลานี้ คือ ภาระของชาวนามีหนี้ ขาดเงินทุนที่จะลงต่อไป ราคาข้าวถูก รัฐบาลเห็นใจอยู่แล้วและจำนงใจที่จะช่วยอย่างที่สุดเท่าที่จะทำได้ สิ่งใดพอที่จะทำได้ก่อนก็ได้รีบทำไปแล้ว เช่น การลดหย่อนภาษีค่านา และในระหว่างนี้ก็กำลังจะขยายการสหกรณ์ให้กว้างขวางขึ้น เป็นการค้ำจุนในทางทุนรอนและผ่อนผันภาระหนักบ่าอยู่นั้น และสอบสวนเหตุการณ์ต่อไปในความเป็นอยู่ในทางหนี้สิน ในทางทุนรอน ในวิธีการที่จะทำให้เกิดผลในทางจำหน่ายเพื่อหาวิธีช่วยเหลือให้มีโอกาสบังเกิดความพอกพูนได้บ้าง

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 2, 2476)

ภาพของรัฐบาลผู้เห็นใจราษฎร ด้วยการย้ำด้วยถ้อยคำที่ว่า “เห็นใจอยู่แล้ว” “จำนงใจ” “ช่วยอย่างที่สุด” “รีบทำ” “ค้ำจุน” “ผ่อนผัน” “หาวิธีช่วยเหลือ”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 11

ถึงแม้ราษฎรจะถูกเรียกร้องให้เสียสละเพื่อช่วยประเทศชาตินี้ในยามสงครามดังกล่าวมาข้างต้นแล้วก็ดี รัฐบาลก็จะไม่ปล่อยปละละเลยในการที่จะปกครองให้ราษฎรได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ตามที่พึงทำได้ในภาพการเช่นนี้ รัฐบาลจะปกครองอย่างญาติพี่น้อง และพยายามเพิ่มพูนความวัฒนาถาวรให้ราษฎรทุกวิถีทาง

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 10, 2485)

ภาพของรัฐบาลผู้เห็นราษฎรดุจดังญาติพี่น้อง ความเสียสละของราษฎรอาจทำให้เกิดความยากลำบากไปบ้าง แต่รัฐบาลจะ “ปกครองให้ราษฎรได้รับความร่มเย็นเป็นสุข” “ปกครองอย่างญาติพี่น้อง” และพัฒนา “ให้ราษฎรทุกวิถีทาง”

ตัวอย่างที่กล่าวมา แสดงภาพพจน์ของรัฐบาลผู้มีความเห็นใจ เข้าใจ และห่วงใยประชาชน พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและมีความสุข ชุดคำที่ว่ารัฐบาลจะเป็นผู้กระทำในการ “บำรุงความสมบูรณ์ของราษฎร..พยายามหางานให้...ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก...เห็นใจอยู่แล้วและจำนงใจที่จะช่วยอย่างที่สุดเท่าที่จะทำได้...ค้ำจุนทุนรอน...ผ่อนผันภาระหนักบ่า...ให้ความเป็นห่วงเป็นใยมากที่สุด...ไม่ปล่อยปละละเลย...” ล้วนแล้วแต่เป็นการสะท้อนภาพของผู้นำผู้สวมบทบาทของพ่อที่รับผิดชอบดูแลความทุกข์ความสุขของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวว่ารัฐบาลจะ “ปกครองอย่างญาติพี่น้อง” ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นความตั้งใจหรือความพยายามของรัฐบาลที่จะทำให้เกิดความรู้สึกว่ารัฐบาลมีความใกล้ชิดกับประชาชน ทุกข์ของประชาชนก็คือทุกข์ของรัฐบาลดุจคนในครอบครัวเดียวกันย่อมเป็นคำกล่าวที่ช่วยสร้างความรู้สึกในทางบวกไม่ว่าจะเป็นความอบอุ่น ความรู้สึกมั่นคง เกิดไว้วางใจในความปรารถนาดีของรัฐบาล

2.3) รัฐบาลผู้หวังดีต่อประเทศชาติ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 12

ในที่สุดขอเรียนว่า ที่ข้าพเจ้าได้อาสาเข้ามาแก้ไขวิกฤตกาลของชาติในครั้งนี้และเท่าที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว คงจะเป็นประจักษ์พยานในความซื่อสัตย์สุจริตและความหวังดีต่อประเทศชาติของข้าพเจ้าอยู่แล้ว ฉะนั้นแม้คำแถลงนโยบายของข้าพเจ้าจะไม่ละเอียดยืด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ยาวอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาก็ขอได้โปรดเชื่อมั่นว่า พร้อมกับนโยบายที่แถลงแล้วนั้น ข้าพเจ้ายังได้มอบชีวิตจิตใจของข้าพเจ้าและรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลนี้เป็นเดิมพันเพื่อสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติ และอำนวยความผาสุกให้แก่ประชาชนจนถึงที่สุดให้จงได้.

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 30 , 2506)

แสดงการเรียกร้องให้ประชาชน “โปรดเชื่อมั่น” ว่าการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลังความสามารถ การอาสาเข้ามา “แก้ไขวิกฤตกาลของชาติ” การได้ “มอบชีวิตจิตใจ” ของรัฐบาลเป็นเดิมพันเพื่อสร้าง “ความเจริญให้แก่ประเทศชาติ” และการแสดงความพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ “จนถึงที่สุด” จะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลหวังดีต่อประเทศชาติ

2.4) รัฐบาลผู้ซื่อสัตย์สุจริต

ภาพพจน์อีกด้านหนึ่งที่สำคัญก็คือภาพของผู้ซื่อสัตย์ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 13

รัฐบาลนี้จะบริหารราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 13, 2488)

ความซื่อสัตย์ เป็นภาพลักษณ์สำคัญอีกประการหนึ่งที่แสดงผ่านคำแถลงนโยบายของรัฐบาลก็คือการกล่าวถึงคุณธรรมของการบริหาร แสดงถึงภาพของรัฐบาลผู้มีความซื่อสัตย์ และรัฐบาลผู้ยึดถือคุณธรรมเป็นสำคัญในการปกครองหรือการบริหารประเทศซึ่งนับเป็นการสร้างความชอบธรรมในการปกครองอีกด้านหนึ่ง

2.5) รัฐบาลผู้มุ่งมั่นแก้ปัญหาเพื่อประเทศชาติ

คำแถลงนโยบายซึ่งเปรียบเสมือนยุทธศาสตร์และนำไปสู่แผนปฏิบัติการต่างๆ ของรัฐบาล ได้สะท้อนภาพของรัฐบาลผู้มีความมุ่งมั่นที่จะบริหารประเทศ ดังตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 14

รัฐบาลนี้ถือว่าประโยชน์สุขของประชาชนและความมั่นคงของประเทศชาติเป็นยอดปรารถนาในการบริหารประเทศ ฉะนั้นสิ่งใดที่เป็นภัยและไม่เป็นธรรมแก่สังคม จะได้ขจัดให้สูญสิ้นไปโดยเด็ดขาดและรวดเร็ว รัฐบาลจะปฏิบัติการทุกอย่างเพื่ออำนวยความสุขสมบูรณ์ให้แก่ประเทศชาติและประชาชนอันจะเป็นผลให้รัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลของประชาชน และเพื่อประชาธิปไตยแท้จริง

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล คณะที่ 29, 2501)

จากข้อความ เป็นวาทะในเชิงข่มขู่ ต่อต้านโดยถือว่าสิ่งใดที่เป็นภัยต่อสังคมถือเป็นศัตรูของรัฐบาลที่จะต้อง “ขจัดให้สูญสิ้นไปโดยเด็ดขาดและรวดเร็ว” ในขณะที่ต้อง “ปฏิบัติทุกอย่าง” หากสิ่งนั้นเป็นความสุขของราษฎร

3) วาทกรรมสามัคคีพัฒนา

วาทกรรมที่สร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน โน้มน้าวใจให้พัฒนาชาติ ในบทบาทของผู้นำในการบริหารประเทศ รัฐบาลยังได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้ปลูกฝังค่านิยมต่าง ๆ ให้ประชาชนซึ่งมีข้อสังเกตว่ามักจะเป็นค่านิยมที่เอื้อประโยชน์ต่อการปกครองของรัฐบาล ดังนี้

3.1) ความสามัคคีช่วยรักษาและพัฒนาชาติ

ตัวอย่างที่ 15

รัฐบาลนี้มีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้ปวงชนชาวสยามทุกเหล่าทุกชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ คณะสงฆ์ สภาผู้แทนราษฎร รัฐบาล ตลอดจนอาณาประชาราษฎร ได้รวมกันเป็นสมานฉันท์ ตั้งมั่นอยู่ในระบอบรัฐธรรมนูญ เป็นปึกแผ่นแน่นหนาด้วยความสามัคคี เพราะรัฐบาลนี้เชื่อตระหนักว่า การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญเป็นวิถีทางที่ดีที่สุด ที่จะนำมาซึ่งความวัฒนาถาวรของประเทศชาติสืบไป

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล คณะที่ 6, 2477)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความสมานฉันท์ ตั้งมั่นในรัฐธรรมนูญ ความสามัคคี ทำให้เกิด “ความวัฒนาถาวรของชาติ” ซึ่งรัฐบาล “เชื่อ” และกำหนดไว้เป็นความมุ่งหมายที่สำคัญ

ตัวอย่างที่ 16

รัฐบาลมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติงานของชาติให้สำเร็จสมบูรณ์ตามนโยบายที่แถลงมาข้างต้นนี้ แต่การที่จะปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย ถึงเวลาที่ชาติต้องเรียกร้องให้ชนในชาติทุก ๆ คน มีสมานฉันท์เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อนำชาติผ่านพ้นวิกฤติกาลทางการเมืองของโลก

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาลคณะที่ 10, 2485)

ความสมานฉันท์เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันจะช่วยนำพาชาติให้พ้นวิกฤติ โดยมีการซ้ำคำว่าชาติ เพื่อเน้นย้ำว่าชาติจะอยู่รอดก็ด้วยทุกคนในชาติเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น

ตัวอย่างที่ 17

ความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องส่งเสริมสัมพันธไมตรีตลอดทั้งความเข้าใจอันดีให้สนิทสนมกับสหประชาชาติ และร่วมมือตามอุดมคติซึ่งสหประชาชาติได้วางไว้ และดำเนินการเจรจากับสหประชาชาติและนานาประเทศอื่น เพื่อปลดเปลื้องและผ่อนผันภาระให้หมดหรือลดน้อยลงไป ในการนี้จึงจำเป็นที่คนไทยทั้งหลายจะต้องมีความสามัคคีกลมเกลียวและแสดงให้เห็นถึงเสถียรภาพและความมั่นคงภายในประเทศอันจะเป็นรากฐานที่แสดงให้นานาประเทศเห็นถึงความเป็นปึกแผ่นและกำลังจิตใจของประชาชนคนไทย

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาลคณะที่ 15, 2489)

การที่คนไทยมีความสามัคคีกันจะเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของชาติที่มีเสถียรภาพและมีความมั่นคง และเป็นทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาชาติในด้านอื่น ๆ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 18

รัฐบาลนี้ถือว่าความสามัคคีภายในชาติเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งที่จะช่วยทำให้ประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาทุกด้าน ฉะนั้นสิ่งใดที่ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในชาติแล้วจะขจัดให้หมดสิ้นไปโดยเด็ดขาด ในขณะเดียวกันรัฐบาลจะปฏิบัติการทุกอย่างเพื่อสร้างและรักษาความสามัคคีภายในชาติให้เข้มแข็งมั่นคง

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล คณะที่ 31, 2506)

รัฐบาลกล่าวถึงความสามัคคีว่าจะเป็น “รากฐาน” มีความสำคัญต่อการพัฒนาให้ประเทศ “ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาทุกด้าน” รัฐบาลจึงใช้ภาษาในลักษณะข่มขู่ว่า “สิ่งใดที่ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในชาติแล้วจะขจัดให้หมดสิ้นไปโดยเด็ดขาด” ความสามัคคีจึงเป็นวาทกรรมชาตินิยมที่รัฐบาลเน้นย้ำและปลูกฝังสู่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง

3.2) พลเมืองที่ดีนำพาชาติให้เจริญ

วาทกรรมในประเด็นนี้แสดงให้เห็นบทบาทของรัฐบาลในการเป็นผู้ผู้ชี้แนะค่านิยมและแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อความเป็นพลเมืองดี ดังนี้

ตัวอย่างที่ 19 แสดงบทบาทของรัฐบาลในการปลูกฝังคุณธรรม อีกทั้งป้องกันปัญหาที่เกิดจากการละเมิดศีลธรรมในกลุ่มเยาวชน ดังคำกล่าวที่ว่า

เพื่อส่งเสริมศีลธรรมของประชาชน รัฐบาลจะได้ปลูกฝังหลักธรรมและแนววัฒนธรรมตั้งแต่เยาว์วัย และจะดำเนินการขจัดเหตุที่ก่อให้เกิดการละเมิดศีลธรรมในยุวชน (เน้นโดยผู้วิจัย)

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล คณะที่ 8, 2480)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 20 สร้างนิสัยการออม ดังนี้

จะปลูกนิสัยออมทรัพย์แก่ประชาชน โดยวิธีส่งเสริมการคลังออมสินและวิธีอื่น ๆ ที่จะให้สำเร็จผลในเรื่องนี้

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาลคณะที่ 9, 2481)

3.3) นายกรัฐมนตรีเป็นผู้มีบทบาทในการปลูกฝังความเป็นพลเมืองที่ดี รัฐบาลยังได้แสดงบทบาทของผู้ปลูกฝังและเสริมสร้างพลเมืองที่ดีของประเทศในเรื่องต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 21 พลเมืองดีต้องมีการศึกษา สำนึกเรื่องสิทธิและหน้าที่ ประกอบอาชีพสุจริต

รัฐบาลนี้มีนโยบายที่จะอบรมจิตใจของประชาชนให้เป็นพลเมืองดีแห่งระบอบประชาธิปไตยด้วยการให้การศึกษาไปในทางที่จะทำให้พลเมืองรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน สามารถประกอบสัมมาอาชีพเป็นที่พึ่งแก่ตนเองและแก่ประเทศชาติส่วนรวม

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล คณะที่ 20, 2490)

ภาพของพลเมืองดีผู้เป็นที่พึ่งของประเทศชาติที่รัฐบาลยกประเด็นขึ้นมาจึงเป็นภาพของผู้มีคุณธรรม มีวัฒนธรรม มีนิสัยอดออม มีการศึกษา จิตสำนึกในเรื่องสิทธิ หน้าที่ และประกอบสัมมาชีพ

4) วาทกรรมความเป็นไทย

ในฐานะของรัฐบาลแห่งประเทศไทย บทบาทสำคัญที่รัฐบาลแสดงให้เห็นผ่านคำแถลงนโยบายของรัฐบาลก็คือการปลูกฝังความเป็นไทยผ่านข้อความที่มีลักษณะรณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนรักและหวงแหนวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

4.1) รัฐบาลเป็นผู้รักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องเชิดชูชาติ ดังตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 22

จะรักษาและส่งเสริมศิลปกรรมของคนไทย เพื่อให้เป็นที่เชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ จะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์ในการอบรมประชาชนทั้งในทางความรู้และคุณภาพทางใจ จะใช้ศิลปกรรมให้เป็นอุปกรณ์การเศรษฐกิจแห่งชาติ

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล คณะที่ 8, 2480)

รัฐบาลกล่าวถึงบทบาทของตนในฐานะ “ผู้รักษาและส่งเสริมศิลปกรรม” เพราะศิลปะจะช่วย “เชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ” และยังสามารถอบรมความรู้และจิตใจหรือใช้ศิลปกรรมกล่อมเกลาคนในชาติได้อีกทางหนึ่ง

ตัวอย่างที่ 23

จะรักษาส่งเสริมศิลปกรรมของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่างฝีมือไทยโบราณให้รุ่งเรืองถาวรเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ จะได้ผดุงการศึกษาศิลปกรรมแบบใหม่และดัดแปลงใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศไทย

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล คณะที่ 10, 2485)

รัฐบาลทำหน้าที่ “รักษาส่งเสริม” ศิลปกรรมเพื่อ “เชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ” ด้วยเหตุนี้ศิลปะจึงเป็นสิ่งแสดงเอกลักษณ์และเชิดชูชาติไทยให้มีความโดดเด่นเป็นสำคัญ

4.2) รัฐบาลเป็นผู้ฟื้นฟูวางแนวทางสืบสานวัฒนธรรมไทย

นอกจากบทบาทในการรณรงค์ส่งเสริมแล้ว รัฐบาลยังเป็นผู้วางแนวทางในการสืบสานวัฒนธรรมไทยและเชิดชูวัฒนธรรมไทยอีกด้วย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 24 ฟื้นฟูศิลปะของชาติในทุก ๆ ด้าน เชิดชูวัฒนธรรมทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ในทางศิลปะของชาติ รัฐบาลนี้จะส่งเสริมโดยพยายามฟื้นฟูทุกสถานเพื่อเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมของชาติไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล, 2477)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 25 เชิดชูวัฒนธรรมของชาติพัฒนาวิถีชีวิตเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

รัฐบาลนี้จะเชิดชูส่งเสริมการวัฒนธรรมของชาติ เพื่อให้คนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีระเบียบและผาสุก ทั้งส่วนตัวและในการอยู่ร่วมกัน

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาลคณะที่ 22, 2491)

จากที่กล่าวมาจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลมองว่าศิลปวัฒนธรรมของชาติเป็นสิ่งที่ควรได้รับการยกย่องเชิดชูทั้งจากประชาชนคนไทยด้วยกันเองและในสายตาของชาวต่างประเทศ โดยรัฐบาลแต่ละคณะวางแนวทางสืบสานวัฒนธรรมไทยไว้อย่างหลากหลาย จึงสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลวางบทบาทที่มีต่อศิลปวัฒนธรรมไทยไว้ในฐานะของ “ผู้ศึกษา” “ผู้ส่งเสริม” และ “ผู้ฟื้นฟู” วัฒนธรรมไทยให้คงอยู่อย่างมีเอกลักษณ์

5) วาทกรรมความมั่นคงของชาติ

คำแถลงนโยบายรัฐบาลได้สะท้อนบทบาทอันสำคัญของรัฐบาลในเรื่องของการเป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยและรักษาความมั่นคงของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ภัยจากต่างชาติ ปัญหาคอมมิวนิสต์ โดยที่รัฐบาลกล่าวว่าจะเป็นผู้รักษาความมั่นคงของประเทศไว้อย่างเคร่งครัด ทางใดที่เป็นการส่งเสริมความมั่นคงให้กับประเทศรัฐบาลจะปฏิบัติทันที ประเด็นที่สนับสนุนวาทกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ มีดังนี้

5.1) รัฐบาลเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนไว้วางใจซึ่งกันและกันร่วมสามัคคี กำจัดลัทธิคอมมิวนิสต์ ดังข้อความว่า

ตัวอย่างที่ 26

นอกจากการบำรุงราษฎรในทางอาชีพ ทางการศึกษา และทางอื่น ๆ ซึ่งรัฐบาลสนใจบำรุงอย่างที่สุดแล้ว รัฐบาลจะได้รักษาความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนไว้วางใจซึ่งกันและกันและร่วมสามัคคีกัน เพราะฉะนั้นรัฐบาลจะกำจัดลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเคร่งครัด

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล คณะที่ 4, 2476)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การใช้ภาษาในลักษณะข่มขู่ต่อลัทธิคอมมิวนิสต์ว่าจะกำจัด “โดยเคร่งครัด” เพราะขัดต่อการรักษาความสงบเรียบร้อย ความไว้วางใจ และความสามัคคีของชนในชาติ

5.2) รัฐบาลเป็นผู้ดูแลเอกราชและอธิปไตยของชาติ ดังข้อความที่กล่าวว่า

ตัวอย่างที่ 27

รัฐบาลจะจำเริญมิตรภาพกับอักษประเทศ ซึ่งร่วมอุดมคติกันอยู่นั้น ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จะส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับบรรดามิตรประเทศให้สนิทสนมมากขึ้นด้วย และจะดำเนินการทุกวิถีทาง เพื่อมิให้ประชาชนต้องวิตกในเรื่องเอกราชและอธิปไตยของชาติ

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาลคณะที่ 10, 2485)

รัฐบาลจะดูแลเอกราชของชาติโดยรัฐบาลจะแสวงหาความร่วมมือ เสริมสร้างสัมพันธไมตรีเป็นมิตรกับประเทศฝ่ายอักษะซึ่งเป็นแกนร่วมรบกับกลุ่มประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 2 และบรรดามิตรประเทศอื่น ๆ

5.3) รัฐบาลจะรักษาความมั่นคงของชาติเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 28

รัฐบาลนี้เชื่อมั่นว่า ความมั่นคงของประเทศชาติเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างความมั่นคงและพัฒนาการทางเศรษฐกิจ และความเป็นธรรมในสังคม ฉะนั้น รัฐบาลนี้จะปฏิบัติการทุกอย่างเพื่อให้ประเทศไทยดำรงอยู่ด้วยความมั่นคง โดยจะตระเตรียมสรรพกำลังของชาติตามกำลังเศรษฐกิจของประเทศให้อยู่ในสภาพเตรียมพร้อมที่จะป้องกันราชอาณาจักร และรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ตลอดจนความปลอดภัยของประชาชน จะจัดการคุ้มครองป้องกันให้ประชาชนประกอบอาชีพโดยปราศจากความระแวงภัย

(คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาลคณะที่ 33, 2515)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาล “เชื่อมั่น” ว่า ความมั่นคงของประเทศชาติคือรากฐานสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างความมั่นคงและพัฒนาเศรษฐกิจ จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้อง “ปฏิบัติการทุกอย่าง” ให้ประเทศ “ดำรงอยู่ด้วยความมั่นคง” รัฐบาลมีหน้าที่ “ตระเตรียมสรรพกำลัง รักษาความสงบเรียบร้อย รักษาความปลอดภัย และคุ้มครองป้องกัน” ประชาชน

5.4) รัฐบาลเป็นผู้รักษาความสงบ สร้างความสามัคคี และป้องกันการแทรกซึมและการก่อการร้าย ดังข้อความที่กล่าวว่า

ตัวอย่างที่ 29

> จะรักษาความสงบภายใน โดยทำความเข้าใจอันดีและประสานความสามัคคีทุกหมู่เหล่า จะป้องกันและต่อสู้การแทรกซึมในทางการเมืองและการก่อการร้ายทุกวิถีทาง
>
> (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล คณะที่ 34, 2516)

รัฐบาลกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการที่จะเป็น “ผู้รักษาความสงบ” “ผู้ทำความเข้าใจอันดีและประสานความสามัคคี” “ผู้ป้องกันและต่อสู้การแทรกซึมทางการเมืองและการก่อการร้าย”

จากตัวอย่างที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายจึงแสดงให้เห็นบทบาทหน้าที่และภารกิจของรัฐบาลที่เป็นไปเพื่อความสงบ ความมั่นคงในชาติ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาความสงบ ความสามัคคี ส่งเสริมสัมพันธภาพภายในประเทศและระหว่างประเทศ เตรียมสรรพกำลังของชาติให้พร้อมป้องกันการต่อสู้การแทรกซึมทางการเมืองและการก่อการร้าย

ผลการวิจัยในช่วงแรก พ.ศ. 2475-2516 พบประเด็นที่เป็นชุดความคิดหลักและประเด็นความคิดสนับสนุน ของวาทกรรมชาตินิยมดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 3 สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ	1.1 ความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นผลมาจากความสามารถในการบริหารประเทศของรัฐบาล 1.2 ประชาชนควรร่วมมือกับรัฐบาลแสดงความสามัคคีเพื่อพัฒนาประเทศร่วมกัน 1.3 สิ่งที่รัฐบาลนำเสนอล้วนส่งผลดีต่อประเทศชาติ	- ทราบดีว่าประเทศมีสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขหลายอย่าง เพื่อกลับคืนเข้าสู่สภาพอันมั่นคง - ปรับปรุง จัดการบ้านเมือง จัดแก้ไข - รัฐบาลหวังจะได้รับความร่วมมือเพื่อความวัฒนาถาวรของชาติบ้านเมืองและอนาคตของลูกหลานชาวไทย - รักษาความสงบสันติสุขเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย - รัฐบาลมีความรู้สึกในหน้าที่ที่จะต้องำริวางโครงการให้ราษฎรมีโอกาสได้รับความสุขกายสบายใจทั่วกัน - รัฐบาลจะบำรุง และกอบกู้ ให้ราษฎรมีมาตรฐานการกินอยู่ การครองชีพดียิ่งขึ้น
2. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติ	2.1 รัฐบาลผู้จงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ 2.2 รัฐบาลผู้ห่วงใยประชาชน 2.3 รัฐบาลผู้หวังดีต่อประเทศชาติ 2.4 รัฐบาลผู้ซื่อสัตย์สุจริต 2.5 รัฐบาลผู้มุ่งมั่นแก้ปัญหาเพื่อประเทศชาติ	- รัฐบาลจะเทิดทูนเคารพสักการะองค์พระมหากษัตริย์ และจะรักษาราชบัลลังก์ให้มั่นคงอยู่ ชั่วนิรันดร - รัฐบาลเชื่อมั่นว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขเหมาะสมกับความต้องการของประเทศไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
		- รัฐบาลจะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก - รัฐบาลเห็นใจ จำนงใจที่จะช่วยอย่างที่สุดเท่าที่จะทำได้ - ค้ำจุน หาวิธีช่วยเหลือ - ราษฎรถูกเรียกร้องให้เสียสละเพื่อช่วยประเทศชาติ (แต่)รัฐบาลจะไม่ปล่อยปละละเลย จะปกครองให้ราษฎรได้รับความร่วมเย็นเป็นสุข จะเพิ่มพูนความวัฒนาถาวรให้ราษฎรทุกวิถีทาง - รัฐบาลจะปกครองอย่างญาติพี่น้อง - อาสาแก้ไขวิกฤติกาลของชาติ - ซื่อสัตย์สุจริตและหวังดีต่อประเทศชาติ - มอบชีวิตจิตใจเป็นเดิมพันเพื่อสร้างความเจริญแก่ประเทศชาติ - บริหารราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีต่อชาติ - ถือประโยชน์สุขของประชาชนและความมั่นคงของประเทศชาติ - ปฏิบัติการทุกอย่างเพื่ออำนวยความสุขสมบูรณ์ให้แก่ประเทศชาติและประชาชน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
3. วาทกรรมสามัคคีพัฒนา	3.1 ความสามัคคีช่วยรักษาและพัฒนาชาติ 3.2 พลเมืองที่ดีนำพาชาติให้เจริญ	- มุ่งหมาย ส่งเสริม สมานฉันท์สามัคคี - เชื่อและตระหนักว่าการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญเป็นวิถีทางที่ดีที่สุดที่จะนำมาซึ่งความวัฒนาถาวรของประเทศชาติ - มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติงานของชาติให้เสร็จสมบูรณ์ อาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย - เรียกร้องให้ชนในชาติทุกคนมีสมานฉันท์เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อนำพาชาติผ่านพ้นวิกฤติกาลทางการเมือง - คนไทยทั้งหลายจะต้องมีความสามัคคีกลมเกลียว แสดงให้นานาชาติเห็นถึงความเป็นปึกแผ่นและกำลังจิตใจของคนไทย - ความสามัคคีภายในชาติเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทุกด้าน - สิ่งใดที่ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในชาติจะขจัดให้หมดสิ้นไปโดยเด็ดขาด - รัฐบาลจะปฏิบัติการทุกอย่างเพื่อสร้างและรักษาความสามัคคีภายในชาติให้เข้มแข็งมั่นคง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516			
ชุดความคิดหลัก		**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
			- อบรมจิตใจประชาชนให้เป็นพลเมืองดี รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ประกอบสัมมาอาชีพเป็นที่พึ่งแก่ตนเองและประเทศชาติ
4.	วาทกรรมความเป็นไทย	4.1 รัฐบาลเป็นผู้รักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องเชิดชูชาติ	- รักษา ส่งเสริมศิลปกรรมของคนไทย เพื่อเป็นที่เชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ
		4.2 รัฐบาลเป็นผู้ฟื้นฟูวางแนวทางสืบสานวัฒนธรรมไทย	- ส่งเสริมฟื้นฟูเพื่อเชิดชูวัฒนธรรมของชาติไทย
5.	วาทกรรมความมั่นคงของชาติ	5.1 รัฐบาลเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนไว้วางใจซึ่งกันและกัน ร่วมสามัคคี กำจัดลัทธิคอมมิวนิสต์	- รัฐบาลจะรักษาความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนไว้วางใจซึ่งกันและกันและร่วมสามัคคีกัน - รัฐบาลจะกำจัดลัทธิคอมมิวนิสต์
		5.2 รัฐบาลเป็นผู้ดูแลเอกราชและอธิปไตยของชาติ	- จำเริญมิตรภาพ ส่งเสริมสัมพันธไมตรี และดำเนินการทุกวิถีทางเรื่องเอกสารและอธิปไตยของชาติ
		5.3 รัฐบาลจะรักษาความมั่นคงของชาติเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	- ปฏิบัติการทุกอย่าง ตระเตรียมสรรพกำลังของชาติ รักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัย
		5.4 รัฐบาลเป็นผู้รักษาความสงบสร้างความสามัคคี และป้องกันการแทรกซึมและการก่อการร้าย	- รักษาความสงบภายใน ทำความเข้าใจอันดี ประสานความสามัคคี ป้องกันและต่อสู้ การแทรกซึมทางการเมือง การก่อการร้าย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากการวิเคราะห์ตัวบทที่เป็นคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2516 พบว่า รัฐบาลนโยบายของรัฐบาลมีลักษณะความหมายที่ซ้ำ เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ การเสนอภาพของการพัฒนาหรือการนำพาชาติให้ “เจริญ” หน้าที่ของรัฐบาล หน้าที่พลเมืองของชาติ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยให้เป็นสิ่งแสดงเอกลักษณ์ความเป็นชาติ

1.2) ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในเพลงปลุกใจของรัฐบาล

สถานการณ์บ้านเมืองที่ทำให้รัฐบาลสร้างหรือเน้นวาทกรรมชาตินิยมคือช่วงสงครามระหว่างไทยกับอินโดจีนกับช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา (สงครามโลกครั้งที่ 2) ซึ่งตรงกับสมัยของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487) แม้ว่าเมื่อพิจารณาจากข้อความที่ปรากฏเป็นคำแถลงนโยบายของรัฐบาลที่จอมพล ป.พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ไม่ได้มีการเน้นวาทกรรมเรื่องชาตินิยมเป็นพิเศษ แต่ปรากฏสาระเรื่องดังกล่าวอย่างมากในเพลงไทยสากล เนื้อหาของเพลงซึ่งถูกแต่งขึ้นโดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบคือกรมโฆษณาการโดยวงดนตรีของกรมโฆษณาการ (ปัจจุบันคือกรมประชาสัมพันธ์) และกรมศิลปากร โดยหลวงวิจิตรวาทการ นับว่าเป็นสื่อให้ความบันเทิงที่มีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในการถ่ายทอดแนวความคิดและรณรงค์ปลุกใจให้ประชาชนเกิดความรักใคร่สามัคคีปรองดองกันส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งเพลงจะมีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยม วินัยพลเมืองเพื่อเป็นการพัฒนาชาติให้ทัดเทียมอารยประเทศ

ในช่วง พ.ศ.2475-2516 มีเพลงปลุกใจที่มีเนื้อหาสะท้อนวาทกรรมชาตินิยม จำนวนทั้งสิ้น 27 เพลง ซึ่งแสดงสาระเรื่องชาตินิยมดังต่อไปนี้

1) วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย

วาทกรรมในกลุ่มนี้จะมีเนื้อหาที่กล่าวถึงความรู้สึกรักชาติ อันประกอบไปด้วยดินแดนหรือแผ่นดิน สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนา โดยกล่าวในลักษณะของการสร้างความรู้สึกเทิดทูน หวงแหน ความรู้สึกของการเป็นเจ้าของชาติต้องดูแลรักษา ปกป้องอย่างถึงที่สุดแม้ต้องแลกด้วยชีวิต เพื่อไม่ให้ใครมาแย่งหรือมาทำลายได้ ประเด็นหลักที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมเพื่อรณรงค์ให้เกิดความรักชาติ มีดังนี้

1.1) ประชาชนทุกคนต้องรักและหวงแหนแผ่นดินไทย ปรากฏดังตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 1 เพลงบ้านเกิดเมืองนอน (ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล)

บ้านเมืองเรารุ่งเรืองพร้อมอยู่หมู่เหล่า พวกเราล้วนพงศ์เผ่าศิวิลัย
เพราะฉะนั้นชวนกันยินดีเปรมปรีใจเรียกตนว่าไทยแดนดินผืนใหญ่มิใช่ทาสเขา
ก่อนนี้มีเขตแดนนับว่ากว้างใหญ่ได้ไว้พลีเลือดเนื้อแลกเอา
รบ รบ รบ ไม่หวั่นใครมอบความเป็นไทยให้พวกเรา
แต่ครั้งนานกาลเก่าชาติเราเขาเรียกชาติไทย
บ้านเมืองควรประเทืองไว้ดั่งแต่ก่อน แน่นอนเนื้อและเลือดพลีไป
เพราะฉะนั้นเราควรยินดีมีความภูมิใจ แดนดินถิ่นไทยรวบรวมไว้ได้แสนจะยากเข็ญ
ยากแค้นเคยกู้แดนไว้อย่างบากบั่น ก่อนนั้นเคยแตกสานซ่านเซ็น
แม้กระนั้นยังร่วมใจช่วยกันรวมไทยให้ร่มเย็น บัดนี้ไทยดีเด่นร่มเย็นสมสุขเรื่อยมา
อยู่กินบนแผ่นดินท้องถิ่นกว้างใหญ่ ชาติไทยนั้นเคยใหญ่ในบูรพา
ทุก ๆ เช้าเราดูธงไทยใจจงปรีดา ว่าไทยอยู่มาด้วยความผาสุกถาวรสดใส
บัดนี้ไทยเจริญวิสุทธิ์ผุดผ่อง พี่น้องจงแซ่ซ้องชาติไทย
รักษาไว้ให้มั่นคงเทิดธงไตรรงค์ให้เด่นไกล ชาติเชื้อเรายิ่งใหญ่ชาติไทยบ้านเกิดเมืองนอน

จากบทเพลงเป็นการกล่าวนำให้เห็นว่าบ้านเมืองของไทยนั้น “ได้ไว้” ด้วยการ “พลีเลือดเนื้อแลกเอา” ในอดีต บรรพบุรุษได้ต่อสู้ครั้งแล้วครั้งเล่าอย่างองอาจสามารถเพื่อมอบความเป็นไทยไว้ให้คนรุ่นปัจจุบัน สิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการจะสื่อคือการใช้ภาษาในเชิงของการสั่งการเพื่อให้ผู้รับสารรู้ว่าควรปฏิบัติตนอย่างไร โดยผ่านการใช้คำว่า “ควรยินดี จงแซ่ซ้อง รักษาไว้” เพลงบ้านเกิดเมืองนอนจึงสื่อเจตนาของรัฐบาลที่ต้องการให้ประชาชนชื่นชมภาคภูมิใจในชาติไทยและร่วมรักษาชาติให้มั่นคง โดยกล่าวว่าให้ “เทิดธงไตรรงค์ให้เด่นไกล” ซึ่งธงไตรรงค์หรือธงชาติไทยเป็นสัญลักษณ์สำคัญของชาติ ประชาชนต้องให้ความเคารพและรักษาให้ชาติมีชื่อเสียง “เด่น” เป็นที่ยอมรับไป “ไกล” หรือจากนานาชาติ

ตัวอย่างที่ 2 เพลงสู้อมิตร (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

อันหมู่อมิตร ที่คิดประทุษฐ์
เราต้องยงยุทธ์ จนสิ้นชีวิต
รื่นเริงกันเถิดเหวย รื่นเริงกันเถอะวา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว
ทำมาหากิน แผ่นดินของเรา
ใครแบ่งแย่งเอา เราต้องสู้มัน
อันหมู่อมิตร ที่คิดประทุษฐ์
เราต้องยงยุทธ์ จนสิ้นชีวิต
รื่นเริงกันเถอะเหวย รื่นเริงกันเถอะวา
ทำไร่ไถนา หาเช้ากินค่ำ
ถึงแม้จนยาก ลำบากตรากตรำ
ก็ร้องก็รำ กันให้สนุกเอย

บทเพลงดังกล่าว แสดงให้เห็นความสำคัญของแผ่นดินอย่างสัมพันธ์กับการเป็นที่ “ทำมาหากิน” ทั้งแผ่นดินและแผ่นน้ำล้วนแล้วแต่เป็น “ของเรา” ประชาชนคนไทยในฐานะผู้เป็น “เจ้าของ” จึงควรที่จะหวงแหน ไม่ปล่อยให้ใครมา “แบ่งแย่ง” ซึ่งผู้ที่คิดร้ายมาแบ่งแย่งแผ่นดินไทยนั้นจะถือว่าไม่ใช่เพื่อนหรือมิตร เป็น “อมิตร” การที่ผู้ส่งสารใช้สรรพนามแทนกลุ่มอมิตรว่า “มัน” ซึ่งปกติแล้วจะใช้กับสิ่งของหรือสัตย์ หากใช้กับบุคคลย่อมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดกับผู้ที่ถูกกล่าวถึงไปในทางดูถูกดูแคลนหรือเกลียดชัง ผู้ส่งสารชี้นำว่าสิ่งที่ควรปฏิบัติต่ออมิตรก็คือการสู้ ต้องสู้ ต้องรบ หรือ “ต้องยงยุทธ์จนสิ้นชีวิต” ต้องสู้จนถึงที่สุดแม้ต้องแลกด้วยชีวิตก็ตาม

ตัวอย่างที่ 3 เพลงถิ่นไทย (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

ถิ่นของเราต้องถนอมล้อมรั้วบ้าน ศัตรูหาญมาสู่ต้องสู้เขา
มิให้ใครแย่งแผ่นดินถิ่นของเรา ใครขืนเข้าเราสู้จนสุดแรง
มาพวกเราเตรียมพร้อมยอมสมัคร ถนอมรักชาติไทยอย่าหน่ายแหนง
จนถึงเลือดหยาดสุดจะยุทธ์แย้ง ต้องแสดงใจหาญผลาญศัตรู
เมื่อสิ้นชาติสิ้นแผ่นดินก็สิ้นคิด เรามายอมเสียชีวิตดีกว่าอยู่
ยอมสูญชาติอย่าเป็นทาสของศัตรู มา มาสู้ ไว้ลายชาติไทยเรา

ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามเปรียบเทียบประเทศชาติซึ่งเป็น “ถิ่นของเรา” ว่าเป็นเสมือนบ้าน หน้าที่ของคนในบ้านก็คือ “ล้อมรั้วบ้าน” หรือรักษาความมั่นคงปลอดภัยเพื่อทุก ๆ คนภายในบ้าน ดังนั้นหากมีศัตรูกล้าเข้ามาใน “ถิ่นของเรา” สิ่งที่พึงกระทำก็คือ “ต้องสู้เขา สู้จนสุด

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แรง ต้องแสดงใจหาญผลาญศัตรู ยอมเสียชีวิตดีกว่าอยู่ สู้” โดยใช้คำกริยา “มา” ย้ำเพื่อเรียกร้องผู้ฟังให้เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาชาติ แม้ชีวิตก็ยอมสละได้

ตัวอย่างที่ 4 เพลงอนุสติไทย (คำร้อง แสงสุวรรณ ทำนอง เวส สุนทรจามร)

อยุธยาแตกไปเพราะไทยระย่อ
ไม่คิดต่อ-ต้านศัตรู มุดรูหนี
สู้ไม่ถอยแม้รู้ว่าจะดับสลาย
แผ่นดินนี้พ่อกูอยู่ปู่กูตาย
กูสุดอายหากเสียทีไพรีครอง
ใครบ้างเหวยจะร่วมสู้กับกูบ้าง
ใครบ้างเหวยจะอยู่ข้างไทยใจหาญ
ใครบ้างเหวยจะละสุขสนุกสำราญ
ใครบ้างเหวยยอมวายปราณเพื่อไทยคง

ความท้อถอย ขลาดกลัวศัตรู เป็นเหตุสำคัญให้เสียทีแก่ศัตรูซึ่งเป็นเรื่องที่น่าละอาย นอกจากนี้เนื้อเพลงมีการใช้ภาษาในลักษณะที่ท้าทาย ด้วยการร้องเรียกซ้ำ ๆ ว่า “ใครบ้างเหวย” ที่จะยอมอยู่ข้างคนไทยใจกล้า ยอมทิ้งความสุขสำราญ แม้แต่ยอมตายเพื่อรักษาแผ่นดินไทย ซึ่งเป็นที่ที่ “พ่อกูอยู่ ปู่กูตาย” เป็นแผ่นดินที่บรรพบุรุษผู้กล้าหาญรักษาไว้ให้คงอยู่สืบมาชั่วลูกชั่วหลาน

1.2) ประชาชนทุกคนต้องเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ตัวอย่างที่ 6 เพลงรวมไทย (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

รวมไทย ร่วมใจ รักษาอำนาจชาติไทย
เทอดไทย ทูนไทย ด้วยน้ำใจมั่นคง
สามัคคีระหว่างไทยคงได้ผล ไทยทุกคนร่วมทั้งชาติและศาสนา
เสมือนหนึ่งได้เกิดกำเนิดมา จากบิดามารดาคนเดียวกัน
ถ้ารวมไทยได้สิ้นทุกถิ่นแคว้น คงจะเป็นปึกแผ่นสามารถมั่น
ขอให้ไทยสามัคคีดีต่อกัน จึงจะจรรโลงไทยให้รุ่งเรือง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพลงข้างต้นแสดงแนวคิดเรื่องการรักชาติ โดยแสดงให้เห็นว่าคนไทยทุกคนต่างก็เป็นผู้ “ร่วมชาติ” “ร่วมศาสนา” เดียวกัน ดังนั้นทุกคนจึงควรร่วมใจรักษาชาติไทย และมีจิตใจมั่นคงต่อชาติ คำกริยาที่เลือกมาใช้กับคำว่าไทยนั้น ได้แก่คำว่า “เทอด” หมายถึง เชิดชู ส่วนคำว่า “ทูน” หมายถึงการแสดงความรักใคร่หรือยกย่อง เสมือนพี่น้องร่วมสายโลหิตที่ถือกำเนิดมาจากบิดามารดาคนเดียวกัน ดังนั้นสิ่งที่คนไทยทุกคนควรร่วมกันกระทำก็คือการยกย่องเชิดชูชาติไว้ให้เป็นที่เคารพ

1.3) บรรพบุรุษของไทยล้วนแต่เป็นผู้กล้าหาญ เสียสละ คนไทยทุกคนจึงควรรักษาชาติไว้ด้วยชีวิต

เนื้อหาของเพลงปลุกใจหลายบทเพลงได้กล่าวสรรเสริญ ยอเกียรติ บุรพกษัตริย์และบรรพบุรุษไทยตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาในเชิงกล้าหาญเสียสละปกป้องแผ่นดินเพื่อคนไทยรุ่นหลัง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 7 เพลงกรุงศรีอยุธยา (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

กรุงศรีอยุธยา ราชธานีของไทย
ถึงเคยแหลกแตกไป ก็ไม่สิ้นคนดี
เราจะรบศัตรูต่อสู้ไพรี เราจะกู้เกียรติศรีอยุธยาไว้เอย
อยุธยารุ่งเรืองกระเดื่องนาม เมืองงามธรรมชาติช่วยสนอง
บริบูรณ์ลุ่มน้ำลำคลอง ท้าวอู่ทองทรงสร้างให้ชาวไทย
ครั้งโบราณแพ้พม่าเป็นข้าเขาพระนเรศวรเจ้าทรงกู้ได้
ไล่ศัตรูไปให้พ้นแผ่นดินไทยศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี
ชาวศรีอยุธยามาด้วยกัน เลือดไทยใจมั่นไม่พรั่นหนี
ชีวิตเราขอน้อมยอมพลี ไว้เกียรติศรีอยุธยาคู่ฟ้าดิน

ตัวอย่างที่ 8 เพลงต้นตระกูลไทย (คำร้อง หลวงวิจิตรวาทการ ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ ดัดแปลงจากทำนองเก่า ประกอบละคร อานุภาพพ่อขุนรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ. 2497)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ต้นตระกูลไทย ใจท่านเหี้ยมหาญ รักษาดินแดนไทยไว้ให้ลูกหลาน
สู้จนสูญเสีย แม้ชีวิตของท่าน เพื่อถนอมบ้าน เมืองไว้ให้เรา
ลุกขึ้นเถิด พี่น้องไทย อย่าให้ชีวิตสูญเปล่า
รักชาติยิ่งชีพของเรา เหมือนดังพงศ์เผ่า ต้นตระกูลไทย
ท่านพระยาราม ผู้มีความแข็งขัน สู้รบป้องกัน มิได้ยอมแพ้พ่าย
พระราชมนู ทหารสมัยกู้ชาติ แสดงความสามารถ ได้ชัยชนะมากหลาย
เจ้าพระยาโกษาเหล็ก ท่านเป็นแม่ทัพชั้นเอก ของสมเด็จพระนารายณ์
สีหราชเดโช ผจญสงครามใหญ่โต ต่อตีศัตรูพ่าย
เจ้าคุณพิชัยดาบหัก ผู้กล้าหาญยิ่งนัก ล้วนเป็นต้นตระกูลไทย
หมู่บุคคลสำคัญ หัวหน้าชาวบางระจัน ที่เราหาชื่อได้
นายแท่น นายดอก นายอิน นามเมือง ขุนสรรค์ พันเรือง นายทองแสงใหญ่
นายโชติ นายทองเหม็น ท่านพวกนี้ล้วนเป็น ผู้กล้าหาญชาญชัย
นายจันหนวดเขี้ยว กับนายทองแก้ว ทำชื่อเสียงเพริศแพร้ว ไว้ลายเลือดไทย
ชาวบ้านบางระจัน สำคัญยิ่งใหญ่ เป็นต้นตระกูลของไทย ที่ควรระลึกตลอดกาล
องค์พระสุริโยทัย ยอดมิ่งหญิงไทย สละพระชนม์เพื่อชาติ
ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ป้องกันถลางนคร ไว้ด้วยความสามารถ
ท้าวสุรนารี ผู้เป็นนักรบสตรี กล้าหาญองอาจ
ป้องกันอีสาน ด้านศัตรูของชาติ ล้วนเป็นสตรีสามารถ ต้นตระกูลของไทย

1.4) ประชาชนทุกคนต้องพร้อมที่จะเสียสละแม้ชีวิตเพื่อรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ บทเพลงมีข้อความย้ำคำว่า “สู้ตาย” หรือสละเลือด ยอมเจ็บ สละเนื้อหรือสละชีวิต ยอมตาย เพื่อสร้างชาติและปกป้องชาติจากศัตรูให้คงอยู่สืบไป ดังนี้

ตารางที่ 9 เพลงมาร์ช-สู้ตาย

มาเถิดไทยผองไทยไทยเรามา	ชาติร้องเรียกหาเร็วมาอย่าช้าอยู่
สู้ตายเลือดไทยเข้มข้น	เลือดไทยไม่ปนรักอิสระมานะสู้
ต่อต้านราญริปู	สละชีพชาติชูไทยเราทุกหมู่ สู้ตาย
เนื้อพวกเราถมดิน	สร้างถิ่นไทย เอาเลือดลงไว้ละเลงเจือเพื่อไทยอยู่
สู้ตายใดมามุ่งมาตย์	จะปองร้ายชาติรุกรานไทยไทยเป็นสู้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เลือดนองลองดู พวกเราเพรียกพรู ชาติประเทศสู้-สู้ตาย
จงเลือกเอารักเป็นทาสหรือไทย ไทยนี้อยู่ไหนเลือดไทยคงอยู่
สู้ตายไว้ลายของชาติ ชีวิตพินาศเอาชื่อไทยให้โลกรู้
มุ่งมาตย์ชาติชู ให้ชาติเฟื่องฟู เพื่อไทยเราอยู่ สู้ตาย

ตัวอย่างที่ 10 เพลงกราวชัย (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

บางสมัยไทยด้อยจวนย่อยยับ ไทยกลับแก้ฟื้นคืนได้
เพราะไทยใจสมัครรักเป็นไทย เต็มใจต่อสู้หมู่ไพรี
มาเถอะเหวยยกมาทั่วสากล ไทยจะทนสู้ตายไม่พ่ายหนี
ถ้าแม้นมันมีชัยพวกไพรี ให้ได้แต่ปฐพีไม่มีคน
หาเช้ากินค่ำยามสงบ เกิดศึกก็รบไม่ย่อย่น
ชาติใดใจกล้ามาประจน ทุกคนยอมตายให้บ้านเมือง
มาเถิดชาวไทยทั้งหญิงชาย ไว้ลายให้โลกเขาลือเลื่อง
ไว้เกียรติกรุงสยามนามประเทือง ให้รุ่งเรืองวัฒนาชั่วฟ้าดิน

2) วาทกรรมสามัคคีคือพลัง

สาระของเพลงปลุกใจที่แสดงวาทกรรมเกี่ยวกับความสามัคคี สามารถสรุปประเด็นสำคัญ คือ ความรักความสามัคคีของชนในชาติเป็นส่วนสร้างความมั่นคงให้บ้านเมือง บทเพลงที่สะท้อนประเด็นเรื่องความรักความสามัคคี เป็นประเด็นที่ปรากฏเสมอในเพลงปลุกใจ เพื่อเรียกร้องให้ประชาชนตระหนักถึงความรักความสามัคคีว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างชาติ รักษาความมั่นคงของชาติไว้ได้ เนื่องจากความรักความสามัคคีทำให้เกิดการรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน แม้ว่ารัฐบาลจะยอมรับในเรื่องความแตกต่างทางความคิด แต่รัฐบาลก็ยังคงเรียกร้องให้ประชาชนรวมใจหรือร่วมใจกันเพื่อความสงบสุขความมั่นคงภายในชาติ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 11 เพลงชาติมหาชัย (คำร้อง เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) สะท้อนความคิดว่าการร่วมแรงร่วมใจของคนในชาติสนับสนุนรัฐธรรมนูญเพื่อสร้างเมืองใหม่จะช่วยพัฒนาชาติให้ก้าวหน้ามั่นคง ดังความว่า

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สยามอยู่คู่ฟ้าอย่าสงสัย
เพราะชาติไทยเป็นไทยไปทุกเมื่อ
ชาวสยามนำสยามเหมือนนำเรือ
ผ่านแก่งเกาะเพราะเพื่อชาติพ้นภัย
เราร่วมใจร่วมรักสมัครหนุน
วางธรรมนูญสถาปนาพาราใหม่
ยกสยามยิ่งยงธำรงชัย
ให้คงไทยตราบดินสิ้นฟ้า

3) วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทย

วาทกรรมในกลุ่มนี้จะมีลักษณะเชิดชูความเป็นไทย กล่าวถึงศิลปวัฒนธรรมด้วยความภาคภูมิใจ และแสดงให้เห็นว่าการรักษาวัฒนธรรมเป็นการสร้างความเจริญความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติ คนไทยทุกคนจึงควรตระหนักและถือเป็นหน้าที่สำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมไทย โดยมีประเด็นย่อยสนับสนุนวาทกรรมชุดนี้ดังต่อไปนี้

3.1) ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งสูงส่ง เป็นศักดิ์ศรีของประเทศชาติมาแต่ครั้งอดีตกาล

ตัวอย่างที่ 12 เพลงศรีอยุธยา (คำร้อง มนตรี ตราโมท) กล่าวถึงประเทศไทยมีศิลปวัฒนธรรมประจำชาติมาแต่โบราณ ศิลปวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่ง “สูงส่ง” “สูงศักดิ์” และ “เลิศล้ำ” เป็นเสมือนศักดิ์ศรีของความเป็นไทยทุกสมัย เป็นเครื่องแสดงความเจริญ ดังนี้

...ศรีศักดิ์ไทยคงไทยทุกสมัยไทย เรืองฤทธิ์เกริกไกร ไชโย
ไทยวัฒนธรรม ศิลปกรรมอันสูงศักดิ์
อยู่กินพำนักสืบเชื้อสายอันเลิศล้ำ ศิลปกรรมสูงส่ง
ไทยวัฒนธรรม ศิลปกรรมป้องกันภัย
บันดาลวัฒนชัยแสนวิจิตรประดิษฐ์ล้ำ วัฒนธรรมสูงส่ง...

3.2) การรักษาและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย จะช่วยนำพาชาติให้เจริญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 13 เพลงไทยวิวัฒน์ (ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล) เนื้อเพลงกล่าวไว้ว่าวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งนำการพัฒนามาสู่คนไทย และประเทศชาติ ดังนี้

...วัฒนธรรมย่อมนำคนให้เป็นคน วัฒนชนมิ่งมงคลทั่วไป
เพราะเหตุฉะนั้นเราไทย ก็เป็นชาติอันภูมิใจ ด้วยเราเผ่าไทยมีใจวิวัฒนา
วัฒนธรรมย่อมจะนำแต่ความดี สง่าราศีย่อมจะมีตลอดมา

ตัวอย่างที่ 14 เพลงวัฒนธรรม (คำร้อง พระราชธรรมนิเทศ) แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมซึ่งจะนำความเจริญมาสู่ประเทศ ประชาชนต้องร่วมกันปฏิบัติ ในประเด็นสำคัญ ได้แก่ การแต่งกายเรียบร้อย มีสุขภาพอนามัยดี มีศีลธรรม ตั้งใจทำงานและขยันขันแข็ง ประพฤติดีไม่ผิดทั้งกฎหมายและประเพณี ขยันศึกษาเล่าเรียน สร้างครอบครัวให้มั่นคง เสียสละตนเองเพื่อชาติ ดังนี้

วัฒนธรรมจะนำไทยแผ่ไพศาล ไทยต้องร่วมบริหารเป็นการใหญ่
การแต่งกายมีระเบียบเรียบวินัย สุขภาพอนามัยดีทั่วกัน
ทั้งมีศีลธรรมประจำไว้ อีกตั้งใจกอบกิจการงานแข็งขัน
ประพฤติชอบตามระบอบกฎหมายนั้น ไม่ผิดผันฝืนขนบประเพณี
หมั่นศึกษาหาความรู้มาสู่ตัว สร้างครอบครัวเป็นหลักฐานมั่นคงที่
อุทิศกายทุกโอกาสเป็นชาติพลี จึงสมที่ไทยอารยะวัฒนธรรม

3.3) ประชาชนทุกควรภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ตัวอย่างที่ 15 เพลงไทยเพื่อไทย (ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน คำร้อง สมศักดิ์ เทพานนท์)

ตื่นเถิดชาวไทย ขอจงร่วมใจในปรองดอง
ในพื้นดินแดนทองนี้มีของไทยไทยทำ
หยุดก่อนฟังซิ ของไทยมากมีจงจำ
ของคนไทยไทยทำ นั้นมิใช่ต่ำเกินการ
ผลิตภัณฑ์ไทยที่ดี นั้นเราก็มีอยู่ช้านาน
เชิญมาพร้อมกัน อุดหนุนผลงานงานของไทย
ไทยทำไทยใช้เอง มิต้องกลัวเกรงเงินทองสูญไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หากไทยไม่ช่วยไทย ก็แล้วใครจะมาช่วยเรา
ไทยเพื่อไทย อุดหนุนไทย ไทยพวกเรา
สิ่งหนึ่งเตือนใจ ผองไทยทั่วในไทยเรา
ควรหรือไม่มัวเมา ใช้ของเขาเข้าทำไม
แต่ก่อนโบราณนั้นเราอยู่กันยังไง
ทุกคนควรภูมิใจ เลี้ยงตัวมาได้นมนาน
ไม่เคยไปพึ่งใคร พื้นดินถิ่นไทยสุขสำราญ
เราทำใช้กันแต่ครั้งโบราณเป็นของไทย
ไทยทำไทยใช้เอง มิต้องกลัวเกรงเงินทองสูญไป
หากไทยไม่ช่วยไทย ก็แล้วใครจะมาช่วยเรา

เนื้อหาของเพลงพยายามเรียกร้องให้ผู้ฟังฉุกคิดด้วยการปลุกความคิดและจิตใจโดยใช้คำว่า “ตื่นเถิด”หยุดก่อน” “ฟังซิ” มีการแนะให้คิดว่าวัฒนธรรมความเป็นไทยซึ่งมีมาแต่ครั้งโบราณควรเป็นสิ่งที่คนไทยต้องร่วมภาคภูมิใจและส่งเสริมมิใช่ไปหลงวัฒนธรรมอื่นหรืออุดหนุนสินค้าต่างประเทศ ทำให้เงินตรารั่วไหลไปยังต่างประเทศ อีกทั้งยังย้ำให้คิดว่า หากคนไทยด้วยกันเองไม่ช่วยกันแล้วใครจะมาช่วย นับเป็นวาทะที่ย้ำเตือนและโน้มน้าวใจผู้ฟังให้คิดและเห็นความสำคัญของการให้ความร่วมมือตามที่ผู้ส่งสารร้องขอ

4) วาทกรรมให้เชื่อผู้นำ

บทเพลงปลุกใจมีเนื้อหาในทำนองที่ชี้ให้เห็นว่าผู้นำมีความห่วงใย ปรารถนาดีและมองการณ์ไกล ดังนั้นจึงควรไว้ใจและเชื่อผู้นำ ประชาชนควรยึดผู้นำเป็นแบบอย่าง และปฏิบัติตามสิ่งดีงามที่รัฐบาลเป็นผู้เสนอ โดยมีตัวอย่าง ดังนี้

ตัวอย่างที่ 16 เพลงศรีวัฒนา (ทำนอง วีณพ พัตรา คำร้อง ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม) มีเนื้อหาสนับสนุนแนวคิดที่ว่าการสร้างชาติต้องร่วมกันสร้างวัฒนธรรมประจำชาติตามที่ “ผู้นำท่านร่ำไข” แนะนำไว้ ได้แก่ การกินอยู่อย่างมีระเบียบ แต่งกายเรียบร้อยตามสมัยนิยม กิริยาท่าทีมีสง่าน่ามอง ส่วนศิลปกรรมการดนตรี ควรยึดการบรรเลงตามแบบฉบับที่มีมาแต่เดิม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประเทศไทยในสมัยการสร้างชาติ เพื่อมุ่งมาตรสกุลไทยแผ่ไพศาล
เพื่อเอกราชอธิปไตยได้ยืนนาน ต้องสมานฉันท์มิตรร่วมจิตไทย
ช่วยกันสร้างวัฒนธรรมประจำชาติ ทั่วทวยราษฎรตามผู้นำท่านร่ำไข
วัฒนธรรมชูชีวิตชุบจิตใจ ให้ชาวไทยวัฒนาทั่วหน้ากัน
การกินดีอยู่ดีมีระเบียบ แต่งกายเรียบตามนิยมงามคมสัน
ทั้งท่าทีมีสง่าน่าเกรงครัน คือสิ่งสรรสร้างชาติให้วัฒนา
อีกทั้งการดนตรีที่ไพเราะ ฟังเสนาะชวนใจให้หรรษา
เครื่องบรรเลงถูกตามหลักวิชา เป็นสิ่งพาวัฒนธรรมงามเด่นไกล

ตัวอย่างที่ 17 เพลงเดินตามผู้นำ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้นำเป็นผู้แก้ปัญหาเปรียบเหมือนผู้พาเรือฝ่าคลื่นลมหรืออุปสรรคต่าง ๆ เพื่อไปจนถึงฝั่ง การมีผู้นำย่อมทำให้ประชาชนรู้สึกอุ่นใจ มีความหวัง ดังนั้นเนื้อร้องที่กล่าวว่า “(ท่านผู้นำไปทางไหน)ฉันจะตามไปด้วย (ท่านผู้นำไปทางไหน) ฉันจะไปทางนั้น “ เมื่อใช้สรรพนามว่า “ฉัน” ในขณะที่ร้องหรือร้องตามเนื้อเพลง จึงให้ความรู้สึกราวกลับกล่าวกับตนเองหรือกล่าวกับคนอื่น ๆ ในลักษณะประกาศเจตนารมณ์ที่จะปฏิบัติตามแนวทางที่ท่านผู้นำชี้แนะ เพราะท่านผู้นำ “เป็นเหมือนดั่งธงชัย” หรือธงซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะ ดังนี้

ท่านผู้นำไปทางไหน ฉันจะตามไปด้วย
ขอร่วมบุญค้ำชูช่วย ท่านผู้นำชาติไทย
พารัฐนาวา ฝ่าคลื่นฝืนลม
ไม่รู้ล่มจม แล่นไปจนถึงฝั่ง
เป็นเหมือนดั่งธงชัย อุ่นใจของชาติ
เมื่อผู้นำสามารถ ก็ทำให้ชาติมีหวัง
ท่านผู้นำไปทางไหน ฉันจะไปทางนั้น
ขอเดินทางร่วมกัน ไม่มีวันกลับหลัง

ตัวอย่างที่ 18 เพลงไทยคงไทย (ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน คำร้อง หลวงสารานุประพันธ์) มีเนื้อหาขอร้องประชาชนให้มั่นใจในรัฐบาล มีความรักความสามัคคีเพื่อให้พ้นปัญหาต่าง ๆ ไปได้ ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ขอพี่น้องผองไทยในยามนี้ ร่วมชีวีร่วมจิตสนิทสนม
กอดคอกันเข้าไว้ให้เกลียวกลม น้อมนิยมปักใจในรัฐบาล
อันภาวะคับขันจะพลันพ้น ด้วยทุกคน ร่วมรัก สมัคร สมาน
สงวน ชื่อ เชิดไว้ในตำนาน ตลอดกาล สร้างไทยให้ทวี...

ตัวอย่างที่ 19 เพลงฝ้าย เนื้อหาแนะให้ปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้นำที่ให้ปลูกฝ้ายเพื่อจะได้มีพอไว้เป็นวัตถุดิบในการทอผ้าตัดเย็บเป็นเสื้อต่อไป เป็นการช่วยประหยัดเงินอีกด้วย ดังความว่า

เราต้องตามคำของผู้นำเราชาวไทย ให้ปลูกฝ้ายไว้ทั่วแดนไทยจะได้ไม่จน
ชาติไทยคงเห็นความจำเป็นกันทั่วทุกคน ฝ้ายนั้นจะดลให้ชาวชนพ้นทุกข์ (โรคภัย)
(พิษภัย) ยามขาดยามแคลนทั้งผ้าแพงไม่เว้นวันเลย
ชนชาติไทยเอ๋ยอย่าเมินเฉยนะเราชาวไทย
เสื้อผ้าขัดสนแล้วปวงชนจะจนลงไป ถ้าแม้นร่วมใจเราคนไทยขวนขวายเร็วพลัน
เสื้อผ้าจะมีหรือว่าทวีก็พร้อม ปลูกฝ้ายตามคำที่ผู้นำแนะไว้นามจับ
อีกสองสามปีเราจะมีเสื้อผ้าพอกัน เอาไว้แบ่งปันใช้กันทั่วทุกชั้น เร้าใจ

ตัวอย่างที่ 20 เพลงสวมหมวก มีเนื้อหาเกี่ยวกับการรณรงค์สตรีให้สวมหมวก โดยยกข้อดีของการสวมหมวกมากล่าว ไม่ว่าจะเป็นความสวยงาม ความสะดวก ความสง่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสวมหมวกแล้วจะเป็นเหมือนดังประเทศที่เจริญแล้ว ดังนั้นจึง “อย่ารีรอ” ที่จะปฏิบัติตามที่ผู้นำชักชวน ดังความว่า

เชิญสิคะเชิญร่วมกันสวมหมวก แสนสะดวกสบายด้วยทั้งสวยหรู
ปรุงใบหน้าให้อร่ามงามน่าดู อีกเชิดชูอนามัยให้มั่นคง
สมศักดิ์ศรีมีสง่าเป็นอารยะ หมวกนี้จะชวนให้ชมสมประสงค์
ถึงไม่สวยหมวกจะช่วยเสริมทรวดทรง งามระหงเลิศวิไลหญิงไทยเรา
อย่ารีรอเลยเจ้าขามาช่วยกัน สมานฉันสร้างไทยให้เทียมเขา
สวมหมวกเถิดจะสำรวยสวยไม่เบา สนองเค้าท่านผู้นำกล่าวคำชวน

5) วาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เนื้อหาเพลงในกลุ่มตัวอย่างนี้จะกล่าวถึงบุคลิกลักษณะนิสัยต่าง ๆ ที่ดี อันควรปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติตามที่รัฐบาลแนะนำ ดังนี้

5.1 การสร้างระเบียบคือแนวทางสร้างชาติให้พัฒนา

ตัวอย่างที่ 21 เพลงสร้างระเบียบ (ทำนอง นารถ ถาวรบุตร คำร้อง แกว อัจฉริยะกุล) รณรงค์เรื่องความเป็นระเบียบทั้งในบ้านและที่ทำงาน โดยกล่าวว่าการสร้างระเบียบคือแนวทางสำคัญของการสร้างชาติเพื่อให้ประเทศไทยมีความเจริญทัดเทียมประเทศอื่น ๆ ดังนี้

อันการใดมีระเบียบและเรียบร้อย มีร่องรอยเจริญไกลไปภายหน้า
เพราะระเบียบรวมกำลังสะพรั่งมา ให้แกล้วกล้าสามารถและอาจอง
มีระเบียบทั่วไปในการงาน มีระเบียบสำหรับบ้านให้สูงส่ง
มีระเบียบสำหรับตนผลมั่นคง จะยิ่งยงสบสมัยแล้วไทยเรา
สร้างระเบียบคือวางทางสร้างชาติ ให้ไทยยาตรเจริญเยี่ยมทัดเทียมเขา
ไทยยุคใหม่สร้างไทยให้เพริศเพรา สมไทยเนาว์อารยะประเสริฐเอย

ตัวอย่างที่ 22 เพลงรำซิมารำ เนื้อเพลงกล่าวถึงการจัดสรรเวลาในชีวิตให้เกิดความสมดุล เมื่อเวลาทำงาน ควรเอาใจใส่เอาจริงเอาจัง และรับผิดชอบ แต่เมื่อว่างจากงานเป็นเวลาของการพักผ่อนจงรื่นเริงบันเทิงเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน แต่ยังคงต้องอยู่ในระเบียบวินัย ตามแบบอย่างวัฒนธรรมประจำชาติ วัฒนธรรมไทยจึงเป็นแบบแผนสำคัญทั้งในการงานและการละเล่นหรือพักผ่อนหย่อนใจ ดังความว่า

รำมาซิมารำ เริงระบำกันให้สนุก
ยามงานเราทำงานจริงจริง ไม่ละไม่ทิ้งจะเกิดเข็ญขุก
ถึงยามว่างเราจึงรำเล่นตามเชิงเช่นเพื่อให้สร่างทุกข์
ตามเยี่ยงอย่างตามยุค เล่นสนุกอย่างวัฒนธรรม
เล่นอะไรให้มีระเบียบ ให้งามให้เรียบจึงจะคมขำ
มาซิมาเจ้าเอ๋ยมาฟ้อนรำ มาเล่นระบำของไทยเรา เอย

5.2) เด็กดีช่วยให้ชาติเจริญ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 23 เพลงหนูเอย (ทำนอง เวส สุนทรจามร คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล) มีเนื้อหาที่มุ่งปลูกฝังเยาวชนในด้านต่าง ๆ ดังนี้

หนูเอยหนูจงฟัง พี่จะสอนพี่จะสั่งหนูจงฟังเอาไว้ให้ดี
หนูเอยสมัยนี้ เป็นสมัยที่เอากันด้วยปัญญา
หนูอย่าซุกซน จงอดจงทนหนูจงบ่นท่องวิชา
ในกายภาคหน้า จะได้พึ่งวิชาปัญญาจะเฟื่องฟู
หนูเอยหนูจงเพียร หนูจงเล่าหนูจงเรียนหนูจงเพียรหาความรู้
หนูเอยจงคิดดู หากมีใครลบหลู่แล้วหนูจะโทษใคร
หนูเร่งเร็วพลัน จงบากและจงบั่นหนูจงหมั่นอย่าท้อใจ
หนูเอยจะบอกให้ ปลูกปัญญาเอาไว้เรียนไปให้เชี่ยวชาญ
หนูเอยอย่าเกเร หนูอย่าเที่ยวหนูอย่าเตร่อย่าเสเพลประพฤติพาล
หนูเอยอย่าเกียจคร้าน หมั่นเรียนเขียนอ่านคบพาลจะเสียคน
หนูกอบการดี เป็นศักดิ์และเป็นศรีทั้งเป็นที่น้อมกมล
หนูจะไม่อับจน แต่จงเลือกคบคนแล้วตนจะรุ่งเรือง
หนูเอยหนูฟังว่า เพราะสติเพราะปัญญานั้นจะพาให้กระเดื่อง
หนูเอยชาติบ้านเมือง จะเจริญฟุ้งเฟื่องก็เนื่องด้วยเด็กไทย
แม้ชาติต่างแดน มาหมิ่นหรือมาแคลนหนูไม่แค้นบ้างหรือไร
บ้านเมืองเจริญได้ อยู่ที่เด็กไทยมิใช่ใครอื่นเลย

ตัวอย่างที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นความตั้งใจที่จะปลูกฝังเยาวชนด้วยน้ำเสียงของการสั่งและการสอน สิ่งที่ควรประพฤติไม่ว่าจะเป็นการใช้คำว่า “อย่าซุกซน จงอดจงทน จงบ่นท่องวิชา จงเพียร จงเล่า จงเรียน จงเพียรหาความรู้ จงบากจงบั่น จงหมั่น อย่าท้อ อย่าเกเร อย่าเที่ยวเตร่เสเพล คบคนพาล อย่าเกียจคร้าน” ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการสอนสั่งหน้าที่สำคัญของวัยเด็กนั่นคือการศึกษา เพราะเชื่อว่าหากเด็กไทยเป็นผู้มีสติปัญญาดีจะช่วยนำพาชาติให้เจริญก้าวหน้าได้ มิเช่นนั้นย่อมเป็นที่ดูถูกจากต่างชาติ ยุคสมัยปัจจุบันแข่งขันกันด้วยความรู้ การมีความรู้จึงเป็นค่านิยมสำคัญที่รัฐบาลปลูกฝังกับเยาวชน รัฐบาลจึงถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องชี้แนะอุปนิสัย ค่านิยมที่ดีที่ควรปฏิบัติตามเพื่อนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ซึ่งปรากฏในบทเพลงอื่น ๆ อีกดังตัวอย่าง

5.3) กสิกรคือพลังของชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 24 เพลงกสิกรไทย (คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล) แสดงถึงบทบาทสำคัญของผู้ประกอบอาชีพทำไร่ไถนาว่ามีความสำคัญเป็นหลักของชาติ และวิถีชีวิตของกสิกรคือผู้ที่ขยันอดทน อยู่อย่างเรียบง่าย สมถะ มุ่งงาน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ วิถีเช่นนี้เป็นสิ่งช่วยสร้างความเข้มแข็งสร้างอำนาจให้กับชาติบ้านเมือง ดังนี้

กสิกรแข็งขลัง เป็นกระดูกสันหลังของชาติ
ไทยจะเรืองอำนาจ เพราะไทยเป็นชาติกสิกรรม
อันชีวิตของกสิกรนั้น ต่างยึดถือความขยันมั่นนักหนา
ทนทำงานอยู่ระหว่างกลางดินฟ้า ถึงแดดกล้า ฝนพรำก็ทำไป
ความเป็นอยู่แสนง่ายสบายนัก ดวงจิตรักสงบไว้ไม่มักใหญ่
มุ่งแต่งานเป็นชีวิตและจิตใจ มีนิสัยที่แผ่เผื่อเอื้ออารี
กสิกรรมจึงประจักษ์เป็นหลักมั่น อาชีพสำคัญคู่ไทยวิไลศรี
ไทยจะเข้มไทยจะแข็งแรงทวีก็ด้วยมีกสิกรรมประจำใจ

5.4) คนไทยต้องรักชาติและสร้างชาติ

ตัวอย่างที่ 25 เพลงฉันคนไทย (ทำนอง เวส สุนทรจามร คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล) เนื้อหาเน้นถึงคนที่ได้ชื่อว่าเป็นคนไทยทั้งเชื้อสายและจิตใจ ต้องรักเกียรติ ต้องขยัน มีใจมานะบากบั่น คิดแต่จะสร้างไทย คิดแต่ทำให้กิจการก้าวหน้าไกล ย่อมต้องคิดสร้างชาติและสร้างตัวด้วยการตั้งใจทำงาน ขยันทำมาหากิน ไม่ร้องขอหรืองอนง้อใครเพราะเป็นพฤติกรรมที่ชวนให้ให้ถูกดูหมิ่นดูแคลน มีจิตใจขยันขันแข็งในหน้าที่การงาน ดังความว่า

ฉันคนไทยกายใจเป็นไทยแท้ ฉันคิดแต่จะสร้างไทยให้ไพศาล
ฉันคนไทยตั้งใจประกอบงาน ฉันคิดแต่กิจการก้าวหน้าไกล
ฉันคนไทยภูมิใจอยู่ทุกเมื่อ ฉันคิดเพื่อสร้างหลักฐานให้สดใส
ฉันคนไทยเจ้าของดินทั่วถิ่นไทย ฉันคิดไว้จะไม่ง้อขอใครกิน
ฉันคนไทยต้องรักเกียรติศักดิ์ไทย ฉันคิดไว้จะไม่ให้ใครดูหมิ่น
ฉันคนไทยต้องขยันหมั่นทำกิน ฉันคิดสิ้นจะสร้างชาติและสร้างตัว
ฉันคนไทยต้องมีใจมานะมั่น ฉันบากบั่นทำกิจการงานถ้วนทั่ว
ฉันคนไทยจะมิว่างสร้างครอบครัว ฉันคิดกลัวคนประมาทเชื้อชาติไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 26 เพลงไทยต้องทำ (ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล) เน้นแนวคิดเรื่องความขยันขันแข็งมุ่งสร้างตนจากการทำงานซึ่งนับเป็นความดี หากกลัวความยากจนยิ่งสมควรต้องทำงาน ไม่เกี่ยงงอน ไม่ว่าจะงานหนักหรืองานเบาก็ตาม ดังนี้

เราเป็นไทย ไทย ไทย ร่วมน้ำใจ ทำ ทำ
เป็นกอบเป็นกำ ทุกคนจงทำอาบเหงื่อต่างน้ำทำไป
สร้างตัวสร้างตน มาเถิดทุกคนอย่ามัวนอนใจ
หากหวังสร้างไทย ร่วมน้ำใจสร้างตนก่อนซิ
แม้นงานใครร่วมมือ สิ่งนั้นคือความดี
เรี่ยวแรงเรามี ร่วมกันทันทีอย่าหลีกหนีจงทำ
แม้ว่าเรากลัวจน ให้ทุกคน ทำ ทำ
หากต้องตรากตรำ พร้อมใจกันทำบนบกในน้ำตามใจ
ป่าไร่ดงนามี สุดสายตาจะกลัวอะไร
ใต้น้ำใกล้ไกล ชอบน้ำใจอย่างไหนเลือกเอา
ไทยต้อง ทำ ทำ ทำ เพื่อน้องนำชาวเรา
งานหนักงานเบา จงอดทนเอาอย่ามัวเขลางมงาย
ทรัพย์เรามีในดิน ต้องหากินกันตาย
แผ่นดินมากมาย หวังความสบายจะหน่ายแหนงทำไม
ร่วมมือร่วมทำ ดีแต่น้ำคำจะทำอะไร
ร่วมมือเร็วไว ร่วมน้ำใจอย่าให้เนิ่นนาน
หวังให้ไทยเป็นไทย ต้องพร้อมใจทำงาน
บ้านเมืองต้องการ พวกที่ทำงานไม่เกียจคร้านเมินมอง
ไทยต้องทำ ทำไป ด้วยน้ำใจปรองดอง
โปรดมาจับจอง ทั้งเงินทั้งทองจมอยู่ใต้น้ำก็มี
ช่วยกันเก็บกิน เงินที่ฝั่งดินเก็บกินเอาซิ
ขุดค้นทันที ต่างก็มีสิบนิ้วด้วยกัน
ทำซิทำทันที อย่าช้าซีเร็วพลันหนักเบากัดฟัน
สร้างไทยเร็วพลัน เชื่อคำฉันเถิดเอย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การพยายามเน้นให้เห็นว่าทรัพย์สินเงินทองอยู่ในดินและน้ำ หากหวังจะมีกินและมีเงินทองใช้ต้องแลกด้วยการทำงาน เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นว่างานการนั้นมีอยู่มากมาย และบ้านเมืองกำลังต้องการผู้ที่ขยันขันแข็งทำงานมิใช่รอรับความช่วยเหลือหรือขอผู้อื่น เพราะ “ต่างก็มีสิบนิ้วด้วยกัน” งานจึงสร้างคนและสร้างชาติ “หวังให้ไทยเป็นไทย ต้องพร้อมใจทำงาน” ผู้ส่งสารจึงปลุกเร้าความรู้สึกให้ผู้ฟังกระตือรือร้นด้วยการชักชวนในท่อนจบของบทเพลงว่า “ทำชิ ทำทันที” “อย่าช้าซี” “สร้างไทยเร็ว” และจบเนื้อเพลงด้วยการขอร้องให้ “เชื่อคำ” ของผู้ส่งสาร

ตัวอย่างที่ 27 เพลงสร้างชาติ (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ) มีเนื้อหาสนับสนุนการสร้างชาติด้วยการทำงานเช่นกัน ดังความว่า

พี่น้องชาวไทย จงพร้อมใจสร้างชาติ
ไทยนี้เคยสามารถ เรานี้เคยเป็นชาติใหญ่หลวง
ตื่นเถิดลุกขึ้นเถิด ทำงานให้เกิดโภคะผล
เขาก็คนเราก็คน อย่ายอมแพ้เพื่อทั้งปวง
เรามีทรัพย์อยู่ในดิน เรามีสินอยู่ในน้ำ
ควรจะคิดสร้างทำ มิได้มีใครห้ามใครหวง
เราต้องขยันขันแข็ง ให้เป็นเรี่ยวเป็นแรงของชาติ
ไทยจะต้องสามารถ ให้เสมอกับชาติทั้งปวง

ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการสื่อสารกับประชาชนผู้เปรียบเสมือน “พี่น้อง” ร่วมชาติ เพื่อขอความร่วมมือให้ทำงาน สร้างฐานะเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและชาติ ด้วยการเน้นให้เห็นว่า “ทรัพย์อยู่ในดิน สินอยู่ในน้ำ” จึง “ต้องขยันขันแข็ง” เป็นพลเมืองดีผู้เป็นกำลังสำคัญของชาติ และจะทำให้ประเทศอยู่ในฐานะที่ทัดเทียมกับชาติอื่น ๆ

จากการวิเคราะห์บทเพลงปลุกใจ สามารถสรุปได้ว่ามีวาทกรรมรณรงค์ให้เกิดความรักชาติ รักความเป็นไทย รักผู้นำ และปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีโดยที่ผู้สร้างวาทกรรมต้องการจะเน้นย้ำให้ประชาชนผู้รับวาทกรรมตระหนักว่าความสามัคคีจะเป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างประเทศชาติให้มั่นคงก้าวหน้า นอกจากนี้ยังใช้บทเพลงซึ่งเป็นสื่อที่ให้ความบันเทิงเพื่อสั่งหรือสอนเรื่องสำคัญๆ ต่าง ๆ ของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นการเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง การรักษาวัฒนธรรมไทย การ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปรับเปลี่ยนหรือสร้างนิสัยด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะความขยันขันแข็งในการงาน ขยันหมั่นเพียรเรียน หนังสือนั้นเป็นสิ่งที่รัฐบาลเน้นมากเพื่อเป้าหมายคือสิ่งที่รัฐบาลมักจะกล่าวว่าเป็นการ “สร้างชาติ”

สรุปได้ว่าประเด็นเรื่องชาตินิยมจากเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516 ชุดความคิดหลักในวาทกรรมชาตินิยมที่แสดงผ่านเพลงปลุกใจของรัฐบาลในช่วงนี้ ได้แก่ วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย วาทกรรมสามัคคีคือพลัง วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทย วาทกรรมเชื่อผู้นำ และวาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ แต่ละชุดความคิดหลักประกอบไปด้วยประเด็นสนับสนุนและคำสำคัญดังนี้

ตารางที่ 4 สรุปประเด็นวาทกรรมชาตินิยมจากเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516

วาทกรรมชาตินิยมจากเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย	1. ประชาชนทุกคนต้องรักและหวงแหนแผ่นดินไทย 2. ประชาชนทุกคนต้องเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 3. บรรพบุรุษของไทยล้วนแต่เป็นผู้กล้าหาญ เสียสละ คนไทยทุกคนจึงควรรักษาชาติไว้ด้วยชีวิต 4. ประชาชนทุกคนต้องพร้อมที่จะเสียสละแม้ชีวิตเพื่อรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	- เราควรยินดีมีความภาคภูมิใจแดนดินถิ่นไทย - ดูธงไทยใจจงปรีดาว่าไทยอยู่มาด้วยความผาสุก - พี่น้องจงแซ่ซ้องชาติไทยรักษาไว้ให้มั่นคง - ชาติเชื้อเรายิ่งใหญ่ - แผ่นดินของเราใครแบ่งแย่งเอาเราต้องสู้มัน - ถนอมรักชาติไทยอย่าหน่ายแหนง - เมื่อสิ้นชาติสิ้นแผ่นดินก็สิ้นคิดยอมเสียชีวิตดีกว่าอยู่ - ยอมวายปราณเพื่อไทยคง - รวมไทย ร่วมใจ รักษาอำนาจชาติไทย เทิดไทย ทูนไทยด้วยน้ำใจมั่นคง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516			
ชุดความคิดหลัก		**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
			- ไทยทุกคนร่วมชาติและศาสนาเหมือนได้เกิดมาจากบิดามารดาคนเดียวกันขอให้สามัคคีดีต่อกัน - เลือดไทยใจมั่นไม่พรั่นหนี ชีวิตเราขอน้อมยอมพลี ไว้เกียรติศรีอยุธยาคู่ฟ้าดิน - รักชาติยิ่งชีพของเราเหมือนดังพงศ์เผ่าต้นตระกูลไทย - สละชีพชาติชูไทย ใครมามุ่งมาตย์จะปองร้ายชาติรุกรานไทยไทยเป็นสู้ มุ่งมาตย์ชาติชู ให้ชาติเฟื่องฟูเพื่อไทยเราอยู่ สู้ตาย - ไทยใจสมัครรักไทยเป็นไทย ไทยจะทนสู้ตาย ทุกคนยอมตายให้บ้านเมือง
2.	วาทกรรมสามัคคีคือพลัง	ความรักความสามัคคีของชนในชาติสร้างความมั่นคงให้บ้านเมือง	- เพื่อชาติพ้นภัย เราร่วมใจร่วมรักสมัครหนุน
3.	วาทกรรมรักศิลป วัฒนธรรมไทย	1. ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งสูงส่ง เป็นศักดิ์ศรีของประเทศชาติมาแต่ครั้งอดีตกาล 2. การรักษาและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย จะช่วยนำพาชาติให้เจริญ 3. ประชาชนทุกคนควรภาคภูมิใจในความเป็นไทย	- ศรีศักดิ์ไทยคงไทยทุกสมัยไทยไทยวัฒนธรรมศิลปกรรมอันสูงศักดิ์ - เราไทยก็เป็นชาติอันภูมิใจด้วยเราเผ่าไทยมีใจวิวัฒนา - วัฒนธรรมจะนำไทยให้ไพศาลไทยต้องร่วมบริหารเป็นการใหญ่ - อุทิศกายทุกโอกาสเป็นชาติพลี จึงสมที่ไทยอารยะวัฒนธรรม - ไทยเพื่อไทย อุดหนุนไทยไทยพวกเรา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
4. วาทกรรมให้เชื่อผู้นำ	ผู้นำมีความห่วงใย ปรารถนาดี ควรไว้ใจและเชื่อผู้นำ	- สมานฉันท์มิตรร่วมจิตไทย ช่วยกันสร้างวัฒนธรรมประจำชาติ ทั่วทวยราษฎรตามผู้นำท่านร่ำไป - ขอร่วมบุญค้ำชูช่วยท่านผู้นำชาติไทย เป็นเหมือนดั่งธงชัยอุ่นใจของชาติ เมื่อผู้นำสามารถก็ทำให้ชาติมีหวัง - กอดคอกันเข้าไว้ให้เกลียวกลม น้อมนิยมปักใจในรัฐบาล ร่วมรักสมัครสมาน สร้างไทยให้ทวี - เราต้องตามคำของผู้นำเราชาวไทย ให้ปลูกฝ้ายไว้ทั่วแดนไทยจะได้ไม่จน ชาติไทยคงเห็นความจำเป็นกันทั่วทุกคน - มาช่วยกัน สมานฉันสร้างไทยให้เทียมเขา สวมหมวกเถิดจะสำรวยสวยไม่เบาสนองเขาท่านผู้นำกล่าวคำชวน
5. วาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ	1. การสร้างระเบียบคือแนวทางสร้างชาติให้พัฒนา 2. เด็กดีช่วยให้ชาติเจริญ 3. กสิกรคือพลังของชาติ 4. คนไทยต้องรักชาติและสร้างชาติ	- สร้างระเบียบคือวางทางสร้างชาติ ให้ไทยยาตรเจริญเยี่ยมทัดเทียมเขา - ชาติบ้านเมืองจะเจริญฟุ้งเฟื่องก็เนื่องด้วยเด็กไทย บ้านเมืองเจริญได้อยู่ที่เด็กไทยมิใช่ใครอื่นเลย - ไทยจะเรืองอำนาจเพราะไทยเป็นชาติกสิกรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 4 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
		- คนไทยกายใจเป็นไทยแท้ คิดแต่จะสร้างไทยให้ไพศาล รักเกียรติศักดิ์ไทย ไม่ให้ใครดูหมิ่น คนไทยต้องขยันหมั่นทำกิน สร้างชาติสร้างตัว - หวังให้ไทยเป็นไทย ต้องพร้อมใจทำงาน - ชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ - ขยันขันแข็ง เป็นเรี่ยวเป็นแรงของชาติ

ความหมายที่ถ่ายทอดผ่านเพลงปลุกใจ ยังคงมีความสอดคล้องกับวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในรัฐบาล กล่าวคือ การย้ำในหน้าที่ของพลเมืองที่ต้องเสียสละ สามัคคี สร้างชาติ และเชิดชูศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้มีลักษณะที่เด่นและแตกต่างไปจากวาทกรรมที่ปรากฏในคำแถลงนโยบาย คือการสร้างความหมายของ “ผู้นำ” และบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ต้อง “เชื่อผู้นำ” ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งนำไปสู่ความเจริญของชาติ ทั้งนี้ผู้นำในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสถาบันและหมายถึงนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น

1.3) ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในคำขวัญของรัฐบาล

คำขวัญคือถ้อยคำที่แต่งขึ้นในวาระหรือโอกาสต่าง ๆ เพื่อเตือนใจหรือเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้นำไปปฏิบัติ เนื้อหาที่ปรากฏในคำขวัญแม้ว่าจะเป็นคำหรือข้อความสั้น ๆ เน้นความคล้องจองเพื่อให้จดจำง่าย แต่ได้บรรจุความคิดหรือโลกทัศน์สำคัญของยุคสมัยและของ ผู้กล่าวคำขวัญเป็นอย่างดี ผู้วิจัยสำรวจเอกสารเกี่ยวกับคำขวัญที่สื่อสารโดยรัฐบาลเป็นผู้ส่งสารหรือเป็นเจ้าของคำขวัญนั้น ๆ พบว่า คำขวัญที่มีความต่อเนื่องของการเผยแพร่และแสดงความคิดเรื่องชาตินิยมอย่างชัดเจนคือคำขวัญวันเด็กซึ่งเป็นการให้คำขวัญของรัฐบาลเกือบทุกยุคสมัย โดยที่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาลตระหนักว่าเด็กนั้นเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อประเทศชาติ เพราะเด็กคือพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศเป็นกำลังของชาติ อนาคตที่ดีของเด็กย่อมหมายถึงอนาคตที่ดีของชาติด้วย ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงได้จัดงานวันเด็กขึ้น ส่วนหนึ่งเพื่อกระตุ้นให้ทุกฝ่ายรวมทั้งตัวเด็กเองตระหนักในความสำคัญของตน โดยมีคำขวัญวันเด็กเป็นคติเตือนใจที่นายกรัฐมนตรีมอบให้ในโอกาสการจัดงานวันเด็กปีละ 1 คำขวัญ ทั้งนี้งานวันเด็กแห่งชาติเริ่มต้นครั้งแรกในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน ในช่วงปี พ.ศ. 2502 – 2516 ปรากฏคำขวัญวันเด็กซึ่งแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 5 คำขวัญวันเด็กตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502-2516

ปี พ.ศ.	นายกรัฐมนตรี	คำขวัญ
2499	จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	จงบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม
2502		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้าจงเป็นเด็กที่รักความก้าวหน้า
2503		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้าจงเป็นเด็กที่รักความสะอาด
2504		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่อยู่ในระเบียบวินัย
2505		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่ประหยัด
2506		ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่มีความขยันมั่นเพียรมากที่สุด
2507		(งดจัดงานวันเด็ก)
2508		เด็กจะเจริญต้องรักเรียนและเพียรทำดี
2509	จอมพล ถนอม กิตติขจร	เด็กที่ดีต้องมีสัมมาคารวะ มานะบากบั่นและสมานสามัคคี
2510		อนาคตของชาติจะสุกใส หากเด็กไทยแข็งแรง เรียนดี มีความประพฤตเรียบร้อย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	นายกรัฐมนตรี	คำขวัญ
2511		ความเจริญและความมั่นคงของชาติไทยในอนาคตขึ้นอยู่กับเด็กที่มีวินัยมีความเฉลียวฉลาด และรักชาติยิ่ง
2512		รู้เรียน รู้เล่น รู้สามัคคี เป็นความดีที่เด็กพึงจำ
2513		เด็กประพฤติดีและศึกษาดี ทำให้มีอนาคตแจ่มใส
2514		ยามเด็กจงมั่นเรียน เพียรกระทำดี เติบใหญ่จะได้มีความสุขความเจริญ
2515		เยาวชนฝึกตนดี มีความสามารถ
2516		เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ

เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของคำขวัญวันเด็กโดยลำดับ จะพบว่าลักษณะเนื้อหาของคำขวัญวันเด็กจะปรากฏในลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ การบอกถึงความสำคัญของเด็กที่มีต่อประเทศชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบว่าเด็กเป็น “ทายาทของชาติ” “อนาคตของชาติ” หรือ “หัวใจของชาติ” และบอกถึงคุณสมบัติของ “เด็กไทยที่ดี” ว่าควรวางตัวและประพฤติดีในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ รักความก้าวหน้า รักความสะอาด อยู่ในระเบียบวินัย ประหยัด ขยันหมั่นเพียร รักเรียน หมั่นทำความดี มีสัมมาคารวะ สามัคคี ประพฤติเรียบร้อย รักชาติ และรู้จักหน้าที่

ความเชื่อมโยงระหว่างเนื้อหาของคำขวัญกับวาทกรรมชาตินิยม พบว่า คำขวัญวันเด็กมีส่วนในการสื่อสารเรื่องชาตินิยมไปสู่เยาวชนไทยด้วยเช่นกัน ซึ่งเมื่อนำเนื้อหาในกลุ่มที่เป็นการบอกถึงคุณสมบัติของ “เด็กไทยที่ดี” ว่าควรวางตัวและประพฤติดีในเรื่องอะไรบ้าง มาวิเคราะห์ พบว่ามีวาทกรรมที่สนับสนุนเรื่องเกี่ยวกับความรักชาติ ผลการวิเคราะห์มีประเด็นตามลำดับดังนี้

วาทกรรมที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมผ่านคำขวัญวันเด็กของรัฐบาล วาทกรรมหลักที่กำกับการสร้างความหมายให้กับคำขวัญวันเด็กไม่ว่าจะเป็นเรื่องการกล่าวถึงหน้าที่ ความสามัคคี การสร้างความมั่นคงของประเทศ สามารถอธิบายได้ว่าคำขวัญวันเด็กได้สื่อสารวาทกรรมชุด เด็กคือผู้สร้างชาติ เด็กที่รักชาติต้องเป็นคนดี ซึ่งล้วนสนับสนุนเรื่องชาตินิยม ผลการวิเคราะห์คำขวัญวันเด็กจะช่วยทำให้เห็นว่าการสื่อสารผ่านคำขวัญของรัฐบาลเป็นการสร้างอำนาจของคำขวัญวันเด็กให้กำกับสังคมและกำหนดบทบาทสำคัญให้กับเด็กอย่างไร โดยจะแสดงรายละเอียดการวิเคราะห์ตัวบทของคำขวัญตามประเภทวาทกรรม ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1) วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ

วาทกรรมประเภทนี้เป็นการนำเสนอบทบาทหน้าที่ของเด็กที่มีต่อประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการศึกษา รวมไปถึงการพัฒนาชาติ โดยกล่าวว่า ความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นผลมาจากการรู้หน้าที่และปฏิบัติตามหน้าที่ของเด็ก การเน้นให้เห็นว่าหากเด็กทำตัวดี ชาติจะรุ่งเรือง โดยการกล่าวนำเพื่อกระตุ้นให้ฉุกคิดว่าหากต้องการเห็นความเจริญของชาติ เด็กจะต้องประพฤติดีและมีวินัยตั้งแต่บัดนี้ ซึ่งอาจมีความหมายด้วยว่าหากเด็กไม่ทำตัวให้ดีมีวินัยนับตั้งแต่บัดนี้ ย่อมหมายถึงเด็กที่ไม่ต้องการเห็นอนาคตของชาติเจริญรุ่งเรือง

การเป็นเด็กดี การรู้จักหน้าที่ การมีวินัย ย่อมนำสิ่งดี ๆ มาสู่ประเทศ และเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ช่วยพัฒนาชาติ ดังตัวอย่างคำขวัญที่เน้นว่าเด็กดีต้องตระหนักในความสำคัญของตน ต้องรู้หน้าที่ และพัฒนาชาติในอนาคตร่วมกัน ดังนี้

อนาคตของชาติจะสุกใส หากเด็กไทยแข็งแรง เรียนดี มีความประพฤติเรียบร้อย

(คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2510)

ความเจริญและความมั่นคงของชาติไทยในอนาคต ขึ้นอยู่กับเด็กที่มีวินัยมีความเฉลียวฉลาดและรักชาติยิ่ง

(คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2511)

เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ

(คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2516)

2) วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและสามัคคีกัน

ความสามัคคีเป็นวาทกรรมย่อยที่สำคัญในวาทกรรมชาตินิยมเพราะเป็นส่วนสร้างชาติที่เข้มแข็ง การเน้นย้ำในเรื่องความรักความสามัคคีของเด็ก นับว่าเป็นส่วนสำคัญของการสร้างชาติ ดังตัวอย่าง

เด็กที่ดีต้องมีสัมมาคารวะ มานะบากบั่น และสมานสามัคคี

(คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2509)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รู้เรียน รู้เล่น รู้สามัคคี เป็นความดีที่เด็กพึงจำ

(คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2512)

ตารางที่ 6 สรุปประเด็นวาทกรรมชาตินิยมจากคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516

วาทกรรมชาตินิยมจากคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2516		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ	เด็กดีต้องรู้จักหน้าที่ มีวินัย ตั้งใจเรียน	- อนาคตจะสุกใส หากเด็กไทยเรียนดี เรียบร้อย - ความเจริญ ความมั่นคง อยู่กับเด็กที่มีวินัย เฉลียวฉลาด รักชาติ - เด็กฉลาดชาติเจริญ
2. วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี	เด็กที่ดีต้องสมานสามัคคี	- เด็กที่ดีต้องสมานสามัคคี - รู้สามัคคี เป็นความดี

ความหมายของวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในคำขวัญวันเด็ก ยังคงแสดงแนวคิดเรื่องหน้าที่ของพลเมือง และความสามัคคี ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญของพลเมืองก็คือการสร้างชาติ

สรุปวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลในช่วงที่ 1 ปี พ.ศ. 2475-2516

วาทกรรมชาตินิยมในช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏชุดความคิดในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญวันเด็ก ดังนี้

1. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ
2. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติ
3. วาทกรรมสามัคคีพัฒนา
4. วาทกรรมความเป็นไทย
5. วาทกรรมความมั่นคงของชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6. วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย
7. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง
8. วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทย
9. วาทกรรมให้เชื่อผู้นำ
10. วาทกรรมชาวไทยพร้อมใจสร้างชาติ
11. วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ
12. วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี

นอกจากนี้เมื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องทางความหมายวาทกรรมชาตินิยมที่สร้างขึ้นในช่วงเวลานี้ทั้งจากคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญวันเด็กแล้วจะพบว่า นโยบายของรัฐบาลมีลักษณะความหมายที่ซ้ำ หรือเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ การเสนอภาพของการพัฒนาหรือการนำพาชาติให้ “เจริญ” หน้าที่ของรัฐบาล หน้าที่พลเมืองของชาติ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยให้เป็นสิ่งแสดงเอกลักษณ์ความเป็นชาติ

ความหมายที่ถ่ายทอดผ่านเพลงปลุกใจยังคงมีความสอดคล้องกับวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในรัฐบาล กล่าวคือ การย้ำในหน้าที่ของพลเมืองที่ต้องเสียสละ สามัคคี สร้างชาติ และเชิดชูศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้มีลักษณะที่เด่นและแตกต่างไปจากวาทกรรมที่ปรากฏในคำแถลงนโยบาย คือการสร้างความหมายของ “ผู้นำ” และบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ต้อง “เชื่อผู้นำ” ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งนำไปสู่ความเจริญของชาติ ทั้งนี้ผู้นำในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสถาบันและหมายถึงนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น

สำหรับความหมายของวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในคำขวัญวันเด็ก ยังคงแสดงแนวคิดเรื่องหน้าที่ของพลเมือง และความสามัคคี ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญของพลเมืองก็คือการสร้างชาติ

ดังนั้นความรักชาติในช่วงนี้จึงเน้นไปที่เรื่องของการร่วมกันสร้าง “ชาติ” ด้วยความเสียสละสามัคคี ให้มีความเจริญทัดเทียมนานาประเทศ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ระบบความคิดของผู้รับสารในบริบทการสร้างวาทกรรม

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การปกครองแบบใหม่ด้วยระบอบประชาธิปไตยมีผลต่อการสร้างบรรยากาศของการตื่นตัวทางวรรณกรรม กิจกรรมการอ่าน การเขียน ขยายกว้างออกไป นักคิด นักเขียน รู้สึกว่าตนมีเสรีภาพในการเขียน จนกระทั่งเผชิญหน้ากับรัฐบาลที่จำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่ส่งผลกระทบต่อรัฐบาล หลังรัฐบาลที่นักหนังสือพิมพ์มองว่าเผด็จการ บรรยากาศของการเขียน การแสดงความคิดเห็นจึงกลับมามีชีวิตชีวาเช่นเคย จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ผลกระทบจากราคากระดาษทำให้กระทบต่อกิจการของหนังสือพิมพ์ การยืนหยัดที่จะทำหนังสือพิมพ์ต่อ นักเขียนบางกลุ่มจึงต้องอาศัยนายทุนออกทุนเป็นเจ้าของหนังสือ สภาพการทางการเมืองที่มีความเปลี่ยนแปลง ผันผวน จึงส่งผลโดยตรงต่อกิจการของหนังสือพิมพ์รวมไปถึงอาชีพนักเขียน นักหนังสือพิมพ์

ด้วยเหตุที่บริบทในการสร้างวาทกรรมชาตินิยมที่ชัดเจน อยู่ในช่วงการประกาศรัฐนิยมของนายกรัฐมนตรี จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดังนั้นหนังสือพิมพ์ในยุคประชาธิปไตยระยะแรก (พ.ศ. 2475-2500) จึงช่วยให้เข้าใจทัศนะของสังคมที่มีต่อนโยบายสร้างชาติและอุดมการณ์ชาตินิยมของรัฐบาลได้เป็นอย่างดี

ยุครัฐนิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (เริ่มประกาศตั้งแต่ พ.ศ. 2482 รวมทั้งหมดมี 12 ฉบับ[2]) หนังสือพิมพ์ฉบับใดที่ไม่ให้ความร่วมมือกับนายกรัฐมนตรี อาจถูกสั่งปิดไม่มีกำหนด หนังสือพิมพ์ในช่วงรัฐนิยมจึงพยายามคิดคำขวัญประจำฉบับและตีพิมพ์ไว้ที่หน้าแรก เช่น

ประชาชาติ “ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่เชื่อและทำตามท่านพิบูลสงคราม”
ประชามิตร “เชื่อพิบูลสงคราม ชาติปลอดภัย”
สุภาพบุรุษ “เชื่อมั่นในผู้นำ ชาติจะปลอดภัย”

---

[2] รัฐนิยม 12 ฉบับ มีดังนี้ ฉบับที่ 1 ว่าด้วยการเปลี่ยนประเทศจาก สยาม เป็น ไทย และไทยแลนด์ ฉบับที่ 2 เรื่องจากป้องกันภัยที่จะเกิดแก่ชาติ ฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย ฉบับที่ 4 เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี ฉบับที่ 5 เรื่องให้ชาวไทพยายามใช้อุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย ฉบับที่ 6 เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ (เปลี่ยนเนื้อร้องจาก “แผ่นดินสยามนามประเทืองว่าเมืองทอง” มาเป็น “ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย” ฉบับที่ 7 เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ ฉบับที่ 8 เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย ฉบับที่ 11 เรื่องกิจประจำวันของคนไทย ฉบับที่ 12 เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็กคนชรา หรือคนทุพลภาพ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศรีกรุง “เชื่อพิบูลสงคราม ชาติไม่แตกสลาย”
ประมวญวัน “เชื่อพิบูลสงคราม ทำให้ชาติพ้นภัย”
ไทยราษฎร “เชื่อพิบูลสงคราม ชาติไม่แตกแยก”
ข่าวภาพ“เชื่อและตามท่านผู้นำ ชาติจะสวัสดิ์”

นับว่า ยุคนั้นเป็นการเริ่มคติของการใช้ “คำขวัญ” เพื่อแสดงแนวคิด ข้อเขียนที่มีลักษณะต่อต้านรัฐบาล เช่น งานของ นายกุหลาบ สายประดิษฐ์ ใน พ.ศ. 2484 เรื่อง ระบบหัวโขน ใน พ.ศ. 2484 ใช้นามปากกาว่า อิสสระชน เนื้อหาต่อต้านระบบบรรดาศักดิ์ที่ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต้องการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ ซึ่งกุหลาบ สายประดิษฐ์ เขียนในฐานะบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ภายหลังจากที่เผยแพร่ออกไปส่งผลให้กองบรรณาธิการ (ประกอบไปด้วยนักเขียนในคณะ “สุภาพบุรุษ” เช่น นายมาลัย ชูพินิจ นายสนิท เจริญรัฐ นายโชติ แพร่พันธ์ เป็นต้น) ต้องลาออกทั้งคณะ แต่กระนั้น กุหลาบ สายประดิษฐ์ ยังคงส่งบทความไปลงเป็นประจำ จนกระทั่งต่อมาถูกจับกุมในข้อหา “กบฏ” เมื่อ พ.ศ. 2485 หรือในช่วง พ.ศ. 2487 ก็ยังคงปรากฏข้อเขียนที่มีเนื้อหาแสดงการต่อสู้กับอำนาจรัฐเผด็จการ เรื่อง เสรีภาพ ที่มองว่า “การตรากฎหมายโดยคนะรัฐบาล หรือคนะผู้ปกครอง เพื่อกำหนดขอบเขตการใช้เสรีภาพของประชาราษฎรนั้น อาจจะเป็นได้ทั้งการตรากดหมายที่ดีและการตรากดหมายที่เลวซึ่งได้แก่กดหมายที่คุกคามเสรีภาพของประชาชนโดยปราศจากหลักเกณฑ์” แม้ว่าจะใช้ภาษาไทยในสมัยรัฐนิยมก็ตาม (นักเขียนจำนวนมากเห็นว่ารัฐนิยมฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมือง เป็นการลิดรอนเสรีภาพในการแสดงออกและทำให้ภาษาไทยวิบัติจึงต่อต้านโดยไม่ยอมเขียนบทประพันธ์ บางท่านเปลี่ยนวิถีชีวิตไปเป็นชาวไร่ชั่วคราว)

สมบูรณ์ วรพงษ์ (สมบูรณ์ วรพงษ์, 2551) นักหนังสือพิมพ์อาวุโส รางวัลศรีบูรพาประจำปี พ.ศ. 2547 ที่ทำงานอาชีพนี้มากว่า 30 ปีกล่าวถึงสภาพของหนังสือพิมพ์และนักเขียนในช่วงนั้นว่า

“การจับนักหนังสือพิมพ์เข้าคุกเป็นเรื่องธรรมดาของยุคหลังรัฐประหาร 2490 ...ในยามนั้นคุกเต็มไปด้วยนักคิด นักเขียน มากหน้าหลายตา แม้แต่ค่ายของจอมพล ป. ผู้ที่แสดงความจงรักภักดีต่อจอมพล ป. คือ นายสังข์ พัธโนทัย เจ้าของนาม “นายมั่น” ทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยตลอดสงคราม ถูกจับพร้อมกับกรุณา กุศลาศัย บรรณาธิการฝ่ายต่างประเทศ “เสถียรภาพ” สุวิทย์ เผดิมชิต ผู้นำนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งนำขบวนนักศึกษาประท้วงเลือกตั้งสกปรก ปี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2500 ก็พลอยถูกจับด้วยข้อหาคอมมิวนิสต์ทั้งหมด และในจำนวนนี้มีนักคิดและกวีคนหนึ่งคือ จิตร ภูมิศักดิ์ถูกจับไปด้วย ที่สำคัญคือ จีนคนหนึ่งที่เร่ขายกาแฟถูกจับเพราะยกธงแดงบนเรือขายกาแฟ นี่คือการเมืองยุคทมิฬ”

ในยุคนี้ การแสดงความคิดเห็นในเชิงต่อต้านหรือคัดค้าน มักปรากฏในรูปแบบงานเขียน บทความของนักคิดนักเขียนคนสำคัญมากกว่าเผยแพร่ในรูปของบทบรรณาธิการ

บทสัมภาษณ์ตอนหนึ่งของ สุชาติ สวัสดิ์ศรี นักเขียนวรรณกรรม ผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มพระจันทร์เสี้ยว กลุ่มวรรณกรรมอิสระกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในช่วงก่อนและหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 บรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์(พ.ศ. 2512) เจ้าของนิตยสารวรรณกรรมโลกหนังสือ (ปี พ.ศ. 2520) โลกหนังสือฉบับเรื่องสั้น และต่อมากลายเป็นนิตยสารช่อการะเกด เป็นต้น ให้มุมมองที่เป็นภาพสะท้อนในฐานะของประชาชนคนหนึ่งมองนโยบายชาตินิยมของจอมพล ป.พิบูลสงคราม อย่างน่าสนใจ ไว้ว่า

> “ว่าไปแล้ว จอมพล ป. ยังมีจุดมุ่งหมายชัดเจนในเรื่องการสร้างชุมชนวรรณกรรม แต่วิธีการเท่านั้นที่เลยเถิดและหลวงตัวเอง เช่น ประกาศรัฐนิยมให้ใช้สรรพนามแค่ 4 ตัว... จอมพล ป. เป็นผู้มีแนวคิดสนับสนุนให้เรื่องวัฒนธรรมเป็นวาระแห่งชาติ ตั้งแต่เรื่องปลูกผักสวนครัว จนถึงเรื่องการประกวดงานวรรณกรรม มีหนังสือวรรณกรรมในยุคนั้นที่ได้รับการส่งเสริม แต่ต้องเป็นหนังสือชาตินิยมแบบเขา เป็นแบบอื่นไม่ได้ จอมพล ป. มีนโยบายสร้างชาติและถือว่าหนังสือเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติ สิ่งนี้คือความเข้มแข็ง แต่เป็นความเข้มแข็งแบบคับแคบที่ส่งผลมาถึงปัจจุบัน เช่น เพลงปลุกใจให้รักชาติ หรือการยืนตรงเคารพธงชาติวันละ 2 เวลา...”
>
> (วาด รวี, 2551: 115)

รวมถึงความเห็นเกี่ยวกับรัฐนิยมในสมัย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ความว่า

“ประกาศ “รัฐนิยม”บางฉบับก็ต้องนับว่าดีมาก เช่น ประกาศฉบับที่ 5 แต่เรื่องยุ่งยากใจสำหรับนักเขียน นักประพันธ์และครูบาอาจารย์ คือประกาศ “รัฐนิยม” ฉบับที่ 9 ที่สั่งให้ตัดตัวอักษรไทยและเปลี่ยนแปลงการสะกดการันต์ใหม่ ซึ่งเรื่องนี้ทำให้ครูกับนักเรียนเหมือนต้องเรียนต้องสอนกันใหม่ ส่วนเรื่องประกาศ “รัฐนิยม”ที่โยงไปถึงวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของคน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ไทย ตั้งแต่การกินอยู่หลับนอน ที่อยู่อาศัย การแต่งกาย และมีคำบอกกล่าวประเภทว่า “ให้เป็นไปทางแบบสากล”มากขึ้นนั้น บางเรื่องก็ดี เช่นเรื่องส่งเสริมให้คนไทยรู้จักทำมาหากิน รู้จักปลูกพืชผักสวนครัว ดังมีเพลงบอกว่า “พริก มะเขือ ขิง ข่า ตระไคร้ ไม่ต้องเดินไปซื้อที่ตลาด...” แต่บางเรื่องของความเป็นสากลก็ขัดกับนิสัยคนไทย เช่น เรื่องห้ามใช้มือเปิบข้าว ห้ามนุ่งโจงกระเบน ห้ามกินหมาก หรือการ “เข้าคิวซื้อของ” และการใช้คูปองแบบตะวันตกก็เกิดขึ้นในช่วงนี้ การแต่งกายประเภทนุ่งโจงกระเบนผ้าม่วง เสื้อราชประแตนสีขาว กระดุม 5 เม็ด และถุงเท้าใยบัวเริ่มถูกปลดออกไป กลายเป็นกางเกงขายาวแบบตะวันตก สมัยก่อนนุ่งกางเกงแพรไปเที่ยวนอกบ้านได้ ถือเป็นการแต่งกายสุภาพอย่างหนึ่ง ครั้นมาสมัย “รัฐนิยม” การนุ่งกางเกงแพรหรือกางเกงขาก๊วยออกนอกบ้าน ถือว่าไม่ใช่การแต่งกายแบบของคนไทย และเป็นการผิดวัฒนธรรม แต่งอยู่กับบ้านได้

ในยุคเผด็จการทหารซึ่งนับเป็นยุคมืดของหนังสือพิมพ์ไทย (พ.ศ. 2501 – 2515) มักพบว่าเนื้อหาบทบรรณาธิการกับข่าวหน้า 1 มักไม่มีความสัมพันธ์กัน แม้ว่าโครงสร้างการเขียนบทบรรณาธิการจะเป็นในลักษณะของบทความที่มีการอธิบายความและการแสดงความคิดเห็น ซึ่งต่างไปจากบทนำหรือบทบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ในยุคแรก ๆ ที่ได้รับอิทธิพลการเขียนจากตะวันตก และในยุควรรณกรรมราชสำนัก ซึ่งในช่วงนั้นจะมีโครงสร้างของการเขียนในลักษณะประกาศ เนื้อหาก็จะเน้นไปที่การแสดงนโยบายเป็นสำคัญ เมื่อมีประกาศคณะปฏิวัติ ทำให้บทบรรณาธิการในช่วงนี้ มักมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์เป็นไปในทางอธิบายข่าวมากกว่าการแสดงความคิดเห็น

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งยังคงใช้ต่อมาเป็นระยะเวลาถึง 17 ปี จนกระทั่งใน พ.ศ. 2518 (จอมพล ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี) ส่งผลกระทบต่อการแสดงความคิดความเห็นของหนังสือพิมพ์โดยเฉพาะบทบรรณาธิการซึ่งเปรียบเสมือนการแสดงความคิดเห็นที่เป็นจุดยืนของหนังสือพิมพ์ ทำให้ไม่ปรากฏทัศนะที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล โดยเนื้อหาในประกาศฉบับดังกล่าว มีข้อความดังต่อไปนี้

ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17

โดยการเสนอข่าวและบทความในหนังสือพิมพ์บางฉบับได้เป็นไปในลักษณะที่ไม่สมควร เช่น ในบางกรณีเป็นการกระทบกระเทือนพระบรมเดชานุภาพ และในบางกรณีเป็นการส่งเสริมให้เกิดความหลงเชื่อนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์หรือเป็นกลอุบายของคอมมิวนิสต์ เพื่อก่อกวนบ่อนทำลายความมั่นคงของประเทศ ทั้งนี้อาจส่งผลให้เป็นภัยร้ายแรงแก่ประเทศและความสงบสุขใน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บ้านเมือง...หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่ง ดังต่อไปนี้ ...ข้อ 2. หนังสือพิมพ์ใดโฆษณาข้อความมีลักษณะ ดังต่อไปนี้...(2) ข้อความซึ่งเป็นการกล่าวร้าย เสียดสี หรือเหยียดหยามประเทศชาติหรือปวงชนชาวไทยเป็นส่วนรวม หรือความใด ๆ ที่สามารถจะทำให้ต่างชาติเสื่อมความเชื่อถือไว้วางใจในประเทศไทย รัฐบาล หรือคนไทยโดยทั่วไป (3) ข้อความซึ่งเป็นการกล่าวร้าย เสียดสีหรือเหยียดหยามรัฐบาลไทยหรือกระทรวง ทบวง กรม ในรัฐบาลอย่างเคลือบคลุมโดยไม่แจ้งให้เห็นว่าได้ทำผิดในเรื่องใด (4) ข้อความซึ่งเป็นการแสดงอย่างเคลือบคลุมว่า ได้มีความเสื่อมโทรมเลวทรามหรือผิดร้ายเสียหายในรัฐบาล หรือกระทรวง ทบวง กรมในรัฐบาลโดยไม่แสดงว่าเป็นเรื่องใดข้อใด (5) ข้อความซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดความนิยมในลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือเห็นได้ว่าเป็นกลอุบายของคอมมิวนิสต์ เพื่อก่อกวนหรือบ่อนทำลายความมั่นคงในประเทศ (6) ข้อความซึ่งเป็นเท็จในลักษณะที่อาจทำให้ประชาชนตื่นตกใจ หรือวิตกกังวล หรือเกิดความหวาดกลัว หรือข้อความในลักษณะซึ่งเป็นการปลุกปั่นหรือยุยงให้เกิดความไม่สงบหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีงามของประชาชน หรือข้อความทำนายในทางที่อาจก่อให้เกิดความวิตกกังวลแก่ประชาชนในโชคชะตาของบ้านเมือง...ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจตักเตือน หรือยึดหนังสือพิมพ์นั้นทำลายเสียก่อนหรือสั่งถอนใบอนุญาตผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา บรรณาธิการ หรือเจ้าของหนังสือพิมพ์นั้น... ประกาศ ณ วันที่ 27 ตุลาคม 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ (75 ร.จ. 7 ตอนที่ 85 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 27 ตุลาคม 2501)

ประกาศฉบับนี้นับเป็นการลิดรอนเสรีภาพของหนังสือพิมพ์และนักเขียนอย่างสิ้นเชิง จนมีคำกล่าวว่าเป็น “ยุคมืดแห่งวงการหนังสือพิมพ์” สภาพหนังสือพิมพ์สมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หนังสือพิมพ์มีลักษณะเน้นเรื่องไร้สาระ คาวโลกีย์ สะท้อนกิจกรรมส่วนตัวของคนชั้นสูงและคนชั้นกลาง แห้งแล้งทางด้านการแสดงความคิด และเกือบจะละเลยการให้ข้อมูลทั้งทางด้านการเมือง การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม ศีลธรรม และจริยธรรม ฯลฯ เพื่อการเตรียมตัวขั้นพื้นฐานของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย ผู้อ่านจึงอยู่ในลักษณะเคลื่อนย้ายจากความยุ่งเหยิงในกระบวนความคิดดังที่เป็นมาในสมัย จอมพล ป. มาสู่ความไม่ค่อยรู้อะไร (less informed) ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (สุกัญญา ตีระวนิช, 2526: 115) เช่นเดียวกับความคิดเห็นของ สมบูรณ์ วรพงษ์ (2551: 146) ที่ว่า ยุคใดที่เสรีภาพถูกจำกัด ยุคนั้นเป็นยุคที่วรรณกรรมน้ำเน่าฟูเฟื่องขึ้นมาอย่างช่วยไม่ได้ ทำนองเดียวกันเมื่อหลังการปฏิรูปแล้ว บรรดาบทความ คอลัมน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบ้านการเมืองหดหายไปจากหน้าหนังสือพิมพ์รายวัน นวนิยายแบบอาชญากรรม เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ หรือเรื่องกำลังภายในก็กลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาแทนที่ ดังปรากฏมาจนถึงทุกวันนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประกาศฉบับนี้ยังคงมีผลบังคับใช้ต่อมาเป็นระยะเวลาถึง 17 ปี จนกระทั่งใน พ.ศ. 2518 (จอมพล ถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี) ในการประชุมสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์ และบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2518 ออกแถลงการณ์ให้รัฐบาลดำเนินการยกเลิกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 โดยด่วน เนื่องจากเห็นว่าประกาศฉบับนี้เป็นเครื่องมือและมรดกของชนชั้นปกครองที่เป็นเผด็จการ ซึ่งต้องการกดขี่และคุกคามเสรีภาพของประชาชน

การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม

วาทกรรมในระบบสังคม

(1) ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ระบบความคิดในการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมไทยในยุคเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แนวคิดเรื่อง “ความเจริญของชาติบ้านเมือง” เป็นผลสำคัญที่รัฐบาลมักจะกล่าวอ้างไว้บ่อยครั้งในคำแถลงนโยบาย ยกตัวอย่างเช่น

ความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ ตามแผนนโยบายที่กล่าวมานี้ รัฐบาลจะบริหารให้เป็นไปด้วยความสัมพันธ์กับนานาประเทศซึ่งรัฐบาลจะร่วมมือด้วยเช่นเคย กับทั้งจะได้ส่งเสริมความเข้าใจอันดีกับนานาประเทศนั้น ๆ เป็นการเจริญทางพระราชไมตรีให้สนิทสนมดียิ่งขึ้น... รัฐบาลนี้จะดำเนินการเป็นผลสำเร็จเพียงใด ย่อมแล้วแต่พระบรมราชานุเคราะห์ขององค์ประมุข และความช่วยเหลือร่วมมือของสภาผู้แทนราษฎร ตลอดทั้งอาณาประชาชน ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองสืบไปในวิถีทางรัฐธรรมนูญ ตามความประสงค์จำนงหมายของประชาชนชาวสยามโดยทั่วกัน...รัฐบาลนี้มีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้ปวงชนชาวสยามทุกเหล่าทุกชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ คณะสงฆ์ สภาผู้แทนราษฎร รัฐบาล ตลอดจนอาณาประชาราษฎร ได้รวมกันเป็นสมานฉันท์ ตั้งมั่นอยู่ในระบอบรัฐธรรมนูญ เป็นปึกแผ่นแน่นหนาด้วยความสามัคคี เพราะรัฐบาลนี้เชื่อตระหนักว่า การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญเป็นวิถีทางที่ดีที่สุด ที่จะนำมาซึ่งความวัฒนาถาวรของประเทศชาติสืบต่อไป...ในหลักเศรษฐกิจของชาตินั้น รัฐบาลนี้เห็นว่า จัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ต้องมีโครงการ เพื่ออำนวยการประสานอาชีพทั่ว ๆ ไป โดยหวังประกอบจากกำลังทรัพย์ของประเทศให้ถึงขัดอันสูงสุดเพื่อความสมบูรณ์ความเจริญและความมั่นคงของชาติ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลของรัฐบาลชุดที่ ๖
นายพันเอก พระยาพหลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี
ตั้งแต่ ๙ กันยายน ๒๔๗๗ – ๙ สิงหาคม ๒๔๘๐)

ประเทศชาติจะเจริญก้าวหน้าไปตามแผนนโยบายที่แถลงมานี้ได้ ก็ด้วยอาศัยกำลังเงิน กำลังคน และความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันระหว่างปวงชนชาวสยามทั้งมวล นับแต่องค์ประมุข คณะสงฆ์ ข้าราชการ ตลอดจนอาณาประชาราษฎรและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ได้รับมอบหมายให้มาช่วยกันบำรุงชาติให้เจริญรุ่งเรืองในวิถีรัฐธรรมนูญ รัฐบาลจึงขอความช่วยเหลือร่วมมือของสภาผู้แทนราษฎรตามแผนนโยบายที่แถลงมานี้ และขอความไว้ใจของสภาผู้แทนราษฎรตามความในมาตรา ๕๐ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามด้วย

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลของรัฐบาลชุดที่ ๘
นายพันพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี
ตั้งแต่ ๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๐ – ๑๑ กันยายน ๒๔๘๑)

ข้าพเจ้าทราบดีว่าในสถานการณ์เช่นนี้ ทุก ๆ คนคงมีความวิตกกังวลห่วงใยถึงอนาคตของชาติ ข้าพเจ้าจึงขอแถลงไว้ในที่นี้ว่า สำหรับราษฎรโดยทั่วไปนั้น ไม่พึงต้องวิตกอย่างใด การเข้าสงครามและการร่วมมือกับญี่ปุ่นในครั้งนี้ ก็ได้ยึดมั่นในหลักการที่เคารพเอกราชและอธิปไตยของกันและกัน รัฐบาลนี้จะพยายามเต็มสามารถที่จะรักษาหลักการอันนี้ไว้เสมอ และก็จะพยายามทำทุก ๆ ทางที่จะร่วมมือกับพันธมิตรของไทยจนกว่าจะได้ชัยชนะ ส่วนการติดต่อกับนานาประเทศ ซึ่งมิได้เป็นศัตรูนั้น ก็ยังพยายามทำไปด้วยดี เพื่อให้ประเทศไทยอยู่ในฐานะเทียมบ่าเทียมไหล่กับนานาชาตินั้น จำจะต้องบำรุงให้ราษฎรของเรามีมาตรฐานการกินอยู่ การครองชีพ ดียิ่งขึ้น ให้สมกับที่เราเป็นอารยชนชาติที่เจริญ ฉะนั้น รัฐบาลจึงจะสนใจในการบำรุงเศรษฐกิจเพื่อให้รัฐบาลและราษฎรได้มีฐานะทางเศรษฐกิจดียิ่งขึ้น...รัฐบาลมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติงานของชาติให้สำเร็จสมบูรณ์ตามนโยบายที่แถลงมาข้างต้นนี้ แต่การที่จะปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย ถึงเวลาที่ชาติต้องเรียกร้องให้ชนในชาติทุกๆ คนมีสมานฉันท์เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อนำชาติผ่านพ้นวิกฤติกาลทางการเมืองของโลก

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลของรัฐบาลชุดที่ 10, 2445)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในที่สุดขอเรียนว่า ที่ข้าพเจ้าได้อาสาเข้ามาแก้ไขวิกฤตกาลของชาติในครั้งนี้และเท่าที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว คงจะเป็นประจักษ์พยานในความซื่อสัตย์สุจริตและความหวังดีต่อประเทศชาติของข้าพเจ้าอยู่แล้ว ฉะนั้นแม้คำแถลงนโยบายของข้าพเจ้าจะไม่ละเอียดยืดยาวอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาก็ขอได้โปรดเชื่อมั่นว่า พร้อมกับนโยบายที่แถลงแล้วนั้น ข้าพเจ้ายังได้มอบชีวิตจิตใจของข้าพเจ้าและรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลนี้เป็นเดิมพันเพื่อสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติ และอำนวยความผาสุกให้แก่ประชาชนจนถึงที่สุดให้จงได้

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลชุดที่ 30, 2502)

นโยบายของรัฐบาล จึงเป็นความพยายามของรัฐบาลที่จะสื่อสารว่ารัฐบาลมีความมุ่งมั่นและความปรารถนาที่จะนำพาชาติให้เจริญก้าวหน้า ซึ่งหากทุกคนต้องการเห็นความเจริญก้าวหน้าของประเทศแล้วก็ควรที่จะร่วมมือร่วมใจกับรัฐบาล ผู้นำที่มุ่งมั่นจะพัฒนาชาติไปสู่ความเจริญจึงเป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง และกลายเป็นอุดมคติของสังคมที่ต้องการเห็น ดังนั้นการกล่าวอ้างเหตุผลเรื่องความเจริญของบ้านเมืองนับเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับรัฐบาล เป็นการประกาศอุดมการณ์ของความรักชาติของรัฐบาลซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกให้ประชาชนเกิดการรับรู้ว่ารัฐบาลทำเพื่อชาติมิใช่เพื่อตนเองหรือพวกพ้อง รัฐบาลเป็นผู้แทนของประชาชนที่พัฒนาชาติ รัฐบาลจึงเป็นผู้ที่มีความรักชาติอย่างยิ่ง

ความรักชาติของรัฐบาล ที่ต้องการเห็นคนในชาติมีความเจริญก้าวหน้า ประเทศชาติเจริญทัดเทียมนานาอารยประเทศ ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศจึงเป็นคตินิยมที่พบเสมอในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลซึ่งเป็นคตินิยมที่สอดคล้องกับความคาดกวังและความต้องการในระบบสังคมที่ต้องการผู้นำที่ทุ่มเท เสียสละ เป็นผู้นำที่ยึดถือผลประโยชน์ของชาติเป็นที่ตั้ง

(2) ยุคสงครามโลกครั้งที่ 2

กองทัพทหารญี่ปุ่นบุกประเทศไทยเมื่อวันจันทร์ที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และยื่นคำขาดขอเดินทัพผ่านไปมลายูและพม่าในความยึดครองของอังกฤษ รัฐบาลไทยซึ่งมี จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ยินยอมตามข้อเสนอของกองทัพญี่ปุ่น และรัฐบาลไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกาในวันที่ 25 มกราคม 2485 โดยญี่ปุ่นยังคงตั้งฐานทัพอยู่ในประเทศไทยจนกระทั่งสงครามสงบในฐานะผู้พ่ายแพ้ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2488 ปัญหาเรื่องญี่ปุ่นได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กลายเป็นปัจจัยใหญ่ที่ผลักดันให้รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เร่งสร้างชาติไทยให้เป็นประเทศมหาอำนาจและมีอารยะ (แถมสุข นุ่มนนท์, 2548: 13-14)

งานเขียนที่จัดเป็นหลักฐานของนักวิชาการซึ่งเขียนโดยมีข้อมูลที่น่าเชื่อถือในระยะนั้น เช่น หนังสือเรื่อง ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง ของศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม ผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเมื่อกองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศไทยเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 ซึ่งเน้นไปในเรื่องสภาวะสงครามด้านแปซิฟิกและเรื่องนโยบายต่างประเทศของไทย งานเขียนที่เป็นภาษาอังกฤษส่วนใหญ่จะเป็นบันทึกความทรงจำของผู้เกี่ยวข้องกับขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น โดยเฉพาะเรื่องการสร้างทางรถไฟสายมรณะไทย-พม่า ที่ญี่ปุ่นบังคับให้ทหารฝ่ายสัมพันธมิตรสร้าง งานที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือหนังสือชื่อ Siam: The Crossroads เขียนโดย เซอร์ โจไซ ครอสบี อัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยซึ่งเขียนบรรยายสภาพทั่วไปของสยามก่อนสมัยสงคราม (พ.ศ. 2473-2485) อย่างไรก็ตามงานเขียนเรื่องนี้ยังคงมีลักษณะของการบันทึกความทรงจำ งานวิจัยเรื่องหนึ่งที่สำคัญคืองานวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก มหาวิทยาลัยวอชิงตัน อเมริกา ปี พ.ศ. 2510 ของ ดร.เทเดียส ปลัด (Thadeus Flood) เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ค.ศ. 1928-1941 (Japan's Relations with Thailand, 1928-1941) เป็นงานที่ให้ภูมิหลังของเหตุการณ์ที่คลี่คลายไปสู่สงครามแปซิฟิกในเมืองไทย โดยใช้หลักฐานญี่ปุ่นบรรยายวิวัฒนาการความสัมพันธ์ของคนไทย-ญี่ปุ่น ในช่วงสิบปีก่อนเกิดสงครามแปซิฟิก และให้ทัศนะว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี มีจิตใจฝักใฝ่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นมาก่อนที่กองทหารญี่ปุ่นจะยื่นคำขาดบุกประเทศไทย และงานศึกษาเรื่องเมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สองในปี พ.ศ. 2518 ของแถมสุข นุ่มนนท์ โดยศึกษาจากเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเอกสารทางราชการ เช่นเอกสารจากกองจดหมายเหตุ เอกสารจากกองบรรณสารกระทรวงการต่างประเทศ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ห้องสมุดรัฐสภา รวมทั้งเอกสารราชการของต่างประเทศจากกองบรรณสาร กระทรวงการต่างประเทศกรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น กองจดหมายเหตุกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. และเอกสารจากกองจดหมายเหตุ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ เป็นต้น (แถมสุข นุ่มนนท์, 2548: 14-17)

การยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นใช้ประเทศไทยเป็นเส้นทางเดินทัพไปประเทศมลายูและพม่า ในขณะที่ก่อนหน้านี้ รัฐบาลชุดเดียวกันนี้ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ออกพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลาที่ประเทศต้องรบ (พ.ศ.2484) ซึ่งเป็นการสั่งให้ประชาชนร่วมใจกันต่อสู้จนเลือดหยดสุดท้ายหากมีชาติใดรุกล้ำดินแดนอันเป็นที่รักยิ่งของทุกคน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในขณะที่รัฐบาลประกาศว่า รัฐบาลพิจารณาโดยถี่ถ้วนแล้วเห็นว่าไม่มีทางเลือกที่ดีกว่านี้ จึงควรยินยอมทำตามคำขอของญี่ปุ่น นายกรัฐมนตรีวิงวอนขอให้ประชาชนชาวไทยเห็นใจและเข้าใจการตัดสินใจของรัฐบาลในครั้งนี้ (แถมสุข นุ่มนนท์, 2548.)

(3) ยุคต่อต้านและลดทอนอำนาจทางเศรษฐกิจของชาวจีนและต้านภัยคอมมิวนิสต์ (พ.ศ. 2477-2498)

นโยบายเกี่ยวกับความมั่นคงได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลทุกยุคสมัย โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ.2509-2519 ซึ่งเป็นช่วงการต้านภัยคอมมิวนิสต์ ข้อมูลที่ปรากฏในสารคดีเชิงประวัติของ ประสงค์สุขุม เรื่อง “สู้ภัยแผ่นดิน” (2551) ซึ่งบันทึกเหตุการณ์และผลการปฏิบัติงานในฐานะเป็นเลขาธิการคนแรกของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ได้สะท้อนภาพของการต่อสู้ภัยคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลโดยผ่านนโยบายการพัฒนาชนบทในช่วงเวลาดังกล่าว โดยสามารถสรุปได้ว่า แผนงานเร่งรัดพัฒนาชนบท มุ่งเน้นที่การใช้วิธีพัฒนาผูกพันผลประโยชน์กับประชาชน เพื่อมิให้คอมมิวนิสต์สามารถยกระดับการต่อสู้ในการทำสงครามประชาชนได้ โดยวางแผนเป็น 3 ขั้นตอน คืองานขั้นที่ 1 งานเข้าถึงประชาชน ได้แก่ งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ราษฎรเข้าใจและเห็นคุณค่าของงานที่รัฐบาลจะทำเพื่อช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ งานสร้างถนนซึ่งช่วยให้ชาวบ้านสัญจรไปมา นำสินค้าออกมาขาย จับจ่ายซื้อของตามที่ต่าง ๆ งานขั้นที่ 2 คือ งานช่วยเหลือประชาชนชาวบ้านในท้องถิ่นห่างไกล ด้วยงานพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำเพราะการพัฒนาน้ำจะนำไปสู่งานพัฒนาการอาชีพอื่น ๆ คือ การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมเศรษฐกิจอื่น ๆ ของชาวบ้าน เช่น งานหัตถกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำเครื่องปั้นดินเผา หรืองานจักสาน งานทอผ้าฝ้าย งานเลี้ยงไหมและปั่นทอผ้าไหม นับเป็นงานที่ต้องพึ่งพาน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคทั้งสิ้น งานรักษาพยาบาลด้วยการจัดอบรมผู้ช่วยพยาบาลตำบล โดยรัฐบาลมีคำสั่งว่า “มิให้กล่าวถึงคอมมิวนิสต์ในลักษณะใด ๆ ทั้งสิ้น เพื่อไม่ให้ถูกสงสัยว่าเป็นสายของรัฐบาล ให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือประชาชนด้านความเจ็บไข้และรายงานเฉพาะเรื่องการเจ็บไข้ของชาวบ้านและผลการรักษาเพียงเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีงานปรับปรุงสภาพหมู่บ้าน เช่น ปรับหน้าดินเพื่อให้เกิดลานกิจกรรมสำหรับวัดหรือโรงเรียน และงานส่งเสริมอาชีพและรายได้ เช่น การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงไหม การเลี้ยงปลา การปลูกสินค้าพืชไร่ เป็นต้น ซึ่งการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีโอกาสหารายได้ด้วยตนเองไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรมหรือหัตถกรรมนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเริ่มงานของระบบ “เศรษฐกิจเสรี” โดยที่งานในขั้นที่ 1 และ 2 นี้ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารเกิดการรับรู้ความห่วงใยช่วยเหลือของรัฐบาล เกิดความพอใจและประทับใจและเมื่อคอมมิวนิสต์เข้ามาอบรมโจมตีกล่าวร้ายรัฐบาลว่าทอดทิ้งประชาชน ชาวบ้านก็จะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เริ่มเชื่อน้อยลง งานขั้นที่ 3 งานผูกพันประชาชนหรืองานผูกพันผลประโยชน์ ได้แก่ งานกลุ่มธุรกิจเศรษฐกิจ คือ การทำให้ราษฎรเป็นหุ้นส่วนซึ่งกันและกันในการทำธุรกิจที่จะเกิดรายได้ในอนาคต มีการจดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกรหรือกลุ่มธุรกิจเศรษฐกิจหรือเป็นสหกรณ์ธุรกิจเศรษฐกิจ นับเป็นงานที่ทำให้ชาวบ้านมีส่วนในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศใหญ่โตและเข้มแข็งขึ้น นอกจากนี้ยังมีงานกลุ่มเยาวชนหนุ่มสาว ตั้งคณะกรรมการส่งเสริมเยาวชนวัยฉกรรจ์ในเขตเร่งรัดพัฒนาชนบท กำหนดนโยบายส่งเสริมให้เยาวชนเป็นกลุ่มสร้างความมั่นคงในชนบทต่อต้านการแทรกซึมและบ่อนทำลาย จัดหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อให้เห็นคุณค่าของสถาบันต่างๆ ของชาติไทย เกิดความรู้สึกรักและความหวงแหนเอกราชของชาติไทยและผืนแผ่นดินไทย

ขั้นตอนของการปฏิบัติงานของคอมมิวนิสต์ เริ่มตั้งแต่การชักชวนให้เชื่อถือและชอบพอคอมมิวนิสต์แต่ให้เกลียดชังรัฐบาล รวมถึงการใช้วิธีการปลอบแกมขู่ด้วย จนทำให้ราษฎรเห็นดีเห็นชอบด้วยและเข้าเป็นแนวร่วม คือ เริ่มมีใจเอนเอียง และขั้นตอนต่อไป คือ การยอมเป็นพวกและให้การสนับสนุนเป็นเงินและเสบียง จนในที่สุดราษฎรจะสมัครเข้าเป็นสมาชิก มีการฝึกอาวุธในฐานที่มั่นเพื่อทำลายล้างกำลังของรัฐบาลต่อไป

เมื่อการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ในภาคอีสาน เกิดความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะตั้งแต่วันที่มีการใช้อาวุธอย่างรุนแรงหรือที่เรียกว่าวันปืนแตก ในต้นปี พ.ศ. 2509-2516 พื้นที่ที่ทางรัฐบาลกำหนดให้เป็นพื้นที่ล่อแหลม โดย ร.พ.ช. กล่าวว่า “สภาพการณ์โดยสรุปขณะนั้นคือ ร.พ.ช. กับคอมมิวนิสต์ยังต่อสู้กันในการชิงคน แต่ไม่ทำร้ายฆ่าฟันกัน เจ้าหน้าที่ ร.พ.ช. ยังคงปฏิบัติงานได้เต็มที่ตลอดเวลา ส่วนเจ้าหน้าที่ของทางราชการหน่วยอื่น ๆ โดยเฉพาะหน่วยกำลังติดอาวุธของรัฐบาลจะต้องระวังตัวทุกฝีก้าวทีเดียว” (หน้า 166-167)

นโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลจึงแฝงไว้ด้วยการรักษาความมั่นคงของชาติ ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระบรมราโชวาทแก่คณะผู้บริหารงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ความว่า

> “นโยบายของรัฐบาลที่จะพัฒนา ก็คือ นโยบายของรัฐบาลที่จะรักษาประเทศ ถ้ามีการรุกเข้ามาด้วยอาวุธ เราก็ต้องรบ ถ้ารุกเข้ามาด้วยการแทรกซึม เราต้องทำให้บ้านเมืองมั่นคงด้วยการพัฒนาชนบท...การเร่งรัดพัฒนาชนบทเป็นงานสำคัญที่ถึงจุดถึงประชาชน ถ้าทำเสียก็เท่ากับฟันรั้วทิ้งไป ทำให้ศัตรูเข้ามาในบ้านได้ ทำให้บ้านเมืองล่มจมได้ เราไม่มีสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เลยที่จะทำให้การเร่งรัดพัฒนาชนบทล้มไป ผู้ใดทำให้การพัฒนาทั่ว ๆ ไปล้มลงมา ผู้นั้นเป็นพวกทรยศ...ถ้าเราสร้างรั้วขึ้นมาได้ด้วยการพัฒนาทั้งคนทั้งวัตถุให้ดี ให้มีความสุข ให้มีความพอใจ เราไม่มีวันที่จะเสียบ้านเมือง"

(อ้างใน ประสงค์ สุขุม, 2551: 372)

วาทกรรมในระบบเศรษฐกิจและการเมือง

ตารางที่ 7 สรุปเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2516

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์
24 มิ.ย. 2475	การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยคณะทหารและพลเรือน เรียกตนเองว่า "คณะราษฎร"
27 มิ.ย. 2475	- แต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราวจำนวน 70 คน - ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2475 และแต่งตั้งพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของไทย
มิ.ย.- ธ.ค. 2475	นายปรีดี พนมยงค์ กับคณะราษฎร พยายามพัฒนาโครงสร้างพรรคในระดับจังหวัดจึงมีการส่งผู้แทนไปปราศรัยเผยแพร่ ตั้งสาขา และรับสมาชิก
10 ธ.ค. 2475	- เตรียมการเลือกตั้ง ส.ส. โดยครึ่งหนึ่งมาจากการเลือกตั้ง และอีกครึ่งหนึ่งมาจากการแต่งตั้ง - ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร - แต่งตั้งพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2
ม.ค. 2476	- หลวงวิจิตรวาทการก่อตั้งพรรค "คณะชาติ" แต่ไม่สำเร็จ รัฐบาลสั่งยุบเลิก "คณะราษฎร" และห้ามจัดตั้งพรรคการเมืองใดใด - คณะราษฎร เปลี่ยนชื่อเป็น สมาคมคณะราษฎร
มี.ค. 2475	ความคิดเรื่อง "เค้าโครงเศรษฐกิจ" ของนายปรีดี พนมยงค์ ถูกคัดค้านจากคณะรัฐมนตรี แต่รัฐสภาให้การสนับสนุน
1 เม.ย. 2476	พระยามโนปกรณ์นิติธาดาประกาศปิดสภาโดยการสนับสนุนจากกลุ่มอนุรักษ์นิยมและกลุ่มนายทหารอาวุโสในคณะราษฎร และออก พ.ร.บ. ว่าด้วยคอมมิวนิสต์ ทำให้นายปรีดีต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 7 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์
20 มิ.ย. 2476	กลุ่มทหารนำโดยหลวงพิบูลสงครามทำรัฐประหารล้มรัฐบาล พระยามโนปกรณ์นิติธาดา และแต่งตั้งพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี
11-27 ต.ค. 2476	เกิด “กบฏบวรเดช” รัฐบาลใช้กำลังทหารปราบได้ โดยผู้นำคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม
15 พ.ย. 2476	การเลือกตั้งครั้งแรก มี ส.ส. ได้รับเลือกทั้งสิ้น 78 คน
16 ธ.ค. 2476	พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี
13 ก.ย. 2477	พระยาพหลพลพยุหเสนาลาออกจากนายกรัฐมนตรี
22 ก.ย. 2477	จัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่
6 มี.ค. 2478	รัชกาลที่ 7 ทรงสละราชสมบัติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงครองราชย์ต่อ แต่เนื่องจากยังทรงพระเยาว์ จึงมีผู้สำเร็จราชการแทน
ก.ค. 2480	พระยาพหลพลพยุหเสนาลาออกและจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่
7 พ.ย. 2480	การเลือกตั้งครั้งที่ 2 มี ส.ส. ได้รับเลือก 91 คน พระยาพหลพลพยุหเสนาได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง
ก.ย. 2481	พระยาพหลพลพยุหเสนายุบสภา หลวงพิบูลสงครามได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีแทน
ธ.ค. 2481	กบฏพระยาทรงสุรเดชถูกปราบปราม พระยาทรงสุรเดชลี้ภัยไปต่างประเทศ
2483-2484	เกิดสงครามอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ญี่ปุ่นมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยให้ไทยกับฝรั่งเศสลงนามในอนุสัญญาสันติภาพ เมื่อ 9 พ.ค. 2488
8 ธ.ค. 2484	ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ประเทศไทยขอยกทัพผ่านแดนไปพม่า คณะรัฐมนตรียินยอมตามข้อเสนอนั้น นายปรีดี ลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี และได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
25 ม.ค. 2485	ประเทศไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา
2485-2488	นายปรีดี เป็นผู้นำขบวนการเสรีไทยต่อต้านญี่ปุ่นโดยการสนับสนุนจาก ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน
24 ก.ค. 2487	จอมพล ป. ลาออก มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 7 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์
ส.ค. 2488	ประเทศญี่ปุ่นยอมแพ้ นายทวี บุณยเกตุ ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีแทนนายควง หลวงพิบูลสงครามถูกจับกุมในข้อหาอาชญากรสงคราม
17 ก.ย. 2488	ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เดินทางกลับจากวอชิงตัน ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีผู้แทนในการเจรจายุติสงครามกับอังกฤษ
6 ม.ค. 2489	รัฐสภาเลือกนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
มี.ค.2489	นายควง อภัยวงศ์ ลาออก นายปรีดี ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี
9 พ.ค. 2489	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขใหม่ ให้วุฒิสภามาจากการคัดเลือกของ ส.ส.ในสภาผู้แทนราษฎร
9 มิ.ย. 2489	พระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลสวรรคตด้วยอาวุธปืน
23 ส.ค. 2489	หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีแทนนายปรีดี
8 พ.ย. 2490	เกิดการรัฐประหารโดยการนำของจอมพลผิน พล.ต.อ.เผ่า พล.อ.สฤษดิ์ ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญและใช้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินฉบับชั่วคราว คณะทหารขอให้นายควง ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายปรีดี ลี้ภัยออกนอกประเทศ
26 ก.พ. 2492	เกิดกบฏวังหลวง โดยทหารเรือและกลุ่มผู้สนับสนุนนายปรีดี แต่ถูกปราบปรามโดยรัฐบาล จอมพล ป.ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีต่อ
29 มิ.ย. 2494	เกิดกบฏจากทหารเรืออีกครั้ง แต่ถูกปราบปราม (กบฏแมนฮัตตัน)
29 พ.ย. 2494	เกิดรัฐประหารเงียบโดยคณะทหาร จอมพล ป.พิบูลสงครามขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี
กลางปี 2500	นักศึกษาก่อการประท้วงเรื่องการเลือกตั้งสกปรกโดยการสนับสนุนจากจอมพลสฤษดิ์ พร้อมกันนั้น จอมพลสฤษดิ์ และพวกได้ลาออกจากคณะรัฐมนตรีและออกจากพรรคเสรีมนังคศิลา
16 ก.ย. 2500	จอมพลสฤษดิ์ ทำรัฐประหาร จอมพล ป. และ พล.ต.อ. เผ่า ต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ นายพจน์ สารสิน ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี มีการประกาศงดใช้รัฐธรรมนูญชั่วคราวเพื่อรอการประกาศใช้ใหม่ พร้อมกับการแต่งตั้งสมาชิกรัฐสภาขึ้นใหม่
1 ม.ค. 2501	พล.ท. ถนอม กิตติขจร ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 7 (ต่อ)

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์
21 ต.ค. 2501	มีการประกาศยุบเลิกพรรคการเมืองทั้งหมด จอมพลสฤษดิ์ ทำการรัฐประหารอีกครั้งและดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญและปกครองภายใต้กฎอัยการศึก
8 ธ.ค. 2506	จอมพลสฤษดิ์ ถึงแก่อสัญกรรม จอมพลถนอม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน
2512-2514	เกิดกรณีความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารเรื่อง พ.ร.บ. งบประมาณ การเพิ่มภาษีการควบคุมหนังสือพิมพ์ โครงสร้างฝ่ายตุลาการ สิทธิหน้าที่ของพลเมือง โครงการพัฒนา นโยบายต่างประเทศ การฉ้อราษฎร์บังหลวงของรัฐบาลและปัญหาอื่น ๆ อีกมาก
17 พ.ย. 2514	ฝ่ายนิติบัญญัติถูกยุบเลิก คณะปฏิวัติ โดยจอมพลถนอมและจอมพลประภาสทำการรัฐประหารยกเลิกรัฐธรรมนูญ ห้ามจัดตั้งพรรคการเมือง จัดการปกครองภายใต้ “สภาบริหารแห่งชาติ”
2515	ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ชักชวนประชาชนประท้วงสินค้าญี่ปุ่น ประท้วงกรณีทุ่งใหญ่ และความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ
ธ.ค. 2515	ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2515 และจอมพลถนอม ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี
14 ต.ค. 2516	ศูนย์นิสิตฯ นำการประท้วงและเรียกร้องให้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ เกิดการจลาจลในประเทศ จอมพลถนอม จอมพลประภาส และพันเอกณรงค์ ต้องเดินทางออกนอกประเทศ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

วาทกรรมทางด้านผู้นำในประวัติศาสตร์การปกครอง

เมื่อคณะราษฎร์ได้กระทำการปฏิวัติยึดอำนาจการปกครอง ประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นการดึงอำนาจอธิปไตยจากเดิมหากพิจารณาตามแง่กฎหมายแล้วอยู่ที่พระมหากษัตริย์ทั้งหมดมาสู่ประชาชนและมีการแบ่งแยกหน้าที่ในการใช้อำนาจเป็น 3 ส่วน คือหน้าที่ในทางนิติบัญญัติ หน้าที่บริหาร และหน้าที่ในทางตุลาการ ดังนั้นเมื่อยึดอำนาจการปกครองประเทศ พระมหากษัตริย์มิได้ทรงพระราชอำนาจในการออกกฎหมายของการบริหารประเทศและในทางการตุลาการโดยศาล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อย่างที่เคยมีมา สถาบันพระมหากษัตริย์จึงกลายเป็นสถาบันหนึ่งที่แยกตัวจากฝ่ายบริหารส่วนข้าราชบริพารจากเดิมถือว่าทำหน้าที่ปกครองแทนพระมหากษัตริย์ เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง ฝ่ายบริหารไม่ใช่ตัวแทนหรือทำการแทนพระมหากษัตริย์ในการปกครองประเทศ แต่เป็นผู้บริหารประเทศในฐานะประชาชนชาวไทยทั้งประเทศ และในการบริหาร ฝ่ายบริหารจะกำหนดนโยบายในการบริหาร มีส่วนราชการ เช่น กระทรวง ทบวง กรม ดำเนินงานตามนโยบายของฝ่ายบริหาร มีกฎหมายรัฐธรรมนูญ บัญญัติกำหนดหน้าที่ของฝ่ายบริหารในด้านต่าง ๆ (สุวีร์ ตรียุทธนากุล, 2538)

วาทกรรมชาตินิยม จึงเป็นความพยายามที่จะย้ายศูนย์กลางจากบุคคลหรือสถาบันไปที่ความเป็นชาติ ซึ่งในที่สุดแล้วจะพบว่าแม้นโยบายของรัฐบาลช่วงแรก ๆ จะมีการกล่าวถึงสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่บ้างในลักษณะที่เป็นแบบฉบับคือ เป็นการเกริ่นนำให้เห็นถึงระบอบการปกครองแบบ “วิถีทางรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของชาติ” หรือการกล่าวว่า “รัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในระบอบประชาธิปไตย อันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักปฏิบัติ”

การกล่าวเน้นถึงสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสำคัญนั้นจะเริ่มช่วงยุคกลางๆ ของคณะรัฐบาลกล่าวคือประมาณช่วงรัฐบาลชุดที่ 20 เป็นต้นมา เช่น

> รัฐบาลนี้จะเทิดทูนเคารพสักการะองค์พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ และจะรักษาราชบัลลังก์ให้มั่นคงอยู่ชั่วนิรันดร ทั้งจะเทิดทูนเกียรติพระราชวงศ์ที่ดำเนินเจริญรอยราชจริยาวัตร์
>
> (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลของรัฐบาลชุดที่ 22, 2492)

ทั้งนี้จะมีการสืบทอดแนวคิดและข้อความที่มีลักษณะของการกล่าวถึงความจงรักภักดีต่อมาภายหลัง ยกตัวอย่างเช่น

๑. รัฐบาลนี้ จะเทิดทูนและรักษาไว้ซึ่งองค์คุณของประชาชาติไทย คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๒. รัฐบาลนี้ จะยึดหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จะส่งเสริมสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายในกรอบของกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และศีลธรรมอันดี

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลของ รัฐบาลชุดที่ 35, 2517)

วาทกรรมในระบบกฎหมาย

การพิจารณาวาทกรรมในระบบกฎหมายนั้น ประเด็นแรกที่ควรให้ความสำคัญก็คือ กฎหมายที่มีความสำคัญที่สุดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ได้แก่ กฎหมายรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎข้อบังคับหลักสำคัญที่สุดของสังคม รัฐธรรมนูญเป็นกรอบที่ให้กระบวนทัศน์แก่รัฐบาลในการที่จะต้องใช้เป็นแนวทางในการบริหารประเทศ นายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีสมัยใดที่มีนโยบายและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ย่อมเป็นที่ยอมรับของประชาชนและหมายความถึงเสถียรภาพของรัฐบาลอีกด้วย

รัฐธรรมนูญฉบับที่ 1 ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาไธยเพื่อพระราชทานรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) เป็นหลักในการปกครองประเทศ รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมักจะเน้นความสำคัญไปที่สิทธิเสรีภาพ และผลประโยชน์ของประชาชน รวมไปถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ยิ่งรัฐธรรมนูญฉบับใดเน้นไปที่สิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว รัฐบาลย่อมต้องแสดงเจตนารมณ์ของการวางนโยบายในการบริหารจัดการประเทศที่มีเป้าหมายอย่างชัดเจนอยู่ที่การตอบสนองผลประโยชน์ของชาติและประชาชน วาทกรรมชาตินิยม ของรัฐบาลจึงพยายามสร้างความหมายให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของรัฐบาล และย้ำถึงอุดมคติในการบริหารประเทศนั่นคือเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน

สิ่งหนึ่งที่ช่วยให้วาทกรรมมีผลเชิงปฏิบัติอย่างยิ่ง คือ การออกพระราชบัญญัติหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ทรงตราขึ้นโดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ยกตัวอย่างเช่น ช่วงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีมีการตราพระราชบัญญัติที่สนับสนุนวาทกรรมเรื่องชาตินิยมของรัฐบาลหลายเรื่อง เช่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่ของคนไทยในเวลารบ พุทธศักราช 2484 (เล่ม 58 หน้า 1143-1146 ราชกิจจานุเบกษา วันที่ 11 กันยายน 2480) “โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรกำหนดหน้าที่ของคนไทยในขณะที่ประเทศไทยต้องเข้าทำการรบขึ้นไว้เพื่อปฏิบัติการให้ถูกต้องตามแผนการของราชการและเพื่อยังความเป็นไทให้คงอยู่ตลอดไป...มาตราที่ 3 เมื่อประเทศไทยต้องทำการรบกับประเทศหนึ่งประเทศใด ประชาชนชาวไทยทั้งมวล มีหน้าที่ต้องปฏิบัติในทุก ๆ ทางที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทยและที่ขัดต่อประโยชน์ของประเทศที่ทำการรบประเทศไทย...มาตรา 4 คนไทยคนใดล่วงรู้แผนการ ฐานที่ตั้ง การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับกำลังคน กำลังอาวุธ การเงินหรือการอื่นใดทำนองที่กล่าวมานี้ของข้าศึก ให้ผู้นั้นรายงานต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารหรือฝ่ายปกครองโดยมิชักช้า มาตราที่ 5 คนไทยทุกคนต้องทำการต่อต้านข้าศึกทุกวิถีทางด้วยกำลังอาวุธ กำลังทรัพย์หรือกำลังอื่นใดตามคำสั่งของราชการ แต่เมื่อตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถทราบคำสั่งของราชการได้ก็ต้องจัดการต่อต้านต่อไปตามวิถีทางที่ทำได้ จนถึงที่สุด ถ้าไม่สามารถต่อต้านไว้ได้ ให้ทำการขัดขวางหรือก่ออุปสรรคต่าง ๆ เพื่อมิให้ข้าศึกได้รับความสะดวก และให้ทำลายเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องอุปโภค เครื่องบริโภค บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สัตว์พาหนะ และสิ่งของต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของตน ของผู้อื่นหรือของราชการอันจะอำนวยประโยชน์ให้ข้าศึกนั้นเสียให้สิ้น...มาตรา 7 ผู้ใดฝ่าฝืนหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามมาตรา 4 หรือมาตรา 5 มีความผิดต้องระวางโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต ทรัพย์สมบัติส่วนตัวของผู้ที่กระทำผิดตามวรรคก่อนให้รับเสียสิ้น

ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงเคราะห์อาชีพแก่คนไทย พ.ศ. 2499 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 17) เพื่อเป็นการช่วยเหลือคนไทยให้มีงานอาชีพเป็นหลักฐานเพิ่มขึ้น จึงควรที่จะบัญญัติกฎหมายให้บรรดาบริษัท ห้างหุ้นส่วน หรือเอกชน รับคนงานที่มีสัญชาติไทยเข้าทำงานอย่างน้อยเป็นจำนวนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่โดยที่กฎหมายในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2485 ใช้บังคับเฉพาะโรงงานเท่านั้น และยังไม่มีวิธีการอันรัดกุมสำหรับการตรวจสอบ จงเห็นสมควรที่จะยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับนั้นเสีย และบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการสงเคราะห์อาชีพแก่คนไทยขึ้นใหม่ สาระสำคัญที่น่าพิจารณา คือ “มาตรา 6 อุตสาหกรรม พาณิชยกิจ หรือธุรกิจ ตามที่จะได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดไว้ เจ้าของซึ่งใช้คนงานตั้งแต่สิบคนขึ้นไป จะต้องจัดให้มีคนงานที่มีสัญชาติไทยเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกานั้น จำนวนที่จะกำหนดในพระราชกฤษฎีกานั้น จะต้องไม้กินร้อยละห้าสิบของจำนวนคนงานทั้งหมด มาตรา 7 เมื่อได้ประกาศพระราชกฤษฎีกาตามความในมาตรา 2 และมาตรา 6 แล้ว เจ้าของซึ่งใช้คนงานตั้งแต่สิบคนขึ้นไปที่ยังมีคนงานสัญชาติไทยไม่ครบจำนวนตามที่ระบุไว้ในพระราชกฤษฎีกา ให้คงมีคนงานเท่าที่มีอยู่ต่อไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ได้ แต่เมื่อจะรับคนงานเข้าใหม่ ต้องรับแต่คนงานที่มีสัญชาติไทยจนครบจำนวนที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา มาตรา 8 ให้เจ้าของ ซึ่งใช้คนงานตั้งแต่สิบนขึ้นไปจัดให้มีทะเบียนคนงานเก็บไว้เป็นประจำ ณ สำนักงาน หรือ สถานที่ประกอบกิจการ พร้อมที่จะให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจได้ทุกเวลาในเวลาราชการ...มาตรา 12 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 6 หรือมาตรา 7 มีความผิด ต้องงระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือทั้งปรับทั้งจำ

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยรัฐนิยมฉบับที่ 5 เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย (เล่ม 56 หน้า 2359-2360 ราชกิจจานุเบกษา วันที่ 6 พฤศจิกายน 2482) ใจความสำคัญว่า

“เนื่องด้วยสถานการณ์ของโลกอยู่ในสภาพสงครามทุกประเทศทั้งที่เป็นคู่สงครามและเป็นกลาง จำต้องสนับสนุนการเกษตรพาณิชย์ และอุตสาหกรรมของชาติเป็นพิเศษ คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นว่าถึงเวลาจำเป็นที่จะต้องชักชวนชาวไทยให้กระทำเช่นนั้น จึงได้ลงมติเป็นเอกฉันท์ให้ประกาศเป็นรัฐนิยมไว้ดังต่อไปนี้

๑. ชาวไทยพึงพยายามบริโภคแต่อาหารอันปรุงจากสิ่งซึ่งมีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย

๒. ชาวไทยพึงพยายามใช้เครื่องแต่งกายด้วยวัตถุที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย

๓. ชาวไทยพึงช่วยสนับสนุนงานอาชีพการเกษตร พาณิชย์ อุตสาหกรรม และวิชาชีพของชาวไทยด้วยกัน

๔. กิจการสาธารณูปโภคอันใด ที่รัฐบาลหรือชาวไทยจัดให้มีขึ้นแล้ว ชาวไทยพึงพยายามใช้และสนับสนุน

๕. ชาวไทยผู้ประกอบการเกษตร พาณิชย์ อุตสาหกรรมงานอาชีพหรือวิชาชีพอันได้รับการสนับสนุนโดยรัฐนิยมฉบับนี้ ต้องพยายามรักษามาตรฐานปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น และดำเนินกิจการนั้น ๆ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทุกประการ”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พระราชบัญญัติยุวชนแห่งชาติ พุทธศักราช 2486 (ตอนที่ 56 เล่ม 60 ราชกิจจานุเบกษา 19 ตุลาคม 2486)

"มาตรา 5 ให้จัดตั้งองค์การยุวชนขึ้นเปนทบวงการเมือง เรียกว่า "องค์การยุวชนแห่งชาติ" มีอำนาดและหน้าที่ฝึกและอบรมกุลบุตรกุลธิดาให้เปนพลเมืองดี มีความเข้มแข็งทั้งกายและใจ ประกอบด้วยเปนผู้มีวินัยอันดีงาม และให้องค์การนี้หยู่ในบังคับบันชาของนายกรัฐมนตรี...วินัยเปนหลักสำคันที่สุดสำหรับยุวชนแห่งชาติ ซึ่งจักต้องรักสาโดยเคร่งครัดหยู่เสมอ ผู้ใดฝ่าฝืนให้ถือว่าผู้นั้นกะทำผิดและจักต้องรับทันท์ ตัวหย่างการกระทำผิดต่อวินัยยุวชนแห่งชาติ มีดังต่อไปนี้

(1) ไม่ปติบัติตามกดหมาย กดกะซวง ข้อบังคับขององค์การยุวชนแห่งชาติ คำสั่งของผู้บังคับบันชา วัธนธัม รัถนิยม หรือสีลธัมอันดีของประชาชน

(2) ไม่ปติบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัจสุจริต หรืออาสัยหน้าที่ในทางที่ไม่สมควนจะเปนโดยทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม เพื่อหาประโยชน์ให้แก่ตนเองหรือผู้อื่น

(3) สแดงความคิดเห็นของตนเองโดยเปิดเผยอันอาดเปนภัยต่อประเทสหรือก่อให้เกิดความลำบากยุ่งยากต่อการบันคับบันชา หรือประพรึติตนขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(4) พยายามปิดบังความผิดของตน

(5) ดื้อ เกียดคร้าน เฉื่อยชา ละทิ้ง หลีกเลี่ยง หรือเลินเล่อต่อหน้าที่

(6) เปิดเผยความลับไนราชการ

(7) ไม่ระมัดระวังเปนเหตุให้ทรัพย์สินที่ใช้ในราชการหรือเพื่อสาธารนะประโยชน์เสียหาย

(8) ก่อให้แตกความสามัคคี

(9) ปติบัติการข้ามผู้บังคับบันชาเหนือคนโดยไม่ได้รับอนุญาต

(10) กล่าวเท็ด

(11) ไม่ตักเตือนสั่งสอนผู้หยู่ใต้บังคับบันชาที่กะทำผิด

(12) ใช้กิริยา วาจา หรือประพรึติไม่สมควน หรือกะทำหย่างอื่นใดอันอาดจะเสื่อมเสียเกียรติสักดิ์ของยุวชนแห่งชาติ"

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณี วาทกรรมชาตินิยม ก็อาจขัดแย้งกับวาทกรรมชุดอื่น เช่น วาทกรรมเรื่องสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ ดังเช่นปรากฏข้อมูลเรื่องกรณีข้อขัดแย้งในปัญหาการดำเนิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นโยบายของฝ่ายบริหารกับการวินิจฉัยคดีของศาลเพราะศาลวินิจฉัยไปในทางคุ้มครองสิทธิประชาชนตามกฎหมาย ถือเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน แต่ฝ่ายบริหารอ้างว่าได้กระทำการภายใต้นโยบายของรัฐบาล ดังตัวอย่างคำพิพากษาที่อ้างในงานวิจัยเรื่องการกระทำของรัฐ (สุวีร์ ตรียุทธนากุล, 2538: 110) คำพิพากษาฎีกาที่ 720/2505 นาย ป. สัญชาติไทย และนางสาว ช. คนต่างด้าว เดินทางเข้ามาในประเทศไทยชั่วคราวโดยไม่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว แต่มีคุณสมบัติตามเงื่อนไขแห่งการสมรส ดังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ครบถ้วนทุกประการ ได้ยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรส ณ ที่ว่าการอำเภอปากเกร็ด แต่นายอำเภอปฏิเสธ โดยอ้างว่ากระทรวงมหาดไทยมีคำสั่งให้ยับยั้งการจดทะเบียนสมรสให้แก่คนไทยที่สมรสกับคนต่างด้าวที่ไม่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวและไม่มีใบสำคัญประจำตัวคนต่างด้าวและไม่มีสำมะโนครัวเป็นหลักฐาน เพราะนโยบายของรัฐบาลในสมัยนั้นจะกีดกันคนญวนอพยพเพื่อป้องกันภัยที่เกิดจากการแทรกซึมของญวน เพราะเหตุผลทางด้านความมั่นคงของชาติ

ความสำคัญของความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนที่เพิ่มมากขึ้นของข้อกฎหมายในรัฐธรรมนูญฉบับหลัง ๆ จึงมีส่วนจำกัดอำนาจของวาทกรรมชาตินิยมมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่า เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่มุ่งหลักการที่ว่า “การกระทำใด ๆ ต้องมุ่งเพียงเพื่อสิทธิ เสรีภาพ และผลประโยชน์อันสูงสุดของประชาชนโดยรวม” นับเป็นกรอบการใช้อำนาจในการปกครองของรัฐบาลที่ต้องถูกจำกัดอยู่ในเรื่องผลประโยชน์ของชาติและผลประโยชน์ของประชาชนมากขึ้น วาทกรรมของรัฐบาลจึงพยายามเน้นย้ำการบริหารประเทศที่มุ่งหวังให้ประชาชนมีส่วนร่วม มีสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของรัฐบาล ซึ่งทั้งหมดนี้ถือเป็นลักษณะของปฏิบัติการวาทกรรมที่นำเสนออย่างสอดคล้องกับวาทกรรมในระบบกฎหมายของสังคมไทยเพื่อสามารถที่จะสร้างความชอบธรรมและการยอมรับจากประชาชน

2. ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2517 – 2519

ช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2517-2519 คือช่วงเวลาตั้งแต่ปีที่มีการประกาศและบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 ถึง ช่วงที่มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากมีพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลเป็นจำนวนมากทำให้ขาดเสถียรภาพทางการเมือง มีการเลือกตั้งใหม่ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2519 จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์รัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 นับเป็นการสิ้นสุดยุคประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบที่ได้มาจากการต่อสู้ของมวลชนเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาลในยุคนี้ ประกอบไปด้วยนายกรัฐมนตรีดังนี้

ตารางที่ 8 ข้อมูลนายกรัฐมนตรีช่วงปี พ.ศ. 2517-2519

ลำดับที่	ชื่อ	ครม. คณะที่	การดำรงตำแหน่ง		การพ้นจากตำแหน่ง	
			วันที่	ที่มา	วันที่	สาเหตุ
1	นายสัญญา ธรรมศักดิ์	33	14 ตุลาคม 2516	พระบรมราชโองการ	22 พฤษภาคม 2517	ลาออกอ้างเหตุร่าง รธน.ไม่เสร็จ
		34	27 พฤษภาคม 2517	มติสภาผู้แทนราษฎร	14 กุมภาพันธ์ 2518	มีการเลือกตั้งทั่วไปตาม รธน. 2517
2	พลตรี หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	36	14 มีนาคม 2518	มติสภาผู้แทนราษฎร	12 มกราคม 2519	รัฐบาลยุบสภา 12 ม.ค.2519 เลือกตั้งทั่วไป
3	หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช	13	17 กันยายน 2488	-	15 ตุลาคม 2488	-
		35	15 กุมภาพันธ์ 2518	มติสภาผู้แทนราษฎร	13 มีนาคม 2518	ไม่ได้รับความไว้วางใจจาก ส.ส. ในการแถลงนโยบาย
		37	20 เมษายน 2519	มติสภาผู้แทนราษฎร	23 กันยายน 2519	ลาออก เพราะวิกฤตการณ์เกี่ยวกับจอมพล ถนอมฯ กลับมาอุปสมบท
		38	25 กันยายน 2519	มติสภาผู้แทนราษฎร	6 ตุลาคม 2519	รัฐประหารนำโดยพล.ร.อ. สงัดฯ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผลการวิเคราะห์วาทกรรมการวิเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลยุคประชาธิปไตย (พ.ศ.2517 - 2519) นำเสนอตามลำดับประเด็นที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล เพลงปลุกใจ และคำขวัญ ดังนี้

2.1 ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล

สาระเรื่องชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พบวาทกรรมที่เป็นชุดความคิดหลักเรื่องชาตินิยม ดังนี้

1) วาทกรรมความมั่นคงของชาติ พบประเด็นสนับสนุนดังนี้

1.1) ความมั่นคงของชาติคือรากฐานสำคัญของชาติ ปรากฏจากข้อความที่แสดงให้เห็นว่า ความมั่นคงเป็นเรื่องสำคัญ รัฐบาลจึงต้องแสดงบทบาทในฐานะผู้รักษาความปลอดภัยและความมั่นคงทุกวิถีทาง ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 1

> รัฐบาลนี้ เชื่อมั่นว่า ความมั่นคงของประเทศชาติเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่ง ฉะนั้น รัฐบาลนี้จะดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้ประเทศดำรงอยู่ด้วยความปลอดภัย โดยจะตระเตรียมสรรพกำลังของชาติ ตามกำลังเศรษฐกิจของประเทศ ให้อยู่ในสภาพเตรียมพร้อมที่จะป้องกันราชอาณาจักร พร้อมที่จะเผชิญภัยคุกคามทั้งทางตรงและทางอ้อม และให้สามารถช่วยตนเองได้มากที่สุด จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างมีประสิทธิภาพจะประสานความเข้าใจในระหว่างทหาร และประชาชนให้ดียิ่งขึ้น จะปรับปรุงสวัสดิการบำรุงขวัญและกำลังใจของทหารให้สูงอยู่เสมอ รวมทั้งจะปรับปรุงการจัดโครงสร้างทางการบังคับบัญชาให้เหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตยอันแท้จริง
>
> (คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 35, 2517)

รัฐบาลเห็นความสำคัญของความมั่นคงของชาติอย่างยิ่ง เปรียบเป็น “รากฐาน”ของประเทศ ดังนั้นสิ่งที่รัฐบาลจะดำเนินการคือ “ให้ประเทศดำรงอยู่ด้วยความปลอดภัย” “พร้อมเผชิญภัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คุกคาม” ซึ่งในการนี้ ทหารมีบทบาทโดยตรงต่อการรักษาความมั่นคง รัฐบาลเห็นความสำคัญของทหารจึงกล่าวถึงทหารพร้อม ๆ กับการกล่าวถึงเรื่องความมั่นคงของชาติ ดังข้อความเรื่องการบำรุงขวัญกำลังใจและสวัสดิการดูแลทหารทั้งด้านนามธรรมและรูปธรรมในแบบที่ “ให้สูงอยู่เสมอ”

ตัวอย่างที่ 2 การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศด้วยวิธีการสื่อสารกับประชาชนทุกกลุ่ม ดังนี้

> จะรักษาความสงบภายใน โดยทำความเข้าใจอันดีและประสานสามัคคีทุกหมู่เหล่า
>
> (คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 35 , 2517)

ตัวอย่างที่ 3 รัฐบาลคือผู้แสดงบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยจะปราบปรามลงโทษผู้ที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ อย่างไม่ละเว้น

> รัฐบาลนี้จะรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยจะดำเนินการปราบปรามและลงโทษผู้ละเมิดกฎหมาย โดยไม่มีการละเว้นสำหรับผู้มีความคิดเห็นและอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ
>
> (คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 36, 2518)

ตัวอย่างที่ 4 รัฐบาลคือผู้สร้างความเข้าใจอันดี เรียกร้องให้ขจัดความไม่เป็นธรรมด้วยสันติวิธี สร้างความรักความสามัคคีทุกชนชั้น และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศ ดังนี้

> เราพึงต้องใคร่ครวญให้ดีว่า บ้านเมืองไทยของเราจำเป็นต้องถูกปล่อยให้ผ่านเข้าสู่กระแสของความรุนแรง ประหัตประหารกัน ดังที่บางฝ่ายกำลังเรียกร้องเสี้ยมสอนกันอยู่ด้วยหรือ ทำไมเราจึงไม่พยายามที่จะขจัดความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ด้วยสันติวิธีซึ่งเป็นอุปนิสัยดั้งเดิมของคนไทยซึ่งรักความสงบ และรู้จักสมานประโยชน์เพื่อความสามัคคีของบ้านเมืองตลอดมารัฐบาลผสมชุดนี้มีความเชื่อว่า กระบวนการสร้างสรรค์ ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมที่ประกอบด้วยความเป็นธรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องดำเนินบนวิถีทางแห่งการล้มล้างทำลายชนชั้นใด ๆ ก็มีทางสู่ความสำเร็จได้อย่างแน่นอน...

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างทหาร ข้าราชการ และประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีอย่างแท้จริงขึ้นในชาติในขณะเดียวกัน ก็จะส่งเสริมให้ทหารมีส่วนในการพัฒนาประเทศตามควรแก่กรณีด้วย ทั้งนี้เพื่อสร้างทัศนคติอันถูกต้องขึ้นว่า ทหารก็คือประชาชนของชาติ และในขณะเดียวกันรัฐบาลนี้จะสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศมากขึ้น เช่น อาสาสมัครรักษาดินแดน เป็นต้น

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 37, 2518)

จากตัวอย่างข้างต้น รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคง ปลอดภัย และความสงบเรียบร้อย โดยลักษณะการสื่อสารของรัฐบาล จะใช้ชุดคำว่า “เชื่อมั่นว่า” “สำคัญยิ่ง” “จะดำเนินการทุกอย่าง” พร้อมที่จะเผชิญภัยคุกคาม” “จะดำเนินการ...อย่างมีประสิทธิภาพ” “จะรักษา” ”ทำความเข้าใจ” “ประสานสามัคคี” กลุ่มคำที่รัฐบาลใช้สื่อสารวาทกรรมเกี่ยวกับเรื่องความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาตินี้ ทำให้เกิดการรับรู้ว่า รัฐบาลเป็นผู้ตระหนักในความสำคัญของประเด็นเรื่องความมั่นคง บทบาทสำคัญของรัฐบาลก็คือการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศไว้ โดยรัฐบาลวางบทบาทของ “ผู้รักษา” และ “ผู้ประสาน” “ผู้สร้างความเข้าใจอันดี” เพื่อให้เกิดความสงบ สิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความสงบได้นั้น จะต้องมาจาก “ความสามัคคี” ของ “ทุกหมู่เหล่า” ด้วยเหตุนี้ บทบาทของผู้ประสานของรัฐบาลจึงเป็นกลวิธีหรือกลยุทธ์ที่ช่วยสร้างความสงบ เรียบร้อย และมั่นคงของรัฐด้วยทางหนึ่ง

1.2) รัฐบาลคือผู้ป้องกันและต่อสู้กับการแทรกซึมและการก่อการร้ายต่อชาติทุกรูปแบบต้องถูกปราบปรามและลงโทษอย่างจริงจัง ปรากฏในข้อความ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 5

จะป้องกันและต่อสู้การแทรกซึมในทางการเมืองและการก่อการร้ายทุกวิถีทาง

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 35, 2517)

ตัวอย่างที่ 6

รัฐบาลนี้จะรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยจะดำเนินการปราบปรามและลงโทษผู้ละเมิดกฎหมาย โดยไม่มีการละเว้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สำหรับผู้มีความคิดเห็นและอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 36, 2518)

จากข้อความแสดงให้เห็นว่า ชุดคำที่รัฐบาลใช้คู่กับ “การก่อการร้าย” หรือ “อุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์” คือคำว่า “ป้องกัน” “ต่อสู้” “ปราบปราม” “ลงโทษ” “ไม่มีการละเว้น” ล้วนแต่เป็นคำที่แสดงภาพของรัฐบาลผู้มุ่งมั่นเอาจริงเอาจัง จัดการกับสิ่งที่เป็นศัตรูต่อความสงบความมั่นคงของชาติ ซึ่งในที่นี้ก็คือ การแทรกซึมในทางการเมือง การก่อการร้าย และอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รวมถึงรัฐธรรมนูญ

2) วาทกรรมผู้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ปรากฏประเด็น ดังนี้

2.1) รัฐบาลผู้ส่งเสริมให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 7

รัฐบาลนี้ จะส่งเสริมการศึกษา ทั้งในด้านวิชาความรู้ และในด้านจิตใจ เพื่อให้มีความยึดมั่นในหลักธรรมแห่งศาสนา บำเพ็ญตนให้เป็นคนมีประโยชน์ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนให้ช่วยกันบำรุงรักษาศิลปะ วัฒนธรรม อันเป็นสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 34 , 2516)

2.2) รัฐบาลผู้เทิดทูนและรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังข้อความ

ตัวอย่างที่ 8

รัฐบาลนี้ จะเทิดทูนและรักษาไว้ซึ่งองค์คุณของประชาชาติไทย คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 35, 2517)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2.3) รัฐบาลยึดถือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีและความมั่นคงของชาติ ดังข้อความในตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 9

รัฐบาลนี้จะเคารพและปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และยึดชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมพลังแห่งความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นภายในประเทศ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 36, 2518)

ตัวอย่างที่ 10

รัฐบาลนี้จะยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จะดำเนินการทางการเมืองด้วยวิธีที่บริสุทธิ์และยุติธรรม ทั้งจะเคารพและปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และจะยึดชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมพลังแห่งความสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นภายในประเทศ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 38, 2518)

วาทกรรมชุดนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความจงรักภักดี คือความคิดและคุณลักษณะสำคัญที่ก่อให้เกิดพลัง เกิดชาติที่มีความมั่นคง รัฐบาลแสดงให้ประจักษ์ว่าเป็นผู้มีความจงรักภักดีในลักษณะของการ “เทิดทูน” ต่อสถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ในขณะเดียวกันได้แสดงให้เห็นว่าความจงรักภักดีจะนำไปสู่เป้าหมายสำคัญยิ่ง คือ ความมั่นคงของชาติ รัฐบาลจึงต้องกระทำในลักษณะทั้ง “ยึดถือ” และ “ส่งเสริม” ประชาชนให้ยึดถือ สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวม ผลที่ตามมาย่อมได้แก่ “พลัง” ความสามัคคีและ “ความเป็นปึกแผ่น” ความมั่นคงของชาติ

3) วาทกรรมศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย ดังข้อความ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 11

> รัฐบาลนี้ จะส่งเสริมการศึกษา ทั้งในด้านวิชาความรู้ และในด้านจิตใจ เพื่อให้มีความยึดมั่นในหลักธรรมแห่งศาสนา บำเพ็ญตนให้เป็นคนมีประโยชน์ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนให้ช่วยกันบำรุงรักษาศิลปะ วัฒนธรรม อันเป็นสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย
>
> (คำแถลงนโยบายของรัฐบาล คณะที่ 34, 2516)

รัฐบาลแสดงให้เห็นว่าสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่สะท้อนความเป็นไทยและความเป็นชาติได้ก็คือศิลปะ วัฒนธรรม โดยแสดงข้อความในเชิงประเมินคุณค่าไว้ว่าสิ่งเหล่านี้นับเป็นสัญลักษณ์ที่แทนความเป็นชาติ และควรยกไว้ในฐานะสมบัติของชาติ ดังนั้นจึงกำหนดบทบาทของประชาชน “ให้ช่วยกัน” ในลักษณะ “บำรุง” และ “รักษา” กล่าวคือ นโยบายของรัฐได้แสดงให้ประชาชนตระหนักในบทบาทของตนในทางที่จะเป็นการพัฒนาและอนุรักษ์สมบัติของชาติไว้ด้วยการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย

สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลในช่วงที่ 2 พบว่า คำแถลงนโยบายของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2517 - 2519 แสดงวาทกรรมชาตินิยมหลักไว้ 3 ชุด คือ วาทกรรมความมั่นคงปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของชาติ วาทกรรมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วาทกรรมเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย

เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับวาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายในช่วงที่ 1 แล้วจะพบว่ารัฐบาลพูดถึงเรื่องการสร้างชาติหรือการสร้างความเจริญลดลง แต่เน้นในเรื่องของความสงบปลอดภัย และความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ส่วนเรื่องที่ยังคงสืบทอดไว้ในความหมายของวาทกรรมชาตินิยมคือการสร้างสัญลักษณ์ของชาติผ่านศิลปวัฒนธรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 9 สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2517-2519

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2517-2519		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมความมั่นคงของชาติ	1.1 ความมั่นคงของชาติคือรากฐานสำคัญของชาติ	- ความมั่นคงของชาติคือรากฐานอันสำคัญยิ่ง
	1.2 รัฐบาลคือผู้ป้องกันและต่อสู้กับการแทรกซึมและการก่อการร้ายทุกรูปแบบต้องถูกปราบปราม	- ดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้ประเทศดำรงอยู่ด้วยความปลอดภัย - พร้อมที่จะเผชิญภัยคุกคาม - ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงของชาติ - “เชื่อมั่นว่า” “สำคัญยิ่ง” “จะดำเนินการทุกอย่าง” พร้อมที่จะเผชิญภัยคุกคาม” “จะดำเนินการ…อย่างมีประสิทธิภาพ” “จะรักษา” ”ทำความเข้าใจ” “ประสานสามัคคี” “ทุกหมู่เหล่า”
2. วาทกรรมความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	2.1 รัฐบาลจะส่งเสริมให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	- จะส่งเสริมการศึกษาทั้งในด้านความรู้และจิตใจ - จะเทิดทูนและรักษาไว้ซึ่งองค์คุณของประชาธิปไตย
	2.2 รัฐบาลเทิดทูนและรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	- ยึดชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมพลังแห่งความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่น
	2.3 รัฐบาลยึดถือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีและความมั่นคงของชาติ	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 9 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2517-2519		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
3. วาทกรรมศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย	สิ่งที่สะท้อนความเป็นชาติได้คือศิลปะ และวัฒนธรรม	- ช่วยกัน บำรุง รักษา - ศิลปะ วัฒนธรรม - สัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย

2.2) ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในเพลงปลุกใจ

ในช่วง พ.ศ. 2517 – 2519 เพลงปลุกใจที่เผยแพร่โดยรัฐบาล ปรากฏ 2 เพลง ดังต่อไปนี้

1. เพลงหนักแผ่นดิน

เพลงหนักแผ่นดินเป็นเพลงที่แต่งเมื่อ พ.ศ. 2518 ใช้เปิดออกอากาศทางสถานีวิทยุ จ.ส. กรมการสื่อสารทหารบก กองทัพบก เพื่อการต่อสู้ทางการเมืองกับขบวนการคอมมิวนิสต์ ในช่วง พ.ศ. 2518-2523 ประพันธ์คำร้องโดย พ.อ.บุญส่ง หักฤทธิ์ศึก ขับร้องโดย สันติ ลุนเผ่ และ ศิริจันทร์ อิศรางกูร ณ อยุธยา มีเนื้อหา ดังนี้

คนใดใช้ชื่อไทยอยู่ กายก็ดูเหมือนไทยด้วยกัน
ได้อาศัยโพธิ์ทองแผ่นดินของราชันย์ แต่ใจมันยังเฝ้าคิดทำลาย
คนใดเห็นไทยเป็นทาส ดูถูกชาติเชื้อชนถิ่นไทย
แต่ยังฝังทำกิน กอบโกยสินไทยไป เหยียดคนไทยเป็นทาสของมัน
(สร้อย)
หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)
หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)
คนใดยุยงปลุกปั่น ไทยด้วยกันหวังให้แตกกระจาย
ปลุกระดมมวลชนให้สับสนวุ่นวาย เพื่อคนไทยแบ่งฝ่ายรบกันเอง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คนใดหลงชมชาติอื่น ชาติเดียวกันเขายืนข่มเหง
ได้สินทรัพย์เจือจานก็ประหารไทยกันเอง ทีชาติอื่นเกรงดังญาติของมัน
(สร้อย)

คนใดขายตนขายชาติ ได้โอกาสชี้ทางให้ศัตรู
เข้าทลายพลังไทยให้สลายทางสู้ เมื่อศัตรูโจมจู่เสียทีมัน
คนใดคิดร้ายราวี ประเพณีของไทยไม่ต้องการ
เกื้อหนุนอคติ เชื่อลัทธิอันธพาล แพร่นำมันมาบ้านเมืองเรา

2. เพลงแด่ทหารหาญในสมรภูมิ

บทเพลงนี้ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2519 ผู้ประพันธ์คำร้องและทำนองคือ แมนรัตน์ ศกรานนท์ ผู้ขับร้องคือ สวลี ผกาพันธ์ และวงดุริยางค์กองทัพเรือ ผู้เรียบเรียงเสียงประสานคือ หม่อมหลวงอัศนี ปราโมช เนื้อเพลงมีดังนี้

ดวงดาวสกาวหม่น อัสสุชลสิหลั่งไหล
อาบร่างนักรบไทย ในพนาแสนอาดูร
เจ็บช้ำระกำจิต มิเคยคิดจะสิ้นสูญ
ประวัติศาสตร์จะเทิดทูน วีรกรรมอันอำไพ
(หมู่)
เพื่อนแก้วผู้แกล้วกล้า ทอดกายา ณ แดนไกล
ต้องเหน็บหนาวร้าวฤทัย อย่างโดดเดี่ยว และเดียวดาย
รอบข้างมีร่างเพื่อน นอนกล่นเกลื่อนชีวาวาย
กอดปืนไว้แนบกาย ชีพสาหัสด้วยดัสกร
เพื่อนถูกบุกกระหน่ำ อริล้ำทั่วสิงขร
เพราะห่วงแหนแดนมารดร จึงมอบชีพเป็นชาติพลี
เพื่อนสู้ด้วยมือเปล่า จู่โจมเข้ารุกราวี
กระสุนหมดแต่ยังมี สติมั่นในดวงมาลย์
มิยอมให้ธงชาติใด ปลิวไสวบนทัพฐาน
แม้ร่างจะแหลกลาญ แต่ไตรรงค์คงยั่งยืน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ขอเทิดเพื่อนร่วมตาย ด้วยอาลัยสุดจักฝืน
หากช้ำต้องกล้ำกลืน เพื่อหน้าที่อันจีรัง
จำไว้ผู้รุกราน จะต่อต้านสุดกำลัง
หากชีพเราคงยัง ขอแลกชีพกับไพรี
หยาดเลือดทุกหยาดหยด ที่หลั่งรดปฐพี
จะชดใช้ในคราวนี้ จะต้องปลาตและพินาศไป
จะหาญสู้กับทรชน ผู้คิดปล้นอธิปไตย
ไล่ออกนอกแดนไทย เพื่อวิญญาณทหารเรา
(หญิง)
ขอเชิญทหารกล้า จงนิทรายังที่เนา
หลับเถิดอย่าหมองเศร้า จะปกป้องผองไผท...

สาระเรื่องชาติของเพลงปลุกใจในช่วง พ.ศ. 2517-2519 ปรากฏข้อความที่สะท้อนสาระในเรื่องความรักชาติที่สนับสนุนวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลดังนี้

1) วาทกรรมผู้ไม่รักชาติไทยคือคนที่สมควรถูกประณาม

คำร้องในเพลงหนักแผ่นดินได้แสดงแนวคิดที่สนับสนุนวาทกรรมชาตินิยม โดยใช้บทเพลงบอกถึงลักษณะของผู้ที่ได้ชื่อว่าผู้ไม่รักชาติแบบต่าง ๆ และย้ำในท่อนสร้อยเพลง โดยซ้ำคำว่า “หนักแผ่นดิน” “เป็นคนหนักแผ่นดิน” ซึ่งในการร้อง ผู้ร้องจะต้องร้องท่อนสร้อยด้วยน้ำเสียงจริงจังว่า “หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน)” ร้องซ้ำข้อความนี้รวมทั้งสิ้นถึง 8 ครั้ง คำร้องในเพลงปลุกใจนี้จึงตอกย้ำพฤติกรรมของผู้ไม่รักชาติว่าเป็นผู้สมควรได้รับการตำหนิ การประณามจากสังคมเป็นบุคคลไร้ค่า แม้มีชีวิตอยู่ไปก็หาประโยชน์อันใดไม่ได้ ซึ่งผู้ไม่รักชาติที่เพลงนี้กล่าวถึงคือผู้ที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1.1 ผู้ไม่รักชาติคือผู้คิดทำลายแผ่นดินไทย อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินไทยแต่คิดทำลายแผ่นดินไทย ดังข้อความว่า “คนใดใช้ชื่อไทยอยู่ กายก็ดูเหมือนไทยด้วยกัน ได้อาศัยโพธิ์ทองแผ่นดินของราชันย์ แต่ใจมันยังเฝ้าคิดทำลาย” ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นคนไทยและอาศัยอยู่บนแผ่นดินที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์ให้ประชาชนได้พึ่งพิงพระบรมโพธิสมภาร ประดุจผู้ที่พึ่ง “โพธิ์ทอง”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เป็นที่พำนักพักกาย ความปรารถนาและความคิดที่จะทำลายแผ่นดินจึงเป็นพฤติกรรมที่สมควรประณาม

1.2 ผู้ไม่รักชาติคือผู้ที่ดูถูกคนไทย แต่ยังอาศัยผลประโยชน์จากคนไทย ดังข้อความว่า “คนใดเห็นไทยเป็นทาส ดูถูกชาติเชื้อชนถิ่นไทย แต่ยังฝังทำกิน กอบโกยสินไทยไปเหยียดคนไทยเป็นทาสของมัน” แสดงให้เห็นว่า คนที่ดูถูกคนไทย กดขี่ข่มเหง อาศัยแรงงานไทยสร้างฐานะให้กับตนเอง คนเช่นนี้เป็น “คนหนักแผ่นดิน” สมควรถูกประณาม

1.3 ผู้ไม่รักชาติคือผู้ยุยงให้คนไทยแตกความสามัคคี ดังข้อความ “คนใดยุยงปลุกปั่น ไทยด้วยกันหวังให้แตกกระจาย ปลุกระดมมวลชนให้สับสนวุ่นวาย เพื่อคนไทยแบ่งฝ่ายรบกันเอง” แสดงถึงบุคคลที่มุ่งให้คนไทยแตกความสามัคคีด้วยการ ”ยุยง” “ปลุกปั่น” ทำให้สังคมเกิดความสับสนและวุ่นวาย ตามมาด้วยความขัดแย้งและ “แบ่งฝ่ายรบกันเอง”ด้วยเหตุจากการแตกสามัคคี

1.4 ผู้ไม่รักชาติ คือผู้ชื่นชมนับถือชาติอื่น และข่มเหงรังแกคนไทยด้วยกัน ดังข้อความว่า “ คนใดหลงชมชาติอื่น ชาติเดียวกันเขายืนข่มเหง ได้สินทรัพย์เจือจานก็ประหารไทยกันเอง ทีชาติอื่นเกรงดังญาติของมัน” กล่าวตำหนิผู้ที่ “หลง” “ชื่นชม” “เกรงใจ” ชาติอื่น ให้ความรักใคร่นับถือดุจญาติพี่น้อง ในขณะที่กลับดูถูกข่มเหง และทำลายคนในชาติ โดยใช้น้ำเสียงแสดงความไม่พอใจผ่านการใช้สรรพนามเรียกคนที่มีลักษณะนี้ว่า “มัน”

1.5 ผู้ไม่รักชาติ คือผู้ขายชีวิตและขายชาติให้แก่ศัตรู ดังความว่า“คนใดขายตนขายชาติ ได้โอกาสชี้ทางให้ศัตรู เข้าทลายพลังไทยให้สลายทางสู้ เมื่อศัตรูโจมจู่เสียทีมัน” เป็นการสะท้อนถึงพฤติกรรมของผู้ที่ไปเป็นพวกเดียวกันกับ “ศัตรู” ซึ่งพร้อมจะ “ขายตน” “ขาย” เรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชาติ โดยเฉพาะเรื่องที่สมควรเป็นความลับเพราะส่งผลต่อความมั่นคงและทำให้ชาติต้องเสียเปรียบแก่ศัตรูผู้จ้องจะทำลายชาติ คนที่ตีค่าตนเองและชาติเป็นสินค้าที่สามารถซื้อได้ ขายได้ จึงเป็นคนที่ “หนักแผ่นดิน” ไม่มีค่าต่อแผ่นดิน

1.6 ผู้ไม่รักชาติคือผู้ที่ปฏิเสธความเป็นไทย และสนับสนุนลัทธิอื่นให้เข้ามาแทนที่วิถีไทย ดังข้อความว่า “คนใดคิดร้ายราวี ประเพณีของไทย ไม่ต้องการ เกื้อหนุนอคติ เชื่อ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลัทธิอันธพาล แพร่นำมันมาบ้านเมืองเรา” ลัทธิอื่น ถูกอธิบายด้วย คำว่า “อคติ” และ “ลัทธิอันธพาล” เพื่อทำให้เกิดความรู้สึกว่า “มัน” หรือลัทธินั้นเป็นสิ่งที่ไม่ดี

เนื้อหาของเพลงจึงสร้างการรับรู้ให้กับผู้ฟังทั่วไปว่า คนที่มีลักษณะตามเนื้อเพลง ไม่ว่าจะเป็นคนที่เฝ้าคิดทำลายชาติ ดูถูกดูแคลนเพื่อนร่วมชาติ คอยยุยงให้เกิดความแตกแยก หรือชื่นชมยกย่องชาติอื่นดูถูกชาติตนเอง รวมถึงนำความลับของชาติไปบอก แก่ศัตรูหรือการสนับสนุนลัทธิบางอย่างที่เป็นภัยต่อชาติ จึงถูกมองว่าเป็นคน “หนักแผ่นดิน” หาประโยชน์อันใดไม่ได้ต้องร่วมกันประณาม

2) วาทกรรมยกย่องเทิดทูนผู้เสียสละชีวิตเพื่อชาติ จากเพลงแด่ทหารหาญในสมรภูมิปรากฏสาระที่สนับสนุนวาทกรรมชาตินิยม คือ ผู้สละชีพเพื่อชาติคือผู้ได้รับการยกย่องและจารึกเป็นประวัติศาสตร์แห่งวีรกรรมให้คนรุ่นหลังจดจำ โดยปรากฏข้อความ “ประวัติศาสตร์จะเทิดทูน วีรกรรมอันอำไพ” เพื่อแสดงว่าประวัติศาสตร์จะบันทึกนักรบไทย ทหารผู้อดทนต่อความยากลำบาก ความโดดเดี่ยวในป่า เพื่อรักษาปกป้องผืนแผ่นดินไทยไว้ โดยใช้ภาษาสร้างภาพของความยากลำบาก การต่อสู้กับสภาพอากาศที่แปรปรวน ความไม่แน่นอน การระแวดระวัง ในขณะที่เพื่อนบางคนเสียชีวิตไป ย่อมต้องปลุกใจให้เข้มแข็งอดทนเพื่อทำหน้าที่ให้ดีที่สุด ดังข้อความที่ว่า “ในพนาแสนอาดูร” “ทอดกายา ณ แดนไกลต้องเหน็บหนาวร้าวฤทัย อย่างโดดเดี่ยว และเดียวดาย” “รอบข้างมีร่างเพื่อน นอนกล่นเกลื่อนชีวาวาย” “หากช้าต้องกล้ำกลืน เพื่อหน้าที่อันจีรัง” ทั้งนี้หน้าที่สำคัญก็คือการรักษาอำนาจอธิปไตย ความเป็นรัฐ ความเป็นแผ่นดินไทยไว้ ผ่านสัญลักษณ์ที่ว่า “มิยอมให้ธงชาติใด ปลิวไสวบนทัพฐาน” เพราะย่อมแสดงภาพของความพ่ายแพ้ที่รักษาฐานที่มั่นไว้มิได้ และอาจรวมถึงการรักษาแผ่นดินเกิดซึ่งเปรียบเสมือน “แดนมารดร” หรือแผ่นดินแม่ ดังความว่า

“เพราะห่วงแหนแดนมารดร จึงมอบชีพเป็นชาติพลี
เพื่อนสู้ด้วยมือเปล่า จู่โจมเข้ารุกราวี
กระสุนหมดแต่ยังมี สติมั่นในดวงมาลย์
แม้ร่างจะแหลกลาญ แต่ไตรรงค์คงยั่งยืน”

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อีกทั้งยอมแลกชีวิตกับศัตรูเพื่อ “ไล่ออกนอกแดนไทย เพื่อวิญญาณทหารเรา” และ “ขอเชิญทหารกล้า จงนิทรายังที่เนา หลับเถิดอย่าหมองเศร้า จะปกป้องผองไผท...” นับเป็นการสืบสานปณิธานของเพื่อนทหารผู้กล้าที่สละชีพเพื่อชาติ

สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในเพลงปลุกใจได้ว่า เพลงปลุกใจของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2517-2519 แสดงวาทกรรมชาตินิยมหลักไว้ 2 ชุด คือ วาทกรรมผู้ไม่รักชาติคือคนที่สมควรถูกประณาม วาทกรรมยกย่องเทิดทูนผู้เสียสละชีวิตเพื่อชาติ ซึ่งเป็นการให้ภาพของการต่อต้านผู้ไม่รักชาติที่รุนแรง เป็นการดูหมิ่น ประณาม และเกลียดชัง คนไม่รักชาติคือคนไร้ค่า ในขณะที่คนรักชาติและพร้อมเสียสละเพื่อชาติคือผู้กล้า นับเป็นการเพิ่มน้ำหนักให้แก่วาทกรรมชาตินิยมที่เน้นในมุมของผู้ไม่รักชาติ ต่างจากเพลงปลุกใจในช่วงแรกที่เป็นการกล่าวถึงหน้าที่ของพลเมือง และการเรียกร้องความร่วมมือให้ช่วยกันสร้างชาติ

เพลงปลุกใจของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2517-2519 แสดงวาทกรรมชาตินิยม สรุปได้เป็นตารางดังต่อไปนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 10 สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2517-2519

วาทกรรมชาตินิยมจากเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2517-2519		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมผู้ไม่รักชาติคือคนที่สมควรถูกประณาม	1.1 ผู้ไม่รักชาติคือผู้คิดทำลายแผ่นดินไทย 1.2 ผู้ไม่รักชาติคือผู้ที่ดูถูกคนไทยแต่ยังอาศัยผลประโยชน์จากคนไทย 1.3 ผู้ไม่รักชาติคือผู้ยุยงให้คนไทยแตกความสามัคคี 1.4 ผู้ไม่รักชาติ คือผู้ชื่นชมนับถือชาติอื่น และข่มเหงรังแกคนไทยด้วยกัน 1.5 ผู้ไม่รักชาติ คือผู้ขายชีวิตและขายชาติให้แก่ศัตรู 1.6 ผู้ไม่รักชาติคือผู้ที่ปฏิเสธความเป็นไทย และสนับสนุนลัทธิอื่นให้เข้ามาแทนที่วิถีไทย	- หนักแผ่นดิน - ใจเฝ้าคิดทำลาย ดูถูกชาติเชื้อถิ่นไทย ยุยงปลุกปั่น หลงชาติอื่น ขายตนขายชาติ ชี้ทางให้ศัตรูประเพณีไทยไม่ต้องการ
2. วาทกรรมยกย่องเทิดทูนผู้เสียสละชีวิตเพื่อชาติ	ผู้สละชีพเพื่อชาติคือผู้ได้รับการยกย่องและจารึกในประวัติศาสตร์	- ประวัติศาสตร์จะเทิดทูนวีรกรรมอันอำไพ - มิยอมให้ธงชาติใด ปลิวไสวบนทัพฐาน - ปกป้องผองไผท

2.3) ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในคำขวัญ

คำขวัญวันเด็กที่ปรากฏในช่วงปี พ.ศ. 2517-2519 นั้น ได้แก่ คำขวัญ 3 คำขวัญ ดังต่อไปนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 11 คำขวัญวันเด็กตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 – 2519 (รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ – หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี)

นายกรัฐมนตรี	ปี พ.ศ.	คำขวัญวันเด็ก
นายสัญญา ธรรมศักดิ์	2517	สามัคคีคือพลัง
นายสัญญา ธรรมศักดิ์	2518	เด็กคือทายาทของชาติไทย ต้องร่วมใจ ร่วมพลังสร้างความดี
ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช	2519	เด็กที่ต้องการเห็นอนาคตของชาติรุ่งเรืองจะต้องทำตัวให้ดี มีวินัยเสียแต่บัดนี้

ลักษณะเนื้อหาของคำขวัญวันเด็ก ยังคงสืบสานอุดมการณ์สำคัญเรื่อง “เด็กคืออนาคตของชาติ” และ “เด็กดี” ย่อมสร้าง “ชาติดี” คำขวัญวันเด็กจากนากยกรัฐมนตรี 3 สมัย แสดงสาระที่สนับสนุนวาทกรรมชาตินิยมดังต่อไปนี้

1) วาทกรรมสามัคคีคือพลัง

แสดงข้อความในลักษณะ ให้ความสำคัญกับความสามัคคีว่าเป็นพลังที่จะขับเคลื่อนสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ รวมไปถึงการพัฒนาประเทศ ดังคำขวัญที่ว่า “สามัคคีคือพลัง” สามัคคี จึงเป็นกระแสหลักของการสร้างสรรค์สังคมในสมัยนั้น การให้คำขวัญวันเด็กประจำปี พ.ศ. 2518 จึงย้ำให้เด็กตระหนักในความสำคัญของความสามัคคี นับเป็นคำขวัญที่กะทัดรัด จดจำง่าย โดยแสดงแก่นสำคัญของสังคมที่ต้องอาศัยความสามัคคี

2) วาทกรรมทายาทของชาติต้องสร้างความดี

ดังคำขวัญที่ว่า ”เด็กคือทายาทของชาติไทย ต้องร่วมใจ ร่วมพลังสร้างความดี” เป็นการตีตราในเชิงให้คุณค่าแก่เด็กทำให้รู้สึกว่าผู้ใหญ่มองว่าเด็กคือผู้สืบทอด คือ ผู้ธำรงความเป็นชาติไทยสืบต่อจากผู้ใหญ่ ดังนั้นสิ่งสำคัญที่ควรปฏิบัติเพื่อให้สมกับฐานะ “ทายาทของชาติ” ก็คือ การรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่จะปฏิบัติแต่สิ่งดีงาม พลังในการทำความดีย่อมเป็นพลังที่สำคัญและทรงคุณค่าของชาติด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3) วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ

การรักชาติสามารถแสดงออกได้ด้วยการเป็นเด็กดี มีวินัย แสดงให้เห็นความสำคัญของเด็กและบทบาทในการพัฒนาประเทศ ดังคำขวัญที่ว่า

เด็กที่ต้องการเห็นอนาคตของชาติรุ่งเรืองจะต้องทำตัวให้ดี มีวินัยเสียแต่บัดนี้

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2519

ความเจริญก้าวหน้าของประเทศจึงมีความสัมพันธ์สืบเนื่องจากการรู้หน้าที่และปฏิบัติตามหน้าที่ของเด็ก การใช้ภาษาแสดงเงื่อนไขว่า หากเด็กรักชาติ ต้องการเห็นชาติเจริญ เด็กจะต้องทำตัวดี ลักษณะคำขวัญจึงมีทั้งนัยของการโน้มน้าวให้คิดว่าหากต้องการเห็นความเจริญของชาติ เด็กจะต้องประพฤติดีและมีวินัยตั้งแต่บัดนี้ ในขณะเดียวกันก็ซ่อนนัยของการบอกให้ทำหรือการสั่งสอน เพราะหากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขนี้แล้ว อาจหมายถึงผู้ไม่รักชาติ กล่าวคือหากเด็กไม่ทำตัวให้ดีมีวินัยนับตั้งแต่บัดนี้ ย่อมหมายถึงเด็กที่ไม่ต้องการเห็นอนาคตของชาติเจริญรุ่งเรือง

สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญ พบว่า คำขวัญวันเด็กของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2517-2519 ได้เสนออุดมการณ์ชาตินิยมในวาทกรรมหลัก 3 ชุด ดังนี้ วาทกรรมสามัคคีคือพลัง วาทกรรมทายาทของชาติต้องสร้างความดี วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ ความหมายของวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในคำขวัญวันเด็ก ยังคงแสดงแนวคิดเรื่องหน้าที่ของพลเมือง และความสามัคคี ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญของพลเมืองก็คือการสร้างชาติ เช่นเดียวกับที่ปรากฏผ่านคำขวัญวันเด็กในช่วงที่ 1 ซึ่งสามารถสรุปวาทกรรมแสดงเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 12 สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2517-2519

วาทกรรมชาตินิยมจากคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2517-2519		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง	สามัคคีคือพลัง	- สามัคคี พลัง
2. วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ	เด็กคือทายาทของชาติ	- ทายาทของชาติ - ร่วมใจ ร่วมพลัง - สร้างความดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลในช่วงที่ 2 ปี พ.ศ. 2517-2519

วาทกรรมชาตินิยมในช่วงเวลาดังกล่าว ปรากฏชุดความคิดในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญวันเด็ก ดังนี้

1. วาทกรรมความมั่นคงของชาติ
2. วาทกรรมความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
3. วาทกรรมศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย
4. วาทกรรมผู้ไม่รักชาติคือคนที่สมควรถูกประณาม
5. วาทกรรมยกย่องเทิดทูนผู้เสียสละชีวิตเพื่อชาติ
6. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง
7. วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ

ระบบความคิดของผู้รับสารในบริบทการสร้างวาทกรรม

ตารางที่ 13 สรุปเหตุการณ์สำคัญในช่วง พ.ศ. 2517-2519

เวลา	เหตุการณ์
มี.ค. – ธ.ค. 2518	เกิดเหตุการณ์วุ่นวายทางการเมืองบ่อยครั้ง มีการประท้วง การเดินขบวน การลอบสังหารผู้นำชาวนา การขับไล่ฐานทัพอเมริกา จอมพลประภาส เดินทางกลับประเทศไทย
ม.ค. 2519	ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ประกาศยุบสภา ต่อมาพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนกลางจัดตั้งรัฐบาลผสม ม.ร.ว.เสนีย์ เป็นนายกรัฐมนตรี
ก.ย. 2519	จอมพลถนอม เดินทางกลับประเทศ เกิดความวุ่นวายทางการเมือง ม.ร.ว.เสนีย์ ประกาศลาออกกลางสภา แต่ได้รับการแต่งตั้งใหม่อีกครั้งหนึ่ง
6 ต.ค. 2519	เกิดการจลาจล และปราบปรามนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์คณะทหารนำโดย พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ เข้ายึดอำนาจ ประกาศยุบสภา ยกเลิกรัฐธรรมนูญ และแต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สภาพที่เปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบต่อการเมืองที่ได้กล่าวมา พบว่าปัญหาเศรษฐกิจ เป็นประเด็นสำคัญของการบริหารจัดการของรัฐบาลเนื่องจากระบบเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน แม้แต่ในหลัก 6 ประการของคณะราษฎร์ที่แถลงในรัฐบาลชุดที่ 1 ยังได้ระบุประเด็นเรื่องเศรษฐกิจไว้เป็นหลักข้อที่ 3 ดังความว่า “จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎร์ในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎร์ทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎร์อดอยาก”

คำแถลงนโยบายของรัฐบาลได้กล่าวถึงปัญหาของเศรษฐกิจเกือบทุกยุคสมัย ยกตัวอย่างเช่น

> ในการบำรุงเศรษฐกิจของประเทศนั้นรัฐบาลจะได้ร่วมมือกับประชาชนในฐานะเป็นผู้นำกิจการใดอันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับชาติรัฐบาลจะเป็นผู้นำทำหรือเข้าร่วมมือกับเอกชน แต่การใดที่เห็นควรจะปล่อยได้ ก็จะได้ปล่อยให้บริษัทหรือเอกชนดำเนินการต่อไป
>
> (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลชุดที่ 10, 2445)

> รัฐบาลนี้จะได้เร่งสำรวจภาวะเศรษฐกิจของประเทศ และรีบวางโครงการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติให้เป็นการถาวร
>
> รัฐบาลนี้จะดำเนินการทุกทางที่จะรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพของเงินตรา และได้ปรับปรุงแก้ไขวิธีการงบประมาณ ตลอดจนการควบคุมการใช้จ่ายเงินของแผ่นดินให้เป็นไปตามกฎหมาย กับทั้งระมัดระวังการใช้จ่ายเงินของแผ่นดินให้เป็นไปโดยทางประหยัด และเกิดผลประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง
>
> รัฐบาลนี้จะได้ปรับปรุงภาษีอากรให้เป็นธรรมแก่สังคม และจะจัดระบบภาษีอากรให้เหมาะสมแก่สภาพเศรษฐกิจและมาตรฐานการครองชีพของประชาชน กับทั้งจะแก้ไขวิธีการจัดเก็บภาษีอากรให้รัดกุมและสะดวกแก่ผู้เสียภาษีอากรยิ่งขึ้น
>
> อนึ่ง รัฐบาลนี้จะได้พยายามปลดเปลื้องหนี้สินของแผ่นดิน ซึ่งเป็นภาระหนักอยู่ในขณะนี้ให้เบาบางลงอย่างที่สุดเท่าที่จะพึงกระทำได้
>
> (คำแถลงนโยบายของรัฐบาลของรัฐบาลชุดที่ 29, 2501)

> ในการบริหารประเทศในครั้งนี้ รัฐบาลนี้เห็นว่าจำเป็นที่จะต้องแก้ไขและปรับปรุงการเศรษฐกิจของประเทศเป็นเรื่องใหญ่และเป็นอันดับหนึ่ง ทั้งนี้ ก็เพื่อให้มีรายได้ที่แท้จริงสูงขึ้นซึ่งจะทำให้ระดับการครองชีพของประชาชนสูงขึ้นด้วย ฉะนั้น รัฐบาลจะได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปรับปรุงการคลังและการเงินของประเทศ ดำเนินการส่งเสริมการเกษตรกรรม การสหกรณ์ การอุตสาหกรรม และการค้า ตลอดจนการคมนาคมให้ก้าวหน้าเป็นประโยชน์แก่ประชาชนอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลชุดที่ 30, 2502)

รัฐบาลนี้ จะดำเนินการพัฒนาประเทศ โดยยึดเป้าหมายและนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นหลัก และจะดำเนินการทุกอย่างเพื่อเพิ่มกำลังผลิตของประเทศและรายได้ประชาชาติ เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และรายได้ของประชาชน กับจะส่งเสริมให้ประชาชนได้รับผลจากการพัฒนาอย่างเสมอภาคและทั่วถึงยิ่งขึ้น

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลชุดที่ 33, 2515)

3. ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลช่วงที่ ***3*** ปี พ.ศ. 2520 – 2535

รัฐบาลในยุคนี้ ประกอบไปด้วยนายกรัฐมนตรีดังนี้

ตารางที่ 14 ข้อมูลนายกรัฐมนตรีช่วง พ.ศ. 2520-2535

ลำดับที่	นาม	ครม. คณะที่	นายกรัฐมนตรีดำรงตำแหน่ง/ที่มา		นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง /สาเหตุ		วันแถลงนโยบาย
1	พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์	40	11 พฤศจิกายน 2520	มติคณะปฏิวัติ	21 ธันวาคม 2521	มีการเลือกตั้งทั่วไปตาม รธน. 2521	1 ธันวาคม 2520
		41	12 พฤษภาคม 2522	มติสภาผู้แทนราษฎร	3 มีนาคม 2523	ลาออก เพราะวิกฤตการณ์น้ำมัน และผู้ลี้ภัย	7 มิถุนายน 2522

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ลำดับที่	นาม	ครม. คณะที่	นายกรัฐมนตรีดำรงตำแหน่ง/ที่มา		นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง /สาเหตุ		วันแถลงนโยบาย
2	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	42	3 มีนาคม 2523	มติสภาผู้แทนราษฎร	30 เมษายน 2526	รัฐบาลยุบสภา 19 ม.ค.2526 เลือกตั้งทั่วไป	28 มีนาคม 2523
		43	30 เมษายน 2526	มติสภาผู้แทนราษฎร	5 สิงหาคม 2529	รัฐบาลยุบสภา 1 พ.ค.2529 เลือกตั้งทั่วไป	20 พฤษภาคม 2526
		44	5 สิงหาคม 2529	มติสภาผู้แทนราษฎร	4 สิงหาคม 2531	รัฐบาลยุบสภา 29 เมษายน 2531 เลือกตั้งทั่วไป	27 สิงหาคม 2529
3	พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ	45	4 สิงหาคม 2531	มติสภาผู้แทนราษฎร	9 ธันวาคม 2533	ลาออก แล้วจัดตั้งรัฐบาลใหม่	25 สิงหาคม 2531
		46	9 ธันวาคม 2533	มติสภาผู้แทนราษฎร	23 กุมภาพันธ์ 2534	รสช.ยึดอำนาจ นำโดย พล.อ.สุนทร คงสมพงษ์	9 มกราคม 2534
4	นาย อานันท์ ปันยารชุน	47	2 มีนาคม 2534	ประธาน รสช. เห็นชอบ	7 เมษายน 2535	มีการเลือกตั้งทั่วไป ตาม รธน.2534	4 เมษายน 2534
		49	10 มิถุนายน 2535	มติสภาผู้แทนราษฎร	23 กันยายน 2535	รัฐบาลยุบสภา 30 มิ.ย.2535 เลือกตั้งทั่วไป	22 มิถุนายน 2535
5	พลเอก สุจินดา คราประยูร	48	7 เมษายน 2535	มติสภาผู้แทนราษฎร	10 มิถุนายน 2535	ลาออก เพราะเกิดจลาจล พฤษภาทมิฬ	6 พฤษภาคม 2535
6	นายชวน หลีกภัย	50	23 กันยายน 2535	มติสภาผู้แทนราษฎร	13 กรกฎาคม 2538	รัฐบาลยุบสภา 19 พ.ค.2538 เลือกตั้งทั่วไป	21 ตุลาคม 2535

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การวิเคราะห์สารที่ปรากฏในวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลยุคประชาธิปไตย (พ.ศ.2520-2535) นำเสนอตามลำดับประเด็น ดังนี้

3.1 ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล

ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในนโยบายของรัฐบาล สามารถวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่างได้ดังนี้

1) วาทกรรมความมั่นคงของชาติ

การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองและพัฒนาบ้านเมือง เป็นผลมาจากความต้องการของรัฐบาลในเรื่องดำรงเอกราช อธิปไตย ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 1

เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติ รัฐบาลจะได้ใช้ความพยายามอย่างสุดความสามารถในอันที่จะตระเตรียมและเสริมสร้างความมั่นคงในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการป้องกันประเทศให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในด้านการเมือง จะดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อให้บังเกิดเสถียรภาพทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศให้มากที่สุด โดยเฉพาะการเมืองภายในจะเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจของชนในชาติทั้งในด้านการศึกษาอบรม และในด้านปฏิบัติโดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองประเทศ และการพัฒนาบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้บังเกิดศรัทธาความเชื่อถือ และยึดมั่นอยู่ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนมีความสามัคคีระหว่างชนในชาติ และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อย่างแท้จริง

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล คณะที่ 41, 2520)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จากตัวอย่างจะเห็นว่า สิ่งที่รัฐบาลจะกระทำเพื่อช่วยดำรงเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาตินั้น รัฐบาลจะเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเมือง โดยเฉพาะการเมืองภายในประเทศ สิ่งที่น่าสนใจคือ การที่รัฐบาล “เปิดโอกาส” และให้ประชาชน “ร่วม” แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองและการพัฒนาประเทศ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลมีความเชื่อว่าการที่ประชาชนมีความรู้และมีส่วนร่วมในการเมือง เป็นหาทางที่ช่วยสร้าง “ความศรัทธา” “ความเชื่อถือ” “ความยึดมั่น” ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเป็นแนวทางสร้างความรักชาติ สร้างความสามัคคี ความเสียสละให้แก่ชาติ

2) วาทกรรมรักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย

คนไทยต้องช่วยกันรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่น ป้องกันศิลปวัฒนธรรมของชาติอื่นไม่ให้ทำลายเอกลักษณ์อันดีงามของชาติ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 2

นโยบายของทุกรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใด ต่างก็มุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดความผาสุกแก่ประชาชน สร้างความมั่นคงก้าวหน้าให้แก่ประเทศเหมือนกันทั้งนั้น จะมีส่วนที่แตกต่างกันอยู่บ้างก็ตรงวิธีการและปรัชญาที่ใช้ในการบริหารงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งก็ยังหาข้อยุติยากว่าวิธีใดหรือปรัชญาใดดี และเหมาะสมที่สุด แต่มีสิ่งหนึ่งกระผมเชื่อว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นที่สุดในการบรรลุเป้าหมายของการบริหารนั้นก็คือ “ประสิทธิภาพและความซื่อสัตย์สุจริตต่อประชาชนและต่อผลประโยชน์ของประเทศ”

รัฐบาลจะปฏิบัติหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงพรรคถึงพวกและถึงผลประโยชน์ต่าง ๆ เป้าหมายสำคัญอันเป็นเจตนารมณ์สูงสุดของรัฐบาลนี้ มีอยู่เพียงสองประการเท่านั้น คือ การยกระดับมาตรฐานและความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น และการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ

จะรักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่นและจะป้องกันมิให้ศิลปวัฒนธรรมของชาติอื่นที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศ ทำลายศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันดีงามของชาติ รวมทั้งการปราบปรามกิจกรรมอันตรายและขัดต่อศีลธรรมจรรยาและชื่อเสียงเกียรติภูมิของคนไทยด้วย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จะอนุรักษ์ศิลปกรรมโบราณสถาน และปูชนียสถานอันเป็นที่สักการะยึดเหนี่ยวทางใจของประชาชน

จะสนับสนุนเสรีภาพในการนับถือศาสนา ส่งเสริมขันติธรรมและความสมานฉันท์ระหว่างผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ กัน เพื่อผลในการฟื้นฟูศีลธรรม จริยธรรม ของชนในชาติ

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล คณะ ที่ 42, 2523)

ตัวอย่างที่ 3

จะรักษา ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่นและจะป้องกันมิให้ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันดีงามของชาติ รวมทั้งการปราบปรามกิจกรรมอันทำลายและขัดต่อศีลธรรมจรรยาและชื่อเสียงเกียรติภูมิ

จะศึกษา ค้นคว้าวิจัยและอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ และปูชนียสถานอันเป็นที่สักการะยึดเหนี่ยวทางใจของประชาชน

จะสนับสนุน ส่งเสริม เผยแพร่กิจการทางศาสนาตลอดจนการมีเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา ส่งเสริมขันติธรรมและความสมานฉันท์ระหว่างผู้นับถือศาสนาต่างกัน เพื่อผลในการฟื้นฟูศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมของชนในชาติ

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล คณะ ที่ 43, 2526)

จากตัวอย่าง รัฐบาลคณะนี้กล่าวถึงเรื่องของการรักษาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไว้ในส่วนหนึ่งของการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติกล่าวคือ “รักษาและพัฒนา” “ค้นคว้า วิจัย และอนุรักษ์” ศิลปวัฒนธรรมไทย เน้นไปที่การสร้าง “เอกลักษณ์สูงเด่น” เพราะมีการกล่าวย้ำต่อไปด้วยว่าจะป้องกันศิลปวัฒนธรรมของชาติอื่นที่เผยแพร่เข้ามาและทำลายเอกลักษณ์ของชาติอัน “ดีงาม” สิ่งใดที่ขัดต่อศีลธรรมจรรยา ชื่อเสียงเกียรติภูมิ จะ “ปราบปราม” พร้อม ๆ ไปกับการอนุรักษ์ศิลปกรรมโบราณสถาน ปูชนียสถานเพื่อเป็นที่ “ยึดเหนี่ยวจิตใจ” การกล่าวถึง ศิลปะวัฒนธรรม และศาสนา จึงเป็นไปเพื่อผลในการฟื้นฟูจิตใจของคนในชาติ ซึ่งนับเป็นประเด็นที่สนับสนุนเรื่องการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติตามที่รัฐบาลได้กล่าวนำไว้ในตอนต้น

3) วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตยและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาลกล่าวถึงบทบาทฐานะเป็น “ผู้ปลูกฝัง” เรื่องที่มีความสำคัญต่อการบริหารประเทศ นั่นคือ ความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องประชาธิปไตย ปลูกฝังให้คนไทยทุกคนยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ โดยกล่าวเน้นอุดมการณ์ที่สำคัญคือความเสียสละเพื่อส่วนรวม รวมไปถึงการสร้างความสามัคคีและรวมพลังคนในชาติพัฒนาประเทศ ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 4

จะปลูกฝังให้คนไทยทุกคนมีความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้องและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

จะใช้การเมืองนำการทหารในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ต่อไปทั้งนี้เพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชาติและรวมพลังคนไทยที่มีความคิดแตกต่างกันมาช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล คณะที่ 43, 2526)

4) วาทกรรมสร้างสำนึกความเป็นไทย

รัฐบาลมีบทบาทของการสร้างสำนึกความเป็นไทย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 5

จะเร่งฝึกและอบรมในด้านระเบียบวินัย คุณธรรม ความรู้รับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง ความรักในศิลปวัฒนธรรมและความสำนึกความเป็นไทยร่วมกันเพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ เอกราชอธิปไตยของชาติ และระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข นอกจากนั้นจะส่งเสริมให้สถาบันศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมให้มากขึ้น

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล คณะที่ 43, 2526)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 6

เร่งอบรมปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึกถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน ในด้านคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมโดยเน้นความร่วมมืออย่างจริงจังและใกล้ชิดของสถานศึกษา ศาสนา สังคม และครอบครัวปลูกฝังค่านิยมพื้นฐานให้แก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในเรื่องความมีเหตุผลการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความมีน้ำใจนักกีฬา ความมีระเบียบวินัย การประหยัดความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพึ่งตนเองและส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีบทบาทในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ให้มากขึ้นรวมทั้งให้ตระหนักในคุณค่าของการปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา การยึดมั่นในเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น กำเนิดและการรู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล คณะที่ 50, 2535)

จากตัวอย่างที่กล่าวมา รัฐบาลเป็น “ผู้ฝึก” “ผู้อบรม” ประชาชน ส่วนหนึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องของระเบียบวินัย คุณธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง ความรักศิลปวัฒนธรรม แล้วยังเป็นเรื่องสำนึกความเป็นไทย และจิตสำนึกถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการธำรงเอกลักษณ์เอกราชของชาติไทยด้วย

สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลได้ว่า คำแถลงนโยบายของรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ. 2520-2535 แสดงวาทกรรมชาตินิยมไว้ 4 ชุด คือ วาทกรรมดำรงเอกราชอธิปไตย ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ วาทกรรมรักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่น วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตยและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ และ วาทกรรมสร้างสำนึกความเป็นไทย ซึ่งเป็นการเพิ่มความหมายของความรักชาติโดยการกล่าวถึงเรื่องของผลประโยชน์ของชาติ ความรักประชาธิปไตย การต่อต้านคอมมิวนิสต์ คำแถลงนโยบายของรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ. 2520-2535 มีประเด็นความคิดสนับสนุนและคำสำคัญสรุปได้ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 15 สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2520-2535

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2520-2535		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรม ความมั่นคงของชาติ	- เสริมสร้างความมั่นคงด้านต่าง ๆ	- เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ - ประชาชนมีส่วนร่วม - มีความสามัคคีระหว่างชนในชาติ - พร้อมที่จะเสียสละเพื่อชาติ
2. วาทกรรมรักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย	- ส่งเสริมเอกลักษณ์ไทยป้องกันศิลปวัฒนธรรมชาติอื่น	- พัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่น - ป้องกันมิให้ศิลปวัฒนธรรมของชาติอื่นทำลายศิลปวัฒนธรรมเอกลักษณ์อันดีงามของชาติ
3. วาทกรรมสร้างสำนึกความเป็นไทย	- สร้างสำนึกความเป็นไทย และจิตสำนึกถึงการมีส่วนร่วม	- สำนึกความเป็นไทย - ธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์

3.2 ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในคำขวัญวันเด็ก

คำขวัญวันเด็กที่อยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2520 – 2535 มีทั้งสิ้น 16 คำขวัญ ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 16 คำขวัญวันเด็กตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 – 2535

ปี พ.ศ.	นายกรัฐมนตรี	คำขวัญ
2520	นายธานินทร์ กรัยวิเชียร	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเยาวชนไทย
2521	พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์	เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติมั่นคง
2522	พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์	เด็กไทยคือหัวใจของชาติ
2523	พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์	ขยัน อดทน ประหยัด เป็นคุณสมบัติของเด็กไทย
2524	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	มีวินัยใจซื่อสัตย์ รู้ประหยัด เคร่งครัดคุณธรรม
2525	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	ขยัน ศึกษา ใฝ่หาความรู้ เชิดชูชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเด็กไทย
2526	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	รู้หน้าที่ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด มีวินัย และคุณธรรม
2527	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	รักวัฒนธรรมไทย ใฝ่ดี มีความคิด สุจริต ใจมั่น
2528	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	สามัคคี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม
2529	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2530	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2531	พลเอก เปรม ติณสูลานนท์	นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2532	พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2533	พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2534	นายอานันท์ ปันยารชุน	รู้หน้าที่ มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำชาติพัฒนา
2535	นายอานันท์ ปันยารชุน	สามัคคี มีวินัย ใฝ่ศึกษา จรรยางาม

ผลการวิเคราะห์วาทกรรมที่ปรากฏผ่านคำขวัญมีดังนี้

1) วาทกรรมเด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ

1.1) สนับสนุนให้การศึกษาแก่เด็ก และเด็กที่ตั้งใจศึกษาจะช่วยพัฒนาชาติ

วาทกรรมประเภทนี้เป็นการนำเสนอบทบาทหน้าที่ของเด็กที่มีต่อประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการศึกษา รวมไปถึงการพัฒนาชาติ โดยกล่าวในประเด็นดังต่อไปนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การเสนอแนวคิดให้เห็นว่า การให้การศึกษาและการตั้งใจศึกษา เล่าเรียน ทำให้เกิดสติปัญญาอันเป็นกำลังสำคัญของประเทศ ดังความว่า

เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติมั่นคง

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2521

โดยที่ความคิดในเรื่องการศึกษานี้ รัฐบาลให้การสนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งมองว่าความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองย่อมขึ้นอยู่กับระดับการศึกษาของพลเมืองในประเทศ หากการศึกษาดี ภาวะเศรษฐกิจของชาติย่อมดีตามไปด้วย

ตัวอย่างต่อไปแสดงถึงการเป็นเด็กดี การรู้จักหน้าที่ การมีวินัย ย่อมนำสิ่งดี ๆ มาสู่ประเทศ และเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ช่วยพัฒนาชาติ ดังความว่า

รู้หน้าที่ มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำชาติพัฒนา

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2534

1.2) เด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติ พัฒนาชาติ ปรากฏในคำขวัญที่มีแนวคิดปลูกฝังเรื่องความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีค่านิยมในการรักวัฒนธรรมไทย ดังนี้

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเยาวชนไทย

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2520

รักวัฒนธรรมไทย ใฝ่ดี มีความคิด สุจริต ใจมั่น

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2527

นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2529-2531

รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2532-2533

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

2) วาทกรรมสามัคคี

คือ วาทกรรมที่มีลักษณะเน้นเรื่องความสามัคคี เป็นการเน้นย้ำในเรื่องความรักความสามัคคีซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการสร้างชาติ ดังตัวอย่าง

สามัคคี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2528

สามัคคี มีวินัย ใฝ่ศึกษา จรรยางาม

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2535

สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญของรัฐบาลได้ว่า คำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2520-2535 ปรากฏวาทกรรมชาตินิยม 2 เรื่อง คือ วาทกรรมเด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ และวาทกรรมสามัคคี ซึ่งยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่สืบเนื่องจากยุคก่อนเพื่อปลูกฝังให้แก่เด็ก ทั้งนี้ประเด็นวาทกรรมชาตินิยมแต่ละเรื่องมีประเด็นสนับสนุนสรุปแสดงเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 17 สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2520-2535

วาทกรรมชาตินิยมจากคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2520-2535		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมเด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ	1.1 สนับสนุนให้การศึกษาแก่เด็กและเด็กที่ตั้งใจศึกษาจะช่วยพัฒนาชาติ	- เด็กดีศรีแก่ชาติ - เด็กฉลาดชาติมั่นคง - นำชาติพัฒนา
	1.2 เด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติ พัฒนาชาติ	- รักชาติ - รักวัฒนธรรมไทย - นิยมไทย
2. วาทกรรมสามัคคี	- สามัคคี มีวินัย - มีคุณธรรม -ใส่ใจการศึกษา	- สามัคคี - มีวินัย คุณธรรม - ใฝ่ศึกษา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลในช่วงที่ 3 ปี พ.ศ. 2520-2535

วาทกรรมชาตินิยมในช่วงเวลาดังกล่าว ปรากฏชุดความคิดในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญวันเด็ก ดังนี้

1. วาทกรรมความมั่นคงของชาติ
2. วาทกรรมรักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย
3. วาทกรรมสร้างสำนึกความเป็นไทย
4. วาทกรรมเด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ
5. วาทกรรมสามัคคี

ระบบความคิดของผู้รับสารในบริบทการสร้างวาทกรรม

ตารางที่ 18 สรุปเหตุการณ์สำคัญในช่วง พ.ศ. 2520-2535

เวลา	เหตุการณ์
26 มี.ค. 2520	พล.อ. ฉลาด หิรัญศิริ ทำการปฏิวัติแต่ไม่สำเร็จแต่ไม่สำเร็จ ถูกลงโทษประหารชีวิต และจับผู้ร่วมก่อการอีกมาก
20 ต.ค. 2520	คณะทหารนำโดย พล.ร.อ. สงัด ทำการปฏิวัติล้มรัฐบาลนายธานินทร์ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันท์ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
ม.ค.-ก.พ. 2523	เกิดวิกฤติการณ์ด้านปัญหาน้ำมันและค่าครองชีพ และเกิดความขัดแย้งทางด้านรัฐสภาเมื่อกลุ่ม ส.ส.ที่ได้รับการเลือกตั้งเตรียมเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ทำให้ พล.อ.เกรียงศักดิ์ ประกาศลาออกกลางสภา เมื่อ 28 ก.พ. 2523
3 มี.ค. 2523	พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งนรัฐบาลผสมขึ้น
1-3 เม.ย. 2524	กลุ่มทหารหนุ่มในกองทัพบก มี พล.อ.สัณห์ จิตรปฏิมา และ พ.อ.มนูญ รูปขจร เป็นหัวหน้าทำการปฏิวัติแต่ไม่สำเร็จ พล.อ.สัณห์ หนีไปประเทศพม่ามีนายทหาร นายตำรวจ ที่ร่วมก่อรการถูกจับกุมจำนวนหลายคน
2533	กลุ่มธุรกิจเติบโตขึ้นและเข้มแข็งอย่างมากโดยเฉพาะช่วงที่มีผลสำเร็จของการพัฒนาอุตสาหกรรม
2534	ความขัดแย้งของกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจ การเมือง ข้าราชการและทหาร นำไปสู่การรัฐประหมรในเดือนกุมภาพันธ์

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วาทกรรมในบริบททางสังคม

ศาสนาถือเป็นรากฐานแห่งความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา และวิถีชีวิตของคนในสังคม คำสอนในศาสนาย่อมส่งผลต่อโลกทัศน์ของคนในสังคมและยุคสมัย ดังนั้นวาทกรรมชาตินิยมที่มีลักษณะเป็นอุดมการณ์ย่อมต้องพิจารณาในบริบทของมโนทัศน์ทางพุทธศาสนาด้วย เนื่องจากหากความคิดความเชื่อหรือการปฏิบัติบางอย่างมีความขัดแย้งกันก็อาจนำมาซึ่งปัญหาได้แม้ว่าโดยตัวอุดมการณ์ชาตินิยมจะเป็นเรื่องที่ดีก็ตาม ดังกรณีศึกษาในงานวิจัยเรื่อง การสร้างความจริงเรื่อง “แบ่งแยกดินแดน” สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในหนังสือพิมพ์ ที่กล่าวถึงช่วงรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการร้องเรียนไปยังสหประชาชาติให้เข้ามาตรวจสอบการปกครองของรัฐไทยอันเนื่องมาจากรัฐนิยม 12 ฉบับที่ขัดกับหลักการทางศาสนาอิสลาม และสร้างความยากลำบากแก่ชาวมลายูมุสลิมในการดำเนินชีวิตตามความเชื่อ (ภาณุเบศร์ มหาเรือนขวัญ, 2550: 122) หากมองในแง่นี้จะพบว่าวาทกรรมชาตินิยมเมื่อแปรไปสู่การปฏิบัติกลายเป็นปฐมบทแห่งความขัดแย้งเนื่องจากวาทกรรมชาตินิยมต้องอาศัยชุดความคิดเรื่องการมีอุดมการณ์ร่วมและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นจึงขัดแย้งกับชุดความคิดที่สนับสนุนเรื่องเสรีภาพและความหลากหลายหรือความเชื่อที่แตกต่าง ทำให้กลายเป็นความขัดแย้ง ความคับข้องใจ ความขัดเคือง และการตอบโต้ด้วยความรุนแรง รวมไปถึงการปราบปรามหรือการยุติด้วยวิธีการที่รุนแรงเช่นกันในที่สุด

แม้ศาสนากับการเมืองอาจจะเป็นเรื่องคนละส่วนกัน แต่ศาสนาโดยเฉพาะพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือ ได้ให้หลักธรรมสำหรับผู้นำหรือผู้ปกครองซึ่งเป็นเสมือนเครื่องมือควบคุมกำกับให้การปฏิบัติงานของรัฐบาลต้องอยู่ในหลักธรรมเพื่อนำพารัฐหรือประเทศให้อยู่ในระบอบการปกครองที่ดี รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ยกตัวอย่างเช่น

> จะเร่งรัดสร้างค่านิยมโดยเฉพาะด้านจริยธรรม และศาสนธรรมให้มีวินัย ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความขยันหมั่นเพียร รู้จักประหยัด รู้จักตนเอง และรู้จักอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นด้วยความสมานฉันท์
>
> (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 42, 2523)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จะส่งเสริมให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตามครรลองของศีลธรรม จริยธรรมเป็นพิเศษ โดยกวดขันความประพฤติของข้าราชการให้เป็นที่นับถือ ศรัทธา และเป็นตัวอย่างที่ดีงามของประชาชน

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 42, 2523)

4. ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ช่วงที่ 4 ปี พ.ศ. 2536-2550

ช่วงปี พ.ศ. 2536-2550 มีคณะรัฐบาลและนายกรัฐมนตรีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 19 ข้อมูลนายกรัฐมนตรี ช่วง ปี พ.ศ. 2536-2550

นายกรัฐมนตรี ลำดับที่	คณะรัฐมนตรี คณะที่	รายนาม	เริ่มวาระ (เริ่มต้นโดย)	สิ้นสุดวาระ (สิ้นสุดโดย)
21	51	นายบรรหาร ศิลปอาชา	13 ก.ค. 2538 (มติสภาผู้แทนราษฎร)	25 พ.ย. 2539 (ยุบสภา)
22	52	พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ	25 พ.ย. 2539 (มติสภาผู้แทนราษฎร)	9 พ.ย. 2540 (ลาออก เนื่องจากเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ)
20	53	นายชวน หลีกภัย	9 พ.ย. 2540 (มติสภาผู้แทนราษฎร)	17 ก.พ. 2544 (ยุบสภา)
23	54,55	พันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร	17 ก.ค. 2544 (มติสภาผู้แทนราษฎร)	11 มี.ค. 2548 (สภาครบวาระ)
			11 มี.ค. 2548 (มติสภาผู้แทนราษฎร)	19 ก.ย. 2549 (รัฐประหาร)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 19 (ต่อ)

นายกรัฐมนตรี ลำดับที่	คณะรัฐมนตรี คณะที่	รายนาม	เริ่มวาระ (เริ่มต้นโดย)	สิ้นสุดวาระ (สิ้นสุดโดย)
24	56	พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์	1 ต.ค. 2549 (กราบบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งองคมนตรีก่อนเข้ารับตำแหน่ง)	29 ม.ค. 2551 (ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เลือกตั้งทั่วไป)

4.1 ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล

ผลการวิเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ. 2536-2550 มีดังนี้

1) วาทกรรมรัฐบาลพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้า

ข้อความในคำแถลงนโยบายปรากฏถ้อยคำที่แสดงบทบาทของรัฐบาลในฐานะผู้พัฒนาคน พัฒนาชาติ ในแง่มุมต่าง ๆ ได้แก่

1.1) พัฒนาคนเพื่อให้แข่งขันในโลกยุคใหม่โดยไม่ทิ้งสภาพความเป็นไทย

ข้อความที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล มีส่วนที่แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลเป็นผู้วางแผนและจัดการในเรื่องความเจริญก้าวหน้าของประเทศ รัฐบาลมีความรู้ความเข้าใจปัญหา มีความสามารถในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญต่อประเทศชาติ ยกตัวอย่างเช่น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 1

คณะรัฐมนตรีจึงกำหนดเป้าหมายหลักของการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อพัฒนาคนในสังคมให้มีความสุขมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจ และสติปัญญาสามารถแข่งขันในโลกยุคใหม่ได้โดยทิ้งสภาพความเป็นไทย นโยบายของรัฐบาลที่กำหนดไว้ทั้ง 10 ด้านจึงเป็นวิธีการไปสู่เป้าหมายให้คนในสังคมได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีภูมิปัญญา มีส่วนร่วมในการพัฒนารวมทั้งมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม อันจะทำให้การพัฒนาทุกด้านเป็นไปอย่าง*สมดุล*...รัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระ เป็นมิตรกับทุกประเทศ ปรับและส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับนานาประเทศทั้งในด้านการเมืองเศรษฐกิจสังคม วิทยาการและวัฒนธรรมบนพื้นฐานของการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและความเจริญรุ่งเรืองของประชาคมโลกตลอดจนยกระดับภาพลักษณ์ของไทยสู่ระดับที่เป็นจริงและเหมาะสมและเผยแพร่ภาพลักษณ์ของไทย ให้เป็นประเทศที่มีความสามารถมีความกระตือรือร้นและมีความผิดชอบ...ปรับเปลี่ยนฐานะจากประเทศผู้รับการช่วยเหลือสู่การเป็นประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้าน...

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 51,2538)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการเล่าถึงเป้าหมายหลักของการบริหารของรัฐบาลว่าเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้มีความสุขทั้งกายใจ มีความสามารถในการแข่งขัน อยู่ในโลกยุคใหม่ได้ โดยพยายามแสดงให้เห็นว่า ภาพของพลเมืองในอุดมคติดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ด้วยนโยบายที่รัฐบาลไว้วางไว้ โดยรัฐบาลเองมิได้ละเลยความคิดเรื่องปัจเจกบุคคลเพราะมุ่งที่จะพัฒนาอย่าง “เต็มตามศักยภาพ” ของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ยังกล่าวเชื่อมโยงให้เห็นว่าการพัฒนาจะเป็นไปอย่างสมดุล รัฐบาลมีศักยภาพที่จะนำพาประเทศสู่สากล ยกระดับภาพลักษณ์ของไทยและเผยแพร่ภาพลักษณ์ของไทย ในส่วนของประเทศเพื่อนบ้าน รัฐบาลยังจะเป็นผู้ยกระดับฐานะจากประเทศ “ผู้รับเป็นผู้ให้” ความช่วยเหลือต่าง ๆ อีกด้วย

ตัวอย่างที่ 2

คณะรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินเรียบร้อยแล้ว โดยมีเป้าหมาย หลักของการบริหารราชการแผ่นดินที่จะเทิดทูน และยึดมั่นในการปกครองใน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข จะสถาปนาความเชื่อมั่นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม สรรค์สร้างความสมัครสมานสามัคคีและนำมาซึ่งการอยู่ดีกินดีของประชาชน จะเร่งรัดผลักดันการปฏิรูปการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่รัฐธรรมนูญกำหนด จะเร่งสร้างฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจที่ชะลอตัวและพัฒนาศักยภาพการแข่งขันในตลาดโลก รวมทั้งให้มีการกระจายประโยชน์ของการขยายตัวทางเศรษฐกิจไปสู่ประชาชนทุกกลุ่ม จะผลักดันให้มีการปรับทัศนคติ และระบบการทำงานของภาครัฐจากการปกครองประชาชนมาเป็นการให้บริการที่ดีแก่ประชาชน และปรับระบบการทำงานของภาครัฐจากที่เป็นผู้คิดเองทำเองมาเป็นระบบที่ร่วมคิดร่วมทำกับภาคเอกชนและประชาชนโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและสิทธิ์โต้แย้งคัดค้านการที่ไม่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ขณะเดียวกันจะส่งเสริมและรณรงค์ให้ประชาชนในชาติมีวินัย พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ได้รับการบริการที่ดี มีการศึกษาที่ได้มาตรฐาน มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญาและอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 52, 2539)

ลักษณะการใช้ภาษาของข้อความ เป็นการให้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นของรัฐบาล การใช้คำว่า “สถาปนา” กับความเชื่อมั่น เป็นการบอกถึงความตั้งใจของรัฐบาลที่จะกระทำมากกว่าเพียงแค่สร้างความเชื่อมั่น แต่ต้องการให้ความเชื่อมั่นนั้นตั้งอยู่หรือคงอยู่ในความรู้สึกของประชาชนไปตลอด ที่น่าสนใจคือกลุ่มคำกริยาที่ตามมา ไม่ว่าจะเป็น รัฐบาลจะ “สถาปนา..สรรค์สร้าง...เร่งรัด...เร่งสร้าง...ให้มี(การกระจายประโยชน์)...ผลักดัน...ส่งเสริม...รณรงค์” ล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มคำกริยาแสดงภาพไปในทางบวกหรือสร้างสรรค์ เป็นการกล่าวซ้ำบทบาทในการสร้างสรรค์ของรัฐบาลเพื่อตอกย้ำทำให้เกิดภาพของรัฐบาลที่เป็นผู้สร้างและผู้ให้แก่ประชาชน โดยสิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงกับคำว่า เป็น “เป้าหมาย หลักของการบริหารราชการแผ่นดิน” ประชาชนจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ต่าง ๆ จากรัฐบาล

ตัวอย่างที่ 3

รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจทุกแขนงของประเทศให้กลับ ฟื้นคืนสู่ภาวะปกติและพร้อมที่จะเป็นพลังผลักดันการพัฒนาต่อไปในอนาคตอย่างเต็มศักยภาพ รัฐบาลทราบดีว่า การดำเนินการ ในครั้งนี้ มีความยากลำบาก และตกอยู่ภายใต้เงื่อนเวลาที่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จะต้องทำอย่างเร่งรีบและเงื่อนไขงบประมาณแผ่นดินอันจำกัด แต่รัฐบาลเชื่อมั่นว่าด้วยความร่วมมือร่วมใจ ของคนทั้งชาติ ประกอบกับหลักการสำคัญในการบริหารงานของรัฐบาล อันได้แก่ การบริหารงาน อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ซื่อตรง และโปร่งใส น่าจะเป็นปัจจัยให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจที่ประเทศชาติผลักดันการพัฒนาต่อไปในอนาคตอย่างเต็ม ศักยภาพ เพื่อความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติของรัฐบาลอย่างเป็นขั้นเป็นตอนคณะรัฐมนตรีจึงกำหนด นโยบายการบริหารราชการ แผ่นดิน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 นโยบายการเมือง การปกครอง การบริหารราชการ ความมั่นคง และการต่างประเทศ ส่วนที่ 2 นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งครอบคลุมการดำเนินการสองระยะ ได้แก่ ระยะเร่งด่วนและระยะปานกลาง ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับความรุนแรงของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ รวมทั้งเพื่อให้เห็นเป้าหมายที่มุ่งเร่งให้บังเกิดขึ้นแต่ละขั้นตามลำดับ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 53, 2540)

ตัวอย่างนี้ให้ภาพของรัฐบาลผู้ “ทราบดี” เกี่ยวกับปัญหาของประเทศ การกล่าวว่ารัฐบาลจะเป็นผู้ “ฟื้นฟูเศรษฐกิจทุกแขนงให้ฟื้นคืนสู่ภาวะปกติ” นั่นหมายความว่า รัฐบาลกำลังแสดงให้เห็นว่าสภาพเศรษฐกิจของประเทศในช่วงเวลาที่ผ่านมากำลังประสบปัญหาอย่างหนัก รัฐบาลมีบทบาทของผู้กู้สถานการณ์ด้วยการเปลี่ยนสถานการณ์ปัญหาให้สภาพเศรษฐกิจให้กลับมาเป็นปกติ ในการนี้ รัฐบาลยัง “เชื่อมั่น” ว่า “หลักการสำคัญในการบริหารงานของรัฐบาล” จะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การแก้ปัญหาได้ อีกทั้งรัฐบาลยังแสดงความเป็นนักบริหารมืออาชีพด้วยการให้ข้อมูลการทำงานของรัฐบาล “อย่างเป็นขั้นเป็นตอน” ให้ภาพของการทำงานที่เป็นระบบ รู้ว่าปัญหาใดควรดำเนินการใน “ระยะเร่งด่วน” หรือ “ระยะปานกลาง” ซึ่งจะทำให้เห็น “เป้าหมายที่มุ่งเร่งให้บังเกิดขึ้นตามลำดับ” นั่นหมายความว่าแนวทางการบริหารประเทศโดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของรัฐบาล รัฐบาลกำลังชี้ให้เห็นว่าจะสำเร็จได้เป็นรูปธรรมอย่างแน่นอน

1.2) วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อพัฒนาประเทศ

ประชาชนและทุกฝ่ายควรให้ความร่วมมือร่วมใจ มีส่วนร่วมกับรัฐบาลหากต้องการเห็นประเทศพัฒนาไปในทางที่รัฐบาลนำเสนอ ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างให้เห็นถึงวาทกรรมที่มีลักษณะการใช้ภาษาเพื่อเรียกร้อง วิงวอน ขอความเข้าใจและร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อจะนำพาประเทศไปในทางที่ดี หรือดีกว่าเดิม ยกตัวอย่างดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 4

รัฐบาลจะสานต่อการดำเนินงานด้านการทูตเพื่อประชาชน โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมในภารกิจด้านการต่างประเทศ การเสริมสร้างและสนับสนุนชุมชนไทยในต่างประเทศให้มีบทบาทและส่วนร่วมในการปกปักรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 55, 2548)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นบทบาทของรัฐบาลที่จะเรียกร้องให้ทุกฝ่ายร่วมมือกัน แม้แต่ชาวไทยที่อยู่ยังต่างแดนก็จะเสริมสร้างและสนับสนุนให้มีบทบาทร่วมรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศ

จากข้อความตัวอย่างที่ยกมานี้มีลักษณะของการให้ข้อมูล แสดงให้เห็นแนวทางในการทำงานของรัฐบาล สืบเนื่องไปถึงผลประโยชน์ของประเทศที่จะเกิดขึ้นจากการบริหารของรัฐบาล โดยเฉพาะความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ตามมาด้วยวาทะร้องขอ เรียกร้องให้ประชาชนและทุกฝ่ายร่วมมือร่วมใจกับรัฐบาล เนื่องจากสิ่งที่รัฐบาลนำเสนอจะบังเกิดผลดีต่อประเทศชาติ หากต้องการเห็นประเทศพัฒนาจึงควรให้ความร่วมมือ

1.3) วาทกรรมรัฐบาลผู้จงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ

นอกจากเนื้อหาที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลจะแสดงถึงสิ่งที่รัฐบาลจะดำเนินการตลอดระยะเวลาในการบริหารประเทศแล้ว คำแถลงนโยบายของรัฐบาลยังมีส่วนสร้างการรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของคณะรัฐบาลหรือนายกรัฐมนตรีอีกด้วย จากตัวอย่างที่คัดเลือกมา คำกล่าวของรัฐบาลโดยนายกรัฐมนตรีได้แสดงภาพลักษณ์ ดังต่อไปนี้

รัฐบาลมีความจงรักภักดี และเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ คำแถลงนโยบายของรัฐบาลจะเริ่มต้นด้วยข้อความในลักษณะที่แสดงความจงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เสมอ โดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 7

ตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คณะรัฐมนตรีจึงได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อนำเรียนท่านสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติผู้ทรงเกียรติได้รับทราบถึงเจตนารมณ์และนโยบายของรัฐบาล ในประการสำคัญในอันที่จะธำรงพิทักษ์รักษาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ มิให้ผู้ใดล่วงละเมิดได้

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 56, 2549)

จากตัวอย่างที่ยกมา ได้แสดงให้เห็นทั้งเจตนารมณ์และบทบาทหน้าที่ของรัฐบาล กล่าวคือ รัฐบาลจะ “เทิดทูนเคารพสักการะ” “เชื่อมั่นอย่างจริงใจ” และจะปฏิบัติทุกประการที่เป็นการ “รักษาราชบัลลังก์” ให้มั่นคงอยู่ชั่วนิรันดร ภาพลักษณ์ของรัฐบาลจึงเป็นผู้ที่เปี่ยมไปด้วยความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อีกทั้งยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการพิทักษ์หรือเป็นผู้ปกป้องมิให้ผู้ใดมาล่วงละเมิดได้

2) วาทกรรมรัฐบาลผู้มีอุดมการณ์

คำแถลงนโยบายซึ่งเปรียบเสมือนยุทธศาสตร์และนำไปสู่แผนปฏิบัติการต่าง ๆ ของรัฐบาล ได้สะท้อนภาพของรัฐบาลผู้มีอุดมการณ์และมีความมุ่งมั่นที่จะบริหารประเทศให้ได้ตามอุดมการณ์ที่ประกาศไว้ ดังนี้

2.1) รัฐบาลมีอุดมการณ์และมีความมุ่งมั่น

ตัวอย่างที่ 8

รัฐบาลขอให้ความเชื่อมั่นแก่รัฐสภาอันเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินว่า จะบริหารราชการแผ่นดินด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มีความมุ่งมั่นที่จะบริหารประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ทัดเทียมอารยประเทศ มีความเท่าเทียมกันในสังคมที่มีความสมดุลมากขึ้น และมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ทั้งนี้โดยยึดประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทยเป็นที่ตั้งอย่างแท้จริง

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 55, 2548)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าสิ่งสำคัญที่รัฐบาลยึดถือเป็นอุดมการณ์ในการบริหารประเทศก็คือ “วิถีทางแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ผลประโยชน์ของประเทศ ความสุขของประชาชน ความมั่นคงของประเทศ ความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ” ด้วยเหตุนี้เมื่อพูดถึงอุดมการณ์รัฐบาลจะใช้คำว่า “มุ่งมั่น ยึดมั่น บริหาร” เพื่อนำไปสู่อุดมการณ์ดังกล่าว ขณะเดียวกันทางใดที่จะเป็นอุปสรรคต่ออุดมการณ์ ย่อมปรากฏคำที่เป็นคู่ตรงข้ามคือ “จัดการ ขจัดให้สูญสิ้นไป” พร้อมทั้งให้ภาพของการจัดการว่าจะกระทำ “โดยเร็ว” อีกด้วย

3) วาทกรรมรัฐบาลคือผู้แก้ปัญหา

การแสดงบทบาทของรัฐบาลผู้แก้ปัญหาได้แก่วาทกรรมที่มีลักษณะแสดงสภาพปัญหาของชาติและเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข วาทกรรมในประเด็นนี้มีเนื้อหาที่กล่าวถึงสภาพสังคมหรือประเทศที่เกิดปัญหาหลายด้านในช่วงเวลาที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะเป็นการเน้นให้เห็นข้อผิดพลาดของการบริหารราชการของรัฐบาลชุดที่ผ่านมา และข้อความที่มักจะกล่าวตามมาคือการเสนอภาพของผู้ที่เข้ามาเพื่อแก้ปัญหาซึ่งได้แก่รัฐบาลชุดปัจจุบัน ดังนี้

ตัวอย่างที่ 9 สภาพสังคมและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศก่อนหน้ารัฐบาลชุดปัจจุบันเต็มไปด้วยปัญหาการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญซึ่งผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ ดังความว่า

> สืบเนื่องจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยมองว่าหากระบบเศรษฐกิจของประเทศได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามไปด้วย ซึ่งจากการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศดังกล่าว จะเห็นได้ว่าแม้ประเทศไทยจะประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี แต่ผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ เช่นช่องว่างของรายได้ยิ่งมีแนวโน้มสูงขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง สังคมมีความสับสนและมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น มีความย่อหย่อนของศีลธรรมจรรยา ละทิ้งค่านิยมอันดีงามของไทย โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงและก่อให้เกิดปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคม กล่าวโดยสรุปการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ของชีวิตซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 51, 2538)

ตัวอย่างที่ 10 ประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ยังไม่พ้นจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ และต้องการการเปลี่ยนแปลงในแทบทุกมิติ ดังข้อความ

วันนี้ประเทศไทย ยังไม่พ้นจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ประเทศยังต้องได้รับการบริหารที่ทุ่มเท เป็นพิเศษ จะปล่อยให้การบริหารดำเนินไปเหมือนภาวะปกตินั้นไม่ได้ เพราะเศรษฐกิจของประเทศ อาจถลำลึกลงอีกจนยากที่จะเยียวยา ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องการการเปลี่ยนแปลงในแทบทุกมิติ ด้วยแนวคิดของนโยบายใหม่ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งข้อมูลความรอบรู้ และสติปัญญาที่เข้าใจในรากเหง้าแห่งปัญหา และทันโลก ทันเหตุการณ์ ปัจจุบัน ประชาชนทุกระดับได้รับความเดือดร้อน อันเกิดมาจากมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ซึ่งเป็นผลมาจากการตกงาน ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ กำลังซื้อของคนในประเทศตก

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 54, 2544)

ตัวอย่างที่ 11 ปัญหาเรื่องความเสื่อมศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน ความไร้ประสิทธิภาพในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทำให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบ และปัญหาความขัดแย้งในมวลหมู่ประชาชน ดังความว่า

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ได้ระบุถึงสาเหตุของการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 19 กันยาน พุทธศักราช 2549 โดยปรารถนาที่จะแก้ไขความเสื่อมศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน ความไร้ประสิทธิภาพในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทำให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นอย่างกว้างขวางโดยมิอาจหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ อันเป็นวิกฤติการณ์ร้ายแรงทางการเมืองการปกครอง และปัญหาความขัดแย้งในมวลหมู่ประชาชนที่ถูกปลุกปั่นให้แบ่งแยกเป็นฝักเป็นฝ่ายจนเสื่อมคลายความ “รู้ รัก สามัคคี” ของชนในชาติ อันเป็นวิกฤติการณ์รุนแรงทางสังคม วิกฤติการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งนับเป็นภยันตรายใหญ่หลวงต่อระบอบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และความ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สงบเรียบร้อยของประเทศ จึงมีความจำเป็นรีบด้วยที่จะต้องฟื้นฟูความ “รู้ รัก ส า มั ค คี ” ระบบเศรษฐกิจและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56, 2549)

เมื่อแสดงภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งมักจะเป็นผลมาจากการบริหารประเทศของรัฐบาลชุดก่อน ๆ แล้ว สิ่งที่รัฐบาลเสนอต่อไปก็คือเสนอแนวทางในการแก้ไขโดยรัฐบาลจะเป็นผู้แก้ไข

4) วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างชาติ

วาทกรรมชุดนี้เป็นการกล่าวต่อเนื่องจากการแสดงสภาพปัญหา โดยพยายามชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลเป็นผู้เข้ามาแก้ปัญหาและนโยบายของรัฐบาลจะเป็นทางนำไปสู่การแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 12 การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ล้วนแต่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมเสื่อมโทรมลง รัฐบาลใหม่ได้กำหนดนโยบายซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายให้คนในสังคมได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของชีวิตซึ่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมเสื่อมโทรมลง เป็นลำดับ คณะรัฐมนตรีจึงกำหนดเป้าหมายหลักของการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อพัฒนาคนในสังคมให้มีความสุขมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจ และสติปัญญาสามารถแข่งขันในโลกยุคใหม่ได้โดยไม่ทิ้งสภาพความเป็นไทย นโยบายของรัฐบาลที่กำหนดไว้ทั้ง 10 ด้าน จึงเป็นวิธีการไปสู่เป้าหมายให้คนในสังคมได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพมีภูมิปัญญา มีส่วนร่วมในการพัฒนารวมทั้งมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม อันจะทำให้พัฒนาทุกด้านเป็นไปอย่างสมดุล

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 51, 2538)

ตัวอย่างที่ 13 การแก้ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ให้ประชาชน คือการเพิ่มรายได้ให้ประเทศชาติและนำไปสู่ความมีเสถียรภาพและความมั่นคงอันยั่งยืนของประเทศชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาลจึงตั้งเป้าหมายที่จะดำเนินนโยบายเพื่อลดความยากจน และนำไปสู่การสร้างงาน สร้างรายได้ลดค่าใช้จ่ายให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย นำไปสู่การพอมีพอกิน และเหลือจากนั้น จึงนำไปสู่การสร้างชีวิตใหม่ โดยใช้กลไกทุกส่วนของภาครัฐในการสร้างโอกาส ให้ประชาชนใช้ทุนการปัญญา ศักยภาพส่วนตัว และสินทรัพย์ที่มีอยู่ทำงานอย่างเต็มที่ เมื่อประชาชนมีรายได้ก็จะทำให้ครอบครัวมีรายได้ และประเทศชาติมีรายได้ ซึ่งจะกลายเป็นฐานภาษีใหม่ให้รัฐมี รายได้มากขึ้น เพื่อนำไปสู่การลดภาระหนี้สินของประเทศในโอกาสต่อไป ในสถานการณ์นี้ รัฐบาลจะเป็นผู้ลงทุนทางสังคม ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ใช้เงินโดยไร้เป้าหมาย เพราะการใช้จ่ายเงินเพียงอย่างเดียว มักจะก่อให้เกิดการสูญเปล่า ไม่ได้ผล นโยบายของรัฐบาล อาทิ กองทุนหมู่บ้าน การจัดตั้งธนาคารประชาชน จึงเป็นส่วนหนึ่งของการลงทุนเพื่อสร้างรายได้ใหม่ให้กับ ประชาชนและให้กับรัฐในที่สุด รัฐบาลตระหนักดีว่าประชาชนกำลังลำบาก เพราะฉะนั้น จำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างหนี้ ทั้งภาคประชาชนและภาคเอกชน ซึ่งจะเป็นยุทธศาสตร์เบื้องต้นก่อนนำไปสู่การสร้างงาน สร้างรายได้ ดังนั้น ภารกิจเร่งด่วนและสำคัญยิ่งของรัฐบาล คือ การเร่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตของระบบเศรษฐกิจ การบริหาร สังคมและการเมือง โดยจะต้องดำเนินการไป พร้อม ๆ กัน เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้ทันการณ์ โดยปัญหา มี 2 ส่วน คือ 1. หยุดการหดตัวของเศรษฐกิจ ที่กำลังก่อปัญหาทางสังคมให้กับประเทศ 2. การแก้ไขและปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ให้กับระบบเศรษฐกิจ และสังคม ไปสู่ความ มีเสถียรภาพ และความมั่นคงอันยั่งยืนของประเทศชาติ

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 54, 2544)

ตัวอย่างที่ 14 รัฐบาลคือผู้สร้างชาติให้แข็งแกร่งยั่งยืน

โดยที่รัฐบาลคณะนี้ บริหารราชการแผ่นดินต่อเนื่องจากรัฐบาลคณะที่แล้วและได้ประกาศนโยบายระหว่างการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า สี่ปีที่ผ่านมาเป็นช่วงเวลาแห่งการซ่อมความหายนะจากวิกฤตของประเทศ แต่สี่ปีต่อจากนี้ไปเป็นช่วงเวลาแห่งการสร้างชาติให้แข็งแกร่งยั่งยืน

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 55, 2548)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นการแสดงบทบาทในการเป็นผู้แก้ปัญหาของรัฐบาลเพื่อนำพาประเทศให้พ้นจากวิกฤติการณ์ในด้านต่าง ๆ โครงสร้างในการใช้ภาษาของรัฐบาลจึงเป็นไปในแนวทางเดียวกันคือ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

(1) รัฐบาลผู้ตระหนักในปัญหาเร่งด่วนของชาติ

(2) แสดงความมุ่งมั่นในการเป็นผู้แก้ปัญหา

(3) เสนอนโยบาย/แผนการ/แนวคิดในการแก้ปัญหา

(4) กล่าวถึงผลสำเร็จที่จะเกิดขึ้นจากการแก้ปัญหาของรัฐบาล (ภาวะปกติของประเทศ, ความอยู่ดีกินดี,ชีวิตใหม่,ความมั่นคง,การก้าวต่อไปข้างหน้า)

5) วาทกรรมรัฐบาลผู้ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ

นับเป็นวาทกรรมที่ปลูกฝังค่านิยมต่อประชาชน รณรงค์ให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ประชาชนทุกภาคส่วนควรร่วมมือร่วมใจกันเพื่อพัฒนาชาติ ในบทบาทของผู้นำในการบริหารประเทศ รัฐบาลยังได้แสดงบทบาทของการเป็นผู้ปลูกฝังค่านิยมต่าง ๆ ให้ประชาชนซึ่งมีข้อสังเกตว่ามักจะเป็นค่านิยมที่เอื้อต่อการปกครองของรัฐบาล ดังนี้

ตัวอย่างที่ 15 รัฐบาลเป็นผู้นำในการสร้างความรักความสามัคคีในประเทศ

ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความร่วมมือกันในการกอบกู้และฟื้นฟูประเทศชาติในทุกด้าน โดยการสรุปบทเรียนจากปัญหาความแตกแยกร้าวฉานและความล้มเหลวในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวในอดีตแล้วนำมาปรับความเข้าใจของประชาชน สร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาที่เน้นความสมานฉันท์ของคนในชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมการเผยแพร่ตัวอย่างของความร่วมมือที่ดีและมีความสุขของทุกชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำแผนปฏิรูปสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานคุณธรรมร่วมกับภาคประชาชน ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน และสถาบันศาสนา เพื่อสร้างสังคมไทยที่ไม่ทอดทิ้งกัน

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56, 2549)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าคุณธรรมเรื่องความสามัคคีของประชาชนในชาติเป็นสิ่งสำคัญที่รัฐบาลต้องการเน้นย้ำ เพราะรัฐบาลเชื่อว่าจะนำไปสู่ “ความวัฒนาถาวรของประเทศ การพ้นวิกฤติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทางการเมืองโลก ความเป็นปึกแผ่นของประเทศ การกอบกู้ฟื้นฟูประเทศในทุกด้าน" รัฐบาลจึงพยายามที่จะเรียกร้องให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกันด้วยความรักความเข้าใจ และพยายามบริหารประเทศให้มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อประโยชน์ดังที่กล่าวมา ที่สำคัญคือการแสดงทัศนะที่ไม่เคยปรากฏในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลในอดีตที่ผ่านมา คือ การ "สร้างสังคมไทยที่ไม่ทอดทิ้งกัน"

6) วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก

วาทกรรมที่ปลูกฝังความเป็นไทย รณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนรักและหวงแหนในวัฒนธรรมไทย ในฐานะของรัฐบาลแห่งประเทศไทย บทบาทสำคัญที่รัฐบาลแสดงให้เห็นผ่านคำแถลงนโยบายของรับบาลก็คือการปลูกฝังความเป็นไทย ซึ่งมีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ตัวอย่างที่ 16

ในอีกสี่ปีต่อไปนี้จะเน้นที่การส่งเสริมให้วัยรุ่นไทยเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง รักชาติในทางที่ถูก มีคุณธรรมเอื้ออาทรต่อผู้อื่น และเข้าใจถึงคุณค่าซาบซึ้งในความสุนทรีย์ของศิลปะ

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 55, 2548)

7) วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย

ตัวอย่างที่ 17

ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืน บนฐานของวัฒนธรรมไทย และใช้สื่อทุกรูปแบบในการสร้างสรรค์สังคม รักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ และความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56, 2549)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ยกมานี้แสดงบทบาทของรัฐบาลในการรณรงค์ส่งเสริมในเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทย ข้อที่น่าสังเกตคือ รัฐบาลมีมุมมองต่อศิลปวัฒนธรรมไทยใน 2 ทาง คือ ทางหนึ่งจะเป็นเครื่องช่วยกล่อมเกลาใจ ให้ประชาชนรู้จักความสุนทรีย์ อีกทางหนึ่งคือการเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจของชาติ เช่น เป็นสินค้า เพื่อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวและบริการ เป็นต้น

นอกจากบทบาทในการรณรงค์ส่งเสริมแล้ว รัฐบาลยังเป็นผู้วางแนวทางในการสืบสานวัฒนธรรมไทยและเชิดชูวัฒนธรรมไทยอีกด้วย ตัวอย่างต่อไปนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลมองว่าศิลปวัฒนธรรมของชาติเป็นสิ่งที่ควรได้รับการยกย่องเชิดชูทั้งจากประชาชนคนไทยด้วยกันเองและในสายตาของชาวต่างประเทศ โดยรัฐบาลแต่ละคณะวางแนวทางสืบสานวัฒนธรรมไทยไว้อย่างหลากหลาย ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 18 เน้นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยวางแนวทางการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย

> นโยบายด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและทำนุบำรุงศาสนารัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทำนุบำรุงส่งเสริมและฟื้นฟูศาสนาโดยให้ประชาชนสนใจในสาระคำสอนเป็นหลัก ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะท้องถิ่นและอนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญของชาติโดยจะดำเนินการ...ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของแนวคิดและแนวทางในการพัฒนาประเทศ...ส่งเสริมศิลปะท้องถิ่น เช่น ศิลปะการเขียนภาพแกะสลักของไทย การแสดงพื้นบ้านของไทย ไม่ว่าจะเป็นหนังตะลุง โขน หมอลำ ลิเก ฯลฯ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมที่แทรกอยู่ในกิจกรรมกีฬา เช่น การแข่งเรือกอและ เรือยาว ศิลปะการป้องกันตัว โดยสนับสนุนงบประมาณช่วยเหลือเพื่อให้ศิลปินสามารถดำรงชีวิตของความเป็นศิลปินและเป็นผู้รักษาศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ได้...ส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่นานาชาติถือเป็นมรดกโลก ด้วยการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่ดีเหมาะสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว
>
> (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 51, 2538)

8) วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตัวอย่างที่ 19 การสร้างตราสินค้าไทยจากผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาไทยให้มีชื่อเสียงสู่สากล

รัฐบาลจะปรับโครงสร้างเศรษฐกิจทั้งระบบโดยมุ่งไปสู่การเพิ่มมูลค่าผลผลิตบนพื้นฐานความรู้และความเป็นไทย โดยผนวกฐานทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยเข้ากับการสร้างผู้ประกอบการใหม่ การบริหารจัดการที่ดี การใช้นวัตกรรมเชิงพาณิชย์ การสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ และการจัดระบบการตลาดให้มีการผลิตและบริการอันเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในตลาดโลกเพื่อการขยายตัวอย่างยั่งยืนของประเทศในอนาคต...รัฐบาลจะสร้างโอกาสการพัฒนาให้แก่ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยสนับสนุนองค์ความรู้ในด้านการขาย การตลาด ระบบบัญชี การให้ความรู้ในการปรับปรุงคุณภาพสินค้าและการผลิต รวมทั้งการช่วยเหลือจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของชาวบ้านและชุมชนอย่างกว้างขวาง ตลอดจนจัดตั้งศูนย์แสดงสินค้าของประเทศไทยในเมืองใหญ่ในต่างประเทศ เพื่อสร้างตลาดและเผยแพร่ชื่อประเทศไทยให้เป็นที่รู้จัก

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 55, 2548)

9) วาทกรรมความมั่นคงของชาติ

คำแถลงนโยบายรัฐบาลได้สะท้อนบทบาทอันสำคัญของรัฐบาลทุกยุคสมัยในเรื่องของการเป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยและรักษาความมั่นคงของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ภัยจากต่างชาติ ปัญหาคอมมิวนิสต์ โดยที่รัฐบาลกล่าวว่าจะเป็นผู้รักษาความมั่นคงของประเทศไว้อย่างเคร่งครัด ทางใดที่เป็นการส่งเสริมความมั่นคงให้กับประเทศรัฐบาลจะปฏิบัติทันที ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 20

สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การรักษาความมั่นคงของรัฐเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากปัญหาวิกฤติการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น สามารถแพร่กระจายความรุนแรงได้อย่างรวดเร็ว จนอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและความสงบสุขของประชาชนโดยรวม รัฐบาลจึงมีนโยบายดังนี้

1. ส่งเสริมการผนึกกำลังระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาควิชาการ เพื่อการป้องกันประเทศอย่างต่อเนื่องในยามปกติ และนำไปสู่การระดมสรรพกำลังเพื่อยกระดับขีดความสามารถของกองทัพให้เพียงพอและทันเวลาในยามไม่ปกติทั้งนี้ ในยาม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

> ปกติรัฐบาลจะเสริมสร้างและใช้ศักยภาพของกองทัพสนับสนุนการพัฒนาพลังอำนาจของชาติทุกด้าน เพื่อให้ประเทศมีความมั่นคงและมั่งคั่งภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสมานฉันท์ สามารถป้องกัน บรรเทา และแก้ไขปัญหาที่สำคัญของชาติ ได้แก่ ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยน้อมนำแนวทางพระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และปัญหาภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ผู้ประสบภัยพิบัติการก่อการร้าย รวมทั้งอาชญากรรมภายในประเทศและที่มีลักษณะข้ามชาติประเภทต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงยาเสพติด ผู้หลบหนีเข้าเมือง แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย การค้าสิ่งของผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ และการกระทำอันเป็นโจรสลัด
>
> (คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56, 2549)

ตัวอย่างนี้ได้สะท้อนให้เห็นความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติ คำแถลงนโยบายของรัฐบาลจึงเท่ากับเป็นการประกาศบทบาทอันสำคัญของรัฐบาลในการรักษาความมั่นคงของประเทศชาติมิให้มีการอันใดมาทำให้เกิดความแตกแยกภายในประเทศ บำรุงขวัญกำลังใจและดูแลสวัสดิการของกองทัพเป็นเตรียมกำลังไว้ให้พร้อมในทุกกรณีเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติไว้

จากตัวอย่างทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นการให้ความหมายของจุดยืน บทบาทของรัฐบาลในการคิดนโยบายต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการกล่าวในลักษณะที่เล่าว่ารัฐบาลจะดูแลแก้ไขในเรื่องใดบ้าง ผู้สร้างวาทกรรมยืนอยู่บนพื้นฐานของการเป็นผู้ที่อยู่เคียงข้างประชาชน มีประชาชนเป็นศูนย์กลางของการบริหารเพื่อความสุขของประชาชนเป็นสำคัญ โดยคุณสมบัติสำคัญที่รัฐบาลมีคือ ความรักและเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ การมีความรู้ความเข้าใจ ความซื่อสัตย์ ความปรารถนาดีต่อประชาชน ความตั้งใจที่จะนำพาชาติให้ทัดเทียมนานาประเทศ

สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ได้ว่า คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550 ปรากฏวาทกรรมชาตินิยม ได้แก่ วาทกรรมรัฐบาลพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้า วาทกรรมประชาชนทุกฝ่ายควรร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อพัฒนาประเทศ วาทกรรมรัฐบาลผู้จงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ วาทกรรมนายกรัฐมนตรีมีอุดมการณ์และมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาประเทศ วาทกรรมรัฐบาลส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ วาทกรรมรักษาความมั่นคงของประเทศ ซึ่งหากพิจารณาการสืบทอดทางความหมายวาทกรรมชาตินิยมแล้วจะพบว่ายังคงกล่าวถึง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เรื่องของการเทิดทูนสถาบัน ความสามัคคี การแสดงบทบาทของนายกรัฐมนตรีผู้รักชาติ การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย โดยที่วาทกรรมในยุคนี้กลับมากล่าวถึงเรื่องของการพัฒนาชาติอีกครั้ง และเน้นย้ำความสามัคคีในแนวคิดของการสมานฉันท์ปรองดอง ส่วนประเด็นที่เป็นเรื่องร่วมสมัย คือการมองชาติไทยและศิลปวัฒนธรรมไทยเป็น “ตรา” ที่ต้องสื่อสารไปสู่ชาติอื่นให้ได้รับการยอมรับ ทั้งนี้วาทกรรมแต่ละชุดปรากฏประเด็นสนับสนุน แสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 20 สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมรัฐบาลพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้า	พัฒนาคนเพื่อให้แข่งขันในโลกยุคใหม่โดยไม่ทิ้งสภาพความเป็นไทย	- แข่งขันโดยไม่ทิ้งความเป็นไทย - รักษาผลประโยชน์แห่งชาติ - ยกระดับภาพลักษณ์ของไทย - เผยแพร่ภาพลักษณ์ของไทย - สรรสร้างความสมัครสมานสามัคคี - ผลักดัน ปรับ ส่งเสริม รณรงค์ เร่งสร้าง เร่งรัด ทราบดีว่า เชื่อมั่น ความร่วมมือร่วมใจของคนทั้งชาติ - เทิดทูนและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อพัฒนาประเทศ	ประชาชนทุกฝ่ายควรร่วมมือกับรัฐบาล	- เสริมสร้าง สนับสนุนชุมชนไทยในต่างประเทศ - ปกปักรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 20 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
3. วาทกรรมรัฐบาลผู้จงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ	จงรักภักดีและเทิดทูนสถาบัน	- ธำรงพิทักษ์รักษาและเทิดทูน
4. วาทกรรมรัฐบาลผู้มีอุดมการณ์	1.1 รัฐบาลมีอุดมการณ์และมีความมุ่งมั่น 1.2 รัฐบาลคือผู้แก้ปัญหา 1.3 รัฐบาลคือผู้สร้างชาติให้แข็งแกร่งยั่งยืน	- ฟื้นฟูความ “รู้ รัก สามัคคี”
5. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้แก้ปัญหา	สภาพสังคมที่ผ่านมามีปัญหาต้องการการเปลี่ยนแปลง	- ประเทศไทยต้องการเปลี่ยนแปลงในแทบทุกมิติ - เสื่อมคลายความรู้รักสามัคคีของชนในชาติ นับเป็นภยันตรายใหญ่หลวง - จึงจำเป็นรีบด้วยที่จะต้องฟื้นฟูความ “รู้รัก สามัคคี”
6. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างชาติ	- พัฒนาประเทศ แก้ปัญหาเศรษฐกิจ พัฒนาคน - รัฐบาลคือผู้สร้างชาติให้แข็งแกร่งยั่งยืน	- สามารถแข่งขันกับโลกยุคใหม่ได้โดยไม่ทิ้งความเป็นไทย - ลดความยากจน นำไปสู่ความพอมีพอกิน จึงนำไปสู่การสร้างชีวิตใหม่ - สู่ความมีเสถียรภาพและความมั่นคงอันยั่งยืนของประเทศชาติ - ช่วงเวลาแห่งการสร้างชาติให้แข็งแกร่งยั่งยืน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 20 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
7. วาทกรรมรัฐบาลส่งเสริมความรักความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ	รัฐบาลเป็นผู้นำในการสร้างความรักความสามัคคีในประเทศ	- ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ - ร่วมมือกัน กอบกู้ ฟื้นฟูประเทศ - สร้างสังคมไทยที่ไม่ทอดทิ้งกัน
8.วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก	รักชาติในทางที่ถูก	- รักชาติในทางที่ถูก - เอื้ออาทรผู้อื่น - ซาบซึ้งในความสุนทรีย์ของศิลปะ
9. วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย	พัฒนาสังคมไทยในมีสันติสุขอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย	- รักษา สืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ - ความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น - เชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย - ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น - อนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญของชาติ
10. วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ	สร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ	- เพิ่มมูลค่าผลผลิตบนพื้นฐานความรู้และความเป็นไทย - การสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ - สร้างตลาดและเผยแพร่ชื่อประเทศไทยให้เป็นที่รู้จัก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 20 (ต่อ)

วาทกรรมชาตินิยมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
11. วาทกรรมความมั่นคงของชาติ	รักษาความมั่นคงของประเทศ	- รักษาความมั่นคงของรัฐ - ผนึกกำลังภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาควิชาการเพื่อการป้องกันประเทศ - พัฒนาพลังอำนาจของชาติทุกด้าน - ประเทศมั่นคงและมั่งคั่งภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.2 ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในเพลงปลุกใจของรัฐบาล

บทเพลงที่สะท้อนประเด็นเรื่องความรักความสามัคคี เป็นประเด็นที่ปรากฏเสมอในเพลงปลุกใจ เพื่อเรียกร้องให้ประชาชนตระหนักถึงความรักความสามัคคีว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างชาติ รักษาความมั่นคงของชาติไว้ได้ เนื่องจากความรักความสามัคคีทำให้เกิดการรวมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน แม้ว่ารัฐบาลจะยอมรับในเรื่องความแตกต่างทางความคิด แต่รัฐบาลก็ยังคงเรียกร้องให้ประชาชนรวมใจหรือร่วมใจกันเพื่อความสงบสุขความมั่นคงภายในชาติ สาระเรื่องชาตินิยมในเพลงปลุกใจของรัฐบาลมีดังนี้

1) วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว

วาทกรรมที่กล่าวถึงเรื่องการร่วมแรงร่วมใจ หวงแหนแผ่นดินไทย คนไทยไม่เคยคิดแบ่งข้าง คนที่เกิดเมืองไทย ทุกคนล้วนเป็นคนไทย แผ่นดินไทยคือบ้านที่ประเสริฐไม่ควรคิดแบ่งแยก ดังเนื้อความในเพลง ขวานไทย ดัง**บทเพลงรวมศิลปิน** 309 **คน เนื้อร้องและทำนองโดย**ยืน ยง โอภากุล **เรียบเรียงโดย** พงษ์พรหม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และ เทียรี่ เมฆวัฒนา สะท้อนประเด็นเรื่องการมีความรักชาติ ไม่คิดแบ่งแยกผืนแผ่นดินไทย โดยใช้สัญลักษณ์ของแผนที่ประเทศไทยที่มี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รูปลักษณ์คล้ายขวานสื่อถึงองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของขวาน โดยเฉพาะภาคใต้ที่เปรียบเสมือนด้ามขวาน ประเทศจะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปมิได้ คนไทยต้องมีจิตใจมั่นคง ไม่หลงเชื่อคำของผู้ไม่หวังดีคิดแบ่งฝ่ายแบ่งข้าง ต้องรักและสามัคคีคิดถึงชาติบ้านเมืองที่บรรพบุรุษสู้รักษาไว้ให้เป็นสำคัญ ความว่า

ตัวอย่างที่ 1 เพลง "ขวานไทยใจหนึ่งเดียว"

โลกนี้มีมาก่อนผู้คนแต่โลกจะทนอยู่ได้นานอีกสักเท่าใด
ถ้าเมื่อเงินหมื่นแสนล้านถูกผลาญไป
ใช้สร้างอาวุธมายัดใส่มือคน
ขวานนี้มีมาก่อนเราเกิด
คือสิ่งประเสริฐที่มีบ้านเป็นของตน
จะแยกไปทำไมไร้เหตุผล
พี่น้องประชาชนจะอยู่อย่างไร
แถบธงแดงขาวน้ำเงิน จงโบกนำความเจริญสู่พี่น้องผองไทย
ให้โลกรับรู้ว่าเราคือใคร ขวานเอยขวานไทยดวงใจเป็นหนึ่งเดียว เป็นหนึ่งเดียว
ฟ้านี้มีโอกาสเป็นหนึ่ง
เมื่อคนคำนึงถึงการเสียสละ
เหล่าบรรพชนพลีชีพแลกมา
ต้องเสียน้ำตาเลือดเนื้อไปเท่าใด
แผ่นดินยามมีคนคอยยุแหย่
ระส่ำย่ำแย่บ้านเมืองลุกเป็นไฟ ถึงเวลาต้องร่วมแรงร่วมใจ
หวงแผ่นดินไทยด้วยหัวใจยุติธรรม
แถบธงแดงขาวน้ำเงิน จงโบกนำความเจริญสู่พี่น้องผองไทย
ให้โลกรับรู้ว่าเราคือใคร ขวานเอยขวานไทยดวงใจเป็นหนึ่งเดียว -เป็นหนึ่งเดียว
ขวานที่ไม่มีด้าม นำไปใช้ย่อมไร้พลัง
คนไทยไม่เคยแบ่งข้าง
ไทยแขกจีนฝรั่งที่เกิดยังเมืองไทย
ใต้ร่มบรมโพธิสมภาร พระเจ้าอยู่หัว พระราชินี ทรงห่วงใย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ลูกเอย หลานเอย ล้วนคนไทย
มาสร้างฝันวันใหม่ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว
(หมู่) แถบธงแดงขาวน้ำเงิน จงโบกนำความเจริญสู่พี่น้องผองไทย
ให้โลกรับรู้ว่าเราคือใคร ขวานเอยขวานไทยดวงใจเป็นหนึ่งเดียว...เป็นหนึ่งเดียว
ขวานที่ไม่มีด้าม
นำไปใช้ย่อมไร้พลัง
คนไทยไม่เคยแบ่งข้าง
ไทยแขกจีนฝรั่งที่เกิดยังเมืองไทย
ใต้ร่มบรมโพธิสมภาร
พระเจ้าอยู่หัว พระราชินี ทรงห่วงใย
ลูกเอย หลานเอย ล้วนคนไทย
มาสร้างฝันวันใหม่ ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว
ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว
ขวานนี้มีมาก่อนเราเกิด
คือสิ่งประเสริฐที่มีบ้านเป็นของตน
จะแยกไปทำไมไร้เหตุผล
เราล้วนเป็นคนเป็นประชาชนไทย
แผ่นดินยามที่คนคอยยุแหย่
ระส่ำย่ำแย่บ้านเมืองลุกเป็นไฟ
ถึงเวลาต้องฮ่วมแฮงฮ่วมใจ
ช่วยตักน้ำมาดับไฟด้วยหัวใจสามัคคี
แถบธงแดงขาวน้ำเงิน จงโบกนำความเจริญสู่พี่น้องผองไทย
ให้โลกรับรู้ว่าเราคือใคร ขวานเอยขวานไทยดวงใจเป็นหนึ่งเดียว เป็นหนึ่งเดียว...
ขวานที่ไม่มีด้าม นำไปใช้ย่อมไร้พลัง
คนไทยไม่เคยแบ่งข้าง ไทยแขกจีนฝรั่งที่เกิดยังเมืองไทย
ใต้ร่มบรมโพธิสมภาร พระเจ้าอยู่หัว พระราชินี ทรงห่วงใย
ลูกเอย หลานเอย ล้วนคนไทย
มาสร้างฝันวันใหม่ ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว....
ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว....
ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว....

2) วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน

สาระของเพลงย้ำให้เห็นว่าคนไทยคือพี่น้องที่ร่วมแบ่งเบาความทุกข์ คนไทยต้องเป็นคนดี ต้องรู้รักสามัคคี ดังเพลงที่ คณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติและกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสารสนเทศขอความร่วมมือจากบริษัท จีเอ็มเอ็มแกรมมี่ จำกัด (มหาชน) เป็นผู้ผลิต คำร้องโดย นิติพงษ์ ห่อนาค ทำนองและเรียบเรียงโดย อภิไชย เย็นพูนสุข ร่วมกับวรวิทย์ พิกุลทอง สื่อในประเด็นที่ว่า คนที่เกิดร่วมแผ่นดินเดียวกับเปรียบเสมือนพี่น้องที่อยู่ร่วมบ้านเดียวกัน หากทุกคนลืมความขัดแย้งแล้วร่วมใจรักสามัคคี แม้จะคิดต่างกัน ถ้าปรารถนาดีต่อกัน อนาคตของชาติย่อมจะดีกว่าเดิม ดังความว่า

ตัวอย่างที่ 2 เพลงพรุ่งนี้ต้องดีกว่า

เมื่อพายุผ่านไป ทุกอย่างก็สดใสขึ้นมา
เมฆที่ครึ้มบนฟ้าถึงวันต้องจางหาย
ที่เคยอึมครึมมานาน ก็เป็นวันวานให้ลืมไป
ได้มีรอยยิ้ม อีกครั้งในใจของเรา
คนที่คิดต่างกัน ก็จับมือกันเพื่อวันใหม่
มีความทุกข์ที่ไหนทุกคนช่วยแบ่งเบา
ทุกคนก็คือพี่น้อง อยู่ในชายคาของบ้านเรา
แผ่นดินเดียวกัน ไม่ใช่คนอื่นคนไกล
พรุ่งนี้ต้องดีกว่า ถ้าเรารวมใจกัน
ร่องรอยเรื่องจากเมื่อวาน เลิกกลัวลืมมันไป
ให้รู้รักสามัคคี พี่น้องเราคนไทย
ต่างกันไม่เป็นไร หากใจคิดดี
บ้านที่เราอยู่มา ก็ได้เวลาต้องช่วยกัน
ช่วยกันซ่อมให้สวยได้นอนได้อยู่ดี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ร่วมแรงด้วยมือคนไทย และด้วยกำลังที่เรามี
จะเป็นคนดี จะสามัคคีตลอดไป

เพลงปลุกใจให้รักชาติที่สร้างและเผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ.2536 – 2550 แสดงวาทกรรมชาตินิยมใน 2 ประเด็นหลักคือ วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน ซึ่งเป็นวาทกรรมที่เน้นในเรื่องของความรู้สึกร่วมและเรื่องของพื้นที่ การไม่แบ่งแยกทั้งความรู้สึกและไม่แบ่งแยกเรื่องพื้นที่ เป็นประเด็นสำคัญที่ปรากฏ และมีประเด็นสนับสนุนแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 21 สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550

วาทกรรมชาตินิยมจากเพลงปลุกใจของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว	คนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว	- ไทยดวงใจเป็นหนึ่งเดียว - คนไทยไม่เคยแบ่งข้าง - ต้องร่วมแรงร่วมใจ - จะแยกไปทำไมไร้เหตุผล - หวงแผ่นดินไทยด้วยหัวใจยุติธรรม
2. วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน	คนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน	- ทุกคนคือพี่น้อง - แผ่นดินเดียวกัน ไม่ใช่คนอื่นคนไกล - ให้รู้รักสามัคคี พี่น้องเราคนไทย - จะเป็นคนดีจะสามัคคี - ต่างกันไม่เป็นไรหากใจคิดดี

4.3 ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมในคำขวัญวันเด็ก

ในช่วงปี พ.ศ. 2536-2550 คำขวัญวันเด็กสะท้อนวาทกรรมชาตินิยม ดังนี้

1) เด็กดีต้องรักชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เด็กดีต้องรักชาติ รักสถาบันครอบครัว รักการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งหากมีความรักในสิ่งเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นหลักประกันได้ว่าอนาคตย่อมมีความก้าวหน้าในอย่างแน่นอน ดังคำขวัญที่ว่า

รักชาติ รักพ่อแม่ รักเรียน รักสิ่งดี ๆ อนาคตดีแน่นอน

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2547

2) เด็กต้องยึดมั่นประชาธิปไตย

วาทกรรมที่มีลักษณะเน้นเรื่องความมั่นคงภายในประเทศ โดยปลูกฝังให้เด็กตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการยึดถือและปฏิบัติตนดีในกรอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังความว่า

ยึดมั่นประชาธิปไตย ร่วมใจพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2536-2538

มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ คู่คุณธรรม นำประชาธิปไตย

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2543-2544

3) เด็กต้องเชิดชูความเป็นไทย

เด็กต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดอันเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติที่เป็นบ่อนทำลายชาติ ต้องช่วยกันส่งเสริม สนับสนุน ยกย่อง ชื่นชมความเป็นไทย ดังความว่า

มุ่งหาความรู้ เชิดชูความเป็นไทย หลีกไกลยาเสพติด

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2539

4) เด็กต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

เด็กดีต้องตระหนักความสำคัญและคุณค่าของวัฒนธรรมไทย ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย ตั้งใจใฝ่ศึกษา ไม่พึ่งพายาเสพติด

คำขวัญวันเด็ก พ.ศ. 2540

สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญวันเด็กในช่วงปี พ.ศ. 2536-2550 คำขวัญวันเด็กสะท้อนวาทกรรมชาตินิยม ได้แก่ วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะความหมายของวาทกรรมในยุคนี้จะเน้นในเรื่องของประชาธิปไตย ความเป็นไทยที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทย และกล่าวอย่างชัดเจนในเรื่องของความรักชาติควบคู่ไปกับการเป็นพลเมืองดี เนื่องด้วย “ เด็กดีต้องรักชาติ” ซึ่งวาทกรรมแต่ละชุดมีประเด็นสนับสนุนดังต่อไปนี้

ตารางที่ 22 สรุปประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550

วาทกรรมชาตินิยมจากคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2536-2550		
ชุดความคิดหลัก	**ประเด็นความคิดสนับสนุน**	**คำสำคัญหรือข้อความที่ปรากฏ**
1. วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ	เด็กดีต้องรักชาติ	- รักชาติ
2. วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย	เด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย	- ยึดมั่นประชาธิปไตย - นำประชาธิปไตย
3. วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย	เด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย	- เชิดชูความเป็นไทย
4. วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย	เด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย	- รู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลในช่วงที่ 4 พ.ศ. 2536-2550

วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลในช่วงที่ 4 พ.ศ. 2536-2550 ปรากฏชุดความคิดในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญวันเด็ก ดังนี้

1. วาทกรรมรัฐบาลพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้า
2. วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อพัฒนาประเทศ
3. วาทกรรมรัฐบาลผู้จงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ
4. วาทกรรมรัฐบาลมีอุดมการณ์และมีความมุ่งมั่น
5. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้แก้ปัญหา
6. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างชาติ
7. วาทกรรมรัฐบาลส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ
8. วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก
9. วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย
10. วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ
11. วาทกรรมรักษาความมั่นคงของประเทศ
12. วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว
13. วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน
14. วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ
15. วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย
16. วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย
17. วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

วาทกรรมในบริบททางสังคมวัฒนธรรม

พ.ศ. 2547 -2550 เป็นช่วงเวลาของการเร่งแก้ปัญหาความรุนแรงในภาคใต้และการสร้างสังคมสมานฉันท์ ดังจะเห็นได้จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาลและ ข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ได้รายงานสถานการณ์ความไม่สงบและการใช้ความรุนแรงในภาคใต้อย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะ นับจากเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2545 ถึงประมาณเดือนเมษายน พ.ศ. 2546 ปรากฏเหตุการณ์รุนแรงเพิ่มขึ้นโดยมักจะเป็นการซุ่มยิงซึ่งมีสถานที่และเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเป้าหมาย ตั้งแต่เดือนมกราคมถึง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรกฎาคม พ.ศ. 2545 เกิดเหตุการณ์รุนแรงทั้งการลอบวางระเบิด การเรียกค่าคุ้มครอง การลอบยิงเจ้าหน้าที่ตำรวจจนเสียชีวิตหลายนาย ปี พ.ศ. 2546 มีเหตุการณ์รุนแรงที่สำคัญ คือ กรณีราษฎรรุมทำร้ายตำรวจตระเวนชายแดน 2 นายเสียชีวิตที่ย้านมะนังกือเปาะ ตันหยงมัส จ.นราธิวาส เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2546

ปี พ.ศ. 2547 สถานการณ์ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นโดยเริ่มจากเหตุการณ์ปล้นปืนในค่ายทหารได้ปืนไปกว่า 400 กระบอก และสังหารทหารเสียชีวิต 4 นาย ต่อมาเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 มีกลุ่มบุคคลถืออาวุธบุกเข้าไปในสถานีตำรวจในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ นราธิวาส ปัตตานี และสงขลา จนมีเจ้าหน้าที่ของรัฐ 5 รายเสียชีวิต ต่อมาผู้ก่อการจำนวนหนึ่งถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐสังหารในบริเวณมัสยิดกรือเซะ จ.ปัตตานี 32 คน เมื่อมีการชุมนุมประท้วงที่ตากใบ จ.นราธิวาส ในวันที่ 25 ตุลาคม มีผู้ชุนุมถูกยิงเสียชีวิตในที่เกิดเหตุ 6 ราย และเสียชีวิตในระหว่างถูกจับกุมขนย้ายด้วยรถบรรทุกไปยังค่ายทหารที่ปัตตานีอีก 78 ราย ทำให้ยิ่งเพิ่มความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในพื้นที่

รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2542-2546) (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ.ม.ป.พ.) เป็นความพยายามนำเสนอแนวทางการอยู่ร่วมกันโดยที่ยังคงอัตลักษณ์ของประชาชนในพื้นที่ไว้ ต่อมาในสมัยรัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร มีการแต่งตั้ง “คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ” เพื่อหาแนวทางและนำเสนอแนวทางสมานฉันท์แก้ไขปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจนสมัยรัฐบาล พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้มีคำสั่งนายกรัฐมนตรี (คำสั่งที่ 206/2549) เรื่อง นโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยกำหนดนโยบายด้วยการน้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และยังคงใช้แนวทางสันติวิธีมาเป็นพื้นฐานในการจัดการความขัดแย้ง พร้อมๆ กับสร้างความรักความสามัคคีและความสมานฉันท์ปรองดอง ความสุขของประชาชนจึงสัมพันธ์ไปกับความมั่นคงของชาติเป็นหลัก

เมื่อวิเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมกับความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจและการเมือง จะพบว่าหลายครั้งที่ประเทศได้รับผลกระทบจากวิกฤติเศรษฐกิจ เช่น ช่วงภาวะสงครามโลก ช่วงการประกาศลอยตัวค่าเงินบาท (พ.ศ. 2540) ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยทั่วไป ดังนั้น เมื่อรัฐบาลมีภาพลักษณ์ของรัฐบาลผู้รักชาติและประชาชน รัฐบาลย่อมต้องพยายามแสดงจุดยืนของตนว่ามีความสามารถและความตั้งใจแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจให้ผ่านพ้นไปได้ ผลกระทบที่เกิดจากปัญหา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เศรษฐกิจจึงอาจกลายเป็นโอกาสดีของรัฐบาลที่จะสร้างศรัทธาต่อประชาชนได้ ดังกรณีของรัฐบาลยุค พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ที่เข้ามาบริหารราชการแผ่นดินในช่วงที่ประชาชนกำลังมองหาผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ มีประสบการณ์ และมีความสามารถที่จะเข้ามาแก้ปัญหาซึ่งขณะนั้นเป็นภาวะที่เศรษฐกิจถดถอยประชาชนทั่วไปได้รับความเดือดร้อนจากรายได้และผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่

คำแถลงนโยบายของรัฐบาลแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวาทกรรมในระบบวัฒนธรรม ยกตัวอย่างเช่น

> รัฐบาลจะเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการบริหารงานแบบบูรณาการอย่างต่อเนื่องไม่ว่าในระดับจังหวัดหรืออื่นๆ รัฐบาลจะเน้นระบบการบริหารงานบุคคลภาครัฐให้มีคุณธรรมและมีประสิทธิภาพปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรบุคคลจัดระบบค่าตอบแทนให้เป็นธรรม รัฐบาลจะดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในวงราชการอย่างต่อเนื่องให้เป็นระบบราชการที่โปร่งใสและสะอาด โดยการวางระบบการตรวจสอบและประเมินผลสัมฤทธิ์ตามมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม ความคุ้มค่า พัฒนากระบวนการติดตาม ตรวจสอบลงโทษผู้ทุจริตอย่างเด็ดขาด เปิดเผยข้อมูลข่าวสาร ปรับปรุงระบบการจัดซื้อจัดจ้าง ตลอดจนการจ่ายเงินแผ่นดินให้เกิดความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพสนับสนุนภาคประชาชนให้มีส่วนร่วมในการรณรงค์เรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง และปลูกฝังจิตสำนึกและพฤติกรรมค่านิยมของสังคม ให้ประชาชนร่วมกันต่อต้านการทุจริตและการประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ รัฐบาลจะส่งเสริมกระบวนการบริหารจัดการที่ดีในภาคเอกชน โดยเฉพาะระบบการตรวจสอบกิจการที่โปร่งใสและสนับสนุนให้ภาคเอกชนยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อลูกค้า ผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายรวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้สังคมโดยการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อสร้างความเป็นธรรมตลอดจนป้องกันการผูกขาดตัดตอนทั้งทางตรงและทางอ้อม ในสี่ปีต่อไปนี้รัฐบาลจะส่งเสริมให้มีการนำศีลธรรมและคุณธรรมเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและประกอบกิจกรรมของทุกฝ่ายโดยจะขอความร่วมมือจากคณะสงฆ์และองค์กรหลักของทุกศาสนา
>
> (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร, 2548)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

การที่วาทกรรมสอดคล้องกับระบบวัฒนธรรมของสังคมย่อมทำให้การสร้างภาพลักษณ์ของรัฐบาลผู้มีคุณธรรมเป็นไปอย่างราบรื่น การสร้างลักษณะของคนดีหรือรัฐบาลที่ดีจึงช่วยสนับสนุนอำนาจของวาทกรรมชาตินิยมมากขึ้น

ในส่วนของวาทกรรมทางด้านผู้นำในประวัติศาสตร์การปกครอง มีการเน้นความสำคัญอย่างชัดเจนในช่วงการเริ่มต้นของการแถลงนโยบายในคณะรัฐมนตรีชุดที่ 56 ดังความว่า

ตามประเพณีการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คณะรัฐมนตรีจึงได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อนำเรียนท่านสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติผู้ทรงเกียรติได้รับทราบถึงเจตนารมณ์และนโยบายของรัฐบาล ในประการสำคัญในอันที่จะธำรงพิทักษ์รักษาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ มิให้ผู้ใดล่วงละเมิดได้ และมุ่งประสงค์จะแก้ไขปัญหาวิกฤติของประเทศทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การต่างประเทศ และความมั่นคงของชาติ เพื่อนำไปสู่เสถียรภาพและประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทยทั้งมวล

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลของ รัฐบาลชุดที่ 5, 2549)

สรุป

วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลซึ่งได้แยกวิเคราะห์ตามยุคสมัยที่มีความเคลื่อนไหวหรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสำคัญโดยเสนอผลมาข้างต้นนั้น เมื่อนำมาพิจารณาในลักษณะที่เป็นความต่อเนื่องของช่วงเวลาเพื่อสังเคราะห์ชุดวาทกรรมหลักและดูพลวัตของวาทกรรมชาตินิยมสามารถสังเคราะห์ประเด็นวาทกรรมเพื่อให้เข้าใจว่าวาทกรรมกระแสหลักเรื่องความรักชาติที่รัฐบาลสร้างขึ้นนั้น ประกอบไปด้วยวาทกรรมใด และมีประเด็นใดสนับสนุนบ้าง โดยสรุปเป็นตารางแยกตามข้อมูลที่ศึกษาแบ่งเป็นคำแถลงรัฐบาล เพลงปลุกใจ และคำขวัญ ดังต่อไปนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 23 แสดงวาทกรรมชาตินิยมตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2550

ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2475-2516	ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2517-2519	ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2520-2535	ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2536-2550
รัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ	การรักษาความมั่นคง ปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของชาติ	ดำรงเอกราช อธิปไตย ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ	รัฐบาลพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้า
รัฐบาลคือผู้รักชาติ	ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	รักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่น	ร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อพัฒนาประเทศ
สร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน โน้มน้าวใจให้พัฒนา	ศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย	สร้างสำนึกความเป็นไทย	รัฐบาลผู้จงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ
ปลูกฝังความเป็นไทย	ผู้ไม่รักชาติคือคนที่สมควรถูกประณาม	หน้าที่ต่อชาติ	รัฐบาลผู้มีอุดมการณ์
ความมั่นคงของชาติ	ยกย่องเทิดทูนผู้เสียสละชีวิตเพื่อชาติ	สามัคคี	รัฐบาลคือผู้แก้ปัญหา
เกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย	สามัคคีคือพลัง		รัฐบาลคือผู้สร้างชาติ
สามัคคีคือพลัง	เด็กดีต้องรักชาติ		รัฐบาลส่งเสริมความรัก ความสามัคคีและความสมานฉันท์ของคนในชาติ
รักศิลปวัฒนธรรมไทย			วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก
เชื่อผู้นำ			วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย
ชาวไทยพร้อมใจสร้างชาติ			สร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 23 (ต่อ)

ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2475-2516	ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2517-2519	ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2520-2535	ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2536-2550
เด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี			ความมั่นคงของชาติ คนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว คนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน เด็กดีต้องรักชาติ เด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย เด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย เด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 24 สังเคราะห์ประเด็นวาทกรรมที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมผ่านคำแถลงรัฐบาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475-2550

ชุดวาทกรรม	ประเด็น
1. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ	1.1 ความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นผลมาจากความสามารถในการบริหารประเทศของรัฐบาล 1.2 ประชาชนควรร่วมมือกับรัฐบาลแสดงความสามัคคีเพื่อพัฒนาประเทศร่วมกัน 1.3 สิ่งที่รัฐบาลนำเสนอล้วนส่งผลดีต่อประเทศชาติ 1.4 พัฒนาคนเพื่อให้แข่งขันในโลกยุคใหม่โดยไม่ทิ้งสภาพความเป็นไทย 1.5 ส่งเสริมและรณรงค์ให้ประชาชนในชาติมีวินัย พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน 1.6 รัฐบาลมีอุดมการณ์และความมุ่งมั่น 1.7 รัฐบาลคือผู้แก้ปัญหา 1.8 รัฐบาลคือผู้สร้างชาติให้แข็งแกร่งอย่างยั่งยืน
2. วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลพัฒนาชาติ	2.1 ความร่วมมือร่วมใจระหว่างคนทั้งชาติกับรัฐบาลจะช่วยฟื้นฟูชาติ 2.2 เสริมสร้างและสนับสนุนชุมชนไทยในต่างประเทศให้มีบทบาทร่วมรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศ
3. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติ	3.1 รัฐบาลผู้จงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ 3.2 รัฐบาลผู้ห่วงใยประชาชน 3.3 รัฐบาลผู้หวังดีต่อประเทศชาติ 3.4 รัฐบาลผู้ซื่อสัตย์สุจริต 3.5 รัฐบาลผู้มุ่งมั่นแก้ปัญหาเพื่อประเทศชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชุดวาทกรรม	ประเด็น
4. วาทกรรมสามัคคี สมานฉันท์	4.1 ความสามัคคีช่วยรักษาและพัฒนาชาติ 4.2 พลเมืองดีนำพาชาติให้เจริญ
5. วาทกรรมเชิดชูคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย	5.1 รัฐบาลเป็นผู้รักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมให้เป็นเครื่องเชิดชูชาติ 5.2 รัฐบาลเป็นผู้ฟื้นฟูวางแนวทางสืบสานวัฒนธรรมไทย
6. วาทกรรมความมั่นคงของชาติ	6.1 รัฐบาลเป็นผู้รักษาความมั่นคงของชาติ 6.2 ความมั่นคงคือรากฐานสำคัญของชาติ 6.3 การก่อการร้ายต่อชาติทุกรูปแบบต้องถูกปราบปรามและลงโทษอย่างจริงจัง
7. วาทกรรมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	7.1 รัฐบาลจะส่งเสริมให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 7.2 รัฐบาลเทิดทูนและรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 7.3 รัฐบาลยึดถือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีและความมั่นคงของชาติ
8. วาทกรรมเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย	8.1 อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม 8.2 ปราบปรามกิจกรรมที่ทำลายชื่อเสียงของไทย 8.3 ป้องกันศิลปวัฒนธรรมอื่นมาทำลายศิลปวัฒนธรรมไทย
9. วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตยและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ	9.1 เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม 9.2 สร้างความสามัคคีและรวมพลังคนไทยมาพัฒนาประเทศ 9.3 สร้างสำนึกความเป็นไทยร่วมกันด้วยการยึดมั่นในเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 24 (ต่อ)

ชุดวาทกรรม	ประเด็น
	9.4 ฟื้นฟูศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมของชนในชาติ
	9.5 สร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม
10. วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก	รักชาติในทางที่ถูก
11. วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ	สร้างตราสินค้าให้เป็นที่ยอมรับ

ตารางที่ 25 สังเคราะห์ประเด็นวาทกรรมที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมผ่านเพลงปลุกใจ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2475-2550

ชุดวาทกรรม	ประเด็น
1. วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย	1.1 ประชาชนทุกคนต้องรักและหวงแหนแผ่นดินไทย
	1.2 ประชาชนทุกคนต้องเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
	1.3 บรรพบุรุษของไทยล้วนแต่เป็นผู้กล้าหาญเสียสละ คนไทยทุกคนจึงควรรักษาชาติไว้ด้วยชีวิต
	1.4 ประชาชนทุกคนต้องพร้อมที่จะเสียสละแม้ชีวิตเพื่อรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง	สามัคคีคือพลัง
3. วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทย	3.1 ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งสูงส่ง เป็นศักดิ์ศรีของประเทศชาติมาแต่ครั้งอดีตกาล
	3.2 การรักษาและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยจะช่วยนำพาชาติให้เจริญ
	3.3 ประชาชนทุกคนควรภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 25 (ต่อ)

ชุดวาทกรรม	ประเด็น
4. วาทกรรมให้เชื่อผู้นำ	เชื่อผู้นำ
5. วาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ	ชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ
6. วาทกรรมผู้ไม่รักชาติไทยคือคนที่สมควรถูกประณาม	6.1 ผู้ไม่รักชาติ คือ ผู้ที่คิดทำลายแผ่นดินไทย 6.2 ผู้ไม่รักชาติ คือผู้ที่ดูถูกคนไทยแต่ยังอาศัยผลประโยชน์จากคนไทย 6.3 ผู้ไม่รักชาติคือผู้ยุยงให้คนไทยแตกความสามัคคี 6.4 ผู้ไม่รักชาติคือผู้ชื่นชมนับถือชาติอื่นและข่มเหงรังแกคนไทยด้วยกัน 6.5 ผู้ไม่รักชาติ คือผู้ขายชีวิตและขายชาติให้แก่ศัตรู 6.6 ผู้ไม่รักชาติคือผู้ปฏิเสธความเป็นไทยและสนับสนุนลัทธิอื่น
7. วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว	7.1 คนไทยต้องร่วมแรงร่วมใจหวงแหนแผ่นดินไทย 7.2 คนไทยไม่เคยคิดแบ่งข้าง คนที่เกิดเมืองไทยทุกคนล้วนเป็นคนไทย 7.3 แผ่นดินไทยคือบ้านที่ประเสริฐ ไม่ควรคิดแบ่งแยก
8. วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน	8.1 คนไทยคือพี่น้องที่ร่วมแบ่งเบาความทุกข์ 8.3 คนไทยต้องเป็นคนดี รู้รักสามัคคี

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 26 สังเคราะห์ประเด็นวาทกรรมที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมผ่านคำขวัญวันเด็ก ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2475-2550

ชุดวาทกรรม	ประเด็นย่อย
1. วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ	การให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กเพื่อให้ช่วยพัฒนาชาติ
2. วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี	เด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี
3. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง	สามัคคีคือพลัง
4. วาทกรรมเด็กคือทายาทของชาติต้องสร้างความดี	เด็กคือทายาทของชาติต้องสร้างความดี
5. วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติ พัฒนาชาติ	เด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติพัฒนาชาติ
6. วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย	เด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย
7. วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย	เด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย
8. วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย	เด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

เมื่อสังเคราะห์ประเด็นวาทกรรมในข้อมูลแต่ละประเภทได้แล้ว ทำให้สามารถสรุปได้ว่าลักษณะการนำเสนอประเด็นวาทกรรมภายใต้การกำกับของชุดวาทกรรมแต่ละชุดนั้นมีลักษณะอย่างไร ทั้งนี้พบว่า วาทกรรมชาตินิยมมีลักษณะการนำเสนอร่วมกันเป็นประเภท คือ วาทกรรมประเภทที่มีลักษณะแสดงภาพลักษณ์ของรัฐบาล วาทกรรมที่มีลักษณะปลูกฝังค่านิยมในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องบทบาทหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีผู้รักชาติ และวาทกรรมที่มีลักษณะปลูกฝังความเป็นไทย โดยขอสรุปเป็นตารางเพื่อให้เห็นภาพในเชิงความสัมพันธ์ของชุดวาทกรรมจากผลการสังเคราะห์ข้างต้นกับลักษณะการนำเสนอ จากนั้นจะแสดงตารางให้เห็นว่าลักษณะของการนำเสนอในแต่ละประเด็นวาทกรรมนั้นแสดงอัตลักษณ์ของรัฐบาลอย่างไรและแสดงความสัมพันธ์ของผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรมอย่างไร ตามลำดับดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 27 ลักษณะการนำเสนอประเด็นวาทกรรมในชุดวาทกรรมหลักของคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2550

ลักษณะการนำเสนอ / ชุดวาทกรรม	แสดงภาพลักษณ์ (รัฐบาล)	ปลูกฝังค่านิยม (ชี้แนะค่านิยมที่ดี ปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี)	ความมั่นคง
1. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ	- ความเจริญก้าวหน้าของประเทศเป็นผลมาจากความสามารถในการบริหารประเทศของรัฐบาล - สิ่งที่รัฐบาลนำเสนอส่งผลดีต่อประเทศชาติ - รัฐบาลพัฒนาคนเพื่อให้แข่งขันในโลกยุคใหม่โดยไม่ทิ้งสภาพความเป็นไทย - รัฐบาลส่งเสริมและรณรงค์ให้ประชาชนในชาติมีวินัย พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน - รัฐบาลมีอุดมการณ์และความมุ่งมั่น - รัฐบาลคือผู้แก้ปัญหา - รัฐบาลคือผู้สร้างชาติให้แข็งแกร่งอย่างยั่งยืน	- ประชาชนควรร่วมมือกับรัฐบาลแสดงความสามัคคีเพื่อพัฒนาประเทศร่วมกัน	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 27 (ต่อ)

ลักษณะการนำเสนอ / ชุดวาทกรรม	แสดงภาพลักษณ์ (รัฐบาล)	ปลูกฝังค่านิยม (ชี้แนะค่านิยมที่ดี ปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี)	ความมั่นคง
2. วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลพัฒนาชาติ	รัฐบาลเสริมสร้างและสนับสนุนชุมชนไทยในต่างประเทศให้มีบทบาทร่วมรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศ		ความร่วมมือร่วมใจระหว่างคนทั้งชาติกับรัฐบาลจะช่วยฟื้นฟูชาติ
3. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติ	- รัฐบาลผู้จงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ - รัฐบาลผู้ห่วงใยประชาชน - รัฐบาลผู้หวังดีต่อประเทศชาติ - รัฐบาลผู้ซื่อสัตย์สุจริต - รัฐบาลผู้มุ่งมั่นแก้ปัญหาเพื่อประเทศชาติ		
4. วาทกรรมสามัคคีสมานฉันท์		- ความสามัคคีช่วยรักษาและพัฒนาชาติ - พลเมืองดีนำพาชาติให้เจริญ	
5. วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณความเป็นไทย	- รัฐบาลเป็นผู้รักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ให้เป็นเครื่องเชิดชูชาติ - รัฐบาลเป็นผู้ฟื้นฟูวางแนวทางสืบสานวัฒนธรรมไทย		

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 27 (ต่อ)

ลักษณะการนำเสนอ / ชุดวาทกรรม	แสดงภาพลักษณ์ (รัฐบาล)	ปลูกฝังค่านิยม (ชี้แนะค่านิยมที่ดี ปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี)	ความมั่นคง
6. วาทกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ	รัฐบาลเป็นผู้รักษาความมั่นคงของชาติ		- ความมั่นคงคือรากฐานสำคัญของชาติ - การก่อการร้ายต่อชาติทุกรูปแบบต้องถูกปราบปรามและลงโทษ
7. วาทกรรมดำรงเอกราชอธิปไตย ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ	ให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการปกครองแก่ประชาชน	สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองและพัฒนาบ้านเมือง	
8. วาทกรรมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	- รัฐบาลเทิดทูนและรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ - รัฐบาลยึดถือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีและความมั่นคงของชาติ	รัฐบาลจะส่งเสริมให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 27 (ต่อ)

ลักษณะการนำเสนอ / ชุดวาทกรรม	แสดงภาพลักษณ์ (รัฐบาล)	ปลูกฝังค่านิยม (ชี้แนะค่านิยมที่ดี ปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี)	ความมั่นคง
9. วาทกรรมเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย	- อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม - ปราบปรามกิจกรรมที่ทำลายชื่อเสียงของไทย - ป้องกันศิลปวัฒนธรรมอื่นมาทำลายศิลปวัฒนธรรมไทย		
10. วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตยและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ		- เสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม - สร้างความสามัคคีและรวมพลังคนไทยมาพัฒนาประเทศ - สร้างสำนึกความเป็นไทยร่วมกันด้วยการยึดมั่นในเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของชาติ - ฟื้นฟูศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมของชนในชาติ - สร้างจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 28 สรุปอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของวาทกรรมจากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2475-2550

ประเภทวาทกรรม	อัตลักษณ์ของผู้สร้างวาทกรรม	ความสัมพันธ์ของผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม
1. วาทกรรมที่มีลักษณะแสดงภาพลักษณ์ของคณะรัฐบาลหรือนายกรัฐมนตรี	- ผู้มีความสามารถ - ผู้หวังดีต่อประเทศชาติ - ผู้พัฒนา - ผู้ส่งเสริมและรณรงค์ชนในชาติ - ผู้มีอุดมการณ์ - ผู้แก้ปัญหา - ผู้สร้างชาติ - ผู้เสริมสร้างและสนับสนุนชุมชนไทยในต่างประเทศ - ผู้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ - ผู้ห่วงใยประชาชน - ผู้ซื่อสัตย์สุจริต - ผู้มุ่งมั่น - ผู้รักษา ส่งเสริม และปกป้องศิลปวัฒนธรรมไทย - ผู้รักษาความมั่นคง - ผู้ให้ความรู้	- ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ - ผู้ได้รับความช่วยเหลือและการดูแลจากรัฐบาล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 28 (ต่อ)

ประเภทวาทกรรม	อัตลักษณ์ของผู้สร้างวาทกรรม	ความสัมพันธ์ของผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม
2. วาทกรรมที่มีลักษณะปลูกฝังค่านิยมให้ผู้รับสาร	- ผู้สร้างความร่วมมือ - ผู้สนับสนุนประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง - ผู้ส่งเสริมเรื่องความจงรักภักดี - ผู้สร้างความร่วมมือ - ผู้สร้างผลเมืองดีที่มีความเสียสละ สามัคคี มีศีลธรรมจริยธรรม จิตสำนึกต่อสังคม - ผู้สร้างตราสินค้าของไทย - ผู้ส่งเสริมให้รักชาติ	- ผู้ปฏิบัติตามค่านิยมที่รัฐบาลสื่อสาร
3. วาทกรรมที่มีลักษณะกล่าวถึงความมั่นคงของชาติ	- ผู้ส่งเสริมความมั่นคง - ผู้ปราบปรามการก่อการร้าย	- ผู้ได้รับการปกป้องดูแลความปลอดภัย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 29 ลักษณะการนำเสนอประเด็นวาทกรรมในชุดวาทกรรมหลักของเพลงปลุกใจ พ.ศ. 2475-2550

ลักษณะการนำเสนอ / ชุดวาทกรรม	ปลูกฝังค่านิยม (ชี้แนะค่านิยมที่ดี ปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี)	ปลูกฝังความเป็นไทย
1. วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย	- ประชาชนทุกคนต้องรักและหวงแหนแผ่นดินไทย - ประชาชนทุกคนต้องเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ - บรรพบุรุษของไทยล้วนแต่เป็นผู้กล้าหาญ เสียสละ คนไทยทุกคนจึงควรรักษาชาติไว้ด้วยชีวิต - ประชาชนทุกคนต้องพร้อมที่จะเสียสละแม้ชีวิตเพื่อรักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	
2. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง	สามัคคีคือพลัง	
3. วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทย		- ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งสูงส่งเป็นศักดิ์ศรีของประเทศชาติมาตั้งแต่ครั้งอดีตกาล - การรักษาและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยจะช่วยนำพาชาติให้เจริญ - ประชาชนทุกคนควรภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ลักษณะการนำเสนอ / ชุดวาทกรรม	ปลูกฝังค่านิยม (ชี้แนะค่านิยมที่ดี ปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี)	ปลูกฝังความเป็นไทย
4. วาทกรรมเชื่อผู้นำ	เชื่อผู้นำ	
5. วาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ	สามัคคีสร้างชาติ	
6. วาทกรรมผู้ไม่รักชาติไทยคือคนที่สมควรถูกประณาม	- ผู้ไม่รักชาติคือผู้ที่คิดทำลายแผ่นดินไทย - ผู้ไม่รักชาติคือผู้ที่ดูถูกคนไทยแต่ยังอาศัยผลประโยชน์จากคนไทย - ผู้ไม่รักชาติคือผู้ยุยงให้คนไทยแตกความสามัคคี - ผู้ไม่รักชาติคือผู้ชื่นชมนับถือชาติอื่นและข่มเหงรังแกคนไทยด้วยกัน - ผู้ไม่รักชาติคือผู้ขายชีวิตและขายชาติให้แก่ศัตรู - ผู้ไม่รักชาติคือผู้ปฏิเสธความเป็นไทยและสนับสนุนลัทธิอื่น	
7. วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว	- คนไทยต้องร่วมแรงร่วมใจหวงแหนแผ่นดินไทย - คนไทยไม่เคยคิดแบ่งข้าง คนที่เกิดเมืองไทยทุกคนล้วนเป็นคนไทย - แผ่นดินไทยคือบ้านที่ประเสริฐไม่ควรคิดแบ่งแยก	

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ลักษณะการนำเสนอ / ชุดวาทกรรม	ปลูกฝังค่านิยม (ชี้แนะค่านิยมที่ดี ปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี)	ปลูกฝังความเป็นไทย
8. วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน	- คนไทยคือพี่น้องที่ร่วมแบ่งเบาความทุกข์ - คนไทยต้องเป็นคนดี รู้รักสามัคคี	

ตารางที่ 30 สรุปอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของวาทกรรมจากเพลงปลุกใจ พ.ศ. 2475-2550

ประเภทวาทกรรม	อัตลักษณ์ของผู้สร้างวาทกรรม	ความสัมพันธ์ของผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม
1. วาทกรรมที่มีลักษณะปลูกฝังค่านิยมต่อประชาชน	- ผู้สร้างค่านิยมความรักชาติ - ผู้สร้างค่านิยมเรื่องความสามัคคี - ผู้สร้างค่านิยมเชื่อผู้นำ	- ผู้ตาม ผู้รับในสิ่งที่รัฐบาลสร้าง
2. วาทกรรมที่ปลูกฝังความเป็นไทย รณรงค์ส่งเสริมให้ประชาชนรักและหวงแหนวัฒนธรรมไทย	- ผู้สืบสานวัฒนธรรมไทย - ผู้ส่งเสริม เชิดชูวัฒนธรรมไทย	- ผู้ดูแลอนุรักษ์และส่งเสริมความเป็นไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 31 ลักษณะการนำเสนอประเด็นวาทกรรมในชุดวาทกรรมหลักของคำขวัญรัฐบาล พ.ศ. 2475-2550

ประเภท / ชุดวาทกรรม	ปลูกฝังค่านิยม (ชี้แนะค่านิยมที่ดี ปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี)	ปลูกฝังความเป็นไทย
1. วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ	การให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กเพื่อให้ช่วยพัฒนาชาติ	
2. วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี	เด็กต้องมีความรักและความสามัคคี	
3. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง	สามัคคีคือพลัง	
4. วาทกรรมเด็กคือทายาทของชาติต้องสร้างความดี	เด็กคือทายาทของชาติต้องสร้างความดี	
5. วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติพัฒนาชาติ	เด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติพัฒนาชาติ	
6. วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย	เด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย	
7. วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย		เด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย
8. วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย		เด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 32 สรุปอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ของวาทกรรมจากคำขวัญ พ.ศ. 2475-2550

ประเภทวาทกรรม	อัตลักษณ์ของผู้สร้างวาทกรรม	ความสัมพันธ์ของผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม
1.ปลูกฝังค่านิยม (ชี้แนะค่านิยมที่ดี ปลูกฝังการเป็นพลเมืองดี)	- ผู้ให้โอกาสทางการศึกษา - ผู้สร้างเด็กดี - ผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ของเด็กดี - ผู้ส่งเสริมความสามัคคี - ผู้สืบสานประชาธิปไตย	- ผู้รับโอกาส - ผู้ดำเนินชีวิตตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ - ผู้ปฏิบัติ

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมซึ่งประกอบไปด้วย คำแถลงนโยบายของรัฐบาล เพลงปลุกใจ และคำขวัญ ด้วยเหตุนี้ จึงสามารถสรุปได้ว่าวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ได้สร้างการรับรู้และโน้มน้าวใจให้ประชาชนผู้รับวาทกรรมเข้าใจและปฏิบัติตามทั้งนี้วาทกรรมชาตินิยมที่สร้างและสื่อสารโดยรัฐบาลไทยประกอบไปด้วยชุดวาทกรรมหลัก คือ วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลพัฒนาชาติ วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติ วาทกรรมสามัคคีสมานฉันท์ วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณความเป็นไทย วาทกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ วาทกรรมดำรงเอกราชอธิปไตยความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติ วาทกรรมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วาทกรรมเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตยและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย วาทกรรมสามัคคีคือพลัง วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทย วาทกรรมเชื่อผู้นำ วาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ วาทกรรมผู้ไม่รักชาติไทยคือคนที่สมควรถูกประณาม วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี วาทกรรมสามัคคีคือพลังวาทกรรมเด็กคือทายาทของชาติต้องสร้างความดี วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติ พัฒนาชาติ วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในประเด็นเรื่องพลวัตทางความหมายของวาทกรรมชาตินิยมนั้น แต่ละยุคสมัยจะมีลักษณะสืบทอดและลักษณะเด่นที่แตกต่างกันอยู่บ้าง กล่าวคือ จากการวิเคราะห์ตัวบทที่เป็นคำแถลงนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2516 พบว่า นโยบายของรัฐบาลมีลักษณะความหมายที่ซ้ำ เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ การเสนอภาพของการพัฒนาหรือการนำพาชาติให้ “เจริญ” หน้าที่ของรัฐบาล หน้าที่พลเมืองของชาติ ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยให้เป็นสิ่งแสดงเอกลักษณ์ความเป็นชาติ ความหมายที่ถ่ายทอดผ่านเพลงปลุกใจ ยังคงมีความสอดคล้องกับวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในรัฐบาล กล่าวคือ การย้ำในหน้าที่ของพลเมืองที่ต้องเสียสละ สามัคคี สร้างชาติ และเชิดชูศิลปวัฒนธรรมไทย ทั้งนี้มีลักษณะที่เด่นและแตกต่างไปจากวาทกรรมที่ปรากฏในคำแถลงนโยบายคือการสร้างความหมายของ “ผู้นำ” และบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ต้อง “เชื่อผู้นำ” ซึ่งจะเป็นหนทางหนึ่งนำไปสู่ความเจริญของชาติ ทั้งนี้ผู้นำในที่นี้ไม่ได้หมายถึงสถาบันและหมายถึงนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ส่วนความหมายของวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในคำขวัญวันเด็ก ยังคงแสดงแนวคิดเรื่องหน้าที่ของพลเมือง และความสามัคคี ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญของพลเมืองก็คือการสร้างชาติ ความรักชาติในช่วงนี้จึงเน้นไปที่เรื่องของการร่วมกันสร้าง “ชาติ” ด้วยความเสียสละ สามัคคี ให้มีความเจริญทัดเทียมนานาประเทศ

ส่วนความหมายเรื่องชาตินิยมในช่วงที่ 2 พบว่า คำแถลงนโยบายของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2517 - 2519 แสดงวาทกรรมชาตินิยมหลักไว้ 3 ชุด คือ วาทกรรมความมั่นคงปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยของชาติ วาทกรรมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วาทกรรมเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับวาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายในช่วงที่ 1 แล้วจะพบว่า รัฐบาลพูดถึงเรื่องการสร้างชาติหรือการสร้างความเจริญลดลง แต่เน้นในเรื่องของความสงบ ปลอดภัย และความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ส่วนเรื่องที่ยังคงสืบทอดไว้ในความหมายของวาทกรรมชาตินิยมคือการสร้างสัญลักษณ์ของชาติผ่านศิลปวัฒนธรรม ในส่วนของชาตินิยมในเพลงปลุกใจนั้น เพลงปลุกใจของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2517-2519 แสดงวาทกรรมชาตินิยมหลักไว้ 2 ชุด คือ วาทกรรมผู้ไม่รักชาติคือคนที่สมควรถูกประณาม วาทกรรมยกย่องเทิดทูนผู้เสียสละชีวิตเพื่อชาติ ซึ่งเป็นการให้ภาพของการต่อต้านผู้ไม่รักชาติที่รุนแรง เป็นการดูหมิ่น ประณาม และเกลียดชัง คนไม่รักชาติคือคนไร้ค่า ในขณะที่คนรักชาติและพร้อมเสียสละเพื่อชาติคือผู้กล้า นับเป็นการเพิ่มน้ำหนักให้แก่วาทกรรมชาตินิยมที่เน้นในมุมของผู้ไม่รักชาติ ต่างจากเพลงปลุกใจในช่วงแรกที่เป็นการกล่าวถึงหน้าที่ของพลเมือง และการเรียกร้องความร่วมมือให้ช่วยกันสร้างชาติ ส่วนคำขวัญ พบว่า คำขวัญวันเด็กของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2517-2519 ได้เสนออุดมการณ์ชาตินิยมในวาทกรรมหลัก 3 ชุด ดังนี้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วาทกรรมสามัคคีคือพลัง วาทกรรมทายาทของชาติต้องสร้างความดี วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ ความหมายของวาทกรรมชาตินิยมที่ปรากฏในคำขวัญวันเด็ก ยังคงแสดงแนวคิดเรื่องหน้าที่ของพลเมือง และความสามัคคี ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญของพลเมืองก็คือการสร้างชาติ เช่นเดียวกับที่ปรากฏผ่านคำขวัญวันเด็กในช่วงที่ 1

ในช่วงที่ 3 คำแถลงนโยบายของรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ. 2520-2535 แสดงวาทกรรมชาตินิยมไว้ 4 ชุด คือ วาทกรรมดำรงเอกราช อธิปไตย ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ วาทกรรมรักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่น วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตยและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ และ วาทกรรมสร้างสำนึกความเป็นไทย ซึ่งเป็นการเพิ่มความหมายของความรักชาติโดยการกล่าวถึงเรื่องของผลประโยชน์ของชาติ ความรักประชาธิปไตย การต่อต้านคอมมิวนิสต์ ส่วนประเด็นเรื่องชาตินิยมในคำขวัญของรัฐบาล พ.ศ. 2520-2535 ได้ปรากฏวาทกรรมชาตินิยม 2 เรื่อง คือ วาทกรรมเด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ และวาทกรรมสามัคคี ซึ่งยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่สืบเนื่องจากยุคก่อนเพื่อปลูกฝังให้แก่เด็ก

ส่วนวาทกรรมชาตินิยมในช่วงที่ 4 นั้น คำแถลงนโยบายของรัฐบาล พ.ศ. 2520-2535 ปรากฏวาทกรรมชาตินิยม ได้แก่ วาทกรรมรัฐบาลพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้า วาทกรรมประชาชนทุกฝ่ายควรร่วมมือกับรัฐบาลเพื่อพัฒนาประเทศ วาทกรรมรัฐบาลผู้จงรักภักดีและเทิดทูนสถาบันหลักของชาติ วาทกรรมนายกรัฐมนตรีมีอุดมการณ์และมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาประเทศ วาทกรรมรัฐบาลส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ วาทกรรมรักษาความมั่นคงของประเทศ ซึ่งหากพิจารณาการสืบทอดทางความหมายวาทกรรมชาตินิยมแล้วจะพบว่ายังคงกล่าวถึงเรื่องของการเทิดทูนสถาบัน ความสามัคคี การแสดงบทบาทของนายกรัฐมนตรีผู้รักชาติ การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย โดยที่วาทกรรมในยุคนี้กลับมากล่าวถึงเรื่องของการพัฒนาชาติอีกครั้ง และเน้นย้ำความสามัคคีในแนวคิดของการสมานฉันท์ปรองดอง การเน้นย้ำเรื่องคุณธรรมและความพอเพียงไว้เป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองดี ส่วนประเด็นที่เป็นเรื่องร่วมสมัยคือการมองชาติไทยและศิลปวัฒนธรรมไทยเป็น “ตรา” ที่ต้องสื่อสารไปสู่ชาติอื่นให้ได้รับการยอมรับ สำหรับเพลงปลุกใจให้รักชาติที่สร้างและเผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ.2536 – 2550 แสดงวาทกรรมชาตินิยมใน 2 ประเด็นหลักคือ วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน ซึ่งเป็นวาทกรรมที่เน้นในเรื่องของความรู้สึกร่วมและเรื่องของพื้นที่ การไม่แบ่งแยกทั้งความรู้สึกและไม่แบ่งแยกเรื่องพื้นที่ เป็น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประเด็นสำคัญที่ปรากฏ สำหรับคำขวัญวันเด็กในช่วงปี พ.ศ. 2536-2550 คำขวัญวันเด็กสะท้อนวาทกรรมชาตินิยม ได้แก่ วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย ซึ่งจะเห็นได้ว่าลักษณะความหมายของวาทกรรมในยุคนี้จะเน้นในเรื่องของประชาธิปไตย ความเป็นไทยที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมไทย และกล่าวอย่างชัดเจนในเรื่องของความรักชาติควบคู่ไปกับการเป็นพลเมืองดี คือ “ เด็กดีต้องรักชาติ”

สิ่งที่เป็นข้อสังเกตคือ วาทกรรมที่รัฐบาลสื่อสารให้ความหมายของอุดมการณ์ต่าง ๆ ในเชิงบวกต่อประเทศชาติ แต่สิ่งที่ตามมาซึ่งเป็นเสมือนวาระแฝงผ่านอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ คือการสะท้อนความคิดของผู้สร้างวาทกรรมที่มีลักษณะเด่นชัดในการยึดถือรัฐบาลเป็นศูนย์กลาง (Centralize) ผู้กำหนดชะตากรรม ผู้ตัดสินใจ และผู้เลือกมาตรการต่าง ๆ การย้ำอุดมการณ์ผ่านเพลงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งผ่านอุดมการณ์ไปสู่ประชาชนในวงกว้างมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่เสพวาทกรรมด้วยการฟังมากกว่าการอ่าน ความพึงพอใจในวัฒนธรรมบันเทิงย่อมมีส่วนในการก่อร่างอุดมการณ์ในแบบที่เป็นการสร้างความเคยชิน และการสั่งสมความรู้สึกที่มีต่อรัฐบาลในฐานะผู้ที่รอคอยการอุปถัมภ์ การดูแล

ข้อน่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือเมื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ของผู้สร้างวาทกรรมกับความสัมพันธ์ของผู้สร้างกับผู้รับวาทกรรมในวาทกรรมชาตินิยมที่รัฐบาลเป็นผู้นำเสนอสู่ประชาชนในการปลูกฝังความรักชาตินั้น สะท้อนโลกทัศน์ของรัฐบาลที่สัมพันธ์กับความคิดในการอบรมจิตใจวินัยทหาร โดยที่ในการอบรมทหารนั้น มี 6 ข้อที่สำคัญ (สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, กองกลาง. แฟ้ม 5 เรื่องที่ 28/2484) คือ ทหารจะต้องมีความเชื่อฟัง ยอมตนอยู่ในบังคับบัญชาให้มีความเคยชินต่อการปฏิบัติตามคำสั่ง มีวินัย ปฏิบัติหน้าที่คำสั่งและระเบียบการโดยเคร่งครัด มีความอดทนต่อความตากตรำเหนื่อยยากทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีท้อถอย มีความกล้าหาญที่จะเผชิญอันตรายด้วยความเด็ดเดี่ยว และมีความเสียสละโดยไม่จำกัดสิ่งใดแม้ชีวิตของตนเองก็สามารถจะยอมยกเป็นชาติพลีได้ และมีความสมัครสมานและการร่วมใจล่มหัวจมท้ายยอมตายด้วยกัน จึงจะเห็นได้ว่าคำหลักที่แสดงความคิดที่สัมพันธ์กันก็คือ ความเชื่อฟังในฐานะผู้ปฏิบัติ ความเสียสละต่อส่วนรวม ความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว

อย่างไรก็ตาม การสังเคราะห์วาทกรรมชาตินิยมจากตัวบทวาทกรรมในบทนี้ไม่ได้ศึกษาในลักษณะการประเมินคุณค่า วิพากษ์หรือวิจารณ์เชิงบวกหรือเชิงลบต่อการสร้างความหมายให้กับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลแต่อย่างใด ผลจากการศึกษาตัวบทของเอกสารที่ทางรัฐบาลเป็นผู้สร้างเพื่อสื่อสารกับประชาชนในรูปแบบของคำแถลงนโยบาย บทเพลงปลุกใจ และคำขวัญ เป็นการสนับสนุนแนวความคิดของ มิเชล ฟูโกต์ ที่เสนอว่า วาทกรรม เป็นการกระทำของอำนาจ กล่าวคือ ผลการศึกษาทำให้เห็นการใช้อำนาจของรัฐบาลสร้างคำพูดที่มีความหมาย และมีอำนาจในการกำหนด บังคับ สั่งการ รัฐบาลมีอำนาจในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของผู้นำในเชิงอุดมคติ และโน้มน้าวชักชวนให้ประชาชนเร่งปฏิบัติตามข้อเสนอ ข้อเรียกร้องของรัฐบาลโดยมีจินตนาการร่วมกันถึงชาติไทยที่มีความมั่นคง มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ ชาติจะมั่นคงเป็นผลมาจากประชาชนมีความรักในลักษณะหวงแหน เทิดทูน ชาติจะเจริญเป็นผลมาจากความขยัน การประหยัด และความมีวินัยของประชาชน สะท้อนให้เห็นภารกิจสำคัญคือการมุ่งสร้างชาติของรัฐบาลที่ต้องเริ่มจากการสร้างประชาชนภายในชาติก่อน และเพื่อโน้มน้าวให้ประชาชนปฏิบัติตามข้อเสนอของรัฐบาลลักษณะการใช้ภาษาจึงเป็นไปในเชิงสั่งการและมักมีโครงสร้างเดียวกันคือ หากรักชาติ (ต้องการเห็นความเจริญความมั่นคงภายในชาติ) ต้องร่วมมือกับรัฐบาลด้วยการปฏิบัติตามรัฐบาล ต้องรักผู้อื่น (รักประชาชนและรักรัฐบาล)

ผลการวิจัย เผยให้เห็นการกำหนดความสัมพันธ์ของผู้ประกอบสร้างวาทกรรมในลักษณะที่เหนือกว่าผู้รับวาทกรรม สามารถเป็นผู้กำหนด ผู้สั่งการ และเรียกร้องจากผู้รับวาทกรรมได้ โดยเสนอไปพร้อมกับการสร้างอัตลักษณ์ของรัฐบาลในลักษณะสถาบันที่มีภาพลักษณ์ในเชิงบวก การวิเคราะห์วาทกรรมจากคำแถลงนโยบาย บทเพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาล เผยให้เห็นกระบวนการของวาทกรรมเรื่องอำนาจการสร้างความหมายที่ประสานสอดคล้องกัน เป็นการผลิตซ้ำเพื่อตอกย้ำวาทกรรมของรัฐบาลและสะท้อนโลกทัศน์เรื่องชาตินิยมของรัฐบาลไว้ได้ส่วนหนึ่ง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง วาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ.2550 (NATIONALISM DISCOURSE OF THAI GOVERNMENT (1932-2007 A.D)) นี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมที่แฝงอยู่ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550 และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง วาทกรรม และสังคมวัฒนธรรม ในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550

ระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีกรอบทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดดังต่อไปนี้ การวิเคราะห์วาทกรรมแนวทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) แนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมือง แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ แนวคิดเรื่องอำนาจ แนวคิดเรื่องชาติ ชาติไทย และความเป็นไทย อำนาจ และอุดมการณ์ และแนวคิดเรื่องชาตินิยม

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ประกอบไปด้วยข้อมูล คือ เอกสารที่เป็นคำแถลงนโยบายของรัฐบาล เพลงปลุกใจที่แต่งและเผยแพร่โดยรัฐบาล คำขวัญวันเด็กของรัฐบาลที่มีเนื้อหาสะท้อนชาตินิยม ตั้งแต่พ.ศ. 2475-2550

ในกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์วาทกรรมโดยอาศัยแนวคิดวาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ตามแนวคิดของนอร์แมน แฟร์คลัฟ ซึ่งเสนอให้วิเคราะห์วาทกรรมจากมิติของสภาพการณ์ในการสื่อสาร แบ่งได้เป็น 3 มิติ ได้แก่ การวิเคราะห์ตัวบท (Text) การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) และ การวิเคราะห์ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Social Practice)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อแรกกล่าวคือเพื่อวิเคราะห์ลักษณะวาทกรรมชาตินิยมของรัฐบาลไทยผ่านคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2475-2550 โดยพบว่า วาทกรรมชาตินิยมที่รัฐบาลนำเสนอสู่สังคมนั้น รัฐบาลได้สร้างวาทกรรม 28 ชุดเพื่อสื่อสารและโน้มน้าวใจเรื่องความชาติ ดังนี้

1. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้สร้างและพัฒนาชาติ
2. วาทกรรมร่วมมือกับรัฐบาลพัฒนาชาติ
3. วาทกรรมรัฐบาลคือผู้รักชาติ
4. วาทกรรมสามัคคี สมานฉันท์
5. วาทกรรมเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณความเป็นไทย
6. วาทกรรมเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ
7. วาทกรรมดำรงเอกราช อธิปไตย ความมั่นคง และผลประโยชน์ของชาติ
8. วาทกรรมเรื่องความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
9. วาทกรรมเรื่องศิลปวัฒนธรรมไทยคือสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย
10. วาทกรรมเข้าใจประชาธิปไตยและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติ
11. วาทกรรมรักชาติในทางที่ถูก
12. วาทกรรมสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ
13. วาทกรรมเกิดเป็นไทยตายเพื่อไทย
14. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง
15. วาทกรรมรักศิลปวัฒนธรรมไทย
16. วาทกรรมเชื่อผู้นำ
17. วาทกรรมชาวไทยจงพร้อมใจสร้างชาติ
18. วาทกรรมผู้ไม่รักชาติไทยคือคนที่สมควรถูกประณาม
19. วาทกรรมคนไทยใจเป็นหนึ่งเดียว
20. วาทกรรมคนไทยคือพี่น้องร่วมแผ่นดินเดียวกัน
21. วาทกรรมเด็กดีต้องมีหน้าที่สร้างชาติ
22. วาทกรรมเด็กดีต้องมีความรักและความสามัคคี
23. วาทกรรมสามัคคีคือพลัง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

24. วาทกรรมเด็กดีคือทายาทของชาติต้องสร้างความดี
25. วาทกรรมเด็กดีต้องรักชาติ ร่วมใจกันสร้างชาติ พัฒนาชาติ
26. วาทกรรมเด็กดีต้องยึดมั่นประชาธิปไตย
27. วาทกรรมเด็กดีต้องเชิดชูความเป็นไทย
28. วาทกรรมเด็กดีต้องรู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย

วาทกรรมชาตินิยมได้สร้างอัตลักษณ์ของรัฐบาลผู้สร้างวาทกรรม ดังต่อไปนี้

1. ผู้มีความสามารถ
2. ผู้หวังดีต่อประเทศชาติ
3. ผู้พัฒนา
4. ผู้ส่งเสริมและรณรงค์ชนในชาติ
5. ผู้มีอุดมการณ์
6. ผู้แก้ปัญหา
7. ผู้สร้างชาติ
8. ผู้เสริมสร้างและสนับสนุนชุมชนไทยในต่างประเทศ
9. ผู้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
10. ผู้ห่วงใยประชาชน
11. ผู้ซื่อสัตย์สุจริต
12. ผู้มุ่งมั่น
13. ผู้รักษา ส่งเสริม และปกป้องศิลปวัฒนธรรมไทย
14. ผู้รักษาความมั่นคง
15. ผู้ให้ความรู้
16. ผู้สร้างความร่วมมือ
17. ผู้สนับสนุนประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง
18. ผู้ส่งเสริมเรื่องความจงรักภักดี
19. ผู้สร้างความร่วมมือ
20. ผู้สร้างพลเมืองดีที่มีความเสียสละ สามัคคี มีศีลธรรมจริยธรรม จิตสำนึกต่อสังคม
21. ผู้สร้างตราสินค้าของไทย
22. ผู้ส่งเสริมให้รักชาติ
23. ผู้ส่งเสริมความมั่นคง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

24. ผู้ปราบปรามการก่อการร้าย
25. ผู้สร้างค่านิยมความรักชาติ
26. ผู้สร้างค่านิยมเรื่องความสามัคคี
27. ผู้สร้างค่านิยมเชื่อผู้นำ
28. ผู้สืบสานวัฒนธรรมไทย
29. ผู้ส่งเสริม เชิดชู วัฒนธรรมไทย
30. ผู้ให้โอกาสทางการศึกษา
31. ผู้สร้างเด็กดี
32. ผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ของเด็กดี
33. ผู้ส่งเสริมความสามัคคี
34. ผู้สืบสานประชาธิปไตย

ในส่วนของวัตถุประสงค์ข้อที่ 2ได้แก่ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวาทกรรม และสังคมวัฒนธรรมในคำแถลงนโยบาย เพลงปลุกใจ และคำขวัญของรัฐบาลไทย ในช่วง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2550 นั้นพบว่าวาทกรรมได้สร้างอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรมแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 33 ตารางแสดงอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม

วาทกรรมของรัฐบาล		
วาทกรรมที่สื่อสาร	**อัตลักษณ์ของรัฐบาล**	**ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม**
วาทกรรมที่มีเนื้อหาแสดงสภาพปัญหาของชาติและเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข	ผู้แก้ปัญหา ผู้สร้างสรรค์	รัฐบาลคือผู้นำพาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาประเทศ
วาทกรรมที่ปลูกฝังค่านิยมของความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อพัฒนาประเทศชาติ	ผู้สร้างและส่งเสริมความรักความสามัคคี	ผู้สร้างสรรค์สังคม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตารางที่ 33 (ต่อ)

วาทกรรมของรัฐบาล		
วาทกรรมที่สื่อสาร	**อัตลักษณ์ของรัฐบาล**	**ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างวาทกรรมกับประชาชนผู้รับวาทกรรม**
วาทกรรมที่กล่าวเกี่ยวกับการร่วมมือกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชาติและสร้างความมั่นคงของประเทศ	ผู้ดูแลความสงบ ตัวแทนผู้ดูแลผลประโยชน์ของชาติ	ผู้รักษาความสงบและความมั่นคง
วาทกรรมที่มีเนื้อหารณรงค์ให้รักชาติ	ผู้รักชาติ	ผู้สร้างความรักความสามัคคีภายในชาติ
วาทกรรมที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของเด็กและเยาชนผู้เป็นกำลังสำคัญของชาติ	ผู้รักและห่วงใยเยาวชนของชาติ	ผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ให้เยาวชนเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติ ผู้กระตุ้นส่งเสริม สามารถสั่งสอนให้เยาวชนรักชาติ
วาทกรรมที่ปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี	ผู้สร้างพลเมืองดี	ผู้สร้างชาติ

สิ่งที่เป็นข้อสังเกตคือ วาทกรรมที่รัฐบาลสื่อสารให้ความหมายของอุดมการณ์ต่าง ๆ เชิงบวกต่อประเทศชาติ แต่สิ่งที่ตามมาซึ่งเป็นเสมือนวาระแฝงผ่านอัตลักษณ์และความสัมพันธ์คือการสะท้อนความคิดของผู้สร้างวาทกรรมที่มีลักษณะเด่นชัดในการยึดถือรัฐบาลเป็นศูนย์กลาง (Centralize) ผู้กำหนดชะตากรรม ผู้ตัดสินใจ และผู้เลือกมาตรการต่าง ๆ การย้ำอุดมการณ์ผ่านเพลงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งผ่านอุดมการณ์ไปสู่ประชาชนในวงกว้างมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่เสพวาทกรรมด้วยการฟังมากกว่าการอ่าน ความพึงพอใจในวัฒนธรรมบันเทิงย่อมมีส่วนในการก่อร่างอุดมการณ์ในแบบที่เป็นการสร้างความเคยชิน และการสั่งสมความรู้สึกที่มีต่อรัฐบาลในฐานะผู้ที่รอคอยการอุปถัมภ์ การดูแล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อภิปรายผล

จากข้อสรุปในประเด็นต่าง ๆ ทำให้สามารถพิสูจน์ได้ว่าการนำทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์มาใช้ศึกษาการสร้างความหมายเรื่องชาตินิยมของรัฐบาล ทำให้เห็นว่าการสื่อสารของรัฐบาลเป็นการสร้างคุณค่าและความสำคัญของรัฐบาลในฐานะผู้สร้างวาทะเรื่องความรักชาติ

การศึกษาเรื่องชาตินิยมในส่วนที่สร้างโดยรัฐบาลโดยการใช้ทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์ ทำให้ช่วยอธิบายอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ความเป็นเหตุและผลที่เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน และสามารถเข้าใจกระบวนการสร้างความหมายเรื่องชาตินิยมของรัฐบาลชัดเจนขึ้น ทำให้เห็นว่ารัฐบาลมีสิ่งที่สำคัญคือความชอบธรรมในการกล่าวอ้างวาทะเกี่ยวกับความรักชาติ ใช้ลายลักษณ์อักษรและสื่อหลายรูปแบบเผยแพร่วาทกรรม โดยมีกระบวนการผลิตหรือการสร้างมาตรฐานที่มีลำดับชั้นแบบราชการภายใต้การควบคุมโดยนโยบายของรัฐ เนื้อหา ความหมาย และอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านการคัดเลือกในแง่มุมที่รัฐบาลต้องการ การสื่อสารจึงเป็นลักษณะแบบบนลงล่าง ผู้รับวาทกรรมจึงอยู่ในลักษณะของผู้ถูกกระทำให้มีแนวคิด ทัศนคติ ตามแนวทางที่รัฐบาลต้องการและเป็นการแสดงให้เห็นการใช้อำนาจของรัฐบาลโดยผ่านอำนาจของวาทกรรม

กระบวนการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์หรือปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยม ถูกสนับสนุนให้มีความชอบธรรมยิ่งขึ้นด้วยการที่วาทกรรมถูกสร้างบนบริบทของสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และกฎหมาย ซึ่งล้วนแต่เป็นบริบทที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ หรือโลกทัศน์ของคนในสังคมโดยเฉพาะเรื่องคุณค่าของผู้นำในแบบฉบับที่มีศักยภาพ มีคุณธรรม และรักชาติ รักประชาชน

การศึกษาเรื่องชาตินิยมในฐานะที่เป็นวาทกรรม ทำให้พบว่าสามารถนำแนวคิดเรื่องวาทกรรมมาอธิบายการสื่อสารของรัฐบาลได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการใช้อำนาจของรัฐบาลไทย ดังแนวคิดของ มิเชล ฟูโกต์ ที่ว่า วาทกรรมเป็นการกระทำเกี่ยวกับอำนาจโดยที่วาทกรรมเป็นมากกว่าเรื่องของภาษา แต่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กระบวนการจัดการในการสื่อสาร ปฏิกิริยาโต้ตอบ บริบททางสังคมวัฒนธรรม และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของอำนาจ ความรู้ และการสร้างความจริงบางส่วน (มิเชล ฟูโกต์ .1926-1984) รัฐบาลเป็นผู้เลือกสรร วาทกรรมชาตินิยมที่เกิดขึ้นโดยผู้สร้างที่มีที่มาของอำนาจโดยความชอบธรรม จึงมีอิทธิพลต่อการสร้าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความหมาย อัตลักษณ์ ความสัมพันธ์ และอุดมการณ์ รัฐบาลจึงเป็นผู้ครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์โดยตำแหน่ง

ลักษณะรูปแบบภาษา มีทั้งแบบทางการที่ให้ความรู้สึกจริงจัง เป็นหลักการ แบบไม่เป็นทางการผ่านวรรณศิลป์และท่วงทำนองเพลง จึงเป็นการสื่อสารที่ให้ทั้งความน่าเชื่อถือและความพึงพอใจและเป็นบรรยากาศของสังคมไทยที่ให้ความสนใจเรื่องความคงอยู่ ความมั่นคงของชาติ จากการแสดงออกซึ่งความรักความสามัคคีของชนในชาติ ซึ่งล้วนแต่เป็นภาพที่พึงปรารถนา และท้ายที่สุดเป็นการเอื้อประโยชน์กลับมาสู่รัฐบาล ลักษณะ “รัฐบาลนิยม” จึงเป็นผลสืบเนื่องของวาทกรรมชาตินิยมด้วย

การแย่งพื้นที่กับวาทกรรมคู่ตรงข้ามเป็นเรื่องหนึ่งที่วาทกรรมเลือกที่จะไม่เน้นเนื้อหาบางส่วน เช่น วาทกรรมเรื่องเสรีภาพ ความเสมอภาค การกระจายอำนาจ การให้ความสำคัญแก่ปัจเจกชน พลเมืองเข้มแข็ง เป็นต้น ซึ่งวาทกรรมเหล่านี้มีพื้นที่ในการแสดงออกด้อยกว่าพื้นที่ที่รัฐบาลมี เช่น มีเพียงหนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือพิมพ์วิเคราะห์วิจารณ์รายสัปดาห์ หรือมีเพียงสื่อทางใดทางหนึ่ง แต่รัฐบาลสามารถใช้สื่อทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และอินเตอร์เน็ท เพื่อตอกย้ำอุดมการณ์ความเชื่อ ตามแนวทางของรัฐบาล แพร่กระจายไปสู่ประชาชนตอกย้ำอุดมการณ์ของรัฐบาล

ข้อน่าสังเกตประการหนึ่ง คือ ความน่าเชื่อถือของวาทกรรมชาตินิยมโดยรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำแถลงนโยบายของรัฐบาลนั้น แม้ว่าสิ่งที่รัฐบาลกล่าวจะสามารถเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ภารกิจและงานที่รัฐบาลวางแผนไว้สามารถปฏิบัติอย่างเห็นผลในรูปของโครงการ กิจกรรมและงานต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในรายงานประจำปีของรัฐบาลแต่ละยุคสมัย แต่การที่วาทกรรมของรัฐบาลสะท้อนถึงวัฒนธรรมโรแมนติก (Romantic culture) และมีลักษณะโครงสร้างบางประการที่สอดคล้องกับวรรณกรรมแนวพาฝัน (Melodrama) ซึ่ง สายทิพย์ นุกูลกิจ (2534) อธิบายไว้สรุปได้ว่า วรรณกรรมที่มีเนื้อหาแนวพาฝันจะมีเนื้อหาที่สะท้อนถึงอารมณ์ของผู้แต่งในลักษณะปัจเจกชนตามแบบปุถุชนทั่วไปแต่ส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์รัก เนื้อหาจะสะท้อนแนวคิดเชิงอุดมคติของผู้แต่ง เป็นแนวคิดที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่านและสังคม เนื้อหาสะท้อนจินตนาการของผู้แต่ง และสะท้อนเรื่องราวต่างๆ เนื่องในโอกาสวันสำคัญของชาติและศาสนา ทำให้พบว่า ชาติในมุมหนึ่งเป็นภาพในจินตนาการของรัฐบาลที่เป็นสัญลักษณ์ของความสุขความมั่นคงในชีวิตเหมือนอุดมคติที่มนุษย์ปรารถนา การจะเข้าถึงความสุขนั้นได้ต้องอาศัยรัฐบาลเป็นสื่อกลาง ซึ่งภาพรัฐบาลจะเป็นตัวละครฝ่ายดีหรือพระเอกผู้เป็นวีรบุรุษ (hero) มีศักยภาพมหาศาลที่จะคอยโอบอุ้ม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากและแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ลุล่วงไปได้ ในขณะที่ผู้ร้ายคือผู้ที่ยืนอยู่ตรงข้ามหรือไม่ปฏิบัติตามคำบอกคำสั่งของรัฐบาล รวมไปถึงผู้ที่ขัดขวางความสงบสุข ความเจริญของรัฐ การที่พลเมืองจะได้เข้าถึงชาติแบบอุดมคติก็ด้วยความรักอันยิ่งใหญ่ในแบบที่พร้อมจะเสียสละได้แม้กระทั่งชีวิตและการเชื่อถือรัฐบาล ปฏิบัติตามแนวทางที่รัฐบาลวางไว้ โครงสร้างลักษณะดังกล่าวนี้อาจเป็นเหตุหนึ่งของการลดทอนความน่าเชื่อถือในการสื่อสารวาทกรรมของรัฐบาลทั้ง ๆ ที่สิ่งที่รัฐบาลถ่ายทอดผ่านวาทกรรมชาตินิยมนั้นล้วนเป็นแนวคิดในเชิงบวก นอกจากนี้ลักษณะดังกล่าวยังทำให้นโยบายและคำขวัญของรัฐบาลซึ่งจัดเป็นวรรณกรรมประเภทสารคดีมีลักษณะพิเศษที่มีลีลาของการใช้จินตนาการแบบบันเทิงคดีมาสื่อสารเชิงบอกเล่าและโน้มน้าวใจให้ประชาชนผู้รับสารยอมรับและปฏิบัติตามอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษากระบวนการรับสารของประชาชนเพื่อศึกษาความหมายของชาตินิยมที่ถูกสร้างขึ้นในมิติของพลเมืองผู้รับวาทกรรม เป็นการช่วยอธิบายชาตินิยมที่สร้างและสื่อสารในอีกระดับหนึ่งของสังคมได้

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กรมโฆษณาการ. 2483. **ประมวลคำปราศรัยและสุนทรพจน์ของนายกรัฐมนตรี.** พระนคร: โรงพิมพ์พานิชศุภผล.

กฤษดาวรรณ หงศ์ลดารมภ์ จันทิมา เอียมานนท์ บรรณาธิการ. 2549. **มองสังคมผ่านวาทกรรม.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กองบรรณาธิการมติชน. 2550. **289 ข่าวดัง: บันทึกเหตุการณ์สำคัญ สะเทือนสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

กุลยา ตันผลาชีวะ. 2526. **มนุษยสัมพันธ์กับการสื่อสาร.** กรุงเทพมหานคร: เจริญกิจ.

กุหลาบ สายประดิษฐ์. 2518. **เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475**. กรุงเทพมหานคร : มปพ.

ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. 2511. **การเมืองและพรรคการเมืองของไทยนับตั้งแต่ยุคแรกจนถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ขุนวิจิตรมาตรา. 2506. **หลักไทย.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ขวัญเรือน กิติวัฒน์. 2531. “พฤติกรรมการสื่อสาร หน่วยที่ 2” ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาพลศาสตร์ของการสื่อสาร (หน่วยที่ 1-7).** หน้า 115-116. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

จรูญ สุภาพ. 2518. **สารานุกรมรัฐศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ. 2513. **บุคคลชั้นนำ: โครงสร้างอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จิณณ์นภัส แสงมา. 2545. **การวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศในการตอบปัญหาทางเพศของสื่อมวลชนไทย.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จิตร ภูมิศักดิ์. 2543. **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว ขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม.

จุมพล รอดคำดี. 2531. “ทฤษฎีการสื่อสาร” ใน **เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาโครงการปีรณรงค์ทันตสาธารณสุขแห่งชาติ.** ม.ป.ท. โรเนียวเย็บเล่ม.

จุลลา งอนรถ, มล. 2513. **กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชาตรี ทองสาริ. 2547. **การสถาปนาการปกครองท้องถิ่นไทยภายใต้อุดมการณ์ของรัฐ.** ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2543. **จากสยามเป็นไทย: นามนั้นสำคัญไฉน. ใน วิถีสังคมไทย**. สารนิพนธ์ทางวิชาการเนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษปรีดี พนมยงค์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก.

_____. 2544. **ลัทธิชาตินิยม-ลัทธิทหาร: รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ๒๔๘๑-บันทึกการสัมมนาจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

_____. 2549. **ประวัติการเมืองไทย ๒๔๗๕-๒๕๐๐.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้ว.

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ). 2551. **แผ่นดินจินตนาการ.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2551. **ความรุนแรงกับการจัดการ "ความจริง": ปัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2513. **รัฐ.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2533. **รัฐกับสังคม: ไตรลักษณรัฐไทยในพหุสังคมสยาม.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545. **สัญวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: วิภาษา.

_____. 2545. **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: วิภาษา.

_____. 2549. **รัฐ-ชาติกับ (ความไร้) ระเบียบโลกชุดใหม่.** กรุงเทพมหานคร: วิภาษา.

ญาณิศา คำภีระ. 2544. **วาทกรรมการพัฒนา : การสร้างกระเช้าไฟฟ้าในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ญาณิศภาค กาญจนวิศิษฐ์. 2547. **กระบวนการสร้างความหมายและบทบาทของวาทกรรม "รายการนายกฯทักษิณคุยกับประชาชน".** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรงค์ พ่วงพิศ. 2530. **การเมืองไทย : ความเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ). 2543. **คำประกาศชาตินิยมใหม่.** กรุงเทพมหานคร: เอดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ (บรรณาธิการ). 2548. **การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทัศนีย์ ทองสว่าง. 2543. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ธงชัย หวานแก้ว. 2522. **การปลูกฝังความรักชาติตามที่ปรากฏในบทละครพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.** ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธงชัย วินิจจะกุล. 2530. "ประวัติศาสตร์การสร้าง "ตัวตน". ใน **อยู่เมืองไทย** รวมบทความทางสังคมการเมืองเพื่อเป็นเกียรติแด่ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก ในโอกาสอายุครบ 60 ปี.

ธีรยุทธ บุญมี. 2546. **ชาตินิยม และหลังชาตินิยม.** กรุงเทพมหานคร: สายธาร.

นคร พจนวรพงษ์. 2549. **ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ขวัญนคร.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. 2540. **การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์วิชาการ.

_____. 2549. "แนวความคิดชาติบ้านเมือง: กำเนิด พัฒนาการ และอำนาจการเมือง" ใน **วารสารธรรมศาสตร์.** ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (มิ.ย.49) หน้า 2-41.

นนทพันธ์ ภักดีผดุงแดน (รวบรวม). 2543. **คำแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา (พ.ศ. 2475-2543)**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.

นิเทศ ติณกุล. 2544. **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2538. **ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียนและอนุสาวรีย์.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

นฤมิตร สอดศุข. 2545. “ว่าด้วยการสื่อสารทางการเมืองจนถึงยุคโลกาภิวัตน์”. **อักษรศาสตร์ศิลปากร.** 24 (1-2) : 54-76.

แน่งน้อย บุญยเนตร. 2546. “ภาษาเพื่อการสื่อสารทางการเมือง” ใน **สารภาษาไทย**. ปีที่ 2 ฉบับที่ 4 (เม.ย.-มิ.ย. 46) หน้า 37-46.

บรรพต วีระสัย และเผชิญ ศรีสุวรรณ. 2520. **สังคมวิทยาการเมือง.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

บุญศรี ปราบณศักดิ์ และศิริพร จิรวัฒน์กุล. 2534. **การสื่อสารเพื่อคุณภาพการพยาบาล.** กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุษบรรณ จีนเจริญ. 2544. **การต่อสู้ทางวาทกรรมของโสเภณีหญิงไทยจากสื่อกระแสหลักสู่เวิลด์ไวด์ เว็บ.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เบนจามิน เอ. บัทสัน. 2547. **อวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปรีดี พนมยงค์. 2526. **พิเคราะห์ศัพท์ “สังคม” “มนุษย์สังคม” “ชาติ” “ประชาชาติ” “ปิตุภูมิ” “มาตุภูมิ” “รัฐ”. จาก ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ. 2547. **วาทกรรมทุนทางสังคม : กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ.2540-2546)**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล. 2546. “พัฒนาการของลัทธิชาตินิยม.” **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร** 26: 11-57.

พรรณี บัวเล็ก. 2547. **“สยาม” ในกระแสธารแห่งการเปลี่ยนแปลง: ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พันธกิจ.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. 2527. **หลักและวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และสายทิพย์ สุคติพันธ์. 2523. **การเมืองของเด็ก.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

พันธุ์สูรย์ ลดาวัลย์. 2536. **การกำหนดนโยบายต่างประเทศของไทย**. เอกสารวิชาการลำดับ 1. โครงการตำราคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พูนพิสมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้า. 2546. **ชาติ ศาสน์ กษัตริย์.** ใน หนังสือพระราชทานเพลิงศพ พลตรี หม่อมราชวงศ์ สังขดิศ ดิศกุล.

ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์. 2549. **วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2546. **สังคมและวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร: ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

ภาณุเบศร์ มหาเรือนขวัญ. 2550. **การสร้างความจริงเรื่อง “แบ่งแยกดินแดน” สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในหนังสือพิมพ์.** วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

มงคลเลิศ ด่านธานินทร์. 2551. **หลักคิดชาตินิยมและมรดกวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาสังคมทันสมัย.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิถีทรรศน์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มาลินี คุ้มสุภา. 2548. **อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยกับความหมายที่มองไม่เห็น.** กรุงเทพมหานคร: วิภาษา.

รัตนาวดี สำราญสุข. 2545. **วาทกรรมวิเคราะห์รายการนายกฯทักษิณคุยกับประชาชนและรายการชวนออนไลน์.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์.

_____. 2522. **พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

ลิขิต ธีรเวคิน. 2533. **การเมืองการปกครองไทย.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรมาศ ยวงตระกูล. 2547. **วาทกรรมสงครามและสันติภาพในกวีนิพนธ์สงคราม.** วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วาด รวี. 2551. **ประวัติศาสตร์นักทำหนังสือกบฏ (ฉบับใต้ดิน).** กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.

วาสนา จันทร์สว่าง และทัศนีย์ อินทรสุขศรี. 2532. **การสื่อสารเพื่อชีวิต.** กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์.

วิไล สมพันธ์. 2536. **การวิเคราะห์วาทกรรมรายการวิทยุ จส.สนทนา.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วีรวัฒน์ เปรมประภา. 2529. **การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีพนักงานการไฟฟ้านครหลวง.** สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศิริชัย วิริยานันท์. 2548. **เศรษฐกิจไทยในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ (พ.ศ.2531-พ.ศ. 2534).** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) สาขาวิชาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. 2544. **พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.

ศศิ เสตะจันทน์. 2537. **การเผยแพร่ประชาธิปไตยของรายการสนทนาทางวิทยุระหว่าง นายมั่น ชูชาติ กับ นายคง รักไทย ช่วง พ.ศ. 2484-2486.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ส.พลายน้อย. 2542. **สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: อักษรพิทยา.

สมเกียรติ วันทะนะ. 2544. **อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2523. **ความคิดทางการเมืองและสังคมไทย.** เอกสารวิจัยหมายเลข 6, สถาบันไทยคดีศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.

สมบูรณ์ วรพงษ์. 2551. **บนเส้นทางหนังสือพิมพ์.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สมภพ กิ่งเงิน. 2541. **กระบวนการสร้างและประสิทธิผลของวาทกรรมภาพยนตร์โฆษณาส่งเสริมสังคม**. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สายชล สัตยานุรักษ์. 2545. **ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” โดยหลวงวิจิตรวาทการ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

สายชล สัตยานุรักษ์. 2550. **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 1.** กรุงเทพมหานคร: มติชน.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

_____. 2550. **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม "ความเป็นไทย" เล่ม 2**. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. 2537. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.

สุกัญญา ตรีทิเพนทร์. 2544. **"วาทกรรมการสร้างความจริงเชิงรัฐศาสตร์กับนิติศาสตร์ ของหนังสือพิมพ์ในคดีปกปิดทรัพย์สินของ ทักษิณ ชินวัตร**". วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. 2532. **หลักทฤษฎีการสื่อสาร.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. 2540. **วัฒนธรรมวิทยา.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

สุนีย์รัตน์ ลิมปนวิวิธ. 2547. **วาทกรรมในข่าวอัตวินิบาตกรรมของหนังสือไทย.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวาทวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมนชาติ สวัสดิกุล,ม.ร.ว. 2550. "เรื่อง "สยาม" หมายความว่ากระไร?" **วารสารภาษาและวรรณคดีไทย**. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 24 : 32-70.

สุรวุฒิ ปัดไธสง. 2536. **รายงานการวิจัยฉบับที่ 51 เรื่อง อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง: ศึกษากรณี จอมพล ป.พิบูลสงคราม.** สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มศว ประสานมิตร.

สุวิมล พลจันทร์. 2531. **กรมโฆษณาการ อุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ (พ.ศ. 2476-2487)**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุวีร์ ตรียุทธนากุล. 2538. **การกระทำของรัฐ.** วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายมวลชน, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. 2533. **รัฐไทยในกฎหมายตามสามดวง.** สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช). กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย เอกสาร สวช.

เสถียร เชยประทับ. 2551. **การสื่อสาร การเมือง และประชาธิปไตยในสังคมพัฒนาแล้ว.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2544. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. .

สำนักนโยบายและแผน กระทรวงมหาดไทย. 2251. **นโยบายของรัฐบาล พ.ศ.2475-ปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2551. **ประวัตินายกรัฐมนตรีไทย (พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน)** (Online). www.cabinet.thaigov.go.th, 3 เมษายน 2551.

อนุชาติ พวงสำลี, บรรณาธิการ. 2551. **พลเมืองไทย ณ จุดเปลี่ยนศตวรรษ.** กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาการเรียนรู้และประชาสังคม.

อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท. 2546. **กรอบวาทกรรมวิเคราะห์และกรณีศึกษาไทย.** วารสารนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีที่ 21 ฉบับที่ 1.

อวยชัย สังสนา. 2544. **วาทกรรมการสื่อความหมายของนิวัติ กองเพียร นู้ดคอลัมน์ ในหนังสือพิมพ์รายวันและนิตยสารรายสัปดาห์ "มติชน".** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารสนเทศ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. 2546. **อัตลักษณ์.** กรุงเทพมหานคร: สภาวิจัยแห่งชาติ.

เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา และ สิริพรรณ นกสวน, บรรณาธิการ. 2546. **คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. 2550. **การเมืองของพลเมือง: สู่สหัสวรรษใหม่.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อัจฉราพร กมุทพิสมัย. 2525. **อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย.** เอกสารประกอบการสัมมนา "สองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย" สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Almond, G. A. and P.G. Bingham Jr. 1966. **Comparative Politics: A Development Approach**. Boston: Little, brown & Co.

Berlo, D.K. 1960. **The Process of Communication**. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.

Bernay, E.L. 1923. **Crystallizing Public Opinion**. New York: Liveright Publishing.

Carnoy, M. 1984. **The State and Political Theory**. New Jersey: Princeton University Press.

Chwarz M. 1987. **Structures of Power: An Introduction to Politics**. New York: St. Martin's Press.

Crowther, J. 1995. **Oxford advanced learner's dictionary**. 5th ed. Taipei: Oxford University Press.

Cox, R.H., ed. 1969. **Ideology, Politics, and Political Theory.** California: Wadsworth Publishing Co.

Dahl, R.A. 1968. "The Concept of Power" In **Political Power: A Reader in Theory and Research**. New York: The Free Press.

_____. 1983. **Modern Political Analysis**. New York: Prentice-Hall.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Danial H. W. 1979. **Power: Its forms Bases and Used**. New York: Harper and Row.

Fairclough, N. 1992. **Discourse and social Change**. UK: Polity press.

Foucault, M. 1970. **The Order of Things: An Archaeology of The Human Sciences**. London: Tavistock Publications.

_____. 1972. **The Archaeology of Knowledge**. London: Tavistock Publications.

_____. 1976. **Power/ Knowledge**. New York: Harvester Wheatsheaf.

Hindess, B. 1986. **Discourses of Power**. From Hobbes to Foucault. Oxford: Blackwell.

Holsti, O. R., 1969. "The Belief System and National Image: A case Study," in James N. Rosenau, ed. **International Politics and Foreign Policy**. New York: The Free Press.

Langton, K. P. 1969. **Political Socialization**. London: Oxford University Press.

McGuail, D. and W. Sven. 1993. **Communication Models**. New York: Longman.

Mill, S. 1997. **DISCOURSE.** London: Rutledge.

Paletz, D.L. 1987. **Political Communication Research: Approachs, studies, Assessment.** USA: Ablex Publishing Corporation.

Phillips, L, and W.J. Marianne. 2002. **Discourse Analysis as theory and method**. California: Sage Publication.

Robert A. D. 1968. "The Concept of Power", in **Political Power: A reader in Theory and Research.** New York: The Free Press.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Rush, M., and P. Althoff. 1971. **Introduction to Political Sociology.** Berkeley: Western Printing Press.

Scruton, R. 1982. **A dictionary of political thought**. London: Macmillan.

Shramm, W. 1960. "How Communication Works" **The Process and Effects of Mass Communication**. Wiber Shramm ed. Urbana, III: University of Illinois Press.

Smith, A.D. 1986. **The ethnic origin of nations**. New York: Black Basil.

Thongchai, W. 1994. **Siam mapped: A history of the geo-body of a nation**. Honolulu: University of Hawaii press.

Thinapan, N. 1975. **The Problem of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and Socialization of College Students**. Bangkok: Praepittaya.

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ก

วาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายรัฐบาล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วาทกรรมชาตินิยมในคำแถลงนโยบายรัฐบาล

รัฐบาลนี้ย่อมทราบดีอยู่ว่า ได้เข้ามารับหน้าที่ในขณะที่บ้านเมืองกำลังตกอยู่ในฐานะที่ยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง มีสิ่งที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงหลายอย่าง ทั้งนี้เกี่ยวกับการภายในและภายนอกเพื่อยังประเทศให้กลับคืนเข้าสู่สภาพอันมั่นคง การที่จะดำเนินการดังว่านี้ให้ลุล่วงไปได้ย่อมมีหลักสำคัญ 2 ประการ คือ ต้องรีบปรับปรุงสัมพันธภาพกับต่างประเทศให้เข้าระดับปกติประการหนึ่งกับจัดการบ้านเมืองภายในให้กลับเข้าระเบียบอันดีอีกประการหนึ่ง...ส่วนการปรับปรุงกิจการบ้านเมืองอันเป็นการภายในนั้น หัวใจของเรื่องอยู่ที่จะต้องจัดให้ประเทศได้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ เพื่อราษฎรทั้งประเทศจะได้มีส่วนมีเสียงในการปกครองตนเองโดยแท้จริง อันเป็นทางดีที่สุดที่จะรักษาประโยชน์ของราษฎร ด้วยเหตุนี้ในสมัยที่ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลคราวที่แล้วมา รัฐบาลในครั้งนั้น จึงได้เป็นผู้ริเริ่มเสนอให้มีการแก้ไขปรับปรุงรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เหมาะสมแก่กาลสมัยยิ่งขึ้น

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 14 พันตรี ควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2489)

รัฐบาลหวังว่าจะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่จากรัฐสภาทั้งนี้เพราะปัญหาการต่างประเทศบางเรื่องนั้นเป็นนโยบายของชาติโดยแท้ และเพื่อแสดงให้นานาชาติเห็นอกเห็นใจว่าประชาชนคนไทยทั้งหลายมีความสมัครสมานกลมเกลียว ประเทศไทยตั้งอยู่ในความสงบสุข บูชาความเป็นธรรม ซึ่งตรงกับหลักการของสหประชาชาตินั้นเอง

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 17 นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2489)

บ้านเมืองไทยที่รักของเราเปรียบเหมือนคนที่หลงทางมาแล้วในป่าทึบ และเพิ่งจะเห็นแสงสว่างรำไรข้างหน้า ซึ่งถ้าเราทั้งหลายมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน ก็จะสามารถบุกป่าออกไปสู่ทุ่งราบที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าวปลาอาหารได้ รัฐบาลมีความหวังเป็นอย่างมากว่า ด้วยชื่อเสียงเกียรติคุณและคุณงามความดีที่สมาชิกของวุฒิสภานี้ได้บำเพ็ญต่อบ้านเมืองมาช้านาน สมาชิกทุกท่านจะได้ให้การร่วมมือกับรัฐบาลในการเริ่มเปิดศักราชใหม่ เพื่อความวัฒนาถาวรของชาติบ้านเมืองและอนาคตของลูกหลานชาวไทยต่อไป

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 20 นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2491)

รัฐบาลนี้ขอเรียนให้ทราบว่า ในขณะสถานการณ์ของประเทศต่าง ๆ ยังยุ่งยากสับสนอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในประเทศใกล้เคียงมีการรบต่อสู้กันทั่วไป ส่วนประเทศไทยยัง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รักษาความสงบสุขอยู่ได้ แต่ย่อมมีความเข้าใจทั่วกันว่า ประเทศชาติของเราจะต้องมีภาระหนักอยู่มิใช่น้อยที่จะต้องพยายามฝ่าฟันในอันที่จะรักษาไว้ซึ่งความสงบสันติสุข เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย ส่วนชนต่างชาติที่เข้ามาพำนักในประเทศไทย รัฐบาลนี้หวังว่าจะได้ร่วมมือร่วมใจกับประชาชนชาวไทยประกอบกิจที่เป็นคุณประโยชน์เพื่อความสงบสุขเป็นส่วนรวม

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 23 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2494)

ความสุขสมบูรณ์ของมนุษยชนจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยได้รับความสุขกายสบายใจ ที่พูดดังนี้ถ้าหวังแต่เพียงจะพูดอย่างเทศน์ให้ฟัง ก็เป็นของง่ายดายเต็มที่ แต่ที่จะให้ได้รับผลจริงจังแล้วเป็นการยากแสนยาก โดยปกติ คนเราถ้ารู้สึกมีเสรีภาพ ไม่ถูกบีบบังคั้น มีความเสมอในกฎหมายและในโอกาสการทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่แล้วย่อมได้ความพอสุขใจพอควร ความสุขกาย คนเราถ้ามีที่อยู่ มีอาหารกิน มีอาชีพ หรืออีกนัยหนึ่งมีเครื่องอุปโภคบริโภคพอควรแก่ชีวิต ก็จัดว่าเป็นการสุขกายพอควรอยู่แล้ว แต่ราษฎรในเมืองเรามี 11 ล้านเศษ ความรู้ความสามารถ กำลังกายและอาชีพย่อมต่าง ๆ กันอยู่ เป็นการยากนักหนาที่จะจัดให้ได้รับความพอใจทั่วหน้า แต่ว่ารัฐบาลนี้และเชื่อว่ารัฐบาลใด ๆ ในโลกก็จะมีความรู้สึกเช่นเดียวกัน คือ ความรู้สึกหน้าที่ที่จะต้องดำริวางโครงการให้ราษฎรมีโอกาสได้รับความสุขกายสบายใจทั่วกันอย่างมากที่สุดที่จะทำได้

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 2 พระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี, 2476)

เพื่อให้ประเทศไทยอยู่ในฐานะเทียมบ่าเทียมไหล่กับนานาชาตินั้น จำจะต้องบำรุงให้ราษฎรของเรามีมาตรฐานการกินอยู่ การครองชีพ ดียิ่งขึ้น ให้สมกับที่เราเป็นอารยชนชาติที่เจริญ ฉะนั้น รัฐบาลจึงจะสนใจในการบำรุงเศรษฐกิจเพื่อให้รัฐบาลและราษฎรได้มีฐานะทางเศรษฐกิจดียิ่งขึ้น นอกจากการครองชีพแล้ว รัฐบาลก็จะสนใจในการบำรุงรักษาอนามัยของราษฎรเพื่อให้ราษฎรมีอายุยืน มีกำลังแข็งแรงปราบโรคภัยต่าง ๆ สภานี้คงจะได้เห็นความสนใจในเรื่องนี้มาตั้งแต่ครั้งรัฐบาลเก่า จึงได้จัดตั้งกระทรวงสาธารณสุขขึ้นเป็นเคราะห์ดีอย่างหนึ่ง ที่ประเทศเราเป็นประเทศกสิกรรมซึ่งเป็นที่แน่ใจว่าถึงอย่างไรความอดอยากคงไม่มีมา แต่ถึงกระนั้นก็จะต้องส่งเสริมให้ราษฎรประกอบกสิกรรมให้ยิ่งขึ้น และหาทางให้ราษฎรได้รับผลจากงานกสิกรรมให้ดีที่สุดที่จะทำได้ การส่งผลิตผล

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แห่งกสิกรรมออกนอกประเทศ ซึ่งได้รับความกระทบกระเทือนเพราะการสงครามนั้น ก็จะได้พยายามทำให้กลับคืนดีขึ้นเพื่อให้เกิดผลแก่ราษฎรในเรื่องนี้ รัฐบาลจะกอบกู้และบำรุงทั้งในทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ตลอดถึงการถนน การรถไฟ และการเดินเรือทะเล เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจและการสัญจรไปมาของมหาชนอย่างดีที่สุดที่จะทำได้

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 10 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2488)

รัฐบาลนี้จะเทิดทูนเคารพสักการะองค์พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ และจะรักษาราชบัลลังก์ให้มั่นคงอยู่ชั่วนิรันดร ทั้งจะเทิดทูนเกียรติพระราชวงศ์ที่ดำเนินเจริญรอยราชจริยาวัตร์

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 22 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2492)

รัฐบาลนี้เชื่อมั่นอย่างจริงใจว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 1511 เป็นระบอบการปกครองที่เหมาะสมกับความต้องการของประเทศไทย ฉะนั้น รัฐบาลนี้จะปฏิบัติตามทุกอย่างเพื่อให้การปกครองระบอบนี้ได้ดำเนินไปโดยราบรื่นและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางการเมืองของประเทศไทย

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 32 จอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2514)

จะต้องบำรุงความสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ จะร่างโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 1 มหาอำมาตย์พระยามโนปกรณ์นิติธาดา, 2475)

ถึงแม้ราษฎรจะถูกเรียกร้องให้เสียสละเพื่อช่วยประเทศชาตินี้ในยามสงครามดังกล่าวมาข้างต้นแล้วก็ดี รัฐบาลก็จะไม่ปล่อยปละละเลยในการที่จะปกครองให้ราษฎรได้รับ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ความร่มเย็นเป็นสุข ตามที่พึงทำได้ในภาพการเช่นนี้ รัฐบาลจะปกครองอย่างญาติพี่ น้อง และพยายามเพิ่มพูนความวัฒนาถาวรให้ราษฎรทุกวิถีทาง

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 10 พันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2485)

ในที่สุดขอเรียนว่า ที่ข้าพเจ้าได้อาสาเข้ามาแก้ไขวิกฤตกาลของชาติในครั้งนี้และเท่าที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว คงจะเป็นประจักษ์พยานในความซื่อสัตย์สุจริตและความหวังดีต่อประเทศชาติของข้าพเจ้าอยู่แล้ว ฉะนั้นแม้คำแถลงนโยบายของข้าพเจ้าจะไม่ละเอียดยืดยาวอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาก็ขอได้โปรดเชื่อมั่นว่า พร้อมกับนโยบายที่แถลงแล้วนั้น ข้าพเจ้ายังได้มอบชีวิตจิตใจของข้าพเจ้าและรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลนี้เป็นเดิมพันเพื่อสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติ และอำนวยความผาสุกให้แก่ประชาชนจนถึงที่สุดให้จงได้.

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 30 จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2506)

รัฐบาลนี้จะบริหารราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และด้วยความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 13 หม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี, 2488)

รัฐบาลนี้ถือว่าประโยชน์สุขของประชาชนและความมั่นคงของประเทศชาติเป็นยอดปรารถนาในการบริหารประเทศ ฉะนั้นสิ่งใดที่เป็นภัยและไม่เป็นธรรมแก่สังคม จะได้ขจัดให้สูญสิ้นไปโดยเด็ดขาดและรวดเร็ว รัฐบาลจะปฏิบัติการทุกอย่างเพื่ออำนวยความสุขสมบูรณ์ให้แก่ประเทศชาติและประชาชนอันจะเป็นผลให้รัฐบาลนี้เป็นรัฐบาลของประชาชน และเพื่อประชาธิปไตยแท้จริง

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 29 พลโท ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2501)

รัฐบาลนี้มีความมุ่งหมายที่จะส่งเสริมให้ปวงชนชาวสยามทุกเหล่าทุกชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ คณะสงฆ์ สภาผู้แทนราษฎร รัฐบาล ตลอดจนอาณาประชาราษฎร ได้รวมกันเป็นสมานฉันท์ ตั้งมั่นอยู่ในระบอบรัฐธรรมนูญ เป็นปึกแผ่นแน่นหนาด้วยความ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สามัคคี เพราะรัฐบาลนี้เชื่อตระหนักว่า การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญเป็นวิถีทางที่ดีที่สุด ที่จะนำมาซึ่งความวัฒนาถาวรของประเทศชาติสืบไป

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 6 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี, 2477)

รัฐบาลมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะปฏิบัติงานของชาติให้สำเร็จสมบูรณ์ตามนโยบายที่แถลงมาข้างต้นนี้ แต่การที่จะปฏิบัติให้เป็นผลสำเร็จได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย ถึงเวลาที่ชาติต้องเรียกร้องให้ชนในชาติทุก ๆ คน มีสมานฉันท์เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อนำชาติผ่านพ้นวิกฤติกาลทางการเมืองของโลก

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 10 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2485)

ความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องส่งเสริมสัมพันธไมตรีตลอดทั้งความเข้าใจอันดีให้สนิทสนมกับสหประชาชาติ และร่วมมือตามอุดมคติซึ่งสหประชาชาติได้วางไว้ และดำเนินการเจรจากับสหประชาชาติและนานาประเทศอื่น เพื่อปลดเปลื้องและผ่อนผันภาระให้หมดหรือลดน้อยลงไป ในการนี้จึงจำเป็นที่คนไทยทั้งหลายจะต้องมีความสามัคคีกลมเกลียวและแสดงให้เห็นถึงเสถียรภาพและความมั่นคงภายในประเทศอันจะเป็นรากฐานที่แสดงให้นานาประเทศเห็นถึงความเป็นปึกแผ่นและกำลังจิตใจของประชาชนคนไทย

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 15 นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2489)

รัฐบาลนี้ถือว่าความสามัคคีภายในชาติเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งที่จะช่วยทำให้ประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาทุกด้าน ฉะนั้นสิ่งใดที่ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในชาติแล้วจะขจัดให้หมดสิ้นไปโดยเด็ดขาด ในขณะเดียวกันรัฐบาลจะปฏิบัติการทุกอย่างเพื่อสร้างและรักษาความสามัคคีภายในชาติให้เข้มแข็งมั่นคง

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 31 พลเอก ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2506)

เพื่อส่งเสริมศีลธรรมของประชาชน รัฐบาลจะได้ปลูกฝังหลักธรรมและแนววัฒนธรรมตั้งแต่เยาว์วัย และจะดำเนินการขจัดเหตุที่ก่อให้เกิดการละเมิดศีลธรรมในยุวชน

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 8 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี, 2480)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จะปลูกนิสัยออมทรัพย์แก่ประชาชน โดยวิธีส่งเสริมการคลังออมสินและวิธีอื่น ๆ ที่จะให้สำเร็จผลในเรื่องนี้

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 9 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2481)

รัฐบาลนี้มีนโยบายที่จะอบรมจิตใจของประชาชนให้เป็นพลเมืองดีแห่งระบอบประชาธิปไตยด้วยการให้การศึกษาไปในทางที่จะทำให้พลเมืองรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน สามารถประกอบสัมมาอาชีพเป็นที่พึ่งแก่ตนเองและแก่ประเทศชาติส่วนรวม

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 20 นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2490)

จะรักษาและส่งเสริมศิลปกรรมของคนไทย เพื่อให้เป็นที่เชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ จะใช้ศิลปกรรมเป็นอุปกรณ์ในการอบรมประชาชนทั้งในทางความรู้และคุณภาพทางใจ จะใช้ศิลปกรรมให้เป็นอุปกรณ์การเศรษฐกิจแห่งชาติ

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 8 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี, 2480)

จะรักษาส่งเสริมศิลปกรรมของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่างฝีมือไทยโบราณให้รุ่งเรืองถาวรเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติและวัฒนธรรมของชาติ จะได้ผดุงการศึกษาศิลปกรรมแบบใหม่และดัดแปลงใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการของประเทศไทย

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 10 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2485)

ในทางศิลปะของชาติ รัฐบาลนี้จะส่งเสริมโดยพยายามฟื้นฟูทุกสถานเพื่อเป็นการเชิดชูวัฒนธรรมของชาติไทยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 6 นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี, 2477)

รัฐบาลนี้จะเชิดชูส่งเสริมการวัฒนธรรมของชาติ เพื่อให้คนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีระเบียบและผาสุก ทั้งส่วนตัวและในการอยู่ร่วมกัน

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 22 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2491)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นอกจากการบำรุงราษฎรในทางอาชีพ ทางการศึกษา และทางอื่น ๆ ซึ่งรัฐบาลสนใจบำรุงอย่างที่สุดแล้ว รัฐบาลจะได้รักษาความสงบเรียบร้อยให้ประชาชนไว้วางใจซึ่งกันและกันและร่วมสามัคคีกัน เพราะฉะนั้นรัฐบาลจะกำจัดลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยเคร่งครัด

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 4 พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี, 2476)

รัฐบาลจะจำเริญมิตรภาพกับอักษประเทศ ซึ่งร่วมอุดมคติกันอยู่นั้น ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จะส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับบรรดามิตรประเทศให้สนิทสนมมากขึ้นด้วย และจะดำเนินการทุกวิถีทาง เพื่อมิให้ประชาชนต้องวิตกในเรื่องเอกราชและอธิปไตยของชาติ

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 10 จอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี, 2485)

รัฐบาลนี้เชื่อมั่นว่า ความมั่นคงของประเทศชาติเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างความมั่นคงและพัฒนาการทางเศรษฐกิจ และความเป็นธรรมในสังคม ฉะนั้น รัฐบาลนี้จะปฏิบัติการทุกอย่างเพื่อให้ประเทศไทยดำรงอยู่ด้วยความมั่นคง โดยจะตระเตรียมสรรพกำลังของชาติตามกำลังเศรษฐกิจของประเทศให้อยู่ในสภาพเตรียมพร้อมที่จะป้องกันราชอาณาจักร และรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ตลอดจนความปลอดภัยของประชาชน จะจัดการคุ้มครองป้องกันให้ประชาชนประกอบอาชีพโดยปราศจากความระแวงภัย

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 33 พลเอก ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2515)

จะรักษาความสงบภายใน โดยทำความเข้าใจอันดีและประสานความสามัคคีทุกหมู่เหล่า จะป้องกันและต่อสู้การแทรกซึมในทางการเมืองและการก่อการร้ายทุกวิถีทาง

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 34 นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2516)

รัฐบาลนี้ เชื่อมั่นว่า ความมั่นคงของประเทศชาติเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่ง ฉะนั้น รัฐบาลนี้จะดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้ประเทศดำรงอยู่ด้วยความปลอดภัย โดยจะตระเตรียมสรรพกำลังของชาติ ตามกำลังเศรษฐกิจของประเทศ ให้อยู่ในสภาพเตรียมพร้อมที่จะป้องกันราชอาณาจักร พร้อมที่จะเผชิญภัยคุกคามทั้งทางตรงและทางอ้อม และให้สามารถช่วยตนเองได้มากที่สุด จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างมีประสิทธิภาพจะประสานความเข้าใจในระหว่างทหาร และประชาชนให้ดียิ่งขึ้น จะปรับปรุงสวัสดิการบำรุงขวัญและกำลังใจของทหารให้สูงอยู่เสมอ รวมทั้งจะ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปรับปรุงการจัดโครงสร้างทางการบังคับบัญชาให้เหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตยอันแท้จริง

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 35 นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2517)

จะรักษาความสงบภายใน โดยทำความเข้าใจอันดีและประสานสามัคคีทุกหมู่เหล่า

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 35 นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2517)

รัฐบาลนี้จะรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยจะดำเนินการปราบปรามและลงโทษผู้ละเมิดกฎหมาย โดยไม่มีการละเว้นสำหรับผู้มีความคิดเห็นและอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 36 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี, 2518)

เราพึงต้องใคร่ครวญให้ดีว่า บ้านเมืองไทยของเราจำเป็นต้องถูกปล่อยให้ผ่านเข้าสู่กระแสของความรุนแรง ประหัตประหารกัน ดังที่บางฝ่ายกำลังเรียกร้องเสี้ยมสอนกันอยู่ด้วยหรือ ทำไมเราจึงไม่พยายามที่จะขจัดความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ด้วยสันติวิธีซึ่งเป็นอุปนิสัยดั้งเดิมของคนไทยซึ่งรักความสงบ และรู้จักสมานประโยชน์เพื่อความสามัคคีของบ้านเมืองตลอดมารัฐบาลผสมชุดนี้มีความเชื่อว่า กระบวนการสร้างสรรค์ ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมที่ประกอบด้วยความเป็นธรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องดำเนินบนวิถีทางแห่งการล้มล้างทำลายชนชั้นใด ๆ ก็มีทางสู่ความสำเร็จได้อย่างแน่นอน... จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างทหาร ข้าราชการ และประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีอย่างแท้จริงขึ้นในชาติในขณะเดียวกัน ก็จะส่งเสริมให้ทหารมีส่วนในการพัฒนาประเทศตามควรแก่กรณีด้วย ทั้งนี้เพื่อสร้างทัศนคติอันถูกต้องขึ้นว่า ทหารก็คือประชาชนของชาติ และในขณะเดียวกันรัฐบาลนี้จะสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันประเทศมากขึ้น เช่น อาสาสมัครรักษาดินแดน เป็นต้น

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 37 ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี, 2518)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จะป้องกันและต่อสู้การแทรกซึมในทางการเมืองและการก่อการร้ายทุกวิถีทาง

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 35 นายสัญญา ธรรมศักดิ์
เป็นนายกรัฐมนตรี, 2517)

รัฐบาลนี้จะรักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยจะดำเนินการปราบปรามและลงโทษผู้ละเมิดกฎหมาย โดยไม่มีการละเว้น สำหรับผู้มีความคิดเห็นและอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 36 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช
เป็นนายกรัฐมนตรี, 2518)

รัฐบาลนี้ จะส่งเสริมการศึกษา ทั้งในด้านวิชาความรู้ และในด้านจิตใจ เพื่อให้มีความยึดมั่นในหลักธรรมแห่งศาสนา บำเพ็ญตนให้เป็นคนมีประโยชน์ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนให้ช่วยกันบำรุงรักษาศิลปะ วัฒนธรรม อันเป็นสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 34 นายสัญญา ธรรมศักดิ์
เป็นนายกรัฐมนตรี, 2516)

รัฐบาลนี้ จะเทิดทูนและรักษาไว้ซึ่งองค์คุณของประชาชาติไทย คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 35 นายสัญญา ธรรมศักดิ์
เป็นนายกรัฐมนตรี, 2517)

รัฐบาลนี้จะเคารพและปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และยึดชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นศูนย์รวมพลังแห่งความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นภายในประเทศ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 36 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช
เป็นนายกรัฐมนตรี, 2518)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาลนี้จะยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข จะดำเนินการทางการเมืองด้วยวิธีที่บริสุทธิ์และยุติธรรม ทั้งจะเคารพและปกป้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ และจะยึดชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมพลังแห่งความสามัคคี และความเป็นปึกแผ่นภายในประเทศ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 38 ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี, 2518)

รัฐบาลนี้ จะส่งเสริมการศึกษา ทั้งในด้านวิชาความรู้ และในด้านจิตใจ เพื่อให้มีความยึดมั่นในหลักธรรมแห่งศาสนา บำเพ็ญตนให้เป็นคนมีประโยชน์ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนให้ช่วยกันบำรุงรักษาศิลปะ วัฒนธรรม อันเป็นสัญลักษณ์และสมบัติของชาติไทย

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาล ชุดที่ 34 นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2516)

เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงและผลประโยชน์ของชาติ รัฐบาลจะได้ใช้ความพยายามอย่างสุดความสามารถในอันที่จะตระเตรียมและเสริมสร้างความมั่นคงในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการป้องกันประเทศให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในด้านการเมือง จะดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อให้บังเกิดเสถียรภาพทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศให้มากที่สุด โดยเฉพาะการเมืองภายในจะเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจของชนในชาติทั้งในด้านการศึกษาอบรม และในด้านปฏิบัติโดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองประเทศ และการพัฒนาบ้านเมืองในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้บังเกิดศรัทธาความเชื่อถือ และยึดมั่นอยู่ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนมีความสามัคคีระหว่างชนในชาติ และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อย่างแท้จริง

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล ชุดที่ 41 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2520)

นโยบายของทุกรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใด ต่างก็มุ่งหมายที่จะก่อให้เกิดความผาสุกแก่ประชาชน สร้างความมั่นคงก้าวหน้าให้แก่ประเทศเหมือนกันทั้งนั้น จะมีส่วนที่

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แตกต่างกันอยู่บ้างก็ตรงวิธีการและปรัชญาที่ใช้ในการบริหารงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งก็ยังหาข้อยุติยากว่าวิธีใดหรือปรัชญาใดดี และเหมาะสมที่สุด แต่มีสิ่งหนึ่งกระผมเชื่อว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นที่สุดในการบรรลุเป้าหมายของการบริหารนั้นก็คือ “ประสิทธิภาพและความซื่อสัตย์สุจริตต่อประชาชนและต่อผลประโยชน์ของประเทศ”

รัฐบาลจะปฏิบัติหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงพรรคถึงพวกและถึงผลประโยชน์ต่าง ๆ เป้าหมายสำคัญอันเป็นเจตนารมณ์สูงสุดของรัฐบาลนี้ มีอยู่เพียงสองประการเท่านั้น คือ การยกระดับมาตรฐานและความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น และการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ

จะรักษาและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่นและจะป้องกันมิให้ศิลปวัฒนธรรมของชาติอื่นที่เผยแพร่เข้ามาในประเทศ ทำลายศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันดีงามของชาติ รวมทั้งการปราบปรามกิจกรรมอันตรายและขัดต่อศีลธรรมจรรยาและชื่อเสียงเกียรติภูมิของคนไทยด้วย

จะอนุรักษ์ศิลปกรรมโบราณสถาน และปูชนียสถานอันเป็นที่สักการะยึดเหนี่ยวทางใจของประชาชน

จะสนับสนุนเสรีภาพในการนับถือศาสนา ส่งเสริมขันติธรรมและความสมานฉันท์ระหว่างผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ กัน เพื่อผลในการฟื้นฟูศีลธรรม จริยธรรม ของชนในชาติ

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล ชุดที่ 42 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2523)

จะปลูกฝังให้คนไทยทุกคนมีความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้องและยึดมั่นในอุดมการณ์ของชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเรื่องการเสียสละประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

จะใช้การเมืองนำการทหารในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ต่อไปทั้งนี้เพื่อสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชาติและรวมพลังคนไทยที่มีความคิดแตกต่างกันมาช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

จะเร่งฝึกและอบรมในด้านระเบียบวินัย คุณธรรม ความรู้รับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง ความรักในศิลปวัฒนธรรมและความสำนึกความเป็นไทยร่วมกันเพื่อธำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ เอกราชอธิปไตยของชาติ และระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข นอกจากนั้นจะส่งเสริมให้สถาบันศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมให้มากขึ้น

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

จะรักษา ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทยให้มีเอกลักษณ์สูงเด่นและจะป้องกันมิให้ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อันดีงามของชาติ รวมทั้งการปราบปรามกิจกรรมอันทำลายและขัดต่อศีลธรรมจรรยาและชื่อเสียงเกียรติภูมิ

จะศึกษา ค้นคว้าวิจัยและอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ และปูชนียสถานอันเป็นที่สักการะยึดเหนี่ยวทางใจของประชาชน

จะสนับสนุน ส่งเสริม เผยแพร่กิจการทางศาสนาตลอดจนการมีเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา ส่งเสริมขันติธรรมและความสมานฉันท์ระหว่างผู้นับถือศาสนาต่างกัน เพื่อผลในการฟื้นฟูศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมของชนในชาติ

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล ชุดที่ 43 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2526)

เร่งอบรมปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึกถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน ในด้านคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เป็นประโยชน์ ส่วนรวมโดยเน้นความร่วมมืออย่างจริงจังและใกล้ชิดของสถานศึกษา ศาสนา สังคม และครอบครัวปลูกฝังค่านิยมพื้นฐานให้แก่เด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในเรื่องความมีเหตุผลการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความมีน้ำใจนักกีฬา ความมีระเบียบวินัย การประหยัดความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพึ่งตนเองและส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีบทบาทในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ให้มากขึ้นรวมทั้งให้ตระหนักในคุณค่าของการปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาการยึดมั่นในเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นกำเนิดและการรู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(คำแถลงนโยบายรัฐบาล ชุดที่ 50 นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี, 2535)

คณะรัฐมนตรีจึงกำหนดเป้าหมายหลักของการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อพัฒนาคนในสังคมให้มีความสุขมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจ และสติปัญญาสามารถแข่งขันในโลกยุคใหม่ได้โดยทิ้งสภาพความเป็นไทย *นโยบายของรัฐบาลที่กำหนดไว้ทั้ง 10 ด้าน จึงเป็นวิธีการไปสู่เป้าหมายให้คนในสังคมได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ* มีภูมิปัญญา มีส่วนร่วมในการพัฒนารวมทั้งมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม อันจะทำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ให้การพัฒนาทุกด้านเป็นไปอย่าง*สมดุล*...รัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระ เป็นมิตรกับทุกประเทศ ปรับและส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับนานาประเทศทั้งในด้านการเมืองเศรษฐกิจสังคม วิทยาการและวัฒนธรรมบนพื้นฐานของการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและความเจริญรุ่งเรืองของประชาคมโลกตลอดจนยกระดับภาพลักษณ์ของไทยสู่ระดับที่เป็นจริงและเหมาะสมและเผยแพร่ภาพลักษณ์ของไทย ให้เป็นประเทศที่มีความสามารถมีความกระตือรือร้นและมีความผิดชอบ...ปรับเปลี่ยนฐานะจากประเทศผู้รับการช่วยเหลือสู่การเป็นประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้าน...

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 51 นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี, 2538)

คณะรัฐมนตรีได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินเรียบร้อยแล้ว โดยมีเป้าหมาย หลักของการบริหารราชการแผ่นดินที่จะเทิดทูน และยึดมั่นในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข *จะสถาปนา*ความเชื่อมั่นทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม *สรรค์สร้าง*ความสมัครสมานสามัคคีและนำมาซึ่งการอยู่ดีกินดีของประชาชน จะ*เร่งรัด*ผลักดันการปฏิรูปการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่รัฐธรรมนูญกำหนด จะ*เร่งสร้างฟื้นฟู*สภาพเศรษฐกิจที่ชะลอตัวและพัฒนาศักยภาพการแข่งขันในตลาดโลก รวมทั้ง*ให้มีการกระจายประโยชน์*ของการขยายตัวทางเศรษฐกิจไปสู่ประชาชนทุกกลุ่ม *จะผลักดัน*ให้มีการปรับทัศนคติ และระบบการทำงานของภาครัฐจากการปกครองประชาชนมาเป็นการให้บริการที่ดีแก่ประชาชน และปรับระบบการทำงานของภาครัฐจากที่เป็นผู้คิดเองทำเองมาเป็นระบบที่ร่วมคิดร่วมทำกับภาคเอกชนและประชาชนโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและสิทธิ์โต้แย้งคัดค้านการที่ไม่ถูกต้องของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ขณะเดียวกัน*จะส่งเสริมและรณรงค์*ให้ประชาชนในชาติมีวินัย พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ได้รับการบริการที่ดี มีการศึกษาที่ได้มาตรฐาน มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจ และสติปัญญาและอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ดี

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 52 พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2539)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายฟื้นฟูเศรษฐกิจทุกแขนงของประเทศให้กลับ ฟื้นคืนสู่ภาวะปกติและพร้อมที่จะเป็นพลังผลักดันการพัฒนาต่อไปในอนาคตอย่างเต็มศักยภาพ *รัฐบาลทราบดีว่า* การดำเนินการ ในครั้งนี้ มีความยากลำบาก และตกอยู่ภายใต้เงื่อนเวลาที่จะต้องทำอย่างเร่งรีบและเงื่อนไขงบประมาณแผ่นดินอันจำกัด *แต่รัฐบาลเชื่อมั่น*ว่าด้วยความร่วมมือร่วมใจ ของคนทั้งชาติ ประกอบกับ*หลักการสำคัญในการบริหารงานของรัฐบาล* อันได้แก่ การบริหารงาน อย่างมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ซื่อตรง และโปร่งใส น่าจะ*เป็นปัจจัยให้สามารถแก้ไขปัญหา*ต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจที่ประเทศชาติดันการพัฒนาต่อไปในอนาคตอย่างเต็ม ศักยภาพ *เพื่อความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติของรัฐบาลอย่างเป็นขั้นเป็นตอน*คณะรัฐมนตรีจึงกำหนด นโยบายการบริหารราชการ แผ่นดิน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 นโยบายการเมือง การปกครอง การบริหารราชการ ความมั่นคง และการต่างประเทศ ส่วนที่ 2 นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งครอบคลุมการดำเนินการสองระยะ ได้แก่ ระยะเร่งด่วนและระยะปานกลาง ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับความรุนแรงของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ รวมทั้งเพื่อให้เห็นเป้าหมายที่มุ่งเร่งให้บังเกิดขึ้นแต่ละขั้นตามลำดับ

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 53 นายชวน หลีกภัย
เป็นนายกรัฐมนตรี, 2540)

รัฐบาลจะสานต่อการดำเนินงานด้านการทูตเพื่อประชาชน โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมในภารกิจด้านการต่างประเทศ การเสริมสร้างและ*สนับสนุนชุมชนไทยในต่างประเทศให้มีบทบาทและส่วนร่วมในการปกปักรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศ*

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 55 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร
เป็นนายกรัฐมนตรี, 2548)

ตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คณะรัฐมนตรีจึงได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อนำเรียนท่านสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติผู้ทรงเกียรติได้รับทราบถึงเจตนารมณ์และนโยบายของรัฐบาล ในประการสำคัญในอันที่จะ*ธำรงพิทักษ์รักษาและเทิดทูน*สถาบันพระมหากษัตริย์ มิให้ผู้ใดล่วงละเมิดได้

(คำแถลงนโยบายของรัฐบาลคณะที่ 56 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์
เป็นนายกรัฐมนตรี, 2549)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐบาลขอให้ความเชื่อมั่นแก่รัฐสภาอันเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินว่า จะบริหารราชการแผ่นดินด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มีความ*มุ่งมั่นที่จะบริหารประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ทัดเทียมอารยประเทศ มีความเท่าเทียมกันในสังคมที่มีความสมดุลมากขึ้น และมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย* ทั้งนี้โดยยึดประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทยเป็นที่ตั้งอย่างแท้จริง

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 55 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2548)

สืบเนื่องจาก*การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ* โดยมองว่าหากระบบเศรษฐกิจของประเทศได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นแล้ว ก็จะส่งผลให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามไปด้วย ซึ่งจากการกำหนดแนวทางการพัฒนาประเทศดังกล่าว จะเห็นได้ว่าแม้ประเทศไทยจะประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี *แต่ผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ* เช่นช่องว่างของรายได้ยิ่งมีแนวโน้มสูงขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง สังคมมีความสับสนและมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น มีความย่อหย่อยของศีลธรรมจรรยา ละทิ้งค่านิยมอันดีงามของไทย โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงและก่อให้เกิดปัญหาเยาวชนและปัญหาสังคม กล่าวโดยสรุปการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของชีวิต ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 51 นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี, 2538)

วันนี้ประเทศไทย ยังไม่พ้นจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ประเทศยังต้องได้รับการบริหารที่ทุ่มเท เป็นพิเศษ จะปล่อยให้การบริหารดำเนินไปเหมือนภาวะปกตินั้นไม่ได้ เพราะเศรษฐกิจของประเทศ อาจถลำลึกลงอีกจนยากที่จะเยียวยา ดังนั้น ประเทศไทยจึง*ต้องการการเปลี่ยนแปลงในแทบทุกมิติ* ด้วยแนวคิดของนโยบายใหม่ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งข้อมูลความรอบรู้ และสติปัญญาที่เข้าใจในรากเหง้าแห่งปัญหา และทันโลก ทันเหตุการณ์ปัจจุบัน ประชาชนทุกระดับได้รับความเดือดร้อน อันเกิดมาจากมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ซึ่งเป็นผลมาจากการตกงาน ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ กำลังซื้อของคนในประเทศตก

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 54 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2544)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ได้ระบุถึงสาเหตุของการยึดอำนาจการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 19 กันยาน พุทธศักราช 2549 โดยปรารถนาที่จะแก้ไข*ความเสื่อมศรัทธาในการบริหารราชการแผ่นดิน ความไร้ประสิทธิภาพในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทำให้เกิดการทุจริตและประพฤติมิชอบขึ้นอย่างกว้างขวางโดยมิอาจหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ อันเป็นวิกฤติการณ์ร้ายแรงทางการเมืองการปกครอง และปัญหาความขัดแย้งในมวลหมู่ประชาชนที่ถูกปลุกปั่นให้แบ่งแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย*จนเสื่อมคลายความ “รู้ รัก สามัคคี” ของชนในชาติ อันเป็นวิกฤติการณ์รุนแรงทางสังคม วิกฤติการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งนับเป็นภยันตรายใหญ่หลวงต่อระบอบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจ และความสงบเรียบร้อยของประเทศ จึงมีความจำเป็นรีบด้วยที่จะต้องฟื้นฟูความ “รู้ รัก ส า มั ค คี ” ระบบเศรษฐกิจและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2549)

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมของชีวิตซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนแต่ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมเสื่อมโทรมลง เป็นลำดับ *คณะรัฐมนตรีจึงกำหนดเป้าหมายหลักของการบริหารราชการแผ่นดินเพื่อพัฒนาคนในสังคมให้มีความสุขมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายจิตใจ และสติปัญญาสามารถแข่งขันในโลกยุคใหม่ได้โดยไม่ทิ้งสภาพความเป็นไทย นโยบายของรัฐบาลที่กำหนดไว้ทั้ง 10 ด้านจึงเป็นวิธีการไปสู่เป้าหมายให้คนในสังคมได้รับการพัฒนาเต็มศักยภาพมีภูมิปัญญา* มีส่วนร่วมในการพัฒนารวมทั้งมีจิตสำนึกและรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม อันจะทำให้พัฒนาทุกด้านเป็นไปอย่างสมดุล

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 51 นายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี, 2538)

รัฐบาลจึงตั้งเป้าหมายที่จะดำเนินนโยบายเพื่อลดความยากจน และนำไปสู่การสร้างงาน สร้างรายได้ลดค่าใช้จ่ายให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย นำไปสู่การพอมีพอกิน และเหลือจากนั้น จึงนำไปสู่การสร้างชีวิตใหม่ โดยใช้กลไกทุกส่วนของภาครัฐในการสร้างโอกาส ให้ประชาชนใช้ทุนการปัญญา ศักยภาพส่วนตัว และสินทรัพย์ที่มีอยู่ทำงานอย่างเต็มที่ เมื่อประชาชนมีรายได้ก็จะทำให้ครอบครัวมีรายได้ และประเทศชาติมีรายได้ ซึ่งจะกลายเป็นฐานภาษีใหม่ให้รัฐมี รายได้มากขึ้น เพื่อนำไปสู่การลดภาระหนี้สินของประเทศในโอกาสต่อไป ในสถานการณ์นี้ รัฐบาลจะเป็นผู้ลงทุนทางสังคม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ใช้เงินโดยไร้เป้าหมาย เพราะการใช้จ่ายเงินเพียงอย่างเดียว มักจะก่อให้เกิดการสูญเปล่า ไม่ได้ผล นโยบายของรัฐบาล อาทิ กองทุนหมู่บ้าน การจัดตั้งธนาคารประชาชน จึงเป็นส่วนหนึ่งของการลงทุนเพื่อสร้างรายได้ใหม่ให้กับ ประชาชนและให้กับรัฐในที่สุด รัฐบาลตระหนักดีว่าประชาชนกำลังลำบาก เพราะฉะนั้น จำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างหนี้ ทั้งภาคประชาชนและภาคเอกชน ซึ่งจะเป็นยุทธศาสตร์เบื้องต้นก่อนนำไปสู่การสร้างงาน สร้างรายได้ ดังนั้น ภารกิจเร่งด่วนและสำคัญยิ่งของรัฐบาล คือ การเร่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิตของระบบเศรษฐกิจ การบริหาร สังคมและการเมือง โดยจะต้องดำเนินการไป พร้อม ๆ กัน เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้ทันการณ์ โดยปัญหา มี ๒ ส่วน คือ ๑. หยุดการหดตัวของเศรษฐกิจ ที่กำลังก่อปัญหาทางสังคมให้กับประเทศ ๒. การแก้ไขและปรับเปลี่ยนโครงสร้างใหม่ให้กับระบบเศรษฐกิจ และสังคม *ไปสู่ความ มีเสถียรภาพ และความมั่นคงอันยั่งยืนของประเทศชาติ*

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 54 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2544)

โดยที่รัฐบาลคณะนี้ บริหารราชการแผ่นดินต่อเนื่องจากรัฐบาลคณะที่แล้วและได้ประกาศนโยบายระหว่างการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า สี่ปีที่ผ่านมาเป็นช่วงเวลาแห่งการซ่อมความหายนะจากวิกฤตของประเทศ แต่*สี่ปีต่อจากนี้ไปเป็นช่วงเวลาแห่งการสร้างชาติให้แข็งแกร่งยั่งยืน*

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 55 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2548)

ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความร่วมมือกันในการกอบกู้และฟื้นฟูประเทศชาติในทุกด้าน โดยการสรุปบทเรียนจากปัญหาความแตกแยกร้าวฉานและความล้มเหลวในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวในอดีตแล้วนำมาปรับความเข้าใจของประชาชน สร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาที่เน้นความสมานฉันท์ของคนในชาติ พร้อมทั้งส่งเสริมการเผยแพร่ตัวอย่างของความร่วมมือที่ดีและมีความสุขของทุกชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำแผนปฏิรูปสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์บนพื้นฐานคุณธรรมร่วมกับภาคประชาชน ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ ภาคสื่อมวลชน และสถาบันศาสนา เพื่อสร้างสังคมไทยที่ไม่ทอดทิ้งกัน

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2549)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในอีกสี่ปีต่อไปนี้จะเน้นที่การส่งเสริมให้วัยรุ่นไทยเกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้อง รักชาติในทางที่ถูก มีคุณธรรมเอื้ออาทรต่อผู้อื่น และ*เข้าใจถึงคุณค่าซาบซึ้งในความสุนทรีย์ของศิลปะ*

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 55 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2548)

ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืน บนฐานของวัฒนธรรมไทย และใช้สื่อทุกรูปแบบในการ*สร้างสรรค์สังคมรักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติ และความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย*

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2549)

นโยบายด้านอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและทำนุบำรุงศาสนารัฐบาลมีเจตนารมณ์ที่จะ*อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย*ทำนุบำรุงส่งเสริมและฟื้นฟูศาสนาโดยให้ประชาชนสนใจในสาระคำสอนเป็นหลัก *ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะท้องถิ่นและอนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญของชาติโดยจะดำเนินการ...ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของแนวคิดและแนวทางในการพัฒนาประเทศ...*ส่งเสริมศิลปะท้องถิ่น เช่น ศิลปะการเขียนภาพแกะสลักของไทย การแสดงพื้นบ้านของไทย ไม่ว่าจะเป็นหนังตะลุง โขน หมอลำ ลิเก ฯลฯ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมที่แทรกอยู่ในกิจกรรมกีฬา เช่น การแข่งเรือกอและ เรือยาว ศิลปะการป้องกันตัว โดยสนับสนุนงบประมาณช่วยเหลือเพื่อให้ศิลปินสามารถดำรงชีวิตของความเป็นศิลปินและเป็นผู้รักษาศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้ได้...ส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่นานาชาติถือเป็นมรดกโลก ด้วยการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่ดีเหมาะสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 51 นายบรรหาร ศิลอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี, 2538)

รัฐบาลจะปรับโครงสร้างเศรษฐกิจทั้งระบบโดยมุ่งไปสู่การ*เพิ่มมูลค่าผลผลิตบนพื้นฐานความรู้และความเป็นไทย โดยผนวกฐานทรัพยากรธรรมชาติวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยเข้ากับการสร้างผู้ประกอบการใหม่* การบริหารจัดการที่ดี การใช้นวัตกรรมเชิงพาณิชย์ *การสร้างตราสินค้าไทยให้เป็นที่ยอมรับ* และการจัดระบบการตลาดให้มีการผลิตและบริการอันเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในตลาดโลกเพื่อการขยายตัวอย่าง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ยั่งยืนของประเทศในอนาคต...รัฐบาลจะสร้างโอกาสการพัฒนาให้แก่ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยสนับสนุนองค์ความรู้ในด้านการขาย การตลาด ระบบบัญชี การให้ความรู้ในการปรับปรุงคุณภาพสินค้าและการผลิต รวมทั้งการช่วยเหลือจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาของชาวบ้านและชุมชนอย่างกว้างขวาง *ตลอดจนจัดตั้งศูนย์แสดงสินค้าของประเทศไทยในเมืองใหญ่ในต่างประเทศ เพื่อสร้างตลาดและเผยแพร่ชื่อประเทศไทยให้เป็นที่รู้จัก*

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 55 พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี, 2548)

สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้การรักษาความมั่นคงของรัฐเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากปัญหาวิกฤติการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น สามารถแพร่กระจายความรุนแรงได้อย่างรวดเร็ว จนอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐและความสงบสุขของประชาชนโดยรวม รัฐบาลจึงมีนโยบาย ดังนี้

5.1 *ส่งเสริมการผนึกกำลังระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคสังคม และภาควิชาการเพื่อการป้องกันประเทศอย่างต่อเนื่องในยามปกติ และนำไปสู่การระดมสรรพกำลังเพื่อยกระดับขีดความสามารถของกองทัพให้เพียงพอและทันเวลาในยามไม่ปกติ*ทั้งนี้ ในยามปกติรัฐบาลจะเสริมสร้างและใช้ศักยภาพของกองทัพสนับสนุนการพัฒนาพลังอำนาจของชาติทุกด้าน เพื่อให้ประเทศมีความมั่นคงและมั่งคั่งภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสมานฉันท์ สามารถป้องกัน บรรเทา และแก้ไขปัญหาที่สำคัญของชาติ ได้แก่ ปัญหาการก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยน้อมนำแนวทางพระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และปัญหาภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ผู้ประสบภัยพิบัติการก่อการร้าย รวมทั้งอาชญากรรมภายในประเทศและที่มีลักษณะข้ามชาติประเภทต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงยาเสพติด ผู้หลบหนีเข้าเมือง แรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย การค้าสิ่งของผิดกฎหมาย การค้ามนุษย์ และการกระทำอันเป็นโจรสลัด

(คณะรัฐมนตรี คณะที่ 56 พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี, 2549)

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ข

เพลงปลุกใจ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เพลงปลุกใจ

1. เพลงบ้านเกิดเมืองนอน (ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล)

บ้านเมืองเรารุ่งเรืองพร้อมอยู่หมู่เหล่า พวกเราล้วนพงศ์เผ่าศิวิลัย
เพราะฉะนั้นชวนกันยินดีเปรมปรีใจเรียกตนว่าไทยแดนดินผืนใหญ่มิใช่ทาสเขา
ก่อนนี้มีเขตแดนนับว่ากว้างใหญ่ ได้ไว้พลีเลือดเนื้อแลกเอา
รบ รบ รบ ไม่หวั่นใครมอบความเป็นไทยให้พวกเรา
แต่ครั้งนานกาลเก่าชาติเราเขาเรียกชาติไทย
บ้านเมืองควรประเทืองไว้ดั่งแต่ก่อน แน่นอนเนื้อและเลือดพลีไป
เพราะฉะนั้นเราควรยินดีมีความภูมิใจ แดนดินถิ่นไทยรวบรวมไว้ได้แสนจะยากเข็ญ
ยากแค้นเคยกู้แดนไว้อย่างบากบั่น ก่อนนั้นเคยแตกสานซ่านเซ็น
แม้กระนั้นยังร่วมใจช่วยกันรวมไทยให้ร่มเย็น บัดนี้ไทยดีเด่นร่มเย็นสมสุขเรื่อยมา
อยู่กินบนแผ่นดินท้องถิ่นกว้างใหญ่ ชาติไทยนั้นเคยใหญ่ในบูรพา
ทุก ๆ เช้าเราดูธงไทยใจจงปรีดา ว่าไทยอยู่มาด้วยความผาสุกถาวรสดใส
บัดนี้ไทยเจริญวิสุทธิ์ผุดผ่อง พี่น้องจงแซ่ซ้องชาติไทย
รักษาไว้ให้มั่นคงเทิดธงไตรรงค์ให้เด่นไกล ชาติเชื้อเรายิ่งใหญ่ชาติไทยบ้านเกิดเมืองนอน

2. เพลงสู้อมิตร (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

อันหมู่อมิตร ที่คิดประทุษฐ์
เราต้องยงยุทธ์ จนสิ้นชีวิต
รื่นเริงกันเถิดเหวย รื่นเริงกันเถอะวา
ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว
ทำมาหากิน แผ่นดินของเรา
ใครแบ่งแย่งเอา เราต้องสู้มัน
อันหมู่อมิตร ที่คิดประทุษฐ์
เราต้องยงยุทธ์ จนสิ้นชีวิต
รื่นเริงกันเถอะเหวย รื่นเริงกันเถอะวา
ทำไร่ไถนา หาเช้ากินค่ำ
ถึงแม้จนยาก ลำบากตรากตรำ
ก็ร้องก็รำ กันให้สนุกเอย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3. เพลงถิ่นไทย (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

ถิ่นของเราต้องถนอมล้อมรั้วบ้าน ศัตรูหาญมาสู่ต้องสู้เขา
มิให้ใครแย่งแผ่นดินถิ่นของเรา ใครขืนเข้าเราสู้จนสุดแรง
มาพวกเราเตรียมพร้อมยอมสมัคร ถนอมรักชาติไทยอย่าหน่ายแหนง
จนถึงเลือดหยาดสุดจะยุทธ์แย้ง ต้องแสดงใจหาญผลาญศัตรู
เมื่อสิ้นชาติสิ้นแผ่นดินก็สิ้นคิด เรามายอมเสียชีวิตดีกว่าอยู่
ยอมสูญชาติอย่าเป็นทาสของศัตรู มา มาสู้ ไว้ลายชาติไทยเรา

4. เพลงอนุสติไทย (คำร้อง แสงสุวรรณ ทำนอง เวส สุนทรจามร)

อยุธยาแตกไปเพราะไทยระย่อ
ไม่คิดต่อ-ต้านศัตรู มุดรูหนี
สู้ไม่ถอยแม้รู้ว่าจะดับสลาย
แผ่นดินนี้พ่อกูอยู่ปู่กูตาย
กูสุดอายหากเสียทีไพรีครอง
ใครบ้างเหวยจะร่วมสู้กับกูบ้าง
ใครบ้างเหวยจะอยู่ข้างไทยใจหาญ
ใครบ้างเหวยจะละสุขสนุกสำราญ
ใครบ้างเหวยยอมวายปราณเพื่อไทยคง

5. เพลงรวมไทย (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

รวมไทย ร่วมใจ รักษาอำนาจชาติไทย
เทอดไทย ทูนไทย ด้วยน้ำใจมั่นคง
สามัคคีระหว่างไทยคงได้ผล ไทยทุกคนร่วมทั้งชาติและศาสนา
เสมือนหนึ่งได้เกิดกำเนิดมา จากบิดามารดาคนเดียวกัน
ถ้ารวมไทยได้สิ้นทุกถิ่นแคว้น คงจะเป็นปึกแผ่นสามารถมั่น
ขอให้ไทยสามัคคีดีต่อกัน จึงจะจรรโลงไทยให้รุ่งเรือง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

6. เพลงกรุงศรีอยุธยา (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

กรุงศรีอยุธยา ราชธานีของไทย
ถึงเคยแหลกแตกไป ก็ไม่สิ้นคนดี
เราจะรบศัตรูต่อสู้ไพรี เราจะกู้เกียรติศรีอยุธยาไว้เอย
อยุธยารุ่งเรืองกระเดื่องนาม เมืองงามธรรมชาติช่วยสนอง
บริบูรณ์ลุ่มน้ำลำคลอง ท้าวอู่ทองทรงสร้างให้ชาวไทย
ครั้งโบราณแพ้พม่าเป็นข้าเขาพระนเรศวรเจ้าทรงกู้ได้
ไล่ศัตรูไปให้พ้นแผ่นดินไทยศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี
ชาวศรีอยุธยามาด้วยกัน เลือดไทยใจมั่นไม่พรั่นหนี
ชีวิตเราขอน้อมยอมพลี ไว้เกียรติศรีอยุธยาคู่ฟ้าดิน

7. เพลงต้นตระกูลไทย (คำร้อง หลวงวิจิตรวาทการ ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ ดัดแปลงจากทำนองเก่า ประกอบละคร อานุภาพพ่อขุนรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ. 2497)

ต้นตระกูลไทย ใจท่านเหี้ยมหาญ รักษาดินแดนไทยไว้ให้ลูกหลาน
สู้จนสูญเสีย แม้ชีวิตของท่าน เพื่อถนอมบ้าน เมืองไว้ให้เรา
ลุกขึ้นเถิด พี่น้องไทย อย่าให้ชีวิตสูญเปล่า
รักชาติยิ่งชีพของเรา เหมือนดังพงศ์เผ่า ต้นตระกูลไทย
ท่านพระยาราม ผู้มีความแข็งขัน สู้รบป้องกัน มิได้ยอมแพ้พ่าย
พระราชมนู ทหารสมัยกู้ชาติ แสดงความสามารถ ได้ชัยชนะมากหลาย
เจ้าพระยาโกษาเหล็ก ท่านเป็นแม่ทัพชั้นเอก ของสมเด็จพระนารายณ์
สีหราชเดโช ผจญสงครามใหญ่โต ต่อตีศัตรูพ่าย
เจ้าคุณพิชัยดาบหัก ผู้กล้าหาญยิ่งนัก ล้วนเป็นต้นตระกูลไทย
หมู่บุคคลสำคัญ หัวหน้าชาวบางระจัน ที่เราหาชื่อได้
นายแท่น นายดอก นายอิน นามเมือง ขุนสรรค์ พันเรือง นายทองแสงใหญ่
นายโชติ นายทองเหม็น ท่านพวกนี้ล้วนเป็น ผู้กล้าหาญชาญชัย
นายจันหนวดเขี้ยว กับนายทองแก้ว ทำชื่อเสียงเพริศแพร้ว ไว้ลายเลือดไทย
ชาวบ้านบางระจัน สำคัญยิ่งใหญ่ เป็นต้นตระกูลของไทย ที่ควรระลึกตลอดกาล
องค์พระสุริโยทัย ยอดมิ่งหญิงไทย สละพระชนม์เพื่อชาติ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ป้องกันถลางนคร ไว้ด้วยความสามารถ
ท้าวสุรนารี ผู้เป็นนักรบสตรี กล้าหาญองอาจ
ป้องกันอีสาน ด้านศัตรูของชาติ ล้วนเป็นสตรีสามารถ ต้นตระกูลของไทย

8. เพลงมาร์ช-สู้ตาย

มาเถิดไทยผองไทยไทยเรามา ชาติร้องเรียกหาเร็วมาอย่าช้าอยู่
สู้ตายเลือดไทยเข้มข้น เลือดไทยไม่ปนรักอิสระมานะสู้
ต่อต้านราญริปู สละชีพชาติชูไทยเราทุกหมู่ สู้ตาย
เนื้อพวกเราถมดิน สร้างถิ่นไทย เอาเลือดลงไว้ละเลงเจือเพื่อไทยอยู่
สู้ตายใดมามุ่งมาตย์ จะปองร้ายชาติรุกรานไทยไทยเป็นสู้
เลือดนองลองดู พวกเราเพรียกพรู ชาติประเทศสู้-สู้ตาย
จงเลือกเอารักเป็นทาสหรือไทย ไทยนี้อยู่ไหนเลือดไทยคงอยู่
สู้ตายไว้ลายของชาติ ชีวิตพินาศเอาชื่อไทยให้โลกรู้
มุ่งมาตย์ชาติชู ให้ชาติเฟื่องฟู เพื่อไทยเราอยู่ สู้ตาย

9. เพลงกราวชัย (คำร้อง-ทำนอง หลวงวิจิตรวาทการ)

บางสมัยไทยด้อยจวนย่อยยับ ไทยกลับแก้ฟื้นคืนได้
เพราะไทยใจสมัครรักเป็นไทย เต็มใจต่อสู้หมู่ไพรี
มาเถอะเหวยยกมาทั่วสากล ไทยจะทนสู้ตายไม่พ่ายหนี
ถ้าแม้นมันมีชัยพวกไพรี ให้ได้แต่ปฐพีไม่มีคน
หาเช้ากินค่ำยามสงบ เกิดศึกก็รบไม่ย่อย่น
ชาติใดใจกล้ามาประจน ทุกคนยอมตายให้บ้านเมือง
มาเถิดชาวไทยทั้งหญิงชาย ไว้ลายให้โลกเขาลือเลื่อง
ไว้เกียรติกรุงสยามนามประเทือง ให้รุ่งเรืองวัฒนาชั่วฟ้าดิน

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

10. เพลงชาติมหาชัย (คำร้อง เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี)

สยามอยู่คู่ฟ้าอย่าสงสัย
เพราะชาติไทยเป็นไทยไปทุกเมื่อ
ชาวสยามนำสยามเหมือนนำเรือ
ผ่านแก่งเกาะเพราะเพื่อชาติพ้นภัย
เราร่วมใจร่วมรักสมัครหนุน
วางธรรมนูญสถาปนาพาราใหม่
ยกสยามยิ่งยงธำรงชัย
ให้คงไทยตราบดินสิ้นฟ้า

11. เพลงศรีอยุธยา (คำร้อง มนตรี ตราโมท)

...ศรีศักดิ์ไทยคงไทยทุกสมัยไทย เรืองฤทธิ์เกริกไกร ไชโย
ไทยวัฒนธรรม ศิลปกรรมอันสูงศักดิ์
อยู่กินพำนักสืบเชื้อสายอันเลิศล้ำ ศิลปกรรมสูงส่ง
ไทยวัฒนธรรม ศิลปกรรมป้องกันภัย
บันดาลวัฒนชัยแสนวิจิตรประดิษฐ์ล้ำ วัฒนธรรมสูงส่ง...

12. เพลงไทยวิวัฒน์ (ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน คำร้อง แก้ว อัจฉริยะกุล)

...วัฒนธรรมย่อมนำคนให้เป็นคน วัฒนชนมิ่งมงคลทั่วไป
เพราะเหตุฉะนั้นเราไทย ก็เป็นชาติอันภูมิใจ ด้วยเราเผ่าไทยมีใจวิวัฒนา
วัฒนธรรมย่อมจะนำแต่ความดี สง่าราศีย่อมจะมีตลอดมา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

13. เพลงวัฒนธรรม (คำร้อง พระราชธรรมนิเทศ)

วัฒนธรรมจะนำไทยแผ่ไพศาล ไทยต้องร่วมบริหารเป็นการใหญ่
การแต่งกายมีระเบียบเรียบวินัย สุขภาพอนามัยดีทั่วกัน
ทั้งมีศีลธรรมประจำไว้ อีกตั้งใจกอบกิจการงานแข็งขัน
ประพฤติชอบตามระบอบกฎหมายนั้น ไม่ผิดผันฝืนขนบประเพณี
หมั่นศึกษาหาความรู้มาสู่ตัว สร้างครอบครัวเป็นหลักฐานมั่นคงที่
อุทิศกายทุกโอกาสเป็นชาติพลี จึงสมที่ไทยอารยะวัฒนธรรม

14. เพลงไทยเพื่อไทย (ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน คำร้อง สมศักดิ์ เทพานนท์)

ตื่นเถิดชาวไทย ขอจงร่วมใจในปรองดอง
ในพื้นดินแดนทอง นี้มีของไทยไทยทำ
หยุดก่อนฟังซิ ของไทยมากมีจงจำ
ของคนไทยไทยทำ นั้นมิใช่ต่ำเกินการ
ผลิตภัณฑ์ไทยที่ดี นั้นเราก็มีอยู่ช้านาน
เชิญมาพร้อมกัน อุดหนุนผลงานงานของไทย
ไทยทำไทยใช้เอง มิต้องกลัวเกรงเงินทองสูญไป
หากไทยไม่ช่วยไทย ก็แล้วใครจะมาช่วยเรา
ไทยเพื่อไทย อุดหนุนไทย ไทยพวกเรา
สิ่งหนึ่งเตือนใจ ผองไทยทั่วในไทยเรา
ควรหรือไม่มัวเมา ใช้ของเขาเข้าทำไม
แต่ก่อนโบราณ นั้นเราอยู่กันยังไง
ทุกคนควรภูมิใจ เลี้ยงตัวมาได้นมนาน
ไม่เคยไปพึ่งใคร พื้นดินถิ่นไทยสุขสำราญ
เราทำใช้กัน แต่ครั้งโบราณเป็นของไทย
ไทยทำไทยใช้เอง มิต้องกลัวเกรงเงินทองสูญไป
หากไทยไม่ช่วยไทย ก็แล้วใครจะมาช่วยเรา

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

15. เพลงศรีวัฒนา

ประเทศไทยในสมัยการสร้างชาติ เพื่อมุ่งมาตรสกุลไทยแผ่ไพศาล
เพื่อเอกราชอธิปไตยได้ยืนนาน ต้องสมานฉันท์มิตรร่วมจิตไทย
ช่วยกันสร้างวัฒนธรรมประจำชาติ ทั่วทวยราษฎรตามผู้นำท่านร่ำไข
วัฒนธรรมชูชีวิตชุบจิตใจ ให้ชาวไทยวัฒนาทั่วหน้ากัน
การกินดีอยู่ดีมีระเบียบ แต่งกายเรียบตามนิยมงามคมสัน
ทั้งท่าทีมีสง่าน่าเกรงครัน คือสิ่งสรรสร้างชาติให้วัฒนา
อีกทั้งการดนตรีที่ไพเราะ ฟังเสนาะชวนใจให้หรรษา
เครื่องบรรเลงถูกตามหลักวิชา เป็นสิ่งพาวัฒนธรรมงามเด่นไกล

16. เพลงเดินตามผู้นำ

ท่านผู้นำไปทางไหน ฉันจะตามไปด้วย
ขอร่วมบุญค้ำชูช่วย ท่านผู้นำชาติไทย
พารัฐนาวา ฝ่าคลื่นฝืนลม
ไม่รู้ล่มจม แล่นไปจนถึงฝั่ง
เป็นเหมือนดั่งธงชัย อุ่นใจของชาติ
เมื่อผู้นำสามารถ ก็ทำให้ชาติมีหวัง
ท่านผู้นำไปทางไหน ฉันจะไปทางนั้น
ขอเดินทางร่วมกัน ไม่มีวันกลับหลัง

17. เพลงไทยคงไทย (ทำนอง เอื้อ สุนทรสนาน คำร้อง หลวงสารานุประพันธ์)

ขอพี่น้องผองไทยในยามนี้ ร่วมชีวีร่วมจิตสนิทสนม
กอดคอกันเข้าไว้ให้เกลียวกลม น้อมนิยมปักใจในรัฐบาล
อันภาวะคับขันจะพลันพ้น ด้วยทุกคน ร่วมรัก สมัคร สมาน
สงวน ชื่อ เชิดไว้ในตำนาน ตลอดกาล สร้างไทยให้ทวี...

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

18. เพลงฝ้าย

เราต้องตามคำของผู้นำเราชาวไทย ให้ปลูกฝ้ายไว้ทั่วแดนไทยจะได้ไม่จน
ชาติไทยคงเห็นความจำเป็นกันทั่วทุกคน ฝ้ายนั้นจะดลให้ชาวชนพ้นทุกข์(โรคภัย)
(พิษภัย)ยามขาดยามแคลนทั้งผ้าแพงไม่เว้นวันเลย
ชนชาติไทยเอ๋ยอย่าเมินเฉยนะเราชาวไทย
เสื้อผ้าขัดสนแล้วปวงชนจะจนลงไป ถ้าแม้นร่วมใจเราคนไทยขวนขวายเร็วพลัน
เสื้อผ้าจะมีหรือว่าทวีก็พร้อม ปลูกฝ้ายตามคำที่ผู้นำแนะไว้นามจับ
อีกสองสามปีเราจะมีเสื้อผ้าพอกัน เอาไว้แบ่งปันใช้กันทั่วทุกชั้น เร้าใจ

19. เพลงสวมหมวก

เชิญสิคะเชิญร่วมกันสวมหมวก แสนสะดวกสบายด้วยทั้งสวยหรู
ปรุงใบหน้าให้อร่ามงามน่าดู อีกเชิดชูอนามัยให้มั่นคง
สมศักดิ์ศรีมีสง่าเป็นอารยะ หมวกนี้จะชวนให้ชมสมประสงค์
ถึงไม่สวยหมวกจะช่วยเสริมทรวดทรง งามระหงเลิศวิไลหญิงไทยเรา
อย่ารีรอเลยเจ้าขามาช่วยกัน สมานฉันสร้างไทยให้เทียมเขา
สวมหมวกเถิดจะสำรวยสวยไม่เบา สนองเค้าท่านผู้นำกล่าวคำชวน

20. เพลงสร้างระเบียบ

อันการใดมีระเบียบและเรียบร้อย มีร่องรอยเจริญไกลไปภายหน้า
เพราะระเบียบรวมกำลังสะพรั่งมา ให้แกล้วกล้าสามารถและอาจอง
มีระเบียบทั่วไปในการงาน มีระเบียบสำหรับบ้านให้สูงส่ง
มีระเบียบสำหรับตนผลมั่นคง จะยิ่งยงสบสมัยแล้วไทยเรา
สร้างระเบียบคือวางทางสร้างชาติ ให้ไทยยาตรเจริญเยี่ยมทัดเทียมเขา
ไทยยุคใหม่สร้างไทยให้เพริศเพรา สมไทยเนาว์อารยะประเสริฐเอย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

21.เพลงรำซิมารำ

รำมาซิมารำ เริงระบำกันให้สนุก
ยามงานเราทำงานจริงจริงไม่ละไม่ทิ้งจะเกิดเข็ญขุก
ถึงยามว่างเราจึงรำเล่น ตามเชิงเช่นเพื่อให้สร่างทุกข์
ตามเยี่ยงอย่างตามยุค เล่นสนุกอย่างวัฒนธรรม
เล่นอะไรให้มีระเบียบ ให้งามให้เรียบจึงจะคมขำ
มาซิมาเจ้าเอ๋ยมาฟ้อนรำ มาเล่นระบำของไทยเรา เอย

22. เพลงหนูเอย

หนูเอยหนูจงฟัง พี่จะสอนพี่จะสั่งหนูจงฟังเอาไว้ให้ดี
หนูเอยสมัยนี้ เป็นสมัยที่เอากันด้วยปัญญา
หนูอย่าซุกซน จงอดจงทนหนูจงบ่นท่องวิชา
ในกายภาคหน้า จะได้พึ่งวิชาปัญญาจะเฟื่องฟู
หนูเอยหนูจงเพียร หนูจงเล่าหนูจงเรียนหนูจงเพียรหาความรู้
หนูเอยจงคิดดู หากมีใครลบหลู่แล้วหนูจะโทษใคร
หนูเร่งเร็วพลัน จงบากและจงบั่นหนูจงหมั่นอย่าท้อใจ
หนูเอยจะบอกให้ ปลูกปัญญาเอาไว้เรียนไปให้เชี่ยวชาญ
หนูเอยอย่าเกเร หนูอย่าเที่ยวหนูอย่าเตร่อย่าเสเพลประพฤติพาล
หนูเอยอย่าเกียจคร้าน หมั่นเรียนเขียนอ่านคบพาลจะเสียคน
หนูกอบการดี เป็นศักดิ์และเป็นศรีทั้งเป็นที่น้อมกมล
หนูจะไม่อับจน แต่จงเลือกคบคนแล้วตนจะรุ่งเรือง
หนูเอยหนูฟังว่า เพราะสติเพราะปัญญานั้นจะพาให้กระเดื่อง
หนูเอยชาติบ้านเมือง จะเจริญฟุ้งเฟื่องก็เนื่องด้วยเด็กไทย
แม้ชาติต่างแดน มาหมิ่นหรือมาแคลนหนูไม่แค้นบ้างหรือไร
บ้านเมืองเจริญได้ อยู่ที่เด็กไทยมิใช่ใครอื่นเลย

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

23. เพลงกสิกรไทย

กสิกรแข็งขลัง เป็นกระดูกสันหลังของชาติ
ไทยจะเรืองอำนาจ เพราะไทยเป็นชาติกสิกรรม
อันชีวิตของกสิกรนั้น ต่างยึดถือความขยันมั่นนักหนา
ทนทำงานอยู่ระหว่างกลางดินฟ้า ถึงแดดกล้า ฝนพรำก็ทำไป
ความเป็นอยู่แสนง่ายสบายนัก ดวงจิตรักสงบไว้ไม่มักใหญ่
มุ่งแต่งานเป็นชีวิตและจิตใจ มีนิสัยที่แผ่เผื่อเอื้ออารี
กสิกรรมจึงประจักษ์เป็นหลักมั่น อาชีพสำคัญคู่ไทยวิไลศรี
ไทยจะเข้มไทยจะแข็งแรงทวีก็ด้วยมีกสิกรรมประจำใจ

24. เพลงฉันคนไทย

ฉันคนไทยกายใจเป็นไทยแท้ ฉันคิดแต่จะสร้างไทยให้ไพศาล
ฉันคนไทยตั้งใจประกอบงาน ฉันคิดแต่กิจการก้าวหน้าไกล
ฉันคนไทยภูมิใจอยู่ทุกเมื่อ ฉันคิดเพื่อสร้างหลักฐานให้สดใส
ฉันคนไทยเจ้าของดินทั่วถิ่นไทย ฉันคิดไว้จะไม่ง้อขอใครกิน
ฉันคนไทยต้องรักเกียรติศักดิ์ไทย ฉันคิดไว้จะไม่ให้ใครดูหมิ่น
ฉันคนไทยต้องขยันหมั่นทำกิน ฉันคิดสิ้นจะสร้างชาติและสร้างตัว
ฉันคนไทยต้องมีใจมานะมั่น ฉันบากบั่นทำกิจการงานถ้วนทั่ว
ฉันคนไทยจะมิว่างสร้างครอบครัว ฉันคิดกลัวคนประมาทเชื้อชาติไทย

25. เพลงไทยต้องทำ

เราเป็นไทย ไทย ไทย ร่วมน้ำใจ ทำ ทำ
เป็นกอบเป็นกำ ทุกคนจงทำอาบเหงื่อต่างน้ำทำไป
สร้างตัวสร้างตน มาเถิดทุกคนอย่ามัวนอนใจ
หากหวังสร้างไทย ร่วมน้ำใจสร้างตนก่อนซิ
แม้นงานใครร่วมมือ สิ่งนั้นคือความดี
เรี่ยวแรงเรามี ร่วมกันทันทีอย่าหลีกหนีจงทำ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

แม้ว่าเรากลัวจน ให้ทุกคน ทำ ทำ
หากต้องตรากตรำ พร้อมใจกันทำบนบกในน้ำตามใจ
ป่าไร่ดงนามี สุดสายตาจะกลัวอะไร
ใต้น้ำใกล้ไกล ชอบน้ำใจอย่างไหนเลือกเอา
ไทยต้อง ทำ ทำ ทำ เพื่อน้องนำชาวเรา
งานหนักงานเบา จงอดทนเอาอย่ามัวเขลางมงาย
ทรัพย์เรามีในดิน ต้องหากินกันตาย
แผ่นดินมากมาย หวังความสบายจะหน่ายแหนงทำไม
ร่วมมือร่วมทำ ดีแต่น้ำคำจะทำอะไร
ร่วมมือเร็วไว ร่วมน้ำใจอย่าให้เนิ่นนาน
หวังให้ไทยเป็นไทย ต้องพร้อมใจทำงาน
บ้านเมืองต้องการ พวกที่ทำงานไม่เกียจคร้านเมินมอง
ไทยต้องทำ ทำไป ด้วยน้ำใจปรองดอง
โปรดมาจับจอง ทั้งเงินทั้งทองจมอยู่ใต้น้ำก็มี
ช่วยกันเก็บกิน เงินที่ฝั่งดินเก็บกินเอาซิ
ขุดค้นทันที ต่างก็มีสิบนิ้วด้วยกัน
ทำซิทำทันที อย่าช้าซีเร็วพลันหนักเบากัดฟัน
สร้างไทยเร็วพลัน เชื่อคำฉันเถิดเอย

26. เพลงสร้างชาติ

พี่น้องชาวไทย จงพร้อมใจสร้างชาติ
ไทยนี้เคยสามารถ เรานี้เคยเป็นชาติใหญ่หลวง
ตื่นเถิดลุกขึ้นเถิด ทำงานให้เกิดโภคะผล
เขาก็คนเราก็คน อย่ายอมแพ้เพื่อทั้งปวง
เรามีทรัพย์อยู่ในดิน เรามีสินอยู่ในน้ำ
ควรจะคิดสร้างทำ มิได้มีใครห้ามใครหวง
เราต้องขยันขันแข็ง ให้เป็นเรี่ยวเป็นแรงของชาติ
ไทยจะต้องสามารถ ให้เสมอกับชาติทั้งปวง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

27. เพลงหนักแผ่นดิน

คนใดใช้ชื่อไทยอยู่ กายก็ดูเหมือนไทยด้วยกัน
ได้อาศัยโพธิ์ทองแผ่นดินของราชันย์ แต่ใจมันยังเฝ้าคิดทำลาย
คนใดเห็นไทยเป็นทาส ดูถูกชาติเชื้อชนถิ่นไทย
แต่ยังฝังทำกิน กอบโกยสินไทยไป เหยียดคนไทยเป็นทาสของมัน
(สร้อย)

หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)
หนักแผ่นดิน หนักแผ่นดิน คนเช่นนี้เป็นคนหนักแผ่นดิน (หนักแผ่นดิน!)
คนใดยุยงปลุกปั่น ไทยด้วยกันหวังให้แตกกระจาย
ปลุกระดมมวลชนให้สับสนวุ่นวาย เพื่อคนไทยแบ่งฝ่ายรบกันเอง

คนใดหลงชมชาติอื่น ชาติเดียวกันเขายืนข่มเหง
ได้สินทรัพย์เจือจานก็ประหารไทยกันเอง ทีชาติอื่นเกรงดังญาติของมัน
(สร้อย)

คนใดขายตนขายชาติ ได้โอกาสชี้ทางให้ศัตรู
เข้าทลายพลังไทยให้สลายทางสู้ เมื่อศัตรูโจมจู่เสียทีมัน
คนใดคิดร้ายราวี ประเพณีของไทยไม่ต้องการ
เกื้อหนุนอคติ เชื่อลัทธิอันธพาล แพร่นำมันมาบ้านเมืองเรา

28. เพลงแด่ทหารหาญในสมรภูมิ

บทเพลงนี้ประพันธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2519 ผู้ประพันธ์คำร้องและทำนองคือ แมนรัตน์ ศกรานนท์ ผู้ขับร้องคือ สวลี ผกาพันธ์ และ วงดุริยางค์กองทัพเรือ ผู้เรียบเรียงเสียงประสานคือ หม่อมหลวง อัศนี ปราโมช เนื้อเพลงมีดังนี้

ดวงดาวสกาวหม่น อัสสุชลสิหลั่งไหล
อาบร่างนักรบไทย ในพนาแสนอาดูร

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เจ็บช้ำระกำจิต มิเคยคิดจะสิ้นสูญ
ประวัติศาสตร์จะเทิดทูน วีรกรรมอันอำไพ
(หมู่)

เพื่อนแก้วผู้แกล้วกล้า ทอดกายา ณ แดนไกล
ต้องเหน็บหนาวร้าวฤทัย อย่างโดดเดี่ยว และเดียวดาย
รอบข้างมีร่างเพื่อน นอนกล่นเกลื่อนชีวาวาย
กอดปืนไว้แนบกาย ชีพสาหัสด้วยดัสกร
เพื่อนถูกบุกกระหน่ำ อริล้ำทั่วสิงขร
เพราะห่วงแหนแดนมารดร จึงมอบชีพเป็นชาติพลี
เพื่อนสู้ด้วยมือเปล่า จู่โจมเข้ารุกราวี
กระสุนหมดแต่ยังมี สติมั่นในดวงมาลย์
มิยอมให้ธงชาติใด ปลิวไสวบนทัพฐาน
แม้ร่างจะแหลกลาญ แต่ไตรรงค์คงยั่งยืน
ขอเทิดเพื่อนร่วมตาย ด้วยอาลัยสุดจักฝืน
หากช้ำต้องกล้ำกลืน เพื่อหน้าที่อันจีรัง
จำไว้ผู้รุกราน จะต่อต้านสุดกำลัง
หากชีพเราคงยัง ขอแลกชีพกับไพรี
หยาดเลือดทุกหยาดหยด ที่หลั่งรดปฐพี
จะชดใช้ในคราวนี้ จะต้องปลาตและพินาศไป
จะหาญสู้กับทรชน ผู้คิดปล้นอธิปไตย
ไล่ออกนอกแดนไทย เพื่อวิญญาณทหารเรา
(หญิง)

ขอเชิญทหารกล้า จงนิทรายังที่เนา
หลับเถิดอย่าหมองเศร้า จะปกป้องผองไพท...

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

29. เพลง "ขวานไทยใจหนึ่งเดียว"

โลกนี้มีมาก่อนผู้คนแต่โลกจะทนอยู่ได้นานอีกสักเท่าใด
ถ้าเมื่อเงินหมื่นแสนล้านถูกผลาญไป
ใช้สร้างอาวุธมายัดใส่มือคน
ขวานนี้มีมาก่อนเราเกิด
คือสิ่งประเสริฐที่มีบ้านเป็นของตน
จะแยกไปทำไมไร้เหตุผล
พี่น้องประชาชนจะอยู่อย่างไร
แถบธงแดงขาวน้ำเงิน จงโบกนำความเจริญสู่พี่น้องผองไทย
ให้โลกรับรู้ว่าเราคือใคร ขวานเอยขวานไทยดวงใจเป็นหนึ่งเดียว เป็นหนึ่งเดียว
ฟ้านี้มีโอกาสเป็นหนึ่ง
เมื่อคนคำนึงถึงการเสียสละ
เหล่าบรรพชนพลีชีพแลกมา
ต้องเสียน้ำตาเลือดเนื้อไปเท่าใด
แผ่นดินยามมีคนคอยยุแหย่
ระส่ำย่ำแย่บ้านเมืองลุกเป็นไฟ ถึงเวลาต้องร่วมแรงร่วมใจ
หวงแผ่นดินไทยด้วยหัวใจยุติธรรม
แถบธงแดงขาวน้ำเงิน จงโบกนำความเจริญสู่พี่น้องผองไทย
ให้โลกรับรู้ว่าเราคือใคร ขวานเอยขวานไทยดวงใจเป็นหนึ่งเดียว -เป็นหนึ่งเดียว
ขวานที่ไม่มีด้าม นำไปใช้ย่อมไร้พลัง
คนไทยไม่เคยแบ่งข้าง
ไทยแขกจีนฝรั่งที่เกิดยังเมืองไทย
ใต้ร่มบรมโพธิสมภาร พระเจ้าอยู่หัว พระราชินี ทรงห่วงใย
ลูกเอย หลานเอย ล้วนคนไทย
มาสร้างฝันวันใหม่ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว
(หมู่) แถบธงแดงขาวน้ำเงิน จงโบกนำความเจริญสู่พี่น้องผองไทย
ให้โลกรับรู้ว่าเราคือใคร ขวานเอยขวานไทยดวงใจเป็นหนึ่งเดียว...เป็นหนึ่งเดียว
ขวานที่ไม่มีด้าม
นำไปใช้ย่อมไร้พลัง

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คนไทยไม่เคยแบ่งข้าง
ไทยแขกจีนฝรั่งที่เกิดยังเมืองไทย
ใต้ร่มบรมโพธิสมภาร
พระเจ้าอยู่หัว พระราชินี ทรงห่วงใย
ลูกเอย หลานเอย ล้วนคนไทย
มาสร้างฝันวันใหม่ ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว
ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว
ขวานนี้มีมาก่อนเราเกิด
คือสิ่งประเสริฐที่มีบ้านเป็นของตน
จะแยกไปทำไมไร้เหตุผล
เราล้วนเป็นคนเป็นประชาชนไทย
แผ่นดินยามที่คนคอยยุแหย่
ระส่ำย่ำแย่บ้านเมืองลุกเป็นไฟ
ถึงเวลาต้องฮ่วมแฮงฮ่วมใจ
ช่วยตักน้ำมาดับไฟด้วยหัวใจสามัคคี
แถบธงแดงขาวน้ำเงิน จงโบกนำความเจริญสู่พี่น้องผองไทย
ให้โลกรับรู้ว่าเราคือใคร ขวานเอยขวานไทยดวงใจเป็นหนึ่งเดียว เป็นหนึ่งเดียว...
ขวานที่ไม่มีด้าม นำไปใช้ย่อมไร้พลัง
คนไทยไม่เคยแบ่งข้าง ไทยแขกจีนฝรั่งที่เกิดยังเมืองไทย
ใต้ร่มบรมโพธิสมภาร พระเจ้าอยู่หัว พระราชินี ทรงห่วงใย
ลูกเอย หลานเอย ล้วนคนไทย
มาสร้างฝันวันใหม่ ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว
ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว....
ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว....
ให้ขวานไทยใจหนึ่งเดียว....

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

30. เพลงพรุ่งนี้ต้องดีกว่า

เมื่อพายุผ่านไป ทุกอย่างก็สดใสขึ้นมา
เมฆที่ครึ้มบนฟ้าถึงวันต้องจางหาย
ที่เคยอึมครึมมานาน ก็เป็นวันวานให้ลืมไป
ได้มีรอยยิ้ม อีกครั้งในใจของเรา
คนที่คิดต่างกัน ก็จับมือกันเพื่อวันใหม่
มีความทุกข์ที่ไหนทุกคนช่วยแบ่งเบา
ทุกคนก็คือพี่น้อง อยู่ในชายคาของบ้านเรา
แผ่นดินเดียวกัน ไม่ใช่คนอื่นคนไกล
พรุ่งนี้ต้องดีกว่า ถ้าเรารวมใจกัน
ร่องรอยเรื่องจากเมื่อวาน เลิกแล้วลืมมันไป
ให้รู้รักสามัคคี พี่น้องเราคนไทย
ต่างกันไม่เป็นไร หากใจคิดดี
บ้านที่เราอยู่มา ก็ได้เวลาต้องช่วยกัน
ช่วยกันซ่อมให้สวยได้นอนได้อยู่ดี
ร่วมแรงด้วยมือคนไทย และด้วยกำลังที่เรามี
จะเป็นคนดี จะสามัคคีตลอดไป

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภาคผนวก ค

คำขวัญวันเด็ก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คำขวัญวันเด็กตั้งแต่ พ.ศ. 2499-2550

ปี พ.ศ.	คำขวัญ
2499	จงบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและส่วนรวม
2502	ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้าจงเป็นเด็กที่รักความก้าวหน้า
2503	ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้าจงเป็นเด็กที่รักความสะอาด
2504	ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่อยู่ในระเบียบวินัย
2505	ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่ประหยัด
2506	ขอให้เด็กไทยในสมัยปฏิวัติของข้าพเจ้า จงเป็นเด็กที่มีความขยันมั่นเพียรมากที่สุด
2507	(งดจัดงานวันเด็ก)
2508	เด็กจะเจริญต้องรักเรียนและเพียรทำดี
2509	เด็กที่ดีต้องมีสัมมาคารวะ มานะบากบั่นและสมานสามัคคี
2510	อนาคตของชาติจะสุกใส หากเด็กไทยแข็งแรง เรียนดี มีความประพฤตเรียบร้อย
2511	ความเจริญและความมั่นคงของชาติไทยในอนาคต ขึ้นอยู่กับเด็กที่มีวินัยมีความเฉลียวฉลาด และรักชาติยิ่ง
2512	รู้เรียน รู้เล่น รู้สามัคคี เป็นความดีที่เด็กพึงจำ
2513	เด็กประพฤติดีและศึกษาดี ทำให้มีอนาคตแจ่มใส
2514	ยามเด็กจงมั่นเรียน เพียรกระทำดี เติบใหญ่จะได้มีความสุขความเจริญ
2515	เยาวชนฝึกตนดี มีความสามารถ
2516	เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติเจริญ
2517	สามัคคีคือพลัง
2518	เด็กคือทายาทของชาติไทย ต้องร่วมใจ ร่วมพลังสร้างความดี
2519	เด็กที่ต้องการเห็นอนาคตของชาติรุ่งเรืองจะต้องทำตัวให้ดี มีวินัยเสียแต่บัดนี้
2520	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเยาวชนไทย
2521	เด็กดีเป็นศรีแก่ชาติ เด็กฉลาดชาติมั่นคง
2522	เด็กไทยคือหัวใจของชาติ
2523	ขยัน อดทน ประหยัด เป็นคุณสมบัติของเด็กไทย
2524	มีวินัยใจซื่อสัตย์ รู้ประหยัด เคร่งครัดคุณธรรม

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปี พ.ศ.	คำขวัญ
2525	ขยัน ศึกษา ใฝ่หาความรู้ เชิดชูชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เป็นคุณสมบัติของเด็กไทย
2526	รู้หน้าที่ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด มีวินัย และคุณธรรม
2527	รักวัฒนธรรมไทย ใฝ่ดี มีความคิด สุจริต ใจมั่น
2528	สามัคคี มีวินัย ใฝ่คุณธรรม
2529	นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2530	นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2531	นิยมไทย ใช้ประหยัด ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2532	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2533	รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ใจซื่อสัตย์ ถือคุณธรรม
2534	รู้หน้าที่ มีวินัย ใฝ่คุณธรรม นำชาติพัฒนา
2535	สามัคคี มีวินัย ใฝ่ศึกษา จรรยางาม
2536-2537	ยึดมั่นประชาธิปไตย ร่วมใจพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม
2538	สืบสานวัฒนธรรมไทย ร่วมใจพัฒนา รักษาสิ่งแวดล้อม
2539	มุ่งหาความรู้ เชิดชูความเป็นไทย หลีกไกลยาเสพติด
2540	รู้คุณค่าวัฒนธรรมไทย ตั้งใจใฝ่ศึกษา ไม่พึ่งพายาเสพติด
2541-2542	ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย
2543-2544	มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ คู่คุณธรรม นำประชาธิปไตย
2545	เรียนให้สนุก เล่นให้มีความรู้ สู่อนาคตที่สดใส
2546	เรียนรู้ตลอดชีวิต คิดอย่างสร้างสรรค์ ก้าวทันเทคโนโลยี
2547	รักชาติ รักพ่อแม่ รักเรียน รักสิ่งดี ๆ อนาคตดีแน่นอน
2548	เด็กรุ่นใหม่ ต้องขยันอ่าน ขยันเรียน กล้าคิด กล้าพูด
2549	อยากฉลาด ต้องขยันอ่าน ขยันคิด
2550	มีคุณธรรมนำใจ ชีวิตพอเพียง หลีกเลี่ยงอบายมุข

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ – นามสกุล	นางพิมพาภรณ์ บุญประเสริฐ
วัน เดือน ปี ที่เกิด	วันที่ 31 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2518
สถานที่เกิด	จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาภาษาไทย และภาษาตะวันออก
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์